

JOH. AMOS COMENII
JANUA
LINGVÆ LATINÆ
reſerata aurea

Sive,

SEMINARIUM
Lingvæ Latinæ & Scientiarum
omnium.

HOC EST,

Compendioſa LATINAM & aliam
quamlibet Lingvam, unâ cum Scientiarum
& artium fundamentis, perdiscendi Metho-
dus, ſub Titulis centum, Periodis mille
comprehenſa.

Et

In uſum Scholæ Varadienſis, juxta Belgarum editio-
nem poſtremam, accuratam & auctam, in Hunga-
ricam Lingvam tranſlata,

Per

STEPHANUM BENIAMIN SZILAGTI
ejuſdem Scholæ Rectorem.

Æſtimat ut Sapientis pretio, non pondere gemmas:
Utilitate probat ſic quoque mentis opus.

CLAUDIOPOLI.

Apud Michaëlem Vercs-egyházi. 1673.

RMK I.
1146

Bibl. Hung. Nation.

H. ord. C.

H. ord. C.

1146.

1. pe'ld.
(teljes)

INSTITUTIO DIDACTICA

*De usu & ratione docendi Januam
Lingvæ Latinæ.*

 Ector amice: qui nucleum esse
vult, nucem frangat oportet,
inquit COMENIUS noster.
Si quis ergò nucleum Januæ
Lingvarum esse; cupit usum
ejus modumque docendi, ante omnia
perdiscat oportet. Usum primò indi-
cabitur breviter, dein modum docen-
di. 1. Quod rerum totius naturæ, artis,
necnon scientiarum nomina, brevibus
comprehendantur sententiis in hac Ja-
nua, magnum ingenii & memoriæ le-
vamen est: nuda enim vocabula, prout
in lexicis & nomenclaturis describun-
tur, difficulter admodum ediscuntur,
& longè difficilior memoria retinentur:
Quia

Quia non informant iudicium. 2. Res ipsæ cum vocabulis docentur hæc & explicantur, divino quondam cōbinationis artificio. 3. Omnium rerum definitiones, genera, species, differentias, interdum causas efficientes, formas & fines earum, ac proprietates in hoc libello reperire licet. 4. Quod verò methodum attinet, generalia specialibus, naturalia artificialibus atque moralibus, præmittuntur eleganti ordine, adeoque tituli singulorum capitum sunt veluti genera, specierum in isto capite occurrentium. 5. Si quis hanc Januam accuratè, ac distinctè legere, vocesque in ea occurrentes eleganter pronunciare, noverit; omnes alios libros accuratè legere, & inter loquendum voces eleganter pronunciare poterit. 6. Qui omnes voces hujus libelli Etymologicè examinare, constructionumque syntacticarum regulas & rationes reddere sciverit, optimus erit Grammaticus, nec hæsitabit

hæsitabit in lectione bonorum authorum. 7. Phrasium quoque copiam, hinc elicere, & easdem variare poterit bonus præceptor. 8. Occasiones historiæ tam naturalium quàm artificialium & moralium, tot sunt ferè, quot voces peculiares. 9. Si vocum origines, per totam Januam pueris inculcet fidelis Magister; magnam discipuli Græcarum vocum cognitionem, comparabunt, intimamque & formalem vocum significationem ex derivationibus illis ediscunt. 10. Exercitiorum denique styli, tam ligati quam soluti uberrima seges in hac reperitur Janua. Tantos nempe usus habet exiguus iste libellus! quem si quis memoria teneat, & perfectè loqui, & de cunctis rebus eleganter differere poterit.

Porro docendi modus hancce Januam, pro discipulorum captu & varietate diversus est. Nos pro diversitate quatuor classium, Grammaticæ, Syntac-

ticæ,

ctica, Poëtica ac Rhetorica, ita nunc docemus & imposterum docebimus DEO volente. In classe Grammatica, Grammaticè: Id est, Grammaticum ejus usum, demonstramus hoc modo:

1. Certum quotidie pensum proponimus; illud clarè, distinctè & eleganter prælegimus; accuratam vocum pronunciationem, vocis moderationem, punctorum denique rationem observantes ubique.
2. Discipulos idem pensum clarè, distinctè, & eleganter, perlegere, accuratam pronunciationem, vocis moderationem, punctorumque rationem observare jubemus.
3. Singulas voces quid significant, explicabimus, ut cum vocibus res ipsas intelligant: ignota illis & nondum visa, demonstramus ad oculum, si fieri secus non possit, per figuras & imagines.
4. Stylum ex eadem prælectione hungaricum periphrastice exhibemus.
5. In examine, rectâ manibus translationis

Hung-

Hungaricæ columnâ, per singulas voces & sententias exponere jubemus.

6. Singulas voces per accidentia octo partium orationis deducimus.
7. Derivationes vocum & origines cum formali vocum significatione indicamus.
8. Faciliores constructionum formulas pueris proponimus, & regulis applicamus, ut eos ad classem Syntacticam præparemus.
9. Pensum quotidianum altero quovis die, totius autem septimanæ, singulis diebus Mercurii & Sabbathi, promptâ memoriâ recitare jubemus.
10. Eandem januam interdum clarè ac distinctè, ac si perorarent, proponere & pueriles disputationes exercere inter se præcipimus.

Exemplum hîc ejusmodi ex animis Grammatici addere, supervacaneum esse puto; cum sciam hunc modum examinandi, vulgarem & omnibus notum esse. Origines autem vocum Præceptores inquirere possunt, in Lexico Ethymologico

Matthiæ Marcinii, Becmanni, Coldin-
gii, Mochingeri, indice Januæ Lingva-
rum editionis Dantiscanæ, & aliis hu-
jusmodi libris. Pensum verò illud Ja-
nuæ Lingvarum ita disponimus in clas-
se Grammatica, ut intra spatium unius
anni, totam absolvere possint.

In classe verò Syntactica, eandem Ja-
nuam docemus, tali processu: 1. Cum
in classe Grammatica, bona ex parte,
contextum Januæ perdidicerunt pueri,
duplum pensum resumimus ut semi-
anno totam absolvere possimus, eam-
querursum, clarè, distinctè, & elegan-
ter prælegimus. 2. Res ipsas vicissim,
clarius paulò, & uberius quàm antea
explicare pergimus, ut eadem quæ an-
te hac perceperant, in memoriam revo-
cent. 3. Stylum duplicem aliquanto
graviorem, Hungarico-Latinum, &
Latino-Hungaricum, ex eodem pen-
so, quotidie exhibemus & corrigimus.
4. Phrases occasione verborum elici-
mus

mus Latinas & Hungaricas, easdem
quæ sunt in Janua, perifrastice expo-
nimus & circumscribimus. 5. Diffici-
liores etiam quæstiones Ethymologi-
cas inserimus examini, cum diffici-
liorum necessitas verborum postulat.
6. Syntactice construimus, & easdem
constructiones variamus. 7. Chrias
& breves materias carminum quoque
majoribus, qui promovendi erunt in
classem Poëticam, ut jam ipsi volitare
ac judicium inventionibus exercere
queant, exhibemus. 8. Singulis die-
bus Mercurii, & Sabbathi, post exer-
citiū Catecheticum, aliquos perorare
jubemus, ex charta solūm, ne fatigen-
tur tenera ingenia: ut actionem & pro-
nunciationem oratoriam à teneris an-
nis ediscant. 9. Textum Januæ Lati-
num, hic etiam à memoria puerorum
fideliter exigimus. 10. Interdum re-
creationis ergò de hac vel illa materia,
extempore differere jubemus discipu-
los

los bonorum Authorum quoque fructuosam lectionem commendamus: elegantiarum item, & modorum loquendi formulas, consignandi & in usum convertendi artificium ostendim⁹.

LECTIO LECTA VALET DECIES REPETITA PLACEBIT.

In classe Poëtica etiam veluti cynosuram DEO volente, habebimus eandem Januam lingvæ Latinæ, tali ordine. 1. Idem pensum resumemus quotidie, quod in Syntaxi, ut eodem spatio semestri cursum Poëticum absolvere queamus. 2. Idem pensum semel perlegemus, & explicabimus Poëticè; Mythologias videlicet Poëtarum ex rebus naturalibus artificialibus & moralibus enarrantes, juxta Natalis Comitum manu ductionem. 3. Phrases Poëticas eliciemus & variè circumscribemus. 4. Syllabarum quantitates per singulas voces examinabimus, secundum præcepta Emanuelis, versibus comprehensa, quos postremæ editioni Gram-

mati-

matices Alvincianæ inseruimus. 5. Materias carminis ex eodem penso binas dabimus: Interdum in Poëmatum. ut versibus perorare discant. 6. Inventiones Poëticas ex eadem Janua ostendemus. 7. Materias quoque acuti Epigrammatis, de hac vel illa re jucunda, exhibebimus, ut extemplo epigramma faciant. 8. Historias animalium, herbarum, arborum, &c. rerum artificialium, & moralium, &c. crebras inferemus; (hîc nos juvabit egregiè officina Poëtica Ravisii,) ut ex iis copiam inventionis Discipuli comparare possint. 9. Enarrationem classici cujusdam Poëtæ subjungemus. 10. Imitationem Poëticam, in Epigrammatibus & Poëmatibus componendis, ostendemus.

Tandem in classe Rhetorica, præceptis Rhetoricis eandem adjungemus Januam, hoc modo: 1. Toties repetitum Januæ textum exigemus, ut eò firmus inhæreant formalia verba.

2. Juxta

2. Juxta ordinem capitum, ut hîc etiam spatio semestri Januam percurrere queamus, singulis diebus, singulas oratiuncularum dabimus materias, in diversis caularum generibus. 3. Oratiunculas illas postquam composuerunt corrigemus. 4. Eisdem diebus Mercurii & Sabbathi declamare jubebimus. 5. Enarrationem & resolutionem alicujus Ciceronianæ orationis annectemus. 6. Imitationem oratoriam quoque exercebimus. 7. Examen reale instituemus; rerum definitiones, genera, & causas proponendo per quæstiones. Ex. g. Sit nobis pensum unius diei, caput tertium, De Elementis. Illud realiter ita examinabimus. Quod est caput tertium? De Elementis. Quid sunt elementa? p. 28. Sunt simplicia corpora, ex quibus composita vel mixta exsurgunt. Ubi est genus elementorum? Corpora. Ubi Differentia? Simplicia. Quis est finis elementorum?

Ut

Ut inde composita vel mixta exsurgant. Quis est effectus elementorum? Quod omnia reliqua ex iis constant: quod ex iis generentur: iis nutriantur; in eadem dum corrumpuntur, resolvantur. p. 29. & 30. Quæ fuit materia elementorum? Confusum chaos. p. 23. Quis fuit causa efficiens? Deus, qui ineffabili sua omnipotentia omnia creavit ex nihilo. p. 18. Quomodo creavit Deus elementa? Ante omnia Deus in quatuor species disseparavit ac segregavit confusum istud chaos. p. 23. Quot sunt species elementorum? Quatuor. p. 23. Quæ? Ignis, Aër, Aqua, Terra. Quid est Ignis? Est elementum. Sed quale? Tenuissimum, vel subtilissimum; lucidum & calidum p. 24. Quot sunt proprietates essentielles Ignis? Tres. Quæ: Ut sit subtilissimus, lucidus & calidus. Quid est Aër? Est elementum tenue, pellucidum & tepidum. p. 25. Quot sunt proprietates Aëris?

ris? Tres. Quæ? Ut sit tenuis, pellucidus & tepidus. Quid est Aqua? Est elementum fluidum & frigidum. p. 26. Quæ sunt ejus proprietates? Fluidam & frigidam esse. Quid est Terra? Est elementum solidum, quæ sub aqua mansit veluti sedimentum crassum. p. 27. &c. Totam hanc Januam ita esse contextam, ut rerum definitiones, genera & differentias eruere possint boni preceptores, fidem faciet vel unica per-
 iodus 357. ubi quot voces tot gemmæ. ex. gr. Quid est scientia? Est vera rei apprehensio. Quid est error? Est falsa rei apprehensio. Quid est opinio? Est debilis rei apprehensio. Quid est suspicio? Est ex conjecturis veniens rei apprehensio. Quid est dubitatio? Est vacillans rei apprehensio. Quid est hallucinatio? Est impedita rei apprehensio. Quid est ignoratio & inscitia? Est nulla rei apprehensio. 8. Problemata & varias questiones ad ventillandum proponemus,

mus, ut modos argumentandi & Logicè differendi ostendamus, discipulosq; manuducamus ad Philosophicum ac Theologicum studium. Atque hæc est ratio docendi, quam nos in hac Schola nostra, secundum distinctas classes, observabimus, si Deus vires & vitam sufficiat. His vale Lector amande, nostrisque laboris fave.

Ad Auctorem
JANUÆ LINGVARUM
RESERATE,

Virum Clariss. Eruditissimumq;
 Dn. J. A. C.
 Pro Scholis optima facilimaque
 sollicitè meditan-
 tem

Nescio dexteriùs referari JANUA LINGVÆ
 Institui quàm Tu, quâ ratione queat.
 Inducis penitus simul ad conclavia RERUM,
 Quas velut oclusas continet una domus.
 Nempe libellus habet tuus iste vocabula quævis,
 Cum rerum serie perbene dispositâ.
 Sic pulchrè LINGVAM, studium fuit erudiisse,
 Ne fuerit mentem pascere cura minor.
 Agnoscens satm id doctique probique: DEUSQUE
 Quod scribis, id nutu grandiet ipse suo.

scribebat
 applaudente animo
 G. V. S. S. Th. D.

JANUA

JANUA **A DEAK**
LINGVÆ NYELVNEK

Latinæ reserata **aranyas ki-nyittatott**
 Aurea. **AJTAJA.**

I. Introitus.

1. S Alve Lector amice.

2. Si rogas quid sit
 eruditum esse? respon-
 sum habe, nosse rerum
 differentias, & posse u-
 nū quodq; suo designare
 vel insignire nomine.

3. Nihilne præterea?
 Nil certè quicquam.

4. Totius erudiitionis
 posuit fundamentum,
 qui nomenclaturam re-
 rum naturæ & artis per-
 didicit.

5. Sed (atqui) id diffi-
 cile forsan?

6. Est si invitus fece-
 ris, aut præveniente &
 præconcepta imaginatio-
 ne te ipsum terrueris.

7. Tandem, si quida-
 speritatis erit, initio erit.

I. Bé-menetel.

1. Egésséggel olvaso barátom!

2. Ha kérde mi legyen tudos-
 feletem, ismerni a dolgoknak kü-
 lömbiségit, és akarmit az önnön
 maga nevén meg-jegyezheini éa
 nevezhetni.

3. Nincsen azon kívül semmi?
 Nincsen bizonyára semmi.

4. Az egész tudománytác fun-
 damentomát (fenevét) vetette
 az, a ki nevén elő számlálását a
 természetben és a mesterségben
 lévő dolgoknak meg-tanulta.

5. De (ha) nehéz dolog az
 talám?

6. Ugy van: ha kénytelen cse-
 lekedszed, avagy ha idején és eleve
 bé-vőtt képző vélekedésséddel te
 magadat el-rettentet.

7. Végezetre, ha mi darabos
 nehézsége léte-en-is, egy először
 léte-m.

A

B. An-

8. Annon & literarum characteres ac ductus praechara-
cteris ac ductus prae-
eris primo intuita mira-
monstra & portenta vi-
dentur?

9. Ast ubi paululum impenderint operæ, lu-
dum & jocum esse anim-
advertunt.

10. Idem in omnire evenit, ut aspectu exteri-
ore operosa appareat.

11. At si aggredi per-
gas, nihil est quod non
cedat, & se subdet inge-
nio.

12. Qui cupit, capit
omnia.

13. Agedum itaq; quis-
quis es, sperare te jubeo,
desperare veto.

14. En, vide exiguum
hoc opusculum.

15. Hic tamen (quod
fine jactantia dico) uni-
versum mundum exhibe-
bo; totamque Latinam
linguam, per infinitarum
rerum praxin, velut in
breviario seu enchiridio
ostendam.

8. Avagy a betűknek jegyez-
getési és vonogatási a gyerme-
keknek első tekintettel álmélko-
dásra méltó csudáknak és sörnyű
dolgoknak nem látszanak-e?

9. De midőn valami kevés
munkát költöztek el rajta, já-
téknak és tréfának lenni észek-
ben veszik.

10. Azon történik minden
dologban, hogy külső tekintettel
terhesnek tetszik.

11. De ha hozzá fogsz kezdeni
semmi nincsen a mi ne enged-
gyen, és magát az elmének alája
na vesse.

12. A' kikéván, meg-fog min-
deneket.

13. Nosza tehát akár ki légy,
jó reménységgel biztatlak téged,
készségben esni tiltalak.

14. Imé, lásd-meg e' kisded
műnckéskát.

15. Itt mindazáltal (mellyet
kérkedés nélkül mondok) e' szé-
les világot ki-adom; és az egész
Deák nyelvet, vég nélkül való
dolgoknak gyakorlási által, mint
egy rövid jegyző könyvben a-
vagy kézben forgo ki-fűzött köny-
vecskében meg-mutatom.

16. Ten-

16. Tenta, quæso, evol-
ve & edisce aliquot has
pagellas.

17. Facto hoc, ocula-
tum te ad omnia huma-
nitatis studia reipsa com-
peries.

II. De ortu & creatione
mundi.

18. Deus ineffabili suâ
omnipotentia creavit
omnia ex nihilo.

19. Principio enim ex-
pandit extenditq; vastis-
simam abyssum, & spa-
tium, ubi coelum & ter-
ra existunt.

20. Ac complevit seu
replevit eam tenebrico-
sa quadam & informi
caligine.

21. Ex qua tanquam
materia figuravit for-
mavitve creaturas cor-
poreas, distinctas formis,
& vestitas accidentibus
variis, prout cujusque
ideam intra se concep-
tat.

16. Probáld-meg, kérlek for-
gasd által és tanuld-meg ez egy-
néhány levelecskéket.

17. Ezt meg-cselekedvén fel-
nyitl szemem vőltodot minden tisz-
tesleges tudományokra való:ági-
gal meg-tapasztalod.

II. E' világnak eredetiről
és teremtéséről.

18. Az Isten az ő ki-beszélhe-
tetlen mindenhatóságával te-
remtett mindenekeket semmiből.

19. Mert egy először ki-ter-
jesztett és ki-félesztett egy iz-
szonyu mélyiséget, és helyet, a' hol
az ég és a' föld vannak.

20. Es meg-töltötte avagy
bő-töltötte azt néminémű sötét és
képtelen homállyal.

21. Melyből mint egy mate-
riából (anyai dologból) ábrázolt
és formális testis teremtettt álla-
tokat, formával (képpel) meg-
külömböztetettek, és külömb kü-
lömb féle külöb tulajdonságok-
kal fel-ruháztattakat, a' mint
mindeniknek ideáját (képét)
ő magában el-gondolta vala.

A 2

22. Im-

22. Implantavitq; cuiq; naturam suam, id est, *tálta (öltotta)* az ő természetit, vim observandi assigna- *az az, meg-tartására való erőt* tum locum, modum ge- *az ő néki rendeltetett helyének,* nusque suum. *móágjának, és az ő nemének.*

III.

De Elementis.

23. Ante omnia verò confusum istud chaos *nig azt az elegyes zűrzavart az* juxta densitatis & rarita- *ő sűrűségének és ritkaságának* tis gradus, in quatuor *gradicsi szerént, négy különböző* species disseparavit ac le- *zó magán való részekre (nemek-* gregavit. *re) el-osztotta és el-válasz-*

totta.

24. Tenuissimam subtilissimâq; partem fecit lucidam & calidam, & ap- *gosi á és melegé, és nevezte tűz-* pellavit ignem seu lucem *nek avagy világosiágnak.*

25. Aliam iterum tenuem, pellucidam & tepidam, dixit aërem. *25. A' másikat ismét ugyan vékonyat, dítal-látha-ót és lágy meleget, mondotta levegőégnek.*

26. Tertia portio fluida & frigida, fuit aqua. *26. Az harmadik rész folyó és hideg, vólt a' viz.*

27. Sub qua mansit sedimentum crassum, limus seu terra. *27. A' melyalatt maradt a temérdec seprőléc, ülepedett híg sár és föld.*

28. Atque hæc sunt simplicia corpora, ex quibus composita vel mixta exsurgunt, *28. Ezek a' magán való (egy természetű) testek, melyekből az ősvue berkeztetett avagy elegyített (testec) keletnek (származnak.)*

29. O-

29. Omnia enim reliqua ex his constant. *29. Mert minden egyebek ezekből állanak.*

30. Quippe ex ijs generantur, ijs nutriuntur, *30. Tudni illik azokból származnak, azokkal tápláltatnak, in eadem, dum corrumpuntur, resolvuntur. ugyan azokkal, midőn megromolnak, el-osz olnak.*

IV. De Firmamento.

IV. A' csillagos égről.

31. Astra sunt ceu lampades in æthere suspensæ, ut indefinenter circum circa rotatæ, lumine suo *31. A' csillagok úgy vannak, mint egy égben fel-függesztetett lámpások, hogy sűntelen környös környúl kerengvén, az ő világos- tenebras illuminent, cursu autem temporis vices gossiták, futásokkal (folyások-* demetiantur. *kal) pedig az időnek viszonyosság- gal való folyásit mérsékellyék (bátározzák.)*

32. Planetæ sunt septem, quisque in peculiari suo orbe. *32. A' bujdosó csillagok heten vannak, ki ki az ő magán való kerektségében.*

33. Inter quos infima est Luna, quæ, prout illustrem sui medietatem extet, incrementa & decrementa pati videtur, retardationeque suâ mentes et producit ac efficit. *33. Kic közül leg alsóbb az Hóld, a' mely mint hogy tekén- tetes maga középségét ki-adgya, hibet, incrementa & de- (mutogatgya) nevelkedéseket és apadásokat szenvedni láttatic, tardationeque suâ mentes és az ő meg-késleltetettetéivel holnapokat hoz és szerez.*

34. Sol radians, ab oriente per meridiem in occidentem revolutus, revolutione suâ dies & annos definit. *34. A' ragyogó Nap, Nap-ke- letről délen által nap esetre fordulván, az ő viszsza fordulása- val (forgása- val) napokat és esztendőket határoz.*

35. Or-

35. Ortum ejus præcedit aurora & diluculum, 12i az hajnal és reggel, midőn quum diefcit & lucefcit. virrad és világosodik.

36. Occafum fequitur crepufculum, cum vefperalcit & noctefcit. 36. A nap enyészetet (nyugváft) követi az esthajnal (enyészeti homályos világosság) midőn be-est veledik és éjjeledik (bé-sötétedik.)

37. Ascendens ad no- strum Zenith facit ver- 37. Fel jöven a mi Zenitünk- rum; rurfumq; descendens au- ra (fejűnc fölött valóégi pontra) tumnum, & utrobique távoft (kikeletet) trinal, és is- aquinoctium. met alá feárván öft, és mind a két helyen nap éj egyenlőségét.

38. Imus dat brumam 38. Leg-alább lévőntéli rövid orditurq; hyemem; sum- napot ad, és a telet el kezdi; leg- mus folititium, inchoat- febbebb lévően nap meg-állapodáft que eftatem; ubi Sirius, és a nyárhoz fog; holott a Sirius caniculæ ftella, excitat (nap után iáró eb csillag) héví- æftum. get indit.

39. Mercurius enim in 39. A Mercurius (Kalmároc epicyclo fuo circuit citius tolmácsoló csillag) öret az ő kör- quam femianno: venufta nyűle való kerekében körül járja Venus felexquanno. hamarébb fél eftendónél: az é- kes Venus (szerelemnec csillag) más fél eftendóban.

40. Hanc manè Luci- 40. Ezt reggel hajnal csillag- ferum live phofphorum; nak avagy világofág hozó csil- vefperi Hesperum seu ve- lagnac; eftve Eft hajnali, eftvéc fperuginem vocant. hozó csillagnak hívák.

41. Mars ignito jubare 41. A Márs (hadakozók csil- periodum fuam biennio laga) tüzet fényével az ő körül- fermé

fermé percurrit, & perva- járását majd két eftendóbe fut- gatur; splendidus Jupiter tya-el, és el kerengé, a fenlő Jupi- annis duodecim; gelidus ter (éltető segéd atyák csillaga) Saturnus pené tringita. Et tizenkét eftendókben, a fagyos ab his sunt dies hebdoma- (hideg) saturnus (magát el- dis nomenclaciones forti- tizkoló avagy elégtető Istenne- ti: dies Solis (Domini csillaga) csak nem; 10-estendők- cus vel Dominica) dies ben. Ezezekül vertec neveze- Lunæ, dies Martis, dies teket (a Deákohnál) az herék- Mercurij, dies Jovis, dies nec napjai: Vasárnap (ur nap- Veneris, & dies Saturni ja, vagy Urnac napja) Hétfő, Kedd, Szerda, Tötdörög, Péntec, és Szombat, avagy nyugodalom napja.

42. Eclipses seu obscu- 42. A világofító Nap és Hold- rationes luminarium fi- ban való fogyatkozásoc avagy unt propter interpositio- bomalyosodásoc léfene az har- nem tertij, & obumbra- madiknac közken- vertetése és bé- tionem. árnyékozásá miatt.

43. Stellæ fixæ cum octa- 43. Az állandó csillagoc a vo fphæra æqualiter pro- nyolczadic égneek kerekiségével grediuntur, fed inæqua- edgyaránt ballagnac, de nem liter coruscant; quarum, egyenlőképpen csillámlanac: kic nonnullæ constituunt közzül némelyec teftic a tizen- duodecim figna Zodiaci, két Egi-teleknec állatib. a mel- quæ sunt: Aries, Taurus, Iyc, ezec: Kos, Bika, Kettős, Rák, Gemini, Cancer, Leo, Orofclán, Szűz, Mértés, Scor- Virgo, Libra, Scorpius, pio, Nyilas, (Lóvő) Bak, Vízön- Sagittarius, Capricornus, ró, Halac. Aquarius & Pifcas,

V. De Igne.

V. A' Tűzről.

44. Incendium ex qua- 44. A' gyuladás akar melly
vis scintilla, si permittis szikrából ha meg-engeded, ha-
nisi prohibes, oritur, nem ha meg-tiltod, támad.

45. Nam quicquid ignem 45. Mert valami tüzet fog
concipit, id primum gli- magában, az először neveke-
scit, dein ardet tum flagrat dik, az után ég osztán lobog és
& flammatur, tandem (po- lángal, végre (végezetre)
stremo) crematum redi- meg-égettetvén pernyévé és ha-
gitur in favillas & cineres, mura változik (lészen)

46. Lignum ardens, tor- 46. Az égő fa, égő üszögnek
ris appellatur: extinctum, neveztetik; a' meg-öltöt, füstöl-
titio, particula ejus, car- gó üszögnek; annak daraboc-
bo: & quamdiu candet, kája, holt szénnek; és valamig
pruna. tűz esedik, eleven szénnek.

47. Fumus ardens, flam- 47. Az égő füst, láng; a' ke-
ma est; camino insidens menczéhez ülepedett avagy ra-
vel adhærens fuligo. gadtott (füst) korom.

VI.

De Meteoris.

VI. A' hegyek felett
levegőkről.

48. Vapores aquosi per- 48. A' vizes (nedves) gő-
petuò sursum feruntur. zók (párák) mindenkoron fel-
vitetnek.

49. Ex his densatis fit 49. Ezekből midőn meg-sü-
nubes; aut si hæc deorsum rúdík, lészen felbő: avagy ha
labitur, nebulae. ez le-esik, kődök (lésznek.)

50. Inde pluit, ningit, 50. Innét eső és, hó és, kő eső
grandinat. és.

51. Pluvia destillat len- 51. Az eső le-crepeg lassan,
tè im-

tè, imber densè, nimbus a' zapor jurun, a' sebes eső zu-
impetuosè. bajal.

52. Hic si inter deci- 52. Ez ha a' le esés közben és
dendum destillandumq; le csöpögés közben meg-fagy, kö-
gelascit, fit grando: si in- elővé lészen: ha meg-herül (me-
calescit nimium, uredo legedik) folóttébb, sűrű eső avagy
seu rubigo. ragya (lészen)

53. Pruina est conge- 53. A' zuzmaráz meg-fagyot
tus ros: stiria stilla rigens. harmat: a' jég csap fagyos csöpp.

54. Nives legetem ope- 54. Az havak az vereménnyel
riunt, ne à gelu vel glacie, bé-fedik, hogy a' fagytól avagy
quando glaciatur, algeat. jégtől midőn fagyosodik, meg-ne
fadgyon.

55. Aura lenis cum spi- 55. A' gyenge szellő midőn
rat, focillat nos; & gelata lengedez, éleszt minket, a' fagyos
degelat: ventus vehemens penig fagyál: a' sebes és zuhogó
& impetuosus cum flat, seél midőn fúj, tsapdok, széllével
quatit, prosternt, & pro- hint, és ront, valahová magát
terit, quoquò se vertit. fordértta.

56. Cardinales sunt: 56. A' sarkalatos (derekas)
subsolanus five Orien- szelekezekek Nap alatt való avagy
talis, auster austrinus seu Nap keleti, Déli, Del felől való a-
notus meridionalis, favo- vágó szél, kier avagy élet ho-
nius five Zephyrus occi- zó Nap nyugori szél, és a' sebes
dentalis, & aquilo seu fel szél avagy Eszaki szél. Ol-
boreas, borealis septen- dalaslag fuvó mellyék szelek: A'
trionalis. Collaterales: nyári s' téli nap kelet közzül fu-
eurus seu vulturinus, A fri- vó szél, avagy téli nap kelet és dél
cus five libis, cor & cæcias. közzül fuvó szél, az Africai a-
vagy Libiai dél és nap eseti közzül fuvó szél, a' nyári
nap nyugor és észak közzül fuvó szél, és a' nyári nap kelet és észak
közzül fuvó szél.

57. Circius & turbo in giro
se mirificè circum-
agunt.

58. Exhalationes Sulphureæ incensæ edunt fulgura (fulgetra) & chasmata.

59. Et tum caloris cum frigore pugna, tonitrua ciet, cum fragore terribili.

60. Emicans inde flamma fulmen nuncupatur.

61. Quod siue sit urens siue discutiens, momento scitur corruit.

62. Cum fulgurat tonitruum, fulminat, quis non attonitus paveat?

63. Coracæ nullus unquam finit, quin sterilitatem inureret terris, aut infectionem.

64. Iris matutina, ut & halo nubilosam, spectina serenam tempestatem (sudum) nunciat.

57. A' háborgo szél (vihar) és a forgó szél kerengőben magokat csudálatosképpen forgatják.

58. A' kénköves gőzölgések (párázatok) meggyuladván égik villámokat (villámfókat) és nyilallásokat indítanak.

59. És akkor a' melegnek az hideggel való össze ütközése, mennydörgéseket indít, rettentőes harogással (csattogással)

60. Az innét ki-csillamló láng mennyhőnek (mennyőző könek) nevezeték.

61. A' melly akar meg égető legyen, akár széllal verő (rontó) legyen egy szempillantásban magát el-ozlattyá és valami attól meg-ütetie le-rogyic elromol.

62. Midőn villámok, mennydörög, mennyűtőhő esik, el-rémültvén kicsoda nem félne?

63. üstökös csillag soha edgy sem fenlett, hogy valami soványságot, avagy dögletetesseget a' földre nem sűrűt (hozot) volna.

64. A' reggeli szivárvány, mint a' Nap és Hóld udvara is, felleges (homályos) időt, az estvel tisztá (fel-derült) időt jelent.

VII. De Aquâ.

65. E laticibus scatentes vel scaturientes taliunt fontes, unde rivi & rivuli manant.

66. Ex his colliguntur fluvii, & denique flumina jugiter intra ripas suas decurrentia.

67. Ast sicubi profluvio & decursu carent, tum in stagna se diffundunt.

68. Paludes sunt scatrigines sine fluxu.

69. Torrentes sunt aquæ pluviales, rapidè defluentes; à quibus inundationes seu exundationes & diluvia fiunt.

70. Aquam ubi fluit fluentum, ubi gyratut gurgitem & vorticem ubi seiplam absorbet voraginem seu barathrum, ubi expers fundi est, abyssum dicito.

VII. A' Vizekről.

65. A' föld alatt lévő nedves erekből ki buzgó avagy bugyogó kút-fejek fel-fölkécselnek, az honnan patakok és folyásoknak erednek.

66. Ezekből gyűlnek folyások és osztán derekas nagy folyó viz-jugiter intra ripas suas decurrentia.

67. De ha valahol bő folyamattok és futamattok nincsen, ki dagadnak, és a' tó állásokban széthyl folynak, (ki öntik magokat)

68. Az álló tók folyás nélkül való források.

69. A' zuhogó (csorgó) patakok, gyorsan alá folyó effő vizek, a' mellyektől áradások, avagy ár-vizek és víz-özönök lesznek.

70. A' vizet a' hol foly folyamtnak, a' hol kereng örvénynek és tekervénynek, a' hol magát le-szíja (le-nyeli) a' földben el nyelraginem seu barathrum, a' hol fenék nélkül vagyon, feneketlen mélységnek mondgyad.

71. Si quid ei mergis emerget: claram turbare quid referi?

71. Ha mit belé meritesz felveti magát: a tisztát megzavarni mit használ?

72. Bulla fit à stillante gutta.

72. A buborék lesz a csep-penő csepről.

73. Mare fluctuans salsum est ut muria, muria instar.

73. A habozó tenger sós, mint a sós nedvesiég (eming,) a sós balnak keserű leve gyanánt.

74. Ubi tellurem terminat, sinus, promontoria & isthmi sunt.

74. A hol a földet meg-határozza, öböl (hajlás, téred) tengerre fekvő magas hegyek, és két tenger között bényuló szorulások vadnak.

75. Unde ejus ab intraneo actu sex horis fluunt ad littora, refluuntque reciprocè, cum sonitu & horribili, maximè intra freta.

75. Az ő hajjai a belső hém-ség miatt hat órát a parra ki-utad, és visszontagsággal visszafolyanak, és visszontagsággal visszafolyanak, rettenetes zúgással, kiváltképpen a zúgo szoros tengerek közt.

76. In boreali plaga Oceanus est glacialis, vel hyperboreus.

76. Az északi részről való nagy Oceanum tengere jeges, avagy észak alatt fekvő.

VIII. De Terra.

77. Terræ superficies, alicubi uda seu uvida est & uliginosa, alicubi arida & petrosa.

VIII. A Földről.
77. A föld színe, néhol nedves avagy vízenyős (ingoványos) & uliginosa, alicubi arida & petrosa, néhol száraz és kőszik-lás.

78. Nonnulli plana ut æquor, & planicies, alibi

alibi montes, valles, con-valles, petrae, tumuli, & depresse (loca) hiatus, mok, & alacson (helyek) hasa-antra, cavernæ & spelun-dékok, föld alatt való nyílások, cæ conspiciuntur.

sége; néhol hegyek, völgyek, hegy-völgyek, kőszalak, hal-depressiók, föld alatt való nyílások, vájkos hézagok, (üregek) és barlangok látszanak.

79. Colles & clivi cacumen versus euntibus gók, a hegy tető felé menőknek acclives sunt, declives re-vontatófók, ereszkedők (lejtő-sők) viszsza.

80. Terræ motus fit à subterraneis flatibus; qui si prorumpant foras, labes fiunt.

80. A föld indulás lesz a föld alatt lévő lehelletekből (fúsi prörumpant foras, labes vallásokból,) melyek ha ki-ro-hannak, omlások lesznek.

81. Glebam si teris & frias, pulvis erit: si diluis & maccras, lubricum lutum.

81. A csoportot (görgöngyöt) ha töröd és morsárod (törsölöd) porrá lesz: ha meg-elegyited (habarod) és vízben áztatod, síkamló (hig) sárrá.

IX. De Lapidibus.

IX. A Kővekről.

82. Lapis comminutus arena est, quæ si crassior, fabulum & glarea vocatur.

82. A meg-aprított kő sós-arena est, quæ si crassior, veny, melly ha temerdekbed (ő-fabulum & glarea voca-regbed) homoknak és rögnek (kő-veces földnek) hivattatik.

83. Saxa humijacent: sive existant, sive lateant verne; acutiusculi & cautes eminent; quorum multi inaccessi,

83. A kő darabok földön be-sive existant, sive lateant verne; akár ki-állanak, akár el-rejtkezzenek (lappangjanak) avagy el-bújjanak: a kő szalak és kősziklák ki-tesznek; melyek közel se lehet hozzá járulhatat-lanak.

84. Scru-

84. Scrupulus calceos illapfus, n̄ eximatur, urget. 84. A' cripelyőiben esett láb fertő kövecs, hanem ha ki-véte-tik, sérteget (izgat.)

81. Coteacimus obtusa; silice elicimus elidimusque ignem; lydio lapide metalla probamus. 81. A' sűnkővel (kassa kővel) élesűtjük a rompultakat; a' tűz kővel (kőrával) tüzet űrünk és ki-verünk; a' proba kővel ércz nemeket probálunk.

86. Tophus arenosus & scaber pedibus mundandis subseruit. 86. A' fővenyes és csoportos mörfalékos mőso kő a' láb tisztításra szolgál.

87. Alabastrites candidissimum marmor, & porphyrites rutilum est. 87. Az Alabástrom leg sejtőbb márvány, és a' tiszta veres márványfűző.

88. Magnes se obvertit septentrioni directè. 88. A' Magnes (vas vonó kő) magát egyenesen északra fordítja.

89. Gemmarum pretiosissima est carbunculus. 89. A' drága kővek között leg-drágább a' Carbunculus, u-fecűda ab illa adamas tum tanna való a' Gyémánt, osztán turcois, tubinus, saphirus, a' Türkis, Rubint, Saphir, Smaragdus, topazius, Jacz, Topáz, Jaspis, Hiácint, spis, hyacinthus, onyx, Onix, és Sardonix, &c. melyek többire szegleteknek lévén pleręq; angulata micant. tándóklenek.

80. Hamatites, alethius, bufonius, sarda, lazulus, achates, granatus & pyrites sequiores sunt. 80. A' vör kő, kakas kő, béka kő, veres kő, sejték kék lazur kő, achátes kő, gránát sem, és veres & pyrites sequiores henys (pyrites) tűz kő alább valók.

91. Margaritæ (unio) 91. A' grönnyők (gyöngy se-

(nes

nes) in conchis reperiuntur. 91. A' csiga héjakban talál-tatnak.

92. Corallia sunt arbusculæ marinæ ramuliferae. 92. A' Corall kővek Kalá-busculæ marinæ ramu-rifok korsókák] a' tengeri cse-metéknek ágaskái.

93. Vitrum crystalli similitudinem habet, at non duritiem, scinditurq; smyrite. 93. Az üvegnek kristály ha-similitudinem habet, at sonlatsága ugyan, de nincs non duritiem, scinditurq; olyan keménysége, és az érvesek tisztító smyrites kővel met-czerik.

X. De Metallis. X. Az Ercz nemekről.

94. Metalla è fodinis eruntur vel effodiuntur. 94. Az Ercz nemek a' földből è quibus, quia & lique- ki; a' mellyekből, mint hogy meg-scunt, & spissantur seu is olvadnak, és meg-is sűrűdnek consistunt, varia conflantur. 94. Avagy le-ülednek, különb kü-lömbféle dolgok öntetnek.

95. Aurum est perfectissimum, quia purissimum & ponderosissimum: præsertim obryzum. 95. Az arany leg-tökéletesebb, mert leg-tisztább és leg-mum & ponderosissi-nebezobb: [nyomóm] kívált-mum: præsertim obry- képpen a' finum [termés, eresztet] arany.

96. Clibanus vel canticus in cantino immissum; vaszto serpentyőben a' kőholó ke-ne hilum substantiæ seu menzében eresztetik is, semmis essentia deperdit. 96. Melly ha százszor az ol-tal nem veszt az ő állatttyában és valóságában.

97. Argentum huic proximè accedit, quum lebb járul, midőn tisztádon tiszt-purum purum est; sed ha- ta; de vannak salak és sepre- bet.

bet scorias & recremen- deki, melyek rolla le-égettet-
ta, quæ amburuntur. nek.

98. Ferrum, ut ut du- 98. A vas, noha leg kemén-
xissimum, ferrugine arro- nyebb, a vas-rosdától el-vágatta-
ditur: depuratum & con- tik: a meg-tisztított és egy-
duratum aliquoties, cha- néhány-szor meg-keménnyítettet
lybs dicitur. [vas] aczélnek mondatik.

99. Cupro adheret- 99. A rézhez ragad a réz-
erugo. rosda.

100. Orichalcum est 100. A Velencei sárga réz
cadmiâ tiocum æs: fun- Cádmiával egy néminémű ér-
di solûm (tantum) po- cses kővel meg-illettetett réz:
test ob friabilitatem. csak szintén ömterhetik morsa-
lodó [törsölödő] volta miatt.

101. Electro stannum, 101. A tengeri veres gyan-
& hoc plumbum mollius tánál a boldog: és ennél ismét az
& vilius est. ón [ólom] lágyabb és rozszabb
[alább való]

102. Argento vivo seu 102. Az eleven kén-esónél a
hydrargyro nihil mirabi- vagy víz ezüstnél semmi nincsen
lius: liquidum est, nec ta- csudálatosabb: hig, [folyó]
men mader. még-is nem nedves.

103. Nam sive id super 103. Mert azt akár valami-
aliquid effundas, sive eire önsed, akár abban valami
aliquid immergas, sive meris [mártis] akár meg-híncs
aspergas, nihil madercet. véle, egy-szályára sem azik-
meg.

104. Sal, alumen, anti- 104. A só, tén-ső, aranyglét,
monium (stibium) vitri- [szem tisztító fekete alabástró]
olum seu chalcantum, in- Gálistz-kő avagy réz-pirág, sale-
trum, sulphur, bitumen, trom, kénkő, enyv, hamar meg-
naph-

naphra, bolus armenus, gyulô furkos gyanta, bonus ar-
terra sigillata, cerussa, menas, achermes, kendözô gö-
creta, rubrica, cinnaba- rög feier, kréta, veres kréta, ci-
ris seu minium, auripig- nobriam avagy minium, sárga
mentum, ochra, chryso- arany festék, verhenyô sárga föld
colla, &c. succi mine- arany enyô &c. ércz között szí-
rales dicuntur, aromata- vártokó bányászú nedvessegec-
riorum merces. nek mondatnak, s a Patikáro-
sok áruí.

XI. De Arboribus
& fructibus.

XI. Az élő-fákról és gyü-
mölcsökről.

105. Planta fibris ra- 105. Az őltorvány (palánta)
dicum humorem imbi- az ő gyökereinek apro szálu re-
bens, aescit, viget, fron- szain b é síván a nedvesseget,
det floretque. tápláltatik, élled, ágas bogas-
dik és virágozik.

106. Eo destituta flac- 106. Attul meg-fosztatván
cessit, marcessit, aescitq; el-hervad, meg-fonnyad és leg-
illico. ottan el-asz (meg-szárad.)

107. Stirps dicitur, qua- 107. Tönc mondatik, a men-
tenus se in ramos, ramu- nyiben magát ágakra, ágacs-
sculos & frondes pandit. kákra és ágbogakra terjeszti.

108. His defectis rivul- 108. Ezek le-vágattatván
isque, trunci, caudicis & és le-nyesettetvén, törőknék,
stipitis nomen habet. ezölönknék és tőkének nevét vi-
seli.

109. Extrinsecus cortex 109. Kívül a héia vagyon,
est, intus seu intrinsecus belől avagy belső részén az hár-
libri, qui glubi possunt, tyác, melyet le-hámlanac, mi-
dum virent; medulla dón töldellenek; a béli (ve-

verò intima.

110. Arboribus folia no. Az élő fáknak levelei le-
delabuatur, & recrescunt, hullanak, és ujjobban ki-nőnek,
præterquam gummosis, a mézges (gyantások) macs-
quæ continuè usque & ka mézesektől ki-válva, a mel-
usque vernant, ut buxus, lyek mindenkor és szüntelen
aquifolia seu agrifolia : zöldellenek, mint a pusz pang,
taxus, &c.

111. Pomus seu malus iii. Az alma fa, körtvély
pyrus, cerasus, prunus, fi-fa, cseresznye fa, szilva fa, fű-
cns, olea, arborea sunt fa-gefa, olajfa, szelédóltott fák,
tivar: fraxinus, fagus, al-a körös fa, bikfa, egerfa,
nus, ornus, silvestres. gyertyanfa, erdei (vad) fák

112. Illæ omnes fructi- iii. Amazok mind gyümölcs-
feræ; harum pleræq; steri- hozóc: Ezek többire gyümölcs-
les, ut betula, populus al- telenec (soványoc, meddőc) mint
ba, populus nigra, salix, a nyír fa, sejer nyár fa, fekete
quæ dat vimina, quo- nyár fa, fűz fa, amely fűz vész-
rum contextu corbes & sőket (kötő vesszőket) ad, a
crates fiant ac trican- mellékeknek ösve sővésekből ko-
tur. sárok és kásoc léfnec és fűzetet-
nec (fonattatnak)

113. Abies procera est, iii. A jegenye fa magas, mint
ut & picea, larix, cedrus, a szuroc fenyő fa-is, veres fenyő
cupressus: palma daeti- Cedrus, Ciprus: a hoszszu gu-
lo, ferens si curvatur, cò båt hozó palma fa ha meg-hor-
va lidius in sublime ni- gasztatit, annál erősebben (in-
titur. kább) magassan igyekezik nőni.

114. Quædam umbrife- iii. Némelyek árnyék ho-
ræ sunt, & umbracula præ- zóc, és árnyéket tartnac, (ho-
stant

stant, (opacant) nomina- mályosítnac) nevezet serént a
tim tilia, platanus, ulmus hársfa, plátánfa, szilfa, és e-
& cætera latifolia, folio- gyéb széles levelű, (nagy leve-
sa, frondosa. les) ágas bogas fák.

115. Gemma hians pro- iii. A ki-nyíló bimbo a vi-
trudit florem, flos fru- rágot ki-tollja, a virág az é-
ctum immaturum, cujus terlen gyámölcsöt, mely ke-
loco in fico grossulus lyet a fige fán éretlen fige
prodit. jön-ki.

116. Qui postea ma- iii. A'melly annak utánna
turefcit, & carpitur, aut meg-érik, és le-szakasztatik,
per se decidit, aut decu- avagy magátul (önként) le-
titur. esic, avagy le-ártetic.

117. Quidam sunt iii. Némelyek korán éróc.
præcoces, alii serotini fi- (eleve éróc,) némellyec későn
ve chordi, quidam per- éróc avagy teledóc, némellyec
ennes, ut baccæ Juni- mindenkoron éróc, mint a gya-
peri. log fenyő magvai.

118. Eduntur autem iii. Eretnek pedig azoc vagy
vel recentes, vel vieti, mig ájac, nyersen, vagy sonyaszt-
vel fracidi, aliquando va, vagy puhulva, (magában
cum termitè divulsi: a- meg-főve) néha termert ágastul
lias asservantur in opo- le-szakasztván: egyéb aránt
rotheca seu oporophy- el-tartatnac a téli gyümölcs
lacio. házban avagy őszü gyümölcs
tartó helyen.

119. Cerasa oblongis iii. A cseresnyéc hoszsu crut-
petiolis seu pediculis pen- kákon avagy lábacskákon füg-
dent: amarylla breviu- genec, a medgyec (veres cseres-
sculis. nyéc) rövidcskéken.

120. Mespila sunt lanu- iii. A Nappolyác gyapjasoc,
B 2 gino-

ginosa, calculosaque si- (mohosoc, pibefec) kővesec avagy
ve lapidosa; & pruna. kővecsefek; és a duránczai sil-
damascena, armeniaea, vác, tengeri barackkoc, leves
persica succulenta, ceri- barackkoc, fejér szilvác, (dob-
na, nana, silvestria, officu- zoc) apro szilvác, kőkény szil-
lata. vác, csontosoc (kemény magu-
vak)

121. Putamen amoveat, 121. A kopácsolékját (but-
& nucem (si casta non- kóját) el-veffe (el-hámtsa) és
est) dentibus aut nuci- a diót (hanem üres) foggal
frangibulo, nucifraga, avagy dió-törővel, dió verő
frangat oportet, qui nu- kalapátsal, meg-törje szük-
cleum esse vult; siue sit- ség, a ki dió bélt akar enni;
juglans, siue avellana, akár öreg (Olasz) dió légyen,
amygdalum aut castanea, akárogyoró, mondola avagy
quas fert nux, corylus, gesztenye, melyet hoz (terem)
amygdala & castanea: a dió fa,ogyoró fa,mondola fa
item tribulus. és gesztenye fa; ismét sulyom.

122. Suber, ilex & quer- 122. A mackos fa, tölgy fa, és
cus gallas & glandes, pi- cserfa bugát és mackot, a fenyő
nus nuces pineas seu stro- fa fenyő diót avagy hofszu fe-
bilos, nucleos habentes, nyő bugát, kinec siki (béli) va-
qui saccharo coadiuntur, gyon, melyec nádmezzel képsit-
corous corna, laurus acer, tetnek meg, a som fa somot, a
& forbus sylvestris, bac- borostyán fa, jávor fa, és az er-
cas ferunt. dei berkenye fa, apro gyümöl-
csőket boznak (teremnek)

123. Pira tam hordea- 123. Mind az arpával érő
ria quam cætera, pistachia s' mind egyéb kőrt vélyec, Egyi-
forba, filiquæ, coronea ptomi diók, berkenyéc; sz. fá-
seu cydonia, aurantia, ci- nos kenyere, bú almác avagy birs
tria

tria, limonia, & punica, almác, narancs, citromoc, le-
seu mala granata stipant, monyác és a pomagránátoc ösz-
adstringunt, oppilant: ve vonnyác bé-szoritták, és bé-
ficus, fraga, mora mori, rekesztik a gyomrot; a fige az
mora rubi idej, mora eperjek, sái szederjec, tövisses
mirti seu mirtilli (vacci- szederjek, vijola kórón termő
nia) melones, pepones, fenyő mag szabásu apro szeder-
cucurbitæ, cucumeres, jec, görög dinnyék, sárga din-
juba seu zizypha & uvæ nyéc, tőkóc, ugorkác, jujubákoc
passia laxant. és a tengeri szőlőc tágétnac (lá-
gyitták a basat.)

124. Thus, myrrha, 124. A tömjén, myrrha,
mastiche, camphora, sar- mástic (lencse fának enyve)
corolla, terebinthina, re- cámfor, veres gumi, serpenti-
fina, & pix, succi & gummi na, résin, és szuroc, nedveségi
sunt arborum certarum: és meszái bizonyos élő fáknak:
quin & succinum lycu- sőt meg a hiuz gyanta-is avagy
rium seu glessum gutomi máz, valami macskaméz, a
quodpiam est, ut ferunt. mint mondgyák.

XII. De Herbis.

XII. A Fűvekről.

125. Herba cauli vel sca- 125. A fű az ő tőrsáján a-
pho innititur. Quædam- vagy szárán függ. Némellyek
ut prædictæ cucurbitæ, cu- mint az oda fel meg-mondott
cumeres, &c. ocyffimæ tőkóc, ugorkác, &c. meszszé
crescunt, emoriunturque ki-terjednek (nőnek) és mind-
omnes quotannis, præter nyáján minden esztendőként
sedum seu semper vivum, ki-halnak, a bárány csecesen
& vincam pervincam, quæ avagy fűsfűn, és a bórwei a-
perennant. vagy lontrzon (pervingen) ki-
vül, a melltyek sok ideig tartóc.

maracus (sampsucum ma-
gor koronkakat kőnek, ezek:
jorana) amaranthus, bellis, Majoránna, bársony virág, na-
calendula, caryophyllus, dályfű, sárga virág, szekfű, le-
lavendula, leucoium luteū vendula, fehér és vörös sűnt mu-
leucoium Italicum (album tató Olasz virág, Bája rósa, ro-
& rubrum) poeonia, rósa, sa, rosmarin, Sz György virág,
rosmarinus, lilium conval- viola (ivolya) kakukfű; tavasz-
lium, viola, serpillum, pri- fű, sarkaláb (sarkantyú ta-
mula veris, consolida re- raj) és vadtárkony,
galis, & ptarmica.

134. Gramini accensentur, alfine anagallis, ano-
nis seu ononis, anserina, jék, ökör guravagy eke akadály,
betonica, chamædis, ca- vad varádits, seb fű, tréfa le-
rex consolida seu symphy- velűfű, sűs, fekete nádaly fű,
tum, convolvulus seu liny- avagy kőves nádaly, folyó fű,
lax, cuscuta, cytiscus, dicta- haj nevelő fű, zánth, ezer
mum, erica, eufragia sive jó fű, reptén, dictamum, sem
eufrasia, lappa, lagobus, gyógyító avagy szem tisztító
lepidium, malva, millefo- eufrasia fű, lapu, nyul láb, sása
lium, muscus, pilosella, fű, málva, eger fark, moh fű,
persicaria, pulicaria, seu szőrös fű, keserű balhafű avagy
psylum, plantago, poly- balha virág, uti fű, portsin fű
gonatū, polygala, prunel- avagy ports fű, fehér gyűkér, soc
la, ranunculus, senecio, fer- rérdű fű avagy kereest fű, silva
pētaria seu dracūcul⁹, son- fű, gyéc fű) kakas láb, sóbós
ch⁹, taraxacum seu hierar- fű, kigyórtanc, avagy sárkány
ciū minus, trifoliū, urtica, gyökér, dísnó kék, olyu fű a-
alopecatus, item alga, cal- vagy erdei saláta, három leveleű
cha, ebul⁹ & lens palustris, fű, csoltyán, réti kender (avagy
gyapjas fű, roka fark) ismét binár, gyűrű virág, földi bodza,
és vad lenese.

135. Me-

135. Medicinales alix 135. Az orvosló füvek némel-
peregrinæ sunt; ut aloë lyceidegenec, mint az aloe-
fenum gracum, rhabar- kecske szarva fű, ló sóska, cáfia,
barum, cassia, senna; alix méh fű: némellyek nálunk va-
nostrates, eæque vel hor- lók, és azok a nagy kertiec, a-
tenses, vel campestres, vagy mezeiec. Kertiec, az isten
Hortenses, abrotonum fe- fája, mely nőstény és him, pápa
mina & mas, acanthus, a- fű, fekete gyopár szabásu fű, a-
geratum seu hepatica, a- vagy máj gyógyító fű, keselő fű,
quilegia, diplacus, & car- bogános kór, és külömb külömb
dui lativi varii; gentiana, fele boldog aszszonytörvissei: Ke-
helenium, (enula, inula) serű gyökér, örven gyökér, fehér
helleborus, horminum, hunyor avagy zászpa, pírűs-
bissopus, ligusticum, (levi- ró gyökér (sárga kőkört, skár-
sticum hipposelinum) ma- lát fű) Isop, levesticom, mátra
tricarica, menta, menta cri- fű avagy fűnek annya, menta,
spa, nardus, ocyumum, pu- foder menta, spikinárd, brási-
legium, pyrethrum, ruta, liom (sagós fű) csombor avagy
salvia, satureia, vesicaria polaj tárkony, ruta, sálya, bors
seu helicacabus. fű, Venus kődöke.

136. Campestres vel 136. A mezei füvek avagy
temperatae sunt, ut adi- közép természetűek (temporal-
antum, asparagus, glicir- tatarac) ugymint az árva leány
rhiza. haja, kalász fű, édes gyűkér.

Vel calidæ, ut absinthi- Avagy meleg természetűek,
um, agrimonia, angelica, mint az üröm, apró bojtorján,
apium, apiastrum, arte- (párló fű) angyal fű, araczel,
misia, asarum, borrago, méh fű, fekete üröm, koponyak,
buglossum, baphthal- mezei ökör nyelv, vad ökö-
mus, beta, bottis, cha- nyelv, ökör sem, ezékla isten ke-
memelum seu camomil- nyere, sék fű, kalácsa, földi

B 5

la a

la, chamæpytis, centaurea, kissebbicseksé fü, lö mén-
 rium, chelidonium mirta avagy vízi ménta, sári tók;
 nus, calamintha, co-balha fü, édes gyökérü kocsörd,
 locynthis, coniza, datu-apro sár mag avagy has indító
 cus, esula vel tithyma-eb téj, földi füst, len levelü fü,
 lus, fumaria, linaria, (hugpos fü, vad len, sa gyökérü
 marrubium, melilotus, fü,) pefercze fü, sár kelep,
 melissa, mercurialis, ni-mezelke, has purgáló fü, fe-
 gella seu melanthium, kete mác avagy gith, vitéz fü
 orchis, organum, peu-avagy agár mony, fekete gy-
 cedanum, piampisella, pár, erdei vad kömény, avagy
 polypodium, satyrium, kénköves gyökér, chaba üröm,
 saxifragia, scabiosa, sent János gyökere, nészó fü,
 seolopendrium, scordi-kőrontó fü, vesztő fü, sópró fü
 um, serpillum, tussila- (avagy ördög harapta fü, fe-
 go, verbena, cyanus & kely fü) sárvas nyelvü fü, ezer
 cetago five pseudomelan-jó fü avagy fog-hagyma illatu fü
 thium, &c. kakuc fü, édes lapu, szaporas fü,
 kéc buza virág, sárga mezei
 rosa, avagy hamu konkoly, &c.

Vel frigida, ut attri- Avagy hideget, mint a la-
 plex, acetosa seu oxalis, boda, süska öreg lö süska, apró
 acetosella, blitum, cico-süska, nagy erdei salyáta (ra-
 rium, chondrilla, inty-poncz) apro katang, nap után
 bus, endivia, hyoscia-járó fü, disznó kék, belénd
 mus, mandagora: oxy-fü, natragulya (nagydragu-
 lapatum, parietaria, la) begyes lapu, perje fü, kö-
 portulaca, scariola & spi-vér porrsin, vad salyáta (ke-
 nacia. serü fodor salyáta) spinác (ba-
 rát patéj,

Vel

Vel humida, ut nym- Avagy nedvesec, mint a
 phaza & sagitta. vizi tók, cséc fü.

Vel sicca, ut clematis Vagy szárazoc, mint a folyó
 (vinea, vinca pervinca) fü (loucz, magyar bórvei fü,
 obulus, filix, glastum seu pervin) földi bodza, perje, mil
 ifatis, lapathum, quinque-avagy gyapju festő fü, hegves la-
 folium seu penthaphyl-pu, öt levelü fü avagy szár fü,
 lum, vel balsum. ökör fark.

Sequentes chirurgicae A következendők Borbély
 sunt: aristolochia, cyno-szer számhör, valóc; Farkas bé-
 glossum, eryngium, fili-zag gyökér (farkas alma) eb
 pendula, genista, her-nyelv, macska tövis, sent János
 niaria, hypericum, pa-kenyere, iglice, szamar tövis,
 naces, tanacerum, ve-csengő fü, minden gyógyító fü,
 ronica, vincetoxicum, varadit, betonia fü, (erdei sá-
 &c. lya dicsoféges fü) méreg ölö fü,

137. Aconitum, cicuta, 137. Mérget fü, búróc, tur-
 napellus, venenatae sunt: bolya szabásu fü, apro fekete bú-
 fed papaveris capitulum rök, mérgefec: de a máknac
 vulneratum, destillat meg-sértett (sebhett) sejeccské-
 opium, quod vim sopo-je, mác szemeket bukat, melly-
 randi & stupefaciendi ha-nek álom hozó és meg-tompító
 bet; ideoque anodinum ereje vagyon, s ez okáért saj-
 cft. dalom enybitő.

XIII. De Fructibus.

XIII. A' Csemetékről.

138. Sambucus, berbe- 138. A' bodza fa, hegves tö-
 ris, ribes, rubes, rubus, vü, sent János fája, galagonya
 rubus idæus, hædera, li-fa, csipke bokor, sederjin bo-
 gustrum, glycyrrhiza, kor, folyó borostyán, fagyalfá, é-
 balsamum, labina, sola-des gyökér, balsamum fa, boldog
 num

num, spinosusque paliu- *aszonyága*, (eb szőlő papo-
rus, rosanum, ruscus seu nya) és a tövisses medve talpú
bruscus, tamarix, len- *fű, pallagi rósa*. Olasz pásma kő-
tiscus, agrifolium, spi- *ró, tamaric fa, lencie fa, disznó*
na, sentis. Item vepres kőmény, tükke, tövis. Ismét a'
& dumus, frutices ac vir- *tövisses burjánoc és bokrok, cő-*
gulta cluent. *mőrek és vese szős helyec nevé-*
vel dicsekednek.

139. Cannæ, arundi- 139. A nádac, nád szálac,
nes, internodia habentes, közben közben csomók lévén,
& junci palustris amant. és a kákác mocsarokat (vize-
nyős helyeket) szeretnek.

140. Ex scirpo, cui 140. A gyékén kákából (sit-
typhæ innascuntur, eno- *tyból) a' melyben pálikác ne-*
di, tegetes conficiunt. *vekednek, butkó (csomó) nélkül*
lévén, gyékényeket csinálnak.

141. Boleti, tubera, 141. Az ur gombác, főmör-
capreolini & ruffuli, in- *tsőc, cseperke gőbác, (gelyvác)*
ter fungos præstantissimi és a' veres gombác, (kenyér gom-
sunt; & quorundam lau- *bác) a' gombák között leg job-*
ticia. *bas; és némelyeknek ciemegéi.*

XIV. De Animalibus, & XIV. Az élő állatokról, és
primò de avibus. elsőben a' madarakról.

142. Quicquid vitæ, 142. Valami étellel, érzéken-
sensu & motu præditum séggel és mozgással fel ruház-
est; animal est. tatott, (ékesítetett) élő állat az.

143. Alites enim vo- 143. Mert a' szárnyas állatok
lant; aquatilia seu nata- *repülnek; a' vízben lakók úsznak;*
tilia natant; illæ alis ac *amazok szárnyackal és tollackal*
pennis, hæc pinnis: qua- *ezeek kal szárnyockal; a' négy lá-*
drupe-

drupedia currunt; repu- *bu állatok futnac; a' csúfó (má-*
liarepunt. *szó) állatok csúfúak (másnak)*

144. Volucres sunt 144. A madarak két lábú-
bipedes (manucodiatam ak *(a' paradits madarat lábát-*
esse apodem falso dicunt) lannak hamissan mondyák)
plumata & rufrata; ex- *pihesek (tollasok) és orrosok.*
cepto vespertilione, qui *(hegyes orruak;)* a' szárnyas
pilosus & dentatus est. *egéren kívül, a' mely szőrös*
és fogas.

145. Rostro colligen- 145. Orrokkal szedegervén
tes grana in gluvium refer- *magokat (szemeket) begyeket*
ciunt; nulla mingit. *meg-róltik; edgy sem huddik*
(vizellik)

146. Procreationis cau- 146. Szaporodásnak okáért
sâ copulantur, nidificant *edgyesülnek, fészkelődnek avagy*
seu nidos struunt: halcy- *fészket raknac; az bálcyon ma-*
on alcedo vel halcedo in *dár, álcédo avagy hálcedo fin-*
ipso pelago nidulatur. *tén a' tengerben rak fészket.*

147. Tum pariunt ova, 147. Achor osztán monya-
quæ sub testa albumen & *kat tojnak, melyec az ó héjok*
vitellum luteum occu- *alatt a' tojomány sejtérét és szé-*
lunt seu occultant, itque *kit el-rejtik avagy el-titkollyác,*
donec animentur incu- *és azokon ülven a' mig meg-ele-*
bantes, (nisi urina aut *venednek (hanemha zápok, hu-*
irrita atque hypomenia *gyessak és hejában valóc) fiakat,*
sint) pullos, eosque in- *s azokat is penig néha tollatla-*
terdum implumes exclu- *nokat költenc, a' kik meddig*
dunt; qui dum pipiunt *még cipegnek (sibognac, pi-*
atque involucres sunt, pi- *pegnek) és héjokban valóc. pi-*
piones dicuntur. *seknék (madar fiaknac, toron-*
káczoznak) mondatnak.

148. Rapaces sunt: 148. Ragadozók: a' saske-
vultu, milvus, buteo, lyū, hēja (kánya) vértse, őlyū, so-
accipiter, falco, nifus, lyom, karoly, sebes szárnyu őlyū
zefalo, quæ unguibus un- kic borgas kőrmöckel a' gerli-
cisturtures, aliasque in- czeitet és egyéb ártatlan madar-
noeuas dilaniant. kákat el. tépnec, (el-baggar-
nac.)

149. Noctua noctu non 149. Az éjél járó madár nem
sublustri solum, sed & csac a' valamennyire világosko-
illuni cernit ac tuetur, dó, hanem a' bód nélkül való
interdiu cæcutit: Ut & sörét éjél-ű lát és néz, nappal
alia nocturnæ, bubo, vakoskodic: mint az egyéb éje-
asio, scops, aluco, ulu- li madarak- is, bagoly, fűles ba-
la, nyctiorax, strix, ca- goly, nagy szemű bagoly, bu-
primulgus. bogó bagoly, éjeli puppenevér
(barú) északi csikorgó madár
(fejes bagoly) kecske fejű madár

150. Phasiani, otides 150. A' Fácánok, tuzokoc,
(tardæ) tetraones, uro- (későn repülő madarak) fuvac,
galli seu tetraces, malca- fajdoc, avagy vad ludac, tenge-
grides vel gallopavones, ri tyukoc avagy erdei kakasok,
caponæ, attagenes, per- kappanok, császár madarai,
dices, turdi, & coturni- fogoly madarak, húros madarak
ces curta cum cauda in- és sűrjec az ő kurta farkokkal,
deliciis habentur; & in- gyönyörűségtentartatnac, (ked-
ornithotrophii seu orni- vesset) és a' madár tartó helyek-
thobasciis inclusæ pasci o- ben rekesztetvén tápláltatni és
pimarique solent. hizlaltatni szoktanac.

151. Olor seu cygnus, 151. A' cygnus avagy battyu,
fulica, mergus, querque- sártsa, buvár, vad réce, ökör
dula, onocrotalus seu bika avagy bölön bika, pellikán,
taurus

taurus, pelecancus, gavia, gödény, és egyéb vízi madarac
& alia aquaticæ palmipe- széles lábú tenyeres talpuac, ed-
des sunt, nulla pennipes. gyic sem tollas lábú.

152. Sturni gregatim, 152. A' seregelyes seregen-
fed absque ordine, grues könt, de rend nélkül, a' darvas
valde congruè, ardeæ ad- szép illendő rendel, a' gémei i-
modum excelsè volitant. gen magassan (fönnyen) röp-
döfne.

153. Canora sunt, acan- 153. Hangos szavuuac, a' tem-
this, alauda, acredula seu gelicz, pacírta, fűlemüle,
lusciniæ (philomela,) car- czinege, pintyöke, (pinty,)
duelis, fringilla, galgul* vel gabor avagy gaborka, rigó,
galbula, merula, linaria. kenderike.

154. Palumbæ seu palum- 154. Az őszű galamb avagy
bes & livia sunt columbæ vad galamb és kék galamb vad
feræ: Locus autem, in quo galamboc; a' hely penig, a' hol
columbæ educantur, co- a' galambos neveltetnec, ga-
lumbarium, peristercon & lamb háznac, galambosnac, és
peristerotrophium voci- galambucznac hivattatik,
tatur.

155. Merops, upupa, 155. A' küllő, babuta (Barba-
picus, ficedula, rubeta, buc bűdös babuc) harkály, nyári
(rubecula erihacus) cur- csoka, csipke madár, (veres ma-
ruca, rubecilla seu phoe- dár, sarmalyu) fűfős farku ma-
nicurus, vermibus ve- dár, poszáta (nyomorék) veres
seuntur; ut & pyrrhulus, torku madár, fergeckel élne,
atque vanellus fortasse. mint a' veres harkály, és libocz-
is (bibicz-ű) talám.

156. Trochilus seu regul 156. Az ökör szem és a' kü
& parvus parus, ridiculè se párix madár (czinege) neve-
struthioni seu struthioca- ségesen (csúfosan) hasonlitanás
melo comparant. magokat a' Strucc madárhoz.

157. Turdus sibi ipsi exitium cacare dicitur: quia magának veszedelmet szarni ex eo quod conspurcat mondatik, mert abból a mit viscum pullulat: unde meg-rutit, lép (ragadovány) viscum seu viscus aviari csirázik: a' honnan lépzen a' um gluten. lép avagy ragadovány madár fogó enyv.

158. Motacilla continuè & indefessè caudam motat & quatit: pavo suam versicolore m ocellatamq; páva az ő tarka barka és semes seu variè pictam dispandens, superbit. avagy socképpen festett farkát el-terjesztvén, kevélykedik.

159. Cassita vel galerita cirrum, gallus cristam (cum in suo sterquilinio az ő szemetén (az ülön) nagyon est vel cucurrit) erigit; pardalus rostro nucleos frangit. avagy kukurékol) farkát felborzasztva: a' faksz az orrával a' dió héjat meg-töri.

160. Anser, gansa & anserculus, quem turundis mellyet metélt apolécakal (morginaginant atque opimant, salékkal) bizlalnak és kővégingrit, anas tertrionnit; riteneke meg, gágog (sibog;) gallina gracillat & gloriatur glaci- a' réze zatyog (rezege;) a' corvus tyuk káricsál, kodácsol és kocrocit; aquila clangit; ryog: a' holló korrog, a' sas süciconia crepitat, glottu- vólt: a' golya (esstrag) kele- ratque; cuculus cuculat; pel és kassag; a' kakuk kassag; cucubatur; pica gar- kuckol; az éjeli bagoly buhol; rit; monedula seu graculus a' barka ciórög; a' csoka avagy fringulat; cornix cornica- szajkó csásog; a' varjú károg; tur;

tur; hirundo trinfat; passer fritinnit, aut minurit; veréb csiripel, avagy csipeg; a' pullus pipit, alauda tire- madárfi pipeg, a' passira tire- lire modulator. lired énekel.

161. Cæterum psittacus articulatas voces format suelcit. 161. Továbbá a' Publicán ér- telmes szókat formálni szok- kic.

162. Phœnix, gryps, & harpiæ, figmenta sunt. 162. A' Fenix madár, Grif- madár, és hárpia, csak költött dolgot.

XV. De Aquatilibus.

XV. A' vizi állatokról.

163. Pisces lympham ore immisam branchiis cre- 163. A' balas a' szájakon bé- szetet vizet kopotótokon ki- emittunt. bocsáttják.

164. Squamosi sunt vi- 164. Hal-héjasok az eleve- vipari, glabri ovipari, nen fájzók, simák az ikrások.

165. In illis mares ha- 165. Amazok közt a' himek- bent lactes, foeminae ova. nec tejec nagyon, a' nőstényeknek ikrájok.

166. Fluviales sunt, 166. Folyóvizbéli ec ezec, a' hufó, sturio aut accipen- viza, hegyes orru keszege, se- fer, amia, anguilla lubri- reggel járó tengeri hal, sikos ca, quam si coepellis elabi- angolna, mellyet ha meg-fogsz tur; capro, mullus seu kacsusz, nagy fejű hal, harcsa, barbus, trutta vel aurata, pettegetett pisztrang, jász ke- thymallus, mugil, albur- szeg, kóltz, fehér keszeg, gob- nus sive leuciscus, gobi- hal, meny hal, kővi hal, hegyes mustela, fundulus, cobitis szakalu (veres) szigér, hegyes barbatula, cobitis aculea- szarnyu szigér, vágo hal, sem- ta, foxinus, apua, cottus. ling, orsó farku hal.

167. Piscinales, carpio vel cyprinus, lucius seu lupus, avagy potyka, csuka, kárász, sicoracius, perca, tinca, ger, czempó (varga hal), sekete oculata seu milanurus. farku tarka hal.

168. Marini, salmo, (esox) murena, murae- (salmo) menyhal, tengeri por-nula flutta, congrus, rala, czogó halatska, ingólna hal, ten-scombrus, ostrea, & va-geri harcia: tengeri szüllő, ránkő szimú tengeri hal, csigác, és kő-lőmb, kőlőmb fele tengeri csudác, mint a' ló sejú és disznó fogu tengeri hal, tengeri borjú, &c.

169. Haleces salitas in cinis, passas vero, ut & sole tostos passas, in fasciculis nobis afferunt. 169. A' bé szózott heringeket tonnában, a' meg-nyomattatott senyverteket pengig, mint a' nap fenyitől süített vékony lapos hal-laskákat is, kőtésekben (nyalá-botskakban) hozzác minéküinc.

170. Asellus vel salpa, nisi probè contusus, esui non est. 170. A' stek sis avagy töke hal, hanemha jói meg-veretio, nem ételre való.

171. Delphinus perni-citate, balæna seu cetagal, a' balæna avagy cet-hal magnitudine & quantitate omnibus anteit, nagysággal és örökséggel minde-neknek előtte jár.

172. Astacus cancer & cammarus cum suis chelis rák és tengeri nagy rák az ő csi-prorsum seu antrosum & pò labo-ka-l elő és hátra (vise-zsa) másznac (jarnac.)

173. De muricis seu conchylis ostro purpura con-ficitur & comparatur. 173. A' tengeri kemény léju csiga vérből búrsony csináltatit és készítettic. XVI.

XVI. De Jumentis. XVI. A' Barmokrol.

174. Jumenta sunt ani-malia domestica atq; ci-curia, nos juvenia. 174. A' barmoc bazi és szelid, malia domestica atq; ci-minket segítő állatoc.

175. Gibbosus enim ca-melus vehiculi vicem præ-hátu teve (szekér gyanánt (he-ftat, rebus ponderosus aliò lyet) vagyon, a' sullyos terheknek deportandis. másuvá hordásában.

176. Equus jubà infi-gnis, brutorum genero-ló, az oktalan állatoc közt leg sissimus etsi iudole ferox, nemessebb noha természettel vad domatur tamen, ut fessio-mindazáltal ugy meg-szeliditte-ri optemperet, de quo tic, hogy a' rajra ülőnek enged-gyen, melyről ide alább.

177. Sed quandoque efferatur, nihilominus, tal meg-vadul, (filajul) kiváls-prætertim effranis, eumq; képpen zabola nélkül lévén, és dejicit ac pessumdat, aut ötet le-verti s' meg-tapodgya, calcitrando ferit. avagy rugással meg-üti.

178. Cantherius factus hinnire ac ferocire desi-teni és vadaskodni (dézegéked-ni) meg-szünic.

179. Dum pullus est, unguis ejus solet non applicantur. 179. A' meddig még vehem, (csiko) az ő körmeire patkók nem ütietnek.

180. Pandus & repandus asinus, asellutque, ab szamár, és szamárovtska a' lo-agalonis fuste dedolatus vásznac (barommal bانونac) fustélyátul (doronjátul) ösztö-rudit. nőztervén ördös,

181. Taurus cum palea-
ri pendulo boar, & mugit;
agnus balat.

182. Vervex est aries,
cui scrotum ademptum:
vexatus arietat.

183. Caper, est castra-
tus hircus; hædo, quan-
tumvis petulanti & petul-
co, nondum est aruncus.

184. Porcus cum ri-
ctu suo grunniens est ca-
stratus verres; majulis ex-
secta sus: non ruminan-
tesui bifulci.

185. Sed scrofæ su-
men porcelli sugunt:
à lacte depulsi nefren-
des dicuntur.

186. Canis cum catulis
allatrat advenâ, propius-
q; accedentem vel clancu-
lum mordet, roditque.

187. Si irrites, di-
cto distentoque, rictu
ringitur: si percutias
quiritatur: alias bau-
batur.

188. Rabie correptus,

181. A' bika a' nyakon függő
börrel (leppentővel) bög, és böm-
böl, a' bárány béget (mekeg.)

182. Az örvű olyan kos, mely-
nek a' tőke ki-vétezt: ez meg-
busztat: van (ingereltetvén) ök-
lelődic (döföldic, meg-döf.)

183. A' herélt kecske, bacc; a'
gödölyéknek, akár melly csintalan
váson és szilaj (öklelő) légyen-
ti, még nincs kecske (bacc) bakálta.

184. Az ö böffenésével röhö-
gő him disznó meg-herélt kan:
az ártány tőke meszt disznó:
nem kérőt rágó minc egyéb ha-
sat kőrműec.

185. De az eme disznónac cse-
mes hasát a' malacozot szopjác
(szójác) a' téjtűl (csecstűl) el-
ű-ettettec (el-bakasztat) fo-
gatlan súldóknac mondatnac.

186. Az eb az ö kőlykeivel
ugat az idegenre, és a' hozzá
közel járulót, csak alattomban-
ul (orozva) meg-marja, és rágja.

187. Ha ingerled (bosszontod)
fel-tátott és felre vont vicso-
rissal agyarkodis: ha meg-ütöd
nyikácsol:) egyéb aránt
nyivással ordít.

188. A' meg-veszekedet, dú-
rabi-

rabidus, rabiosus, discurs-
rit passim, & in quod ir-
ruit, laniat, aut mordet, saggarra,
morfuque hydrophobum
reddit.

XVII. De Feris.

189. In amoenis nemo-
ribus, aut secus silvarum
saltus pastæ feræ, ad sua-
lustra, spelæa, & latebras
se recipiunt, & referunt,
ea repetunt.

190. Elephas elephan-
tus seu barrus, belluarum
maxima, qui crura non
fletere à multis falsò &
putatur & dicitur, barrit,
ac proboscide seu promu-
scide pabulum attrahit,
arripitque.

191. Monoceros vel u-
nicurnu, unicornis, abdi-
tissima deserta, inhospita-
que tesqua incolit.

192. Rhinoceros ossis
squamis indutus est.

193. Aleis tergus ictu
gladii non fecatur, estque
impenetrabile.

C3

XVII. A' Vadakról.

189. A' kies berkekben, avagy
az erdei ligetec mellett táplál-
tatott vadac, az ö barlangokbá,
lyukokban, és rejtet helyekben
fogjác magokat: oda mennek, és
azokra vissz-faz térnek.

190. Az elephánt, a' sene va-
dak közt leg nagyobb, a' ki hogy
maxima, qui crura non
sarait (térdeit) meg nem hajt-
barrta (sokan hamissan vélic és
mondgrác, barozag, (korrogat)
és a' vápos orrával (mint edgy
scide) az abrakot el-vész, és
el-fogja.

191. Az edgy szarvu, unicor-
nis, a' félen való helyeken el-rej-
ret pusztákat és az iszonyu lakó-
 nélkül való kiesleneket lakja.

192. A' Rhinoceros (kinec orrá-
sokot nőni sarva) csont tetem-
mel (bájakkal) öltöztetett: fel-

193. Az ágas bogas sarvu Al-
cénac báta az éles seggyver csa-
pással meg nem vágattathat, és
nem-ü álltalható.

194. Villolus urtus 194. A' szőrös (borzas) med-
murmurat & uocat : ve morog (dörömböl) és kőrmé-
quodque progeniuit, cir- vel kapál: és a' mit szült, kör-
cum lambendo, si credi- nyúl nyalogatván, ha kell hin-
mus, effingit. nunc, ki formálta.

195. Pardus seu pan- 195. A' pardutz avagy Hircá-
ther quod terno saltu non niában termő nőstény párdutz a'
perhendit, mittit. mit harmadic ugrásával meg
nem fog, el-bocsátta.

196. Tigris ferocitate 196. A' Tigris feneséggel min-
omnes superat. deneket feltyúl mül (halad.)

197. Lynx maculosa vi- 197. A' tarkás (pettegetet)
su pollet: Inde, lynceis hiúz látással bir (búvólködő)
oculis videre. Innét mondatig, hiúzi szemmel
látni.

198. Cervum cornua 198. A' szarvast az ő szarvai
non gravant, quamvis nem terhelic. (nehézitig) noha
grandia: agilis est, & lon- nagyoc (ámbar nagyok is) gyors,
gissimi avi: rancet inter- (serény) és seletrebb hoszsu éle-
dum, & imprimis in autu- tū meg-senyved néha, és minde-
mno, cum amore ardens, nec előtt ősszel, midőn szerelem-
cervam avidē cupit & in mel égvén, a' nőstény sarvast mo-
sequitur. hō (igē) kívánja és űzi kergeti.

199. Non abfimilis huic 199. Ettől nem külömböző az
dama, sed minor: item ca- őz, (zerna) de kissébb: ismét
prea seu dorcas, cujus ma- a' vad ketske, kinec az himje
sculus hinnulus est. vad kölyök.

200. Capricornus, ibex, 200. Az erdei bac, vad kor,
& rupicapra, præruptas és kőszáli ketske. a' meredec és
in accessasque rupes scan- hozzája járulhatatlan kő-szik-
dunt, lákat hágiác.

201. Bu-

201. Bubalus seu bison, 201. A' bial avagy vad ökör,
& urus, sylvestres & feri és erdei bika, erdei és fene ök-
boves sunt. rök.

202. Leo armis hiris, 202. Az him oroszlán az ő
& læna formidolosē ru- borzas (torzas) (zűgyeivel, és a'
giunt. stén oroszlán rettenetesen ordétnac.

203. Vulpes gannicus 203. A' nyikoreo (kattagó) ro-
verno tempore seu in- ka a' tavaszi időn avagy ki ke-
eunt e vere, glabrescens letkor, el-hányvan szőrt szőret-
fit depilis, vel alopeciam len leszen, avagy kopaszasgot
patitur: nunquam cicura- (szőr el-hányait) szenved seha
tut. meg nem szelidül.

204. Lepore nihil ti- 204. A' nyulnál semmi nincsen
midius, vel meticulosius; félénkjeb. é. féllemesbb; valami
quicquid strepit, aures ar- zörög, süleit rá suggeszi, (me-
rigit, aut se proripit. & ad reszti) avagy el sűr, (magat il-
dumeta vepreta ac senti- lára veszi) és a' bokrosta. tövis-
ceta confugit: dum ca- ses csádéra és cserére szalad: mi-
pitur, vagit. dōn meg-fogatic, nyikoc (mohoc)

205. Fodicando cuni- 205. Az ürge (tengeri nyúl)
culus cuniculos, talpa- vájkálva ál lyukakat, a' vakon-
grumos facit. dac turásokot csinál.

206. Erinaceus seu e- 206. E' sül disznónac avagy
chinus, & hispida hystrix tövisses borznac, és a' sül disznó
aculeos pro pilis habet. subásu tengeri kannac, az ő he-
gyes (tövisses) sertéi sör gyanána
vannac.

207. Simia humano- 207. A' majó az emberi mű-
rum operum imitatrix, ut kánuac (cselekedeteknek) kö-
& cercopithecus. verője, mint a' farkas majom-ú.

208. Glire & melc. 208. A' gőzünél (polyúnél) és
C 4 nihil

nihil somnolentius. hórsóknél semmi nincs álmosab.
 209. Viverra, mustela, 209. A' pegymet, (penyvet)
 martes, martes scythica, menyét, nesz, nusz, gerezna,
 mustela alpina, mus alpi- hegyi egér, fűjér egér és a' hógly
 nus, mus ponticus & mus béléseknek illenec.
 noricpellicis coveniunt.

210. Sciurus, forex, erice- 210. Az evét, patkány. gó-
 tus, &c. foramina sibi ca- rény. &c. magoknaclyukakat
 vant, in quibz hybernant, vajnat, a' mellyekben telelnec.

211. Sed mus major & 211. De a' nary fekete egér
 araneus, quadrupedum és apro egér, a' négy lábú állatoc
 minimus, penuria per- közt leg kisseb, az éles házakat
 reptans, & muscerdis se, el-futkóván. és az egér sarral
 prodens, cati seu felibus magát el-áruván, a' cziczék-
 & muscipulis subinde nec avagy macskáknac és egér-
 præda fit. fogóknac ottan ottan ragado-
 mánya (prædája) lészén.

XVIII.

De amphibis & repti-
 libus.

212. Amphibia sunt: 212. A' vízben és szárazon élő
 castor seu fiber, lutra, rana állatoc ezec: vidra, hód, vartyo-
 coaxans, testudo, bufo, ru- go (rekegő) béka, tekenő: béka,
 beta, & crocodilus, qui in- varas béka, cipke (veres) béka,
 ter manducandum maxil- és crocodil, ki az étel közben a'
 lam five mandibulam su- felső állat avagy áll-kapczá-
 periorum movet. ját mozgattya.

213. Reptilia sunt quæ 213. A' csúszómászó állatoc azoc
 serpunt, exuviasq; depo- a' kic csúsznac másznac, és az ó
 nunt

nunt, ut anguis fibilans, bóróket (hártájokat) el-vetic,
 coluber, hydra seu natrix (le-verkezik) mint a' süvöltő
 cæcilia, boa, aspis, dispas vízi kígyó, zomoc kígyó, usó vízi
 seu præster, pyas, vipera, kígyó, kurtá vac kígyó, tehen so-
 amphibæna, sepe, &c. po kígyó, áspis kígyó. marásával
 szomjuság hozó tűzes kígyó, méreg pókó kígyó, vipera, két fejű
 kígyó, tekergéssel ugro marásával testet rothasztó kurtá kígyó

214. Dratho ipso hali- 214. A' sárkány csak lehelleri-
 tu, basiliscus obtutu ne- vel. a' basiliscus lításával (te-
 car. kéntettel) meg-öl.

215. Lacerta, stellio, sa- 215. A' gyéc, csillagos hátú ál-
 lamandra, scorpio vel noc gyéc, lángban élő tűzes gyéc,
 scorpius, pedibus ambu- scorpio avagy scarapna mérges
 lant. fereg, lábakon járnac.

216. Limaces sunt co- 216. A' sárban telelő csigác
 chleæ sine testa. hój (hártya) nélkül valóc.

XIX. De Insectis.

XIX. A' bogarakról.

217. Insecta sunt primò 217. A' bogarak közt vannak
 varii vermes, è quibz lu -elöször külömb külömb fele fer-
 brici fimeta, eruca plan- get, kik között a' gelestác a' ga-
 tas, teredines vel colli li- nézatokat, a' hernyoc az olto-
 gna, tineæ vestes, etiam, ványokat, a' suac avagy su fer-
 bombycinas & holoseri- get a' fákát, a' molyoc a' ruhá-
 cas, blattæ libros, convol- kat, még a' selyem és bársöny ru-
 vuli vel volvores vites, hákat is, a' papyros molyoc a'
 curculiones seu gurgulio- könyveket, a' sölörágo hernyóc
 nes frumenta corroduunt: a' sölör töveket, a' gőzúc avagy
 termites carni innascun- sisékec a' gabonákat meg-rág-
 tur. jác: a' nyúvec a' husban sár-
 maznac [nevelkednec.]

218. Secundò pessima 218. Másodszor (vannac) némely felettébb ártalmas allarots-mirum lendes, pediculi, kacs, ugmint serkéc, tetvec, balplices, culices, cimices, béc, szunyogoc búdós fergec. (pap & acari, quæ nos ipsos in-latszkác) és a bór alatt viszkessant: quin & pediculi tető serkéc, (vizes terűc, vak-re-inguinales, ricini etiam, tuc) mellyec minnen magunkat & hirudines seu sangui-haborgatnac: sőt még az agyékban termő tetvek-ü, eb süleiben ragadó legyec, (eb legyek ü) és nadályoc avagy vér szorókác.

219. Tertiò muscæ, in- 219. Harmadszor (vannac) legyec kik közzül a selyem eresztő cum, apes bombylautes (szaró) bogarac selymet, a bon-favos mellis (quod fuci gó méhec lépes mézet) mellyet depascunt) conficiunt, az beréc meg-emésztne) csinál-& quotannis examen ut nac, és minden esztendőnként novam coloniam emit-tunt. rajt mint egy földet munkálódó új népet eresztne) bocsátanak ki.

220. Crabrones & ve- 220. A' ló darafoc és légy daspæ acuto, imò præacuto rásoc hegyes. sőt felettébb is besunt aculeo. gyes fulánknc.

221. Oestro (tabano 221. A' bögöly 'pecsic barom a filo) percitum pecus sub-kergető fene bogár) miatt fel-silit, & velut rapidum di-indéttatort (fel-rezzent) barom scursitat. ugrál, [ugrándoz] és mint egy meg dühödött futo: séllyel (fut-károz, bogároz)

222. Scarabeorum & lo- 222. A' szarvas bogaraknac és custarum genera, complu-sáskáknac nemei, igen sok féléc, ra sunt, & multa edulia. és sokac eledelek ü.

223. Bru-

223. Bruchi, canthari, 223. A' cserebogarac fáu ter-cantarides, scarabei cor-mó sényes pókoc, zöld bogarac, nuti seu lucanici, papilio-szarvas cserebogarac avagy éjjel-nes, cicindela vel nitedu-fénlő bogarac, leppendékoc [lep-læ, (lampyrides) hepioli, kéc, ször lövöldékoc] sényes bo-pyrausta seu nicedula vo-garac avagy csillámoc, sényes há-latiles sunt: fullo, scolo-tu sörkéc, gyertyára szökélő lö-pendra, centipes vel mul-völdekoc avagy tűzben termő le-tipeda, coniscus seu oni-gyetskéc röpdőc: fulben má-fcus, porcellio, tipula, &c. szó féreg, szörös hernyó: pap-reptant. matskaja avagy sok labu féreg,

szamar sinü szörös pap mats kaja avagy veres tarka szörös hernyó, sok labu dísznő féreg, vízi póc, &c. uszákánc

224. Cicada foris, gyl- 224. Az ősi bogár ottün, az lus domi cantillant. házi pirússoc itthon (háznál) énekeldegelne

225. Formica pügilla est, 225. Az hangya kicsinke, de sed actiosa, semper festu-munkás, [dolgos] mindékor sál-cas & micas fert. kakat és morfalékokat viszen.

226. Aranea araneum 226. A' pók pók-házat avagy seu aranei telam, nexat ac pók hálót ereszt, fűzdögöl és textit. fűzdögöl.

XX. De homine.

XX. Az Emberről.

227. Princeps animan- 227. Az élő állatoknac leg fel-tium excellentissimus ho-ségebb [méltóságosabb] feje-mo, mundi epitome, va-delme az ember, e' világnac ró-giens nascitur. vid summája; [remeke] nyivá-

228. Quem post par- 228. Kit születése után a szá-tum genitrix aut obstetrix léje avagy a' bába polában bé-facsijs

fasciis involutum, fascia- takarván, és be kötén a böl-
tumq; in cunas reponit. csöben helyezett.

229. Nutrix verò alma, 229. A tápláló (septato) sá-
amplectens & amplexans raz dajka penig, meg-ölelget-
alumnus suum, uberibus vñ is apolgatván (csokolgat-
laftat, pappis satiat, & for- ván) az ő szoptatósát, (táplál-
didatum abstergit: pusio ratorját) emlőivel (csecseivel)
ipse lactet. szoptattya, rágottal (papával)

meg-elégíti, és a magát meg-rutitottat (undokítottat) meg-
törli: a kicsinded (csecsemő) penig ő maga szopic.

230. A cunabulis vel 230. A bölcsőköl avagy ren-
ab incunabulis venit ad gerò tekenőköl menne járásra
serperastrā, ubi bimulus tantò karikán sörge talyigács-
infans incessum sibi for- kakra, (sekerecskékre) a hol a
mat, & fari ac balbuti- kés estendő csecsemő gyermek
reincipit, (infat) crepi- járnit tanul (el-jár) és állani
taculis, pupis & crepun- s rebegni kezd, csergetőkkel,
diis ludens. bábokkal és gyermeki játéko-
kal jáczodozván.

231. Impuberes cūm 231. A sörerlenec, midőn szó-
pubescunt, sonoram vo- rósodni kezdenec, vékonyó cse-
cem alterant, hircutalli- gó hangos szavokat meg-vál-
untque: pubescentes au- rozattatya: és vikácsolnac (meg-
tem puellā singulis men- csattannac:) a szörösodni kez-
sibus semel mēstruo la- dó leányoc penig minden hólna-
borant, donec gravidā pokban aszsonyi havat (holna-
fiant. ponként járó vér folyást) szen-
zodnec, miglen terebben esnek (meg-nehezkesednec.)

232. Ephebi dicuntur 232. A fel-serdültet (gyermek-
adolescentes, & mox ad- ségből ki-költet) ne vedékeny
ulit, juvenes, iffiacsaknac mondannac, és majd
meg-örögbedvén, meg-állapodot (vastag) iffiaknac.

233.

233. Virilis ætas ver- 233. A'ferfiu meg-állapodot idő
git ad provectam, seni- a meg-ért koros időre hajol, (ba-
lis rugas & canos affert. nyatic) a' vénleg ránczot (sö-
mörögést) és ősz bajakat hoz.

234. Annosa vetula 234. A' soc estendőjü kosa (vén
edentula fit, sexagena- aszszony) fog a lannálészen, az
rius senectio decrepitu harvan estendő ember öreg após
& capularis, filicerni- meg-aggott és meg-töpörödöt or-
um. czájú, le-görbet vén ember.

235. Ita infantia se- 235. Így a' csecsemő állapot ön-
ipsum ignorat, pueritia nōn magát nē tudgya, a' gyermek-
ludicris transigitur, ju- sēg játékokkal mulic-el: az iffiu-
ventus ætasve juvenilis sag és iffiu idő hejába való fogok-
vanis, virilitas laborio- kal, az emberkor (serfiuság) mū-
sis, senectus ad priora re- kaságokkal, a' vénleg az előbbe-
labitur. mekre visszsa tér.

236. Senes enim bis 236. Mert a' vénec kétszer gyer-
pueri: grandævi repue- meket: a' nehez koros idejü vé-
rascunt. nec ismét gyermeceké lésnec.

237. Mediocris statu- 237. A' közép természetű ember
ræ homo optimè est leg szebben alkalmaztatott (leg
proportionatus. illendőbb.)

238. Nam gigas terri- 238. Mert az Oriá: irioz áful
culo seu terriculamento és retentó csudájul vagon: a'
est: nanus homuncio ho- kü ember emberke emberecske
mul homunculo & pig- lyüki ember törpe kutac cruffá-
maus pumilio pumilus- gul, és nevetségül van minde-
ve risui, ac deridiculo neknél, mindenektrül gunyolya-
apud omnes, ab omni- tic és meg-csufoltatic.
b9 illuditur & deridetur.

239. Nudus est, non 239. Meztelen, és nem szörös
hirsu-

hirsutus: fauni enim & mert az erdei vad isten aszso-
sati, sphinx etiam & nyoc és vad leányoc, [sátratyuc]
chimæra, cum horrido a' Thébásnát való sok természet-
illo cerbero tricipiti, ből álló mesét mondó leányzó-ú
commenta sunt.

[sphinx] és a' chimæra amaz
iszonyu három fejű cerberussal
edgyütt, költőt dolgoz.

XXI. De corpore, &
primum de membris
externis.

240. Corporis nostri compages, eximium est foglalatja. [alkotmánya] a' leg
supremæ sapientiæ exem- felgyebb való bölcseségnec ékes
piar. [fő] példája.

241. Structura ejus ex ossibus, cartilaginibus, tendinibus, nervis, car- izekből, inakból, húsból, inakon
ne, musculis, cute tripli- való árva húsból, három fele
ci, & membranis seu in- borból, és hárryákból avagy kú-
volucris variis conflata, lomb külömb fele burkokból [za-
& coagmentata est. karekokból] egyben szedegette-
tett és össze szerkesztetett.

242. Membra coher- 242. A' tagoc össze állanac
rent nexibus perpetuis, egymásból függő állandó kötése-
in proportionē decenti- kel igen egymáshoz illendő v-
fima. gyenlőségben.

243. Nam quæ bina 243. Mert a' mellyec kettőzőc,
sunt, ex opposito sibi ad egymás ellenében oldalról hely-
latera locantur; quæ sin- bezetetlenec a' mellyec külön kü-
gula per melium. lön (magán) középben.

244. In vultuum. 244. Az ábrázatoknac (árczu-
linea;

lineamentis stupenda est latoknac) lineáz asibā (rajssolá-
varietas. sibā) csudalatos külömbség vagjő.

245. Frons angusta. 245. A' keskeny (soros) hō-
suilla est, gibbosa a sinu loc disnoi, a' ki aló pupos (csō-
na, lata bonæ indolis seu mōs, görösős) szamári, a' széles
qualitatis, rugosa animi jó indulatu avagy minéműségű,
anxii, caperata iracundi a' ránczos szorgalmatos (gondos)
nora; erugata & ex por- elménec a' komor haragosnac je-
recta effrontem arguit. le: a' sima (ráncznélkül való, ki-
fesztült) és ki-tergett orcázatlan
[szemtelent] jegyez.

246. Pupilla oculi, al- 246. A' szem fehériben ülő és
bugini insiden & inhæ- ahoz ragadott sem fény. tükör,
rens, speculum est, obje- melly az eleiben vettetett dol-
ctarum rerum imagines goknac képeit magában vésző
in se recipiens. [fogja]

247. Hanc palpebræ 247. Ezt a' szem-sőrőc pillo-
nictando humectant; ci- garva nedvesític, [aszattatja]
lia verò & supercilia a' sem hajac penig és semöldő-
communiunt. kőc meg erősític.

248. Sed hircui lacry- 248. De a' sē végec [segeletec]
mas sudant. könyveket hullatnac [verészne]

249. Inter tempora & 249. A' vak-szem és orr kő-
nasum (quem alii simum zōt) [melly némellyeknek fima
alii resimim, alii adim- avagy lapos, némellyeknek firo,
cum habent] sunt genæ némellyeknek horgas] vadnac az
vel malæ; iisque subsunt orcázac avagy posác; és azok a'
maxillæ. latt vadnac az áll-kapczac.

250. Pernates ut cloa- 250. Az orr lyukakon mint egy
cam, mucus demanat, árnyec séken. [csatornákon] a' po-
quem vibrissæ detinent neses takony alá sármazic mel-
nē ex-

nè exsudet, nisi mucci-lyet az orr lyukakban való szörö-
nio seu strophiole mun- meg tartoztatnac hogy ki ne si-
gantur. varkozsanac, (veritezzene,)
hanem ha rakony törölvel avagy
keszkenővel ki-fuvartatnac.

251. Mentum virile pri- 251. A' fersüi áll elsőben pihvel
mum lanugine, deinde ofztán szakállal, és a' felső ajac
barbá & labrum superis bajuszal fedettetik-bé: némel-
mystace tegitur: quidam lyec mindazáltal szakállatalanoc.
tamen imberbes sunt.

252. Anterior colli 252. A' nyaknac elől való része
pars jugulum est, poste- toroc, a' hátulso része (utolsó ré-
rior cervix. sze) nyac szirt (nyac csiga.)

253. Thorax aut pectus 253. A' cserecekkel avagy cserec
mammis seu mamillis, bimbókkal biró, emlőekkel dombo-
papillas habentibus, tur- ru szűgyne avagy mellynec, a-
gidus, infernè ventrem latta has vagon, a' két résről
habet, ad partes latera. (félről) oldalac.

254. Costæ ab axilla 254. Az oldal csontoc a' hónal-
ceptæ, in hypochond- tól kezdettetvén, a' szív hártájá-
ria desinunt. ban (belső oldali tagokban) vége-
ződne (meg-szűnne.)

255. In inguine puden- 255. Az ágyéc hajlásában a' sté-
da, verenda sunt: pallo- genlő testec semérem testec vad-
nac.
256. Sub coxendice, 256. A' csipő csontoc alatt, a'
infra coxas femora sunt; forgo csontokon alol a' czomboc
sub genibus tibiæ; sub vadnac, a' térdet alatt szarac; a'
poplitæ suræ. térd hajlás alatt a' láb íkrái.

257. A' suffragine planta 257. A' horgas in után a' láb tal-
ta pe-

pedis est, talos vel mal- pa vagon, mely a' bokákat avagy
leolos, calcem seu calca- boka csontokat, sarkat avagy sar-
neum, convexum plan- kalarost, a' láb fejét, és talpnac
ræ, & solum, cumque alsó részét, s' a' láb-újjakkal edgyütt
digitis hallucem conti- a' láb bívelyket (örög újjat) ma-
nens. gában foglallya.

258. Tergum supernè 258. Az hátnac fellyül való lá-
habet scapulas; post lü- potszakái vannac; utánna rompo-
bos, & subsequenter tan- ri, és rend szerint következően
dem culum seu podicem ofztán az ülés kedvéjért farral
fessionis gratiâ clunibus (segg poszával) meg- környékezte-
(natib) circumvolutum. tett segg avagy alsfel.

259. Spina dorsi totius 259. Az hát-geritcz az egész
structuræ fultura est, ut alkotmánynac támasza, (oslopa)
erecti stare possimus, & hogy egyenlősen fel-álhassunc, és
ex triginta quatuor ver- harmincz négy egymáshoz foglal-
tebris contiguus consti- tatott hát-geretzekből áll, hogy
tuitur, ut incurvari quea- meg-hajolhassunc, (horgadha-
mus, quod non fieret, si func) a' mely nem lenne, ha a'
os continuum esset. csont merő volna.

260. Lacertosum bra- 260. A' vastag husos kar ó ma-
chium infse continet ma- gában foglallya a' kezet, könyöket,
num, cubitum, volam; markot; mely ki terjesztetvén
quæ diducta palma est, tenyér, bé-vonattatvan (össze-
contracta pugnis. szorittatván) ököl.

261. Digiti sunt 5. lin- 261. Az újjac ötön vannac, kik
guli articulos tres, & to- közzül mindeniknek három izet,
tidem articulos juncturas, és ugyan annyi inaknac össze fog-
condyloque habentes. lalás, és bukkói (csomó) vannac.

262. Pollice premim, 262. Az bívelykel nyomunc. (fo-
indice monstramus, ver- ritunc) a' mutató újjal mutatunc,

pus sive medius digitus az öreg új avagy közép uj ki áll,
prominet, inter quem & melly között és a leg kissébb (újors.
minimum (digitellum, ka, kis új, ferelmes új) között va-
auricularem, amato-gyon a gyűrűs új avagy orvos új és
rem) annularis seu me-deác új (nevedékeny új.)
dicus est studiosus est.

263. Unguibus scabi- 263. A' kőrműkel vakarunc,
mus, scalpimus, lacera- (rühelődűne) vágogatunc, szaga-
mus, lancinamus, gatunc, tépűnc.

264. Sinistra seu laeva 264. a' bal kéz tart, a' jobb kéz
tenet, dextra operatur, munkálkodik, mindeneke helyes-
omnia apte, nisi quis ip- sen. banemba ki maga illetlen
se ineptus aut iners sit. (alkalmatlan) tunya (rest.)

265. Sed ambidexter 265. De a' mind két kézre tu-
pra scava seu scevola dősnál (a' jobb és bal kézzel egya-
multum habet. ránt élőnél) a' balog avagy bal
ember felett sok nagyon.

XXII.

De membris internis.

266. Eja, jam viscera
inspiciamus.

267. Alimentum den- 267. Az eledel az első fogackal
tibus primoribus (tomi- (begyes közép fogackal) meg-me-
cis gelatinus) incisum, téltetvén, a' záp (öröl) fogackal
molaribus masticatur, meg-rágattat, (mert a' posa sáj-
(bucca enim molendi- nac belső része malombáz) és meg-
num est) mansumque, rágattatván (öröltetvén) a' tor-
per gulam seu oelopho- kon avagy gégen alá nyeletic, és a'
gum deglutitur, & ad gyomorban alá bocsáttat, az
stomachum demittitur, holott lézen az első meg-főzés:
ubi fit concoctio prima; (emésztés) a' négy labu oktan
quad-

XXII. A' belső tagokrol.

266. Nosza immár a' belső ré-
szeket nézzúc (tekintsük-meg.)

267. Az eledel az első fogackal
(begyes közép fogackal) meg-me-
tic gelatinus) incisum, téltetvén, a' záp (öröl) fogackal
molaribus masticatur, meg-rágattat, (mert a' posa sáj-
(bucca enim molendi- nac belső része malombáz) és meg-
num est) mansumque, rágattatván (öröltetvén) a' tor-
per gulam seu oelopho- kon avagy gégen alá nyeletic, és a'
gum deglutitur, & ad gyomorban alá bocsáttat, az
stomachum demittitur, holott lézen az első meg-főzés:
ubi fit concoctio prima; (emésztés) a' négy labu oktan
quad-

quadrupedibus verò pri- állatoknac (barmoknak) pedig e-
mò ad rumentum, tum lössör a' kérés gyomorban, ostaru
ad omasum, post ad a' nagy kövér hurkábá (temédec
pantrices, demumque ad bélben, pasczaban) annac utanna
ventriculum verum, e- a' kövér hasban, (potrolaban) és
chibus dictum, transit. végezetre az igaz gyomorba, mely
gömbetznec módatu. által megyé.

268. Nam venæ meso- 268. Mert a' bél között lévő tel
raicæ chylum esugunt: szopo erect a' meg-emésztett éték-
eumque (excrementis nec leg jobb erejét ki-sijác: és az
crassioribus per intesti- a' temérdekebb (keménnyebb) só-
na & anum foras ege- preléke a' bélben és alfelen (seg-
stis, quæ stercora, mer- gen) ki-vettetvén, a' mellyec ga-
da & olera sunt) defe- néjac, szaroc és bűdös kakác) le-
runt adjecur: ubi denud viszic a' májra: (zúzza) a' holott
fit separatio. újjobban lézen el-választás.

269. Serosum per u- 269. A' savós rész az húgyéren
reteres ad renes meat, a' vesékre megyen (szivarkozic)
indeq; vesicæ instillatur, és onnét az hólyogban csepeg, és
& fit urina (lorium) quæ húdgyá (vizeletté) lézen, melly
mejeado emittitur. húdozva ki bocsáttat.

270. Pinguis pars 270. A' kövérebb rész a' májtol
ab hepate rubedinem vereféget lézen, és lézen vér-
accipit, & fit sanguis: qui ré melly az erect által el oszlati
per venas distribuitur. széllyel.

271. Lien seu splen 271. A' lép azon közben bozda
interim attrahit, & tur- vonszta, és ismét ki-veri a' komor
sum ejicit melancholiā; kedvet szerző fekecska avagy epe
& vesicula fellis sive fel és az epés hólyogatska avagy epe
bilem seu choleram. a' sárt avagy az ember testében
való sarga vért.

D a

271. Pi-

272. Pituita seu phlegma per omnia diffluit. 272. A' nyálas vér (takony) avagy turba minden tagokban el-foly.

273. Cor in pectore situm, primum est vivens & ultimū moriens. 273. A' melyben helyezettett szív, első élő és utolsó meg-halo.

274. Proinde caloris plenum & palpitans sine lyes lévő és nyugovás nélkül res- requie, vitam spiritum kérvén, (dobogván, mozogván) generat, perque arterias elevenitő lelket nemz, és az élet quaquaversum seu quo- erein minden féle és mindenüvé quoversum & quoquo- kőzi: (résztelteti azt) de a' reá versus communicat: sed sekvő rúdó azt meg-hívesíti, lé- adjacens pulmo illud re- legzetett vérén a' gége által, frigerat, respirando per arteriam asperam.

275. Quà læsā raucedo seu ravis fit, & tussis, ut & à clamore immo- derato. 275. A' melly meg-sértődvén rekedezés avagy bé-rekedés, és horut lézzen, mint szintén a' mód nélkül való kiáltástól-is.

276. Præcordia hæc (exta) ab inferiore ven- tre, lepto transverso seu diaphragmate disjun- guntur. 276. Ezec a' szív körül való bel- ső részec (szívvec hálói, hátyái) az alsó baszul. (gyomortul, bélből) köz sővényvel avagy közép ágyéc hátyával választatnak meg.

277. Omentum verò ilia, ut mesenterium la- ctes, obvolvit. 277. A' kővér lantorna bél penig az ágyékeket, mint a' fodor háj- is a' kővér gyenge béleket, bérakarja.

XXIII. De accidentibus corporis.

XXIII. A' Testnek külső esetiről.

278. Juxta exteriorem 278. A' külső tekintett ferint né- aspe-

aspectum quidam sunt mellyec testec, husofac és kővé- corpulentī, carnosī & rec; (porrohofac) egyebec véko- obesi; alii graciles, ma- nyoc, karcsuac avagy ősztvővec cileni seu macri ut sec- (fonyattac) mint egy vázac, leta, & strigosi; quidam (őszverakott száraz tetemes) és formosi; alii deformes hirtvákozta; némellyec ékesec; & turpes. egyebec disztelenec és rutac (csu- nyac, utálatofac.)

279. Secundum habi- tudinem interiorem ve- nyersec, (virganczac, egészségesec) geti, aut morbosī; robu- avagy betegesec; vastagoc és erőf- sti & firmi, aut infirmi sec, avagy erőtelenec és gyengéc. atque teneri.

280. Crispi non faci- 280. A' fodor hajua nem kőn- lē calvefunt; at rufi ci- nyen kopszulnak meg; de a' ver- tō canescunt. henyős hajua bamar őszűnec.

281. Cilones & fron- tones, in phrenesi pro- és ki-düllyet nagy hőlökua, a' bo- elives sunt; & phreneti- lond hagymázra hajlandóc; és az ci facti vacerræ inclu- hagymáz betegségben esvén ka- duunt. litkában (bolondoc házában) re- kesztetnec.

282. Præstat vel satius 282. Sokkal jobb és hasznosb san- est luscum & unoculum dálnac és egy szeműnec lenni, hogy esse, quàm cæcum, sur- nem mint vaknac; süketesnec dastum quàm surdum; hogy nem mint szintén tellyeség- hæsitandem quàm bal- gel süketnec; akadózónac hogy bum seu balbutientem; sem rebegőnec nehezen szóló blæsum quàm mutum. pelypnec; selypesnec hogy sem mint némánac.

283. Strabo distortē, 283. A' kanlessal félre, (tekergős- D 3 mypo-

myops & pectus obliquè (sen) a' vaklyos és keresztrül félre contuetur: cocles mo- néző (sodorra néző) borgason nocus est, lumine al- néz: a' fél szemű kandi (kantero orbus seu orhatus. csál) egy szemű, edgy szemről meg-fosztatott vak

284. Nasuti acriter. 284. A' nagy orruac' orrosoc) odorari, buccones in- erőssen szaglóknae, a' nagy ehgluviosi, flacci & jugu- tók torokfoknae, a' nagy fültü repfi lis non cavis bardia que fülesec és vajkó nélkül való torokbilitet esse putantur. ac gorombaknae és ostobaknae i-teltetnec lenni.

285. Verruca, struma, 285. A' bőmöcsű golyva, domgibb, polypus & quod- bo, hatu görbesteg, bibircso és a- vis tuber deformant. kar melly puffadec (csomó, butkó) meg ruténac.

286. Similiter & na- 286. Hasonlóképp-n a' velunc vi, lentigo seu vitiligo, született bélyegeks, széplő fő porrigo, petigo seu im- koszmó (koszorság) vifketeges petigo, (leipigo) men- fultó sómör (senvedec) terjedő tagra vel mendigo, li- var, fekete széplő, apró korpás chen, varix lepra, & o- (széplő ruh) dagat ér, bel-pokoi és mnis macula. minden mocsoc

287. Item si quis ob- 287. I' mért ha ki nyak sugorét- stipus incedat, aut cer- va (borgasztva) iar, avagy föld- nuus. re nézően (le-görbedve)

288. Calvorum, cal- 288. A' kopaszoc, fél kopaszoc, vastrorum, & recalvo- és vifszá kopaszulóc közzül né- rum quidam calvitium mellyec a' kopaszóságot masoknae sibi decori reputant, alii becsülrül tartyac, némelylec dedecori. bótstelsenségül (gyalázatul)

289. Claudorum clau- 289. A' sántáknac sántérafoc a' dicatio

dicatio à luxatione est: ki-menyüléstől (fiszamlástól) va- alioqui nec loripedes, gyon egyéb arant sem az borgas nec vari, nec valgi, nec labuac (czipirtesec) sem a' le-hor- vatii, nec scauri, nec gat száruac, sem a' görbe sáruac, panfa, neque comper- sem a' butkós labuac, nagy boká- juac sem a' széles labu (talpu) rá- ri topposoc, sem az hoszszu labu horiborgajoc nem sántálnac.

290. Intertrigo ab at- 290. Az alfelnecc felsörése a' nyar- tritu ex equitatione est. galásbol való koptatástól vagon.

291. Spado est cui testi- 291. Herélt az, a' kinec rókei a- culi seu colei ablati sunt, vagy monya székei ki-vérettenec.

XXIV. De morbis.

XXIV. A' Betegségekről.

292. Ventriculus (à 292. A' gyomor (melytől vagon quo ægritudine ori- a' betegségeknec) nyavalyáknac go) inanis esurit & sitit; (eredeti) áres lévén éhezic és fő- opplerus singultit & ru- juhozic; meg-töltetvén csuklic és ctat; erudus escam fa- bófög; (úkröndözic) a' meg- hült stidit. nyers az ételt utállyá (megúnyya.)

293. Pallor & tremor 293. A' sargaság és resketeges- cachexiam, hoc est, va- ség veszettséget (roszszul lételt) letudinem debilem & az az. gyenge és badgyat egéfié- languidam, torpor le- get, a' lankaság mely álom és a' thargus ac veterinus e- lumhaság (aluszékonság) meg- nervatam arguunt. erőtlenedettett jelentnec.

294. Morborum alii 294. A' nyavalyac közzül némel- rigorem, alii dolorem, lyec hideg miatt való meg-kemé- alii stuporem, alii pruri- nyedést, némelylec fájdalmat, (sé- tum duntaxat, alii con- velmet) némelylec érzékenység nél- vullionem inducunt: kál való meg-fibbadást, némelylec

sed recidivi cum vehementia plerumque conficiunt,

tulajdon csak visszetegec német-lyec meg-sugorodást hoznac: de a' meg-töréc (viszontag le-jtéc feltérbb való keményiéggel gyakran el-fogyatnac (megölnec emélt nec.)

295. Decumbentes finon brevi convalescunt, fekvő, ha rövid nap meg nem kényfiunt valetudinarii, & nyebbednec (fel nem gyógyvulnac) quod pejus clinici.

betegesec léfnec, és a' mi roßsabb, ágyban fetrengő leßkécácoc.

296. Hoc solatio est, cui multum doluit, de-296. Ez vigasztalásul nagyon, a' ki sokáig fájódott (völt a' fájdalóban) ha a' bánattal meg-sünt.

297. Cephalæa seu cephalalgia inveterata zót (örökedett) főnec fájdalma (potissimum si cranium (kiváltképpen ha a' kapotnyac a seu calvaria solidum os vagy fő kaponya merő csont: léssen) sit) aut vertiginem, aut vagy sédelgést, vagy főnec biguladelirium, aut furorem sár, (esteleniég) vagy dühössé- & maniam causatur. get és bolyokás eszelőiséget berez.

298. Odontalgia fit, cum parvuli dentiant; a' kisdedeknec fogoc kél; vagy az aut postea cum gingivæ után mikor az inyec rothadnac. putrescunt.

299. Lippitudo est citatis præparatio; nec vakságnac elől járó kéßetése; iót creber aurium tinnitus, még a' fülék nec gyakor csengése bonum portendit. n, nem iót jelent (jóvendöl.)

300. Gravedo & rheuma est catharri destilla-300. A' főnec nehéz volta és tor- ba a' náthának le-tsepegése; (fo- qia; asthma & peripneu- lyása) a' mely szorulás és szívfo- monia,

monia, respirationis dif- gas, a' lélegzetnec nehézsege. ficultas.

301. Angina tonsillas 301. A' toroc gyéc a' nyelv csapot angens, ac uvulam in- szorongatván, és a' toroc mirigyét flammans, ne fauces gyulasztván, hogy a' nyeldeklot strangulet, guttur gar- meg ne fojtsa, a' torkodat vízzel garyza. meg-rottyogtassad.

302. Languores & de-302. A' bádgyadác és elménec liquia animi, aceto ájulást, eczettel (melly az eczet (quod in acetabulis, ut ágyakbá, s' mint az eczetes edény- & acetaria, adfertur) re- ben-és, hozatis elő) meg- enyhít- ficiuntur. tetnec, (élkeftetnec, újítottatnac.)

303. Lienteria diar-303. Az has el-csapás has menés rhoa & dysenteria faci- és vér has tésc az hasnac folyá- unt alvi profluvium; re- sár; az has menésre (sarásra) vana- nasmus evanidas infla- ló erőltetés híjában való (el-mu- tiones complures. ló) sok puffasztó szelketeket.

304. Stranguria est 304. A' fenn akatt vízzetnec calculi primordium. meg-szorulása a' kőnec (főveny- nec) elől járó kezdeti.

305. Tormina, lum-305. Az has tekerés, gelisztá brices seu vermina, pal- budozásoc avagy has rágo fájdal- sioque iliaca ileum, & mac, és a' kődóc csőmör szenved- colica colum affligunt. dése az ágyékot (köldöket) és a' kolika a' belt szorongattyac.

306. Pleuritis, cardi-306. Az oldal fájás (nyílalás) algia. cardiognus, & szűfájás, szegezés, és ágyék fájás lumbago seu nephritis avagy veséc fájdalma kevessebbé minüs cruciant: icterus kénzanac: a' sárgaság avagy sár seu morbus regius feré viz miatt való halóvanyaság rőb- nihil. bire egy cseppnyére sem.

307. Tumor intumescit & desinit: non sic hernia & rames. 307. A' daganat fel-dagad és le-szál: nem úgy a' törősség és bél-nec le-szállása (meg szákadása)

308. Toxicum qui effumit, turgescit; sed ei vetite, fel-puffad; de anna a' theriaca resistit aque. 308. Az érető mérget ha ki bé-jec ellene áll és ellene tusakodik. renjitur.

309. Arthritis artuum juncturas, ex interfluxu humoris acris, distit. 309. A' járvány kösvény(izék-um juncturas, ex inter-ben állott betegség) az inac hajlá-fluxu humoris acris, di-sit. az erős nedveségnek közben vexat; quæ in manibus zekben tulajdonképpen kézi kös-peculiariter chiragra, in-pedibus (quos verruculæ etiam & perniones affligunt) podagra, in co-xendicibus ischias dicuntur.

310. Febris cum horrore querquera vocatur: quotidiana quotidie, tertiana alterno die repetitur. 310. A' reszketéssel való hideg-lé-rore querquera vocatur: lés reszketeges hidegnek hivarta-quotidiana quotidie, ter-tic: a' mindennapi mindennap, tiana alterno die repe-az harmadnap: harmad nap tér-dat: ephemera five die-vissza: az egy napi avagy csak-ria, quo coepit die, fini-egy napig tartó. a' mely nap kez-tur. Omnis febris five detert, azon napon el-végezetit continua five intermit- (vége szakad.) Minden hidegle-tens sit, exacerbationem lés nec akár szünetlen való akár five paroxylum & remissionem habet, continente excepta.

(könyebbülése, enyhületi) vagyon, a' szakadhatatlanon kívül.

311. Quar-

311. Quartana. Icorbus. 311. A' negyed napi hideg lelés, tus, hydrops, phthisis, az egész testnek roshat nedveség-marasmus seu rabes (a' tól való lankatása, viz-korság qua tabidus (diuturni, száraz betegség, aszfeu korság, fontici, & lethales sunt: (az honnan az asz-szu roshat em-ille intercute aqua periber) sok ideig tartóc, nehezitő vemir, hælentá tabe con-fedelmeff: és halál hozóc: amaz sumu & consummat: a' bőr alatt való vízzel öl meg, paucissimi dantur uni-e lassu szárazsággal fogtat és vé-versales. ger-ki: kevesen adatnac minde-neckol közönies betegségek.

312. Epilepsia & ecstas. 312. A' tébolyodással és efnec si laborantes, a morbo el-rávozarával nyavalygóc, az caduco seu comitiali, nehezégtől avagy nehezésg töré-(Herculeo, færo) passól (nyavalya, korság töréstől,) ru nper absunt. nem igen megszűne vannah.

313. Paralyseos & apoplexia præcursorem perhibent esse spasmus. 313. A' gutta üténec és a' test le rogyásának elől járó követé-hibent esse spasmus. nec mondgyás a' görtv-onást.

314. Pestis contagiosa. 314. A' ragadó dögös mirigy, fa, bubones & carbunculos seu anthraces jaculans, repenit & subitò hirtel és mindgyárt (hamarsig invalescit; contagioque gal) erőt vészen; és az ó dögöfés-seu contagione suâ ingével avagy dögleletességével nagy gentes populos ac nationes inficit & vastat. moriskol (meg-réségét) és pusztít.

XXV. De ulceribus & vulneribus.

XXV. A' Fekélyekről és a' sebekről.

315. Suppurans ulcus

315. Az alól meg-eyesedett fő-
láb

ubi abscēssit, apostēma kēly midőn folyini kezdet, kelésnec seu abscēssus dicitur; é avagy turnac mondatic; a mely-quo, dum rumpitur, ből midőn fel-szakasztatic, everpus, tabum & sanies (rutság) törött vér és genyetség profluit: é pure autem foly-ki: az hussal egyben tekeredet cum carne convoluta & (gyúlt) és őszve nőt évből penig concreto fit glandula. apro mirigy (vak tetem) lézzen.

319. Carcinoma seu 316. A' sene vagy farkas seb, ter-cancer, herpes, stoma-jedő kelér, (orbáncz) bűdös stájnac cace, gangræna, phage- veszetsége, vad hus, sörges hus; dena, venerea lues, ery-franczú, csúsz, (sz. antal tüze) sipelas, lepra, papulæ seu poklofság, boborcsó avagy himlő, varioli, morbilli, exan-ciérec, veres keléséc apro veres-themata seu box, pustu-sec, fakadékc, és minden féle læ, ut & omnis scabies ruh sennyedéc viszkeretget indit-pruriginem proritant, nac, és az illetéssel meg-bántanac: & contactu inficiunt: (ruténac) az okáért ragadó. ideo contagiosi sunt.

317. Vulnus (cui tu-317. A' seb, (melyben kéro té-runda imponitur) cæ-tetic) vágva (metszve) lézzen a-fimfit aut punctum; pla-vagy szurással; ökleléssel (gyakva) ga percussione aut con-a csapás ütéssel avagy őszve ron-tusione, cujus signum tással, melynec a jegyes helye kék-livor est. ség.

318. Illud neglectum 318. Amaz el-mulóképpen (gon-habitum exulcerat, & datlanul) tartatván ki-sebesül, és recrudescit. visontag meg-nyersülvén ki-újúl.

319. Cum vomica 319. Midőn a folyó dagadás (tál-coit, crustâ obducitur, gyu, fokadéc) őszve megyen, var-crustam ducit: tandem ral (kemény bőrrel) bé-borítottatic, tamen cicatrix superat. meg-ciérepesedíc; végezetre mind azáltal a' seb hely (vac seb) meg-gyózi (fellyül mullya.) 320.

310. Videtur verberē 320. A' kék ütés hely a' veréstül est, pustula ab adustione, vagyon, a' tüzes puffadás (fel-bo-callus ab induratione. jogzás) az égéstől. a' fel-törés (meg-vostagodott bőr) a' keményedéstől.

XXVI. De sensibus
externis.

XXVI. A' külső érzékeny-ségekről.

321. Caleat an frigeat 321. Meleg legyené vagy hideg quid, tangendo; humi-valami, illetéssel; nedves-é vagy dum an siccum sit, pren-száraz, fogdosással; keményé vagy sando; durum an molle lágy meg-szorítással; sima-é vagy comprimendo; læve an-darabos tapasztással; nehéz-é vagy asperum attrectando; könnyű, fel-emeléssel, tudhatni-grave an leve tollendo, meg: próbáld-meg, és észvedben percipitur: periculum vészed. fac, & comperies.

322. Palpando quæri- 322. Tapogatva keresűc, a' mus, quod non vide-mit nem látunc, avagy szemlé-mus, aut conspicamur. lunc.

323. Atque iste est pri- 323. Es ez az első érzékenység, mus sensus, tactus. az illérés.

324. Gustus dignoscit 324. Az izelítés (kóstolás) meg-sapores. ismérű az izeket.

325. Quomodo quid 325. Minec minémű izi legyen, sapiat scire viz? gusta, de-tudni akarod-é? kóstold, izelits, gusta, deliba. szoppants-meg.

326. Nam saccharum 326. Mert a' nád méz édes, az dulce est, absinthium a-úróm keserű, a' ló sóska és hegyes marum, acetosa oxalis sóska az apro sórkával edgyütt sa-ve cum acetosella acida, vanyo, a' bors erős, a' vad szőlő piper acre, labrusca fru-(egres) keserű (fojtór) gyümölcs, ctus

stus acerbus, immatura az éretlen almác avagy vad almala seu immitia pomamác keményec, (savanyócsorot austera, quædam planè uálalóc) némellyec teljeséggel insipida. szintén izetlenec.

327. Olfactus seu odor 327. A szaglás avagy bűzlés ratus odores internoscit, az illatokat különbözteti meg, és & qualiter quid oleat microsod miképpen légyen szagos, olfacit. meg szagollya (bűzli.)

328. Moschus enim, 328. Mert a pésmá a mely a qui cruor est circa umbi parhány szobásu pésmá matkálicum zibethi collectus, nac köldökénél egyben gyűlt alut- & zibethum, fragranti vér, és az a pésmá maszka jó ilam exhalat; assa vel ad latott bocát; a meg sült avagy ufta caro nidorem; morégetett hus pecsenye (zatot, a ticine foetorem. döggel meg-bólt, budóséret.

329. Mucida, putida, 329. A penéssec, poshattac, putrida, rancida (cujus (dohos)ac) rothattac, (enyvetec) modi lardum foetidum av ssac, (minémü sokot lenni a esse tolet & arvina) for-búdós salonna és báj) meg-undo- dent foetentque. kértac és budóséret.

330. Auditus sonos di- 330. Hallással a zengéseket scernimus, (hangokat) választjuk meg

331. Contrarii sunt risus 331. Ellenkező egymással a ne- & fletus, cachinnus & verés és sírás, kacagás és rajra- ejulatus, plausus & plan- tás, tapsolás és zokogás az öröm ctus, jubilum & gemitu fohászkodás és gyakor sobajrás, tus atque suspiria, susur-sutogás és kiáltozás.

332. A visssa veretett és vis-

332. Tonus repercu- 332. A zengő hang, Echo ac u visssa sus & resonans echo di-zengé(nec) mondaric a semm- itur: nullus silentium. némü csengés balgatásnac

333. Visu

333. Visu seu aspectu 333. Látással avagy nézéssel a colores quorum albus festékeket (kik között a fejer és & niger extremi sunt, fekete leg végsőbbec, a többi kö- reliqui intermedii) di- zépdedec) különböztettük meg. scriminamus.

334. Niger habet sub 334. A fekete [festék] ó a- se hos gradus; atrum, latta ezec a grádicsi vannac; sô- pullum, aquilum, fuf- tét, föld, homályos, barna (sín) cum, æthiopum more, serecsen szabásu a sürke avagy badium seu spadiceum, gesztenye szín, bólt szín sabásu. anthracinum.

335. Cæruleus hya- 335. A kék (festék) szederjes, cinthium, violaceum viola avagy vulya színü. fôret, seu janthinum, lividum, kék, ég színü. és maszka színü kék cyaneum, & cesium sive avagy világos színü kék. glaucum.

336. Viridis venetum 336. A zöld (festék) kékes zöld seu hyalum, prasinum, avagy úveg színü zöld pár-bagy- herbidum vel herbeum. ma színü zöld, világos avagy pá- sit színü zöld.

337. Ruber fulvum, 337. A veres (festék) tündöklő ruffum, puniceum, cœ- sárga, verhenyő, hajnal szabásu cineum à cocco, purpu- rágyogo színü, bársony festő csiga reum, rutilum seu flam- vér színü, veres bársony színü, meum, rubicundum & fénylő avagy láng színü, piros és roseum. rosa színü.

338. Luteus crocum 338. Az arany színü (verhenyő seu croceum, flavum, sárga festék) sáfrány színü, zöldel- luridum, cereum, gil- lő sárga, kékelő sárga vialó színü, vum & helvum, ut later pej és réglá színü, mint a felére semicoctus, meg-égettetett réglá.

339. Albus

339. Albus rufum, cinereum, pallidum laeum, niveum seu glaucum, canum, candidum, hunc & eburneum sunt multicolora, quædam discolora, & quædam decolora.

339. A' fehér (fehér) piros-fekete, sárga színű, tej-színű, hó- vagy sárga színű ősz haj-színű, tiszta fehér színű, víz és élő-vulgá notos. Quædam phantasma sunt multicolora, quædam discolora, & quædam decolora.

XXVII. De sensibus internis.

XXVII. A' belső érzékenységekről.

340. Ut sentire te sentias, interni sensus dati sunt tres: qui in cerebro, quod sternutando, revident.

340. Hogy érzeni te magadat, három belső érzés-sunt tres: qui in cerebro, quod sternutando, revident.

341. Nimirum sub incipite sensus communis; qui rei visæ, auditæ, tactæ & olfactæ simulachrum apprehendit.

341. Tudni-illik a' főnév első része (homlok, vak-szaru) a-nis; qui rei visæ, auditæ, tactæ & olfactæ simulachrum apprehendit.

342. Hic in somno à vaporibus obstruitur: hinc insensibilitas.

342. Ez az álomban a' gőzök-vaporibus obstruitur: hinc insensibilitas.

343. Sub verice habet phantasia, quæ de scrimina rerum dijudicat.

343. A' főterő alar lakja az em-bey elméjében forgó látás, (belső scrimina rerum dijudicat.)

344.

344. Hæc in perpetuo est agitatione: hinc cogitationes & multiformes imaginationes.

344. Ez szüntelen való mozgásban vagy: innét vadnacsagitationes & multiformes imaginationes.

345. Sub occipitio memoria est: quæ apprehensa & dijudicata in futurum utrum recon-

345. A' főnév hátsó része, (nyak-szürti) alatt az emlékező-heia & dijudicata in futurum utrum recon-

346. Illas rerum icones, siue dudum, siue nuper impressas, ad videndum resumere, re-

346. Azokat a' dolgoknak á-nes, siue dudum, siue nuper impressas, ad videndum resumere, re-

347. Ex si obliterata sunt, oblivione vocantur.

347. Azok ha ki töröltetene, feledékenységgel hívjuk.

348. Quamobrem quorum constanter meminisse volumus, eorum crebro recordamur.

348. Minek-okaért a' mellyek-rol alhatatossan meg emlékezni minisse volumus, eorum crebro recordamur.

349. Quod oblitus sum, qui memor est mihi memoret, commemoret.

349. A' mit el-felejtettem, ha ki reá emlékezik az nekem jutmoret, commemoret.

350. Vigilia nimia fatigat, quia cerebrum exsiccatur: sopor autem re-

350. A' fölöttébb való vigyázás-tigat, quia cerebrum exsiccatur: sopor autem re-

351. Nec tam impen-

351. Még az étlenség-ü nem-sè inedia debilitat, quam in somnia.

E

352. Do

352. Dormituriens o- 352. Az albató (almer kíváno)
scitai & pandiculatur; áset és buzódozik; az aluszékony
dormitans conquiniscit, szunnyadoz, az az f^{sz}vel gyök-
id est, capite nutat; dor- kent; az aluvó hortyog (zug) és
miens steruit & rō: hiffat, orrával szortyog.

XXVIII. De Mente.

XXVIII. Az Elméről.

353. Mens in rerum dis- 353. Az elme a dolgoknak fel-
quisitione rationem cō- keresésében (vizsgálásában) az o-
sulit, quia intellectum kosiágról kér tanácsot, mert értel-
invenire animus ei est. met lelmi kedve van ő neki.

354. Cui egregium 354. A kinevezetes és el-
est acumen, citō rem- je van, a dolgot hamar által lát-
perspicit; heberes tardi- tyá: a compás lassúac avagy ké-
vel tardiusculi sunt. sedelmese.

355. Qui multa in- 355. A ki sokat fel-keres, (tu-
quirat, est industrius; dabo: zic) serény; a ki tud (ismer)
qui nōscit gnarus; qui o: ; (értelmes) a ki valamit
excogitat, tolens; qui no- idot; (talál) gyors elméjű; a
titiam & cognitionem ki a ...ományt és dolognac ismē-
uile firmavit, expertus; retit annac basznával meg-erős-
qui uti novit, prudens; tette, látott hallott; a ki azzal
qui vitur sapiens; qui tud élni, eszer; a ki azzal él,
abutitur, astutus & frau- bōles; a ki gonoszul vizsgálja él,
dulentus. ravasz (álnoc) és csalárd.

356. Contra, qui nihil 356. Ellenben, a ki semmivel
curat, torpidus est; qui nem gondol, rúnya; a ki semmit
nihil percipit, stupidus. esében nē vessē goromba (ostoba.)

357. Vera rei appre- 357. A dolognac értelemmel va-
hensio, scientia est; fal- ló igaz meg-fogása, tudomány;
s, error, debilis opinio; annac hamis értelme, tévelygés;

ex

ex conjecturis veniens, a vékony értelem, vélekedés; a
suspicio; vacillans, du- valami sajátságából jövő, gyano-
bitatio; impedita, hal- ság; az ingó bingó. kételkedés; a
lucinatō; nulla, ignora- meg bántatór tétovázás; a sem-
tio & incititia. mi, nem tudas avagy tudatlanság.

358. Cū alterius re- 358. Midőn más élő beszéd-
lationi credimus, fides nec hiszūnt, hit (hitel) az; mē-
est; cū verissimilibus dōn igaznac tettző (kihető) okok-
rationibus cedimus, per- nac engedanc, el-hiterés; midőn
suasio; cū sufficienti eléendő meg mutatassa meg-e-
demonstratione conten- lészűne, edgyet értē, (hely adás,
ti sumus, assensus. javallás.)

359. Quorum ratio- 359. A melyeknek módgyát és
nem ac causam non in- okát nē értjük, crudályuc, a mel-
telligimus, miramur; lyeket által ismēni (teljesíréssel
quæ pernoscere volupē meg-tudni) gyönyörűséges, vif-
est, rimamur. gályuc (értekezzük, tudakozzuk.)

XXIX. De voluntate & affectibus.

XXIX. Az Akaratról és indulatokról.

360. Voluntatis est 360. Az akaraté a jókat szē-
bona amare & velle, ma- retni és akarni, a gonoszokat gyű-
la odisse & nolle. lölni és nem akarni.

361. Ex accidenti est, 361. Történetből vagyon, ha
si hæc placent & perpla- ezec tetszenec és kedvesec neki,
cent, illa verō displicent: amazoc penig nem tetszenec. mert
tum enim apparentia, akkor a külső tettés ötet meg-
eam decipit, ut eligat de- csallys, hogy válassza az alabb
tetiōra, aut spernat, quo- valókat, (roszszabbakat) avagy
rum ignara est. meg-vesse azokat, a melyeknek
nem tudója.

E a

362

362. Ecce autem, quàm subjecta est aff. tribus; *ja vesetett az indulatoknak; melly quàm identidem is perturbatur.* *igen ottan ottan azoknál megalborittatik.*

363. Absunt bona? *363. Távol vadraké a jó? o-*
desiderat ea, optat, be- *huzja azokat, kívánja, jól jö-*
nè ominatur, anhelat, *vendöl (vélekedie) rolloc, áhíroz-*
conatur et molitur quic- *za igyekezik és szándékozik (se-*
quid potest: frustratio- *pelkedie) valamint lehet azo ban*
nem eorum nihilomi- *való meg-csalattatásától mind-*
nus (nihilosectus) ver- *az-nál (semmitvel nem külömb-*
tur, ut. *ben) tart, úgy bogy.*

364. Antequam adipiscatur, cum cadio fert *364. Mirekelőtre azt meg-*
etiam paula moræ inter- *nyerné, nagy unalommal szen-*
capedinem. *vedi csak egy kis mulatságnak is*
közben-vevését.

365. Hinc desideria, vota, spes, studia, molimina conatulo, sollicitudo. *365. Innét a kívánságoc, fo-*
gadásoc, reménség, igyekezézet,
szándékoc, vágyódásoc, és szor-
galmasfág.

366. Ad sunt gesturae viditate, lætatur, gaudet, *366. Jelen vadraké? vigad*
jubilat, oblectat le fru- *vend, örömmel kiáltoz, gyönyör-*
do is, aminere meruit; *ködteti magát azokkal élven, el-*
inde hilaritas, lætitia, *ság, örvendezés, öröm gyönyörű-*
gaudium, voluptas, con- *ség, öfzve köttetett mindazáltal*
iuncta tamen (attamen) *a félelemmel.*
cum metu.

367. Eripiuntur? tri- *367. Ki-ragadtatnaké tőle? so-*
statur, dolet, queritur, *morkodik. bánnya, panaszkodik;*
hinc tristitia, poenitudo, *innét a somoruság, bánat, pana-*
querela. *szokodásoc.*

368. Ma-

368. Magis ve o ma- *368. A gonop-jerentsétlenségeo*
la eam inquietant & dis- *penig azt sokkal inkább nyugha-*
trahunt. *tarlanná resic és sok felé vonzás.*

369. Veniura enim ab- *369. Meri a kőverkezendőket*
ominatur & averfatur, ac *utállya, gyűlöli, és el kerül; fél*
declinat; formidat tamè *mindazonáltal reszket és szoron-*
tremi & angitur: hinc *gattatoc: Innét az el irrozás*
averfatio, timor & for- *[meg utálás] félelem és remülés,*
mido, tremor & anxietas *reszketés és szorongatás.*

370. Advenientia hor- *370. A' reá jövőkről iszonyod,*
ret, pavescit, trepidat, *ad fél, retteg azoknac [hallására]*
ea, vel stupescit (stupet): *avagy ajulni kezd [el-bamul:] in-*
inde horror, pavor, tre- *nét vagyon az iszonyodás, ijetség,*
pidatio vel stupor. *reszketés avagy el ajulás; [ál-*
mélkodás, tompulás.]

371. Quum oh vene- *371. Midőn el-jötenec, harag-*
runt, irascitur, moeret, *szic, kesereg, siránkozik; innét az*
luget; hinc ira, moestitia *harag, keserűség, avagy szomor-*
do, sive moestitia luctus *ság, siránkozás.*

372. Secus (aliter) *372. Külömben [másképp, n]*
fit in alienis & bonis *léssen a más [idegen] javain és*
malis. *gonoszain.*

373. Ibi gratulatur, *373. Amott örvendez, avagy*
aut invidet; hic commi- *irégykedie, itt szánakodik rajta,*
serefcit, aut (si perversa *avagy [ha el fordult] örömeben*
est) exultat. *rapol [tombol]*

374. Boni ignoran- *374. A' jónac nem tudása el-*
tia neglectum & asper- *mulatást és meg-verést; ismérési*
nationem; cognitio & *és meg-szegése [törése] buzgosa-*
violatio zelum; satietas *got; meg-elégedése unalmat*
fastidium adfert, *hoz.*

E3

375. Pu-

375. Pudor, imò ve- 375. Szégyen, [pironág] sör
recundia & modestia inkább szemérmetség és szelíd
est, si quis ob turpia edgyűgűség, [alázatosság] ba ké
erubescit, moeroris le- a' rú dologot miatt el-pirul; a' bá-
vamen est, si cogites o- natnac könnyedségére van, ha
mnia omnibus accide- meg-gondolod mindeneket min-
re. deneken meg-történni.

376. Post lapsum nihil 376. Az eset után semmi nincs
in nobis integrū: omnia mi bennűnc egész: mindenec benn-
mutila, manca, lacera. nác, csonkác, szakadozottac.

XXX.

De Mechanis in ge-
nere.

XXX.

A' Kézi munkás me-
nerségekről közönsé
gessen.

377. Haecenus (hue- 377. Eckédiglen [eddig] a' ter-
usque) naturalia & phy- mészterben lévő és termézet sze-
fica: artes mechanicae rént való dologot: a' kézi Műves
sunt, quibus cum vi- mesterséget az oc. a' mellyekkel
ctum, tum amictum ac- mind érele italt, [élelmélet]
quirimus. f-mind ruházatot keresünk.

378. Jam ergo artifi- 378. Immár tebát (azért) a' kül-
cium quoque officinae vi- ső mester embereknek is műh-tye-
sendae nobis erunt. ket meg-kell nékűnc latogatnunc.

XXXI. De Hortorum
cultura.

XXXI.

A' Kerteknek mű-
veléséről.

379. Hortus, vel po- 379. A' kert, avagy gyümöl-
marium est, vel virida- csős kert, avagy virágos zöldelő
rium, vel vivarium. kert, avagy vad kert.

380. Sepitur vel agge- 380. Bé-keritteric vagy töltéssel,
re, vel mactric, vel plan- vagy gyepűvel, vagy palánkokkal,
cis,

cis, vel sepe, quæ è pa- is vagy fővénnyel, a' me' y karókból
sudibusve, longuriis, vi- éget hegyes dorongokból, hozza
minibus aliisque flexili- karó póznákból, virágokból. Biro-
bus & vitilibus plecti- nyokból) és egyéb bajló s körö ves-
tur: atque topiariis or- főkből fonatic; és kertbeli árnyé-
natur. kos szemeckel (lugosokkal) ékesít-
retic.

381. Hortulanus, ut & 381. A' kertész mint a' fő áro-
olitor, ligone & rutro, is, kapával és ásóval s két agu ka-
bipalioque fodit, ac per paval ás, (kapával) és a' gyökér
pulvinos prius marra ásó foras kapával (gerblyével)
exherbatus, semina spar- előbb meg itotta agyakban, ma-
git; a' q; plantariis plan- gokat hint; és az ol-oványos ker-
taria infert. teken öltoványokat viszen bé.

382. Arboraror semi- 382. Az erdőllő (fákkal bántó) a'
nario vel taleis (claveo- veteményes plántáló vagy öltová-
lis) vel viriradicibus cō- nyokkal (öltő ágatskákkal) vagy
fito (concinnitas & ele- eleven gyökerű fiatalokkal bé ül-
gantia est si per quicun- tetett helyen (d' szes illendőség és
cem digerantur) surcu- ékeség az ha kereszül ötör mu-
los inspiciat os inserit & rató (szegelyre rendeltetnec) ka-
rigat, scalproque germi- láss módra meg-hegyesítettett fia-
na putat, stolonos no- tal veszfőket (ciemeréket) öle-
cuos amputat, arborefq; (ültet) és öntöz, és a' mettző kes-
infecund s eradicat. sel a' bimbókat (új növényeket) nye-
segeri, az ártalma fa tövéreől nőrt fartyu veszfőket le vágia
(mettzi) és a' gyümölcstelenelő fákat tövéstől ki-irtya.

383. Oleum olivum 383. A' fa olaj az olaj fából az
ex olivis ab oleario ex- olaj csindlótól sajoltatic; (nyo-
primitur; dein' sapiū martatic) az után sok ízben (gyak-
decapulatur depletur- ran) ki-mertitetic, és meg üt-
quis

que; subrus amurca fidi; *tetic; alatt a' söpredékje le-ül. az fraces abjiciuntur; de-sonkolyai (gazzai) el-vetternec; purgatumque lecythis és meg-tisztítottatván az olaj tarti inditur.*

(szelenczékben tétetic.

384. Apiarius seu mel-liso alvearia curat, ce-ramque liqueat.

384. A' méhes vagy méhekel-bánó ember a' kapárookra (méh-kasokra) visel gondot; és viasz-szat olvaszt.

XXXII.

De Agricultura.

385. Agricola est qui agrum colit, proventu-que annonæ se susten-tat.

385. Mezei rabotás (Bántó ve-tő major gazda ember) az a' ki a' mezőt műveli, és az esztendő-nként termő gabona jóvedelemmel ő magát táplálja.

386. Cui fundi & præ-dia locantur, manceps: cui villa conceditur, vil-licus & colonus est.

386. A' kinek ház helyec és ahoz tartozó bántó földec s rétec aren-cui villa conceditur, vil-licus & colonus est. az: a' kire major bízattatit, major gazda (udvarbíró) és jobbágy az.

387. Arvum subactum & à cæspitum radicibus repurgatum, ut sit fera-cius fructundumque, an-te fementem stercoreatur fimo vel marga.

387. A' meg-kevert és a' pástos hantnac gyökereitől meg-tisztít-tatot ugar, hogy termékenyebb és sirossabb legyen a' vetés előtt meg-gan'joztatit ganéjval avagy lóvér földel (siros-fér agyaggal.)

388. Novale & verva-ctum, id est, requietus ager, feracior fertiliorque est restibill,

388. Az új mező és a' pallag, az az. nyugott szántó föld, termőbb és tenyészőbb a' minden esztendő-ben termőnél.

389.

389. Arator araturus 389. A' szántó szántani akar-jungit aratro boves, non vān az ekénec eleiben ökröket funibus aut restibus, sed fog. nem körelecek avagy isztrán-jugo. gockal, hanem igában.

390. Tum illos agi-tans & stimulo incitans és az ösztönnel izgatván avagy seu concitans, subarat. szarkálván, pallagból fel-szán-iterat tertiat, seminat, & tya másodszor keveri, harmadol-occa seu effragit, per-ly. bé veri, és bé boronálja, a' liras & verluras. barázdákon és fordulókon.

391. In arandum, 391. A' szántás közben, avagy vel ligodum potius. al-barázdálás közben inkább, az ed-terat tenet stimulum de-gyic kizzel az eke sarvát tartya, lirat; alterat callam; & hogy ne csavarogjon; a' (barázdá-culter seu dentale, cum ból ki ne rántorodjon) a' másik-buri indito vomere pro-kal az ösztökét; és a' csoroszlya a; sciendit sulcos, donec ab-vagy a' metző vas, az eke talp-ban tétetett lapot szántó lemez vassal fel-metzi a' barázdákat, miglen el-végeződik az föld föld.

392. Porca fit trans-versum, ad derivandum in collicias per elices uli-ginem. 392. Az által barázda keresztű léssen, a' vizes seppedékeknek csatornákon által a' vizet el-bocsátó árkokra való le-folytatására.

393. Occam seu urpi-ces in argilloso solo fer-ream esse oportet, in arenoso lignea satis est. 393. A' boronának avagy fogas boronának az agyagos földön va-sasnac kell lenni; az homokoson csak a' fa borona is elég.

394. Ubi segetes fru-ticescunt seu fruticant, sarritione & runcatio- 394. Midőn a' veteményec (ve-tések) szárban indulnac avagy kő-róznac, a' gyomlálás és irtoga-

E 5

m 5

ne, quæ sarculo mani-
busque fit, opus est; ne à
zizaniis suffocentur fru-
ges.

395. Cum messis ad-
est, maturis his immit-
tuntur messorum, seu fal-
catores, qui falce acutâ lóc,
metunt (quod messis u-
berior, eò alacrius) ma-
nipulatiq; dispmunt; mar-
conként le-rakjác; (helybez-
spicilegio egentibus re-
lictó.

396. Colligunt po-
steà in mergetes, & col-
ligant tomicibus, supe-
rante in campo stipulâ.

397. Tum vehibus in
horrea convehunt, vel
mergà in cervos seu cu-
mulos congerunt.

398. Tritores sive
triturationes in area fla-
gellistruant: olim tri-
bulabant tribulâ; uti ad-
huc iaductu Mediola-
mensi moris est: linqui-
tur stramen & acer seu

399. Subiungunt exin-

395. Midőn az aratás jelen
van, meg-érvén ezek belé borsát-
tatnac az aratóc. avagy kaszá-
catorac, kik az éles kaszavval (sarló-
val) aratnac (mennél bővebb az
aratás, annál serényebben) es
markonként le-rakjác; (helybez-
retic) kalász (gabona-fő) szede-
getést a szegényeknek hagyván.

396. Az után öreg markok-
ban szedegetic, és kévekben kötőc
supockal (kéve köteleckel) fenn
maradván a mezőben a tarló.

397. Aikor ostán szekerekkel a
csűrökben (pajtákban) ösve bord-
gyác, avagy villával (mereglyével)
asztagokban avagy rakásokban
ösve rakjác.

398. A nyomtatóc avagy csép-
lóc a szérún cséppel csépelne-
gen nyomtatnac vala szérún ta-
podó három szegű taligával; a
mint még most is a Mediolanomi
hercegségben szokás: meg-ha-
gyattat a szalma és töréc avagy
polvua.

399. Fel-hánnyác ennek utánna
de

de ventilabro seu vauno, szóró lapáttal, hogy meg külöm-
ut separetur secernatur-
que palea.

400. Si quid adhuc
supereft, cribro cernunt,
seu cribant; ut fiat fru-
mentum purum, quod
cumeris atque granariis
infertur; utrinq; etiam
interdum torretur.

XXXIII. De molitura.

401. Antiquitus tunde-
bant solū modo pistillis
in mortario; hinc ptisa-
na triticea & hordeacea.

402. Postea pinsebant
pilo ruido in pistrino, fi-
ebatque crinum (ex
quo pulres parantur) &
alica.

403. Tandem novif-
simè excogitatae sunt
molae, trusariles seu ver-
sátiles primū; post afi-
nariae, & jumentariae;
tūm aquatiles seu aqua-
riae; & denique ventolae
sive alatae; ubi metā &
catilo molunt.

404. Atque per sub-

szóró lapáttal, hogy meg külöm-
böztesse és el-választassac a
polyva.

400. Ha még valami fenn ma-
rad, rostálvával választjác, avagy
rostállyác-meg; hogy tisztá gabo-
na légyen, mely a kamorákban és
gabonás (életes) házakban be-
vitelic; sőt még süto házakban is
aszaltatit néha.

XXXIII. Az őrlésről.

401. Régenten (hajdonában)
csac mosár töröckel törtet vala a
mosárban: innét van a buza és
árpa kása.

402. Az után töröc (örtenec)
darálnac) vala darabos kása lú-
kövel a száraz malomban, és lé-
szen vala dara (mellyből a pépec
csináltatnac) és liszt kása (bóza)

403. El-végre (leg utolszor) ki-
gondoltattac, a kézzel taszigált
avagy forgato malmoc egy először:
az után a szamar, és barom haj-
tó malmoc; ostán a viziec avagy
vizen forgóc; és végezetre a szél
avagy szárnyas malmoc; az holott
liszt válvával és malom garattal
örölnec.

404. Es a szita avagy szór
cerni

cerniculum seu laccum *sác alsal a liszt ki-szítal-atic, és
cilicinum farina excer- ki ereztetic. (ki-út-etic) a kor-
nitur, excutiturque, fur- pác ki-hinteggettvén
furibus foras sparsis,*

405. Sed molitor qui 405. De a' mólnár a' ki öröl
molite molumen ū quæ- hasznót kerei, és arra mindenkor
rit, eique semper inhiat. *igyekezie (abiozie)*

XXXIV. De pani-
fio.

XXXIV. A' kenyér csinálá-
ról (süretéről.)

406. Pistor massam 406. A' sütő a' tésztát a' dagaszt-
in mastra vel subacte tó péken avagy sütő tekenőben, sa-
rio, spathâ ligneâ depfi; *lapoczkával dagasztja; az után
dein hanc pastam in fur- azt meg-gyurván (ki szakaszer-
no excoquit, & ita pa- ván) a' kemenczében meg-süti,
nem efficit. és úgy csinál (készít) kenyeret.*

407. Fermento fermē- 407. A' kovással sült kenyér-
tat habet duas crustas, & nec kettős békja vagyon, és belől
medullam in porosam: *likatsos belé; a' kovásztalan
azymus compactus est. gyurt pogácsa tömött.*

408. Cupediarius ex 408. A' csömöge csináló (po-
pollione è moletrina al- gácsa sütő) a' malomból hozott
lato cupedias conficit, ros lisztből kívánatos édes cseme-
paratque. géket csinál, és készít.

409. Placentarum spe- 409. Béleseknek (kalácsoknak)
cies sunt: simlæ, spiræ, nemei: a' semlyec, pereczec, hej-
crustulæ, lagana, liba, *ias kalácsoscskák, (pankóc) turós
scriblitæ seu strilibitæ, te- bélesec, czipóc, rétes bélesec avagy
ganitæ, globuli; boleti- sonyatos kalácsoc, hejackal bé-
ni, obelæ, tortæ, arto- fedett húsos bélesec, (pástetomoc)
creata, &c. serpenyőbe rántott gömbölyű pán-*

kóc, csikmákoc, mézes pogácsac, kalácsos, húsos bélesec.

XXXV. De pe-
cuaria.

XXXV. A' Barom pásztor-
ságról (csordáságról.)

410. Opilio fistulâ, 410. A' sippal, rászkával, és pász-
pera, & pedo, imò & tori bottal, sőt még ostorral-ú és
flagro ac scuticâ instru- korbáccsal fel-készült juhász, az
ctus, ovium agmen sibi ô reâ *biz atott juhoknak seregét
concreditur (in quo in- (nyájat) (a' mellybe néha az ô
terdum suum peculium, maga kíváltképpen való béléggel
peculiari caractere in- meg-jegyztetet tulajdon nyája-
lignitum haber) agit. ú (öröksége-ü) vagyon) legelteti.*

411. Lupus (voracissi- 411. A' farkas (leg torkosabb fē-
ma bestia) famelicus u- reg, bestye fene vad, midőn éhezic
lulat; non gregibus so- ordit; nem csak az apró nyáját u-
lūm, sed & armentis in- tán, hanem még az öreg csordác
fidatur, eaque impetit: utann ū ólalkodic és azokra ro-
à quo ea molossi custo- han: a' kísől őket a' komondoroc
diunt ac tuentur; hos au- őrzit és védelmezic; ezeket fenig
tem ab illo millus. amatról a' nyakon lévő seges őrv.

412. Vagi pascitores 412. A' bujdosó (csavargó) pász-
pascua mutantes, mapa- toroc: a' legelő mezőket meg vál-
lia sive magalia sua car- roztatván az ô kalibájokat avagy
ris circumvehunt. kunnyojokat taligán hordoz zac
ide s' tova.

413. Mandræ sunt 413. Az atloc előbb mozdítható
mobiles & tralatitiz és egy helyből máiban vitethető
caulæ. ólac.

414. Bubulci è bubu- 414. Az ôkór pásztoroc az ôkór
libas seu bovilibus; su- istálóból avagy ôkór állásból; a'
bulci ex havis seu por- disznó pásztoroc a' disznó ólból: a-
cilibus, suilibusve, vagy disznó alomból, és disznó ál-
buc

buccinā pastoritiā cyo- lából, pásztori kúrtel hiják-ki
cant. (az ő csordájokat)

415. Illi in praesepibus 415. Amazoc a' jásolban és sté-
& cratibus, hi in aquli- natartó saraglyákban, ezec' a' dis-
culis pactum praebentes, no váluksban eledelt advan. az is-
stabula palā expurgant: rállokat lapáttal ki tisztíttyác:
& feretro finum atque és taraglyán (saraglyán) a' ganéjt
immūditiem exportant. és rutágot ki-hordgyác.

416. Lac ex ubere vi- 416. A' tejet a' tölgyből a' bor-
tulus quidem, & agnus nyu, és a' szopó barány szopja; a'
subrumus fugit; ancilla szolgáló leány penis fejt, a' roci-
verò mulget, mulctrá seu kaban (fél fülűben) avagy fejő
mulctrali excipiens. sajtarban vérvén.

417. Lactaria in lacta- 417. A' téjjel bánó szolgáló le-
ria cella è cremore seu ány a' tejes pinczében a' téj felből
flore lactis butyrum avagy téj szinből vajat csinál, az
conficit, in clava buty- vajas kópűben meg sürűttvén; és
raria condensans; & è a' meg-alutt avagy óltott téjből
lacte coagulo coagulato sajtot, tehen, juh, és kecske sajtot;
caseum, vaccinum, ovil- a' savanyu téj erős, nem az idit-
lum, & caprinum: oxy- len édes téj, a' savo fellyúl ma-
gala est acris, colastrum rad.
non, serum super est.

418. Vacca praegnans, 418. A' meg futott (üzelkedet)
forda seu horda dicitur; tehen, hasas úszónec, avagy bor-
nondum foeta, bucula nyas únónec mondati; a' melly
& juvenca; efforta ma- még nem fajzott. úszónec és únó-
stationi est. nec; a' meddő (fajzástól meg-
szűnt) mézár székre való.

419. Foenum è pratis, 419. A' széna a' rétekről a' mel,
quae vel siccanca, vel ri- lyec vagy száraz természetűec.
gua-

gua, vel irrigua sunt, le- vagy nedvesec, és viz effec, a' ka-
culā defectum, & filici- szával le vágattatvan. és le ka-
tum, siccatur; rastris cor- száttatvan, meg száraztatva; ge-
radiatur; furcisque in cu- reblyéssel öszve gereblyeltetve;
mulos & foenilia com- szedegettetve; és villákkal a' bag-
portatur. lyákban (kalongyákban, kazalok-
ban széna asztagokban) és a' széna tartó bélyekben hordattatva.

420. E renalcente 420. Az újjennan ki-nőt zöld
gramine, chordum est. fűből vagy on a' sarju.

XXXVI.

XXXVI. De la-
nionia.

A' Mézárósiágról.

421. A' mézárósi avagy hentes

421. Lanio vel lanus az bizlalt marhákat (mert az
altitia (vescula enim nō hitván öszívűvec nem enni vagy
sunt vesca seu esculenta; ételre való; és ki élyen azokkal)
& quis iis vescatur?) in a' barom verő mézáról helyen a'
laniena clunaclo maclar, mézárós késsel meg-öli, az az.
id est, jugulat, excori torkát meg-mettzi, bőrét le-von-
seu deglubit, dissecat, in szá avagy meg-nyuzza, fel vag-
macello venum expo-dallja, (rombollya, darabollya) a'
nir. mézár székre el-adni ki-tézi.

422. Inestitia sangvi- 422. A' béleket vérrel és hu da-
ne & pulpā effarions, rab töltelékkel meg-töltvén,
farcimina conficit, ut fa-kolbászkokat csinál, ugymins göm-
liscos, lucanicas, botu-bőczöket, májosokat busos kolbá-
los, hillas, tomacula, szokat, apro hurkákat, kővet ká-
apexabones, tuceta seu (ás hurkákat, véreseket, viilágon
ificia: Item minutal, of-bárryával borított pecsenyék a'
fas penitas, pernas, peta- vagy bussal töltött el, deleket, is-
sones, & luccidias. mér apróra vágott töltelékkel

serpenyőben rántott gömbölyű falatokat, (gombotakat) sfo-
dorokat, oldal pecsenyéket, és zalonnákat. 423.

423. Adeps non con- 423. A' siros haj nem nő szin-
crescit æquē spīscē, ut se- tén olyan sűrűn egybe, mint a'
bum; quia opimior. fadgyu; mert kővérebb

XXXVII. De venatura. XXXVII. A' Vadászásról.

424. Venator feras 424. A' vadász a' vermek-
in scrobes, foveasque re, és árkulásokra csalogattatott
pellectas, capit; aut ca- vadakat meg fogja; avagy az é-
num sagacium odoratu lessen szagló kopo ebeknek büzőlé-
per vestigia vestigat & jec al al nyomokat nyomozza és
venatur. vadászfazsa

425. Odoratores enim 425. Mert a' viszlac fel-kere-
indagant vertagi perse- sic, az önnön könnyén vadászni
quuntur & assequuntur. járó agarai kergetik és el érik.

426. Cerva ut in 426. A' nőstény szarvas hogy
cassēs & plagas varis ten- a' vadász halóban és a' kötelekből
tas incidit, implicatur, avagy gufokból csinált meg-vetet
irrenitur, interimitur. Si (ki-terjé sztetett) törben esic. be-
evalit, celerat fugam. lé keverődzie, halóban kerítettic,
meg öletic. Ha ki-szaladott, siet
a' futással.

427. Aper spumans 427. a' tajtékozó és agyarkodó
& frendens, venabulo (fogát csikorgató) vad kan, a' va-
translatus, interfici- dasz dárdával (keppel) által ve-
tur. rettetvén, meg öletic.

XXXVIII. De pi-
scatione.

XXXVIII.
Az Halászásról.

428. Piscator in lacu 428. Az halász a' tóban és ha-
& piscina, reti piscato- las tóban. a' halászi avagy halfo-
io sive piscario, & ver- gó halóval, és gyalommal, (szák
riculo

riculo, tragulave; in am- bálóval tapogatóval) és két kéz-
ne fagenā & nas. a' pilca- zel vő. a' halóval; a' folyó vízben
tur: hamo, cui esca indi- vész(zelés varsával) halász: ho-
tur, ubivis. roggal, melyre az éterő maszlag

(csalo eledel) tétetie, akár hol

XXXIX. De an-
cupio.

XXXIX.
Az Madarászásról.

429. Auceps aucu- 429. A' madarász a' madár sa-
pio exstructo, per illices góber sámat meg-kefítvén, az é-
allectas inescatasve avi- desgeresec által magához hite-
culas & aves reticulis getteteti és ételeie csalogattatott
adobruit; aut viscatis ca- madarkákat és madaraat há-
lamis, quos amiti seu lótskával meg lepi; (meg-boris-
perticæ exponit, impli- ty) avagy lépes vesszőekkel, mel-
cat; aut laqueis & ten- lyeket a' madarász rúdra avagy
diculis illaqueat; aut de- póznára ki-tésen belé keveröd-
cipulâ impedit. teti; avagy törőckel és czékléckel
törben ejti; avagy kelepczével
meg-tartóztatja (meg-bántja.)

430. Olcines quas vi- 430. A' sájoekkel éneklő mada-
tâ donat, caveæ in carce- rakat, melyeket élettel meg-a-
rat, sive junctim, sive se- jándékoz, kaliskában rekeszti,
paratim. (tömlőczőzi) vagy többekkel ed-
gyúrt, vagymagán.

431. Si quæ pedicâ 431. Ha mely a' nyúgtól meg-
impedita se expedit & tartoztatott magát ki-szabadit-
extricat, avolat; nisi se ty és ki fejt, el-rejül; hanem-
iterum criticis intricet. ha magát ismét láb tartoztató
szőrőkben akasztja.

XL. De coquinaria.

XL. A' Szakátságról.

432. Promus condus oblonia ab oblonatore coemptis, non tantum recentia, verum pridiana quoque, & semela, ac felhen meg-eiteket és meg-marareliqua seu reliquias, è dott maradékokat is, az élés ház-promtuariorum seu penu, ból avagy tárházból, és eledeles penariove profert; & coquus vel coqua in foco, avagy főző aszszonya tűzhelyen kuberibus, cucumis, ahenis & cacabis elixat; cum vericulo carnes lardo transfigit, verubus à me diastinis circumactis asfat, craticulá torret, sartagine frigit.

szolgákkal meg-süteti, rostélyocskán meg-süti, (aszallya) a' serpenyőben meg-rántja.

433. Si quid fervet & bullit, ne ebulliat, trullá meconfurat; si spumat, rudiculá, aut rudiculá despumat.

hogyki ne buzogjon (forjon) meconfurat; si pumát, rudiculával meg-czáfolyja; (le-nyomja) ha tajtékozik, a' főző kalán-

434. Fuscina extra hunc, fuscina & qualo seu colo colant.

435. Residua culinae utentilia sunt: igniarum, hanc ezek: a' tűz-élefrő tűzhely

ruca-

rutabulum, bacillum, senonó (aszag, pemet) vas lapát, ignitabulum, tripus, rakra tarló, három lábú avagy dula, crates, trua, alvei, lábas, vakaro vagy órló rostely, urcei, peropside, catini rocika, tekenőc, (valuc) bögréc, & patinae, quae cum eluborito talac medenczéc és talac, untur, sic colluvies. mellyec midőn ki mosattatnac, léfzen moslec.

436. Vas ansa prenfabis; sed si anceps est, ambigas seu dubites, quā arripias.

437. Aves deplumantur; pisces desquamantur, exenterantur, & exossantur.

438. Affari & frixi salubriores sunt quam elixi ac jurenti, nisi probè & pluculum condiantur.

439. Salsamenta, & omnia infumata, quam vis macerata, ægrè coquantur.

XLI. De potulentorum paratura.

440. Viator vites velas plantat, traduci-
F2 bulque

busque propagat vine. homolytot bojt, vesszőket ter-
am bidente live pastino. jefzi: a szőlőt két águ kapával
pastiant: palmires pam- vagy széles kapával kapallja: a
pinofos ridicis seu peda- szőlő leveli: szőlő vesszőket hasá-
men le staruminat, ac bor karókkal vagy szőlő karókkal
palat: paulo post pam- tárogattyja, (gyámolít: ya és meg
pinat: tum vindemiat- karózza: az után egy kevés idő-
racemos abscindendo, vel meg-levelezi: annak utánna
racematione pauperi- meg bedi a szőlő fejeket le merz-
bus relictā. vén, a mezei rést avagy cirkéssé/

441. Uvor live succus 441. a szőlő sármes szőlő gerez-
luavis, ex acinosis uvis dekből csőbörben meg-nyomatta-
orcā pressis, torculari ex- tott szőlő nedvesség avagy édes
primitur exurgeturque: lév, sajtóval nyomattatic és fa-
qui è lacu in cadum vel csartatik ki: mely a valuból a
seriam translatus, mu- kadban avagy hordóban álra-
stum; postquam fuerit viter vén, mustnac, minek után-
defecatus atque elutria- na meg-tiszta: és meg forrott,
tus, vinum dicitur: po- bornac monda: ic: a szomorua-
tus exhilarandis mœstis nac meg-vidámítására illendő
accommodatus. ital.

442. Annotinum est 442. a tavalyi bor leg jobb,
optimum, hornum non- az ideit még valamennyire zava-
nihil feculentum. ros (seprős)

443. Factiria sunt ab- 443. I sinált boroc: az úrmós
sintithes, helenites, hyf- bor, örvény gyökeres bor, isfős
sophies, abrotonites, &c. bor, Isten fájával főzött bor &c.

444. Defrutum est sa- 444. a felig meg-forrott must
pa, exoletum vappa. forrott bor, a meg avult nyár-
lott bor ki ment széjű meg-erőslenndes bor.

Hoc

445. Hoc ubi non 44. az hol ez nem bővölke-
abundat, multum seu hy- dic, méh-ser avagy mézes víz
dromel coquitur; item- főzettetic; és ismét a ser főző-
que à zythopepā zy- tól duzma (szalad ser) avagy
thum seu cerevisia, ex ser, a meg-aszalt lisztből avagy
farre tosto vel polenta, meg csirázott szaladból, és kom-
& lupulo. lóbból.

446. Abditur in cel- 446. El rejtetic az hideg
las frigidiores; & obtru- pinczékben; és bé dugatic avagy
ratur seu op-rculatur. bé-tap-static fei szakaszat-
relita verò pronitur si- ván (nyitattván) penig csapol-
phone, tubulo, aut epi- tatic csővön, szivárvánnyal,
stomio. (héberrel) avagy isapon.

447. E dolio incli- 447. a meg-bajtott hordó-
nato faeces unā exeunt. ból a sóprós: és edg: út ki-megyen.

448. Capacioribus in 448. az öreg sörös hordóiban
cupis sapidius est; quia- jobb ízű; mert ki nem gőzölög
non evaporat; præfer- vagy erejét ki nem bocsátja:
tim cantheriis altiori- kiváltképpen a nagyobb gantár
bus. (aszoc) fákön.

449. Ex vinaceis seu 449. a szőlő magokból avagy tör-
flocibus confit lora seu kőlyökből löve avagy csiger (má-
posca: infundibula ad lás) léssen: a (karmetó) rőlci-
lagenas pertinent. rec a palaczkokhoz tartoznak.

XLII.

De aurigatione.

450. Stabularius (a- 450. az istállóval bánó (lovás)
gaso) equile purgat, a ló istállót meg-tisztítja. a lán-
equum capistro alliga- czos kőrt féckel meg-kötterett a-
tum, aut fuscilla, si mor- vagy hamaros or kötővel, (pány-
F 2

da

dax sit, & firmus stare váral) hogyba barápo leſzen, és nolit, conſtrictum, tra- eröſſen meg-allani nem akar, Etat & curat, id eſt, den- meg-forítottatott lovat, tapogat- tatâ ſtigili depeſcit, iza és bánta véle, az az fogas va- gaufape u ſternit, ave- karóval meg fésüli (vakarja ſi- nam vanno ventilat, ci- mitiya) a pokroczot reá teriti, bat, ad aquarium aqua- a zabot ſőró lapátal vagy roſtá- tum ducit. val (meg-pállya) ſőrja, éretti, az iratô helyre uatni viſzi.

451. Auriga fræno 451. A kocſis avagy ſekeres indito, habenâ pro lubi- a zabolat ſájában uetvén, az tu regit; parippum fella- gyeplôvel kedve ſerént igazgat- rio jugat; antecellorior- iya; a rudas lovat a nyerges ló que ante ſe agit. mellé fogja; és az elöl járókat ô maga elött hajtja.

452. Eques vel equiſo 452. A katonavagy lovas a nye- ephippio inſidens, ſtipe- regbê ülven, a kengyelekben áll; dibus inſtitit; & equum (nyomja) és a lovat avagy pírôſo- vel popiſmate demulcet, gatáſſal ſelidgeti, avagy ſarban- vel calcaribus inſtigat, tyuckal igaztja, (erölteti) zabo- frano & habenâ pro vo- lival és ſékemlôvel (ſéc ſárral) luntate ſtecht, ac paſto- akarattja ſerént hajtogatija, és mide coerchet. allazóval meg-tartóztatija (zabolázza.)

453. Antilena, poſti- 453. A ſügy-elô ſar-matring, lena, dorſuale, & phale- tzaſrang (nemz) és egyéb (több) ræ alia (cæteræ) orna- ló öltözetec (nyereg borító ſzer- mentui ſunt. számoc) ékeſégül vadnac.

454. Succuſſator equi- 454. Az ügetô ló a lovaſt meg- tem quaſſat: gradarius rázza: a jó lépô (namó) gye- molliter fertus: tolluta- gen avagy könnyen jár: a porſ- rius tollutum, nec cæ- ka poroſkálva, nem-ü botlic.

ſpitat.

455.

455. Magnates ſejugâ- 455. A nagyuri rendec hat-la- vehuntur, pampillis, pi- vakon hordoztatnac, fél hintô- lentis & carpentis. kon, hintô ſzekereken, és bori- tott (fedeles) hintôkon.

456. Plebei quadri- 456. A kôz népec (ſegényparaſt- gâ trigâ, bigâ, ſeu qua- rendec) négy lovon, három lovon, drjugâ, trijugâ, bijugâ, két lovon, avagy négy lovu hár- idque petoritis, rhedis & lovu, két lovu ſekeren, ſ úgy- is eſſedis; alicubi etiam ci- kolyéſákon, kocſikô és deſkás ſekereken; néhol még talviganiſ.

457. Onera plauſtris 457. A terbec terh hordó vagy ſeu ſarracis, carris & tra- oldala ſekereken, temerdec tal- his; ægrotantes arcetrâ; pu kicsin ſekereken és ſánakon; delicati leſticâ transpor- a letetegeſec borított ernyô kocſi- kon; a kényeſec (negedeſec) lek- tantur.

rikálou (ſzetzel ſzékekben, két lovu hintokon] hordoztatnac ide ſ-tova.

458. Currus habet 458. A ſekérnec, keréc egybôl, rotas, exmediolo, radi- tizenkét küllôbôl, hat keréc tal- is duodecim, apſidibus pakból, és ugyan annyi ſing vaſak- ſex, & toridem canthis bôl egyben foglaltai ott és ôſve compoſitas contextâſ- ereſtetett kerekai vaduacſi ten- que; & axes, qui ut gelyei, melyec hogy a ſekér ken- azungia ungantur, ſuc- vel vag'hájjal megkenetteſſene, culâ ſuſtolluntur. rekerô hêvérral emelteinek ſel.

459. Temonis extre- 459. A rúd orrában vettetnee mitati admoventur de- a ſügy-elô hámrol alá füzgô helcio dependentia reti- nyaklóc; (tarró iſtrángoc) akár nacula; ſive ſint catenæ, lánczoc legyeneoſ-akár gyeplôc: ſive lora: ponè aurem- batul penig a ſekér kôrô avagy ſuſſlamenta, ad ſuſſlami- kerék tartó, a ſekérnec a lej-

F 4

nan-

nandum in præcipiti de-
scensu carrum.

460. Qui cum per
orbitas levius trahatur,
ne exorbitet, respice.

461. Clitellæ mulo
aut caballo imponuntur,
ut per loca præcipitia &
in via, transitum alium
non ferentia, onera
transferantur.

462. Bajuli vel hume-
ris, vel sarraco seu uni-
roto, vel feretris (ærum-
nâ à collo suspensâ) ba-
julant.

XLIII. De navicu- laria.

463. Ab oris transma-
ris navarchi auspicio
apportaturi quædam
nautæ, pontum seu æ-
quor navigant.

464. Nauclerus in-
puppi ad clavum seu gu-
bernaculum sedens, gu-
bernat: alii per foros egybe-
gurfiantes, se invicem vâ-
n, egymást meg kiáltván és
inclá-

tôn leereszkedésében való meg-
kötésére

460. A' mely holot à kerécvágá-
sok könnyebben vonatassék, hog-
az útból ki ne járj (térj) meg lásd

461. A' terh hordozó (málhás)
nyergető szörre avagy kabolára
(kaczola, kancza lóra) tétetnek-
fel, hogy a' meredek és út nélkül
való, egyéb által menetelt nem
engedő helyeken, a' terhet által
vitettestessenek.

462. A' terh hordó emberek a-
vagy vállokon, avagy edgy kere-
kű talicskán, avagy taraglyákon
(vonó taligákon) a' nyakban ve-
zett vonó kötelek nyakokban a-
kaszván (függesztvén) hordanak.

XLIII. Az hajós mester- segről.

463. A' tenger túlsó részeiről az
hajós gazdanac avagy hajóbéli
kapitánnac segédelmével valami
ket akarván tozni az hajósoc. à
tengeren hajókázniac (evezniac.)

464. A' kormányos (hajós me-
ster) az hajófarában a' kormány
szeg mellett ülven, igazgattya:
egyet-egybe az hajó padlásán furo-
s-egymást meg kiáltván és
inclá-

inclamantes & exhortan-
tes, ad antennas vela, ceu a'
sunt acatium sive arte-
mon, dolon & epidro-
mus, explicant vel con-
trahunt: jam in malo,
jam in prora: appenden-
tes & applustria, supra
galeam seu corbem.

465. Tranquillo falo
velificatio non procedit:
nisi remiges transitis ad
scalmos confidentes re-
migent: sed velocem seu
lembum siibra velocius
impellunt, quàm remi-
tiremem. Et ubi opus,
contistrudendo, à bre-
vibus & scopulis pro-
pellant.

466. Nam huc si inci-
dant, naufragio pericli-
tantur: & nî rerum ja-
turam faciant, naufra-
gantur seu naufragium
faciunt: ideo profundi-
tatem bolide explorare
solent.

ingel (ónas kötéllel, sínórral) szoktác meg-
visgálni.

467. Procellâ obor- 467. Tengeri szélvész (háboru)
tâ, ne abripiantur à de- támadván, az igen felelőte nagy
cumanis fluctibus, an- haboktul hogy el ne ragattassa
choram rudenti anne- nac, a' temérdec hajó kötéltől
xam jaciunt seu fiunt; (alatt ághoz) foglaltatott (körre-
aque ita fluctuant & ja- tett) vas macská: meg- vetic a-
ctantur. vagy akasztják; és úgy haboznac
s. habról hanyattatnac.

468. Primò & secundò 468. Az először és második ha-
navigans aut velificans, jókázó vagy viorlázkáló, ha sin-
etiam si vento secundò, tén egyenes jó széllet-ű, a' csomárt
nauseam vix effugit. (gyomor háborgást) alig kerül el.

469. Navis vacua, 469. Az üres hajó ki vált ké-
praefertim actuaria, ve- pen az el tolható gyors hajó, vo-
ctoria & oneraria seu natható és terhes avagy mar há-
corbita, quò firmitus in- val meg-rakott hajó, mentül erőf-
nater, saburrâ oneratur, sebhen uszszon a' vízben, löve-
saburratur; sed si nimio cses fővennyel terheltetik, homo-
plus, pessum ibit. koztatik meg: de ha feletteb soc-
kal (kelletlenül többel) alá még'en,
meg feneklic, el süllyed.

470. Fatiseit identi- 470. Meg hasad ottan ottan söt
dem, imò multoties, sokszor és a' meg nyílt hasadéko
perque hiscentes rimas kon a' hajó gar belé esic és az ha-
nautea illabatur, ac in- jó fenékben ösz ve folyván, hajó
carinam confluent, fen- fenékre gyűlt szemeret (rutá-
tinam constituit: unde, gor) részén: az bonnet fecsen-
agiliâ exanilatur. dós merülő szerszámmal (vízvo-
no szivattyúval) ki-merittetik.

471. Navigatione per- 471. Az hajókázás végben vi-
câ, actutum navigia in tettervén, menten az hajóknac
por-

portum appellâda sunt: a' partra érkeztetni (szállitât-
aut ceriè in oportunam ni) kell: avagy bizonyára alkál-
stationem deducenda. matos állásra kell vitettetni.

472. In navigabili flu- 472. Az hajókázható folyo-
mine, naviculis, lintrib⁹, vízben, hajócskákkal ladikokkal
scaphis & cymbis utun- gyalog hajókkal és csenakokkal él-
tur: imò & latibus, atq; nec söt még szálackal-ú, és réu
hippaginibus. hajókkal.

473. Ubi vadum de- 473. Az hol gázeltato hely
est vel deficit, pon- onera- (csekély víz fenék) nincsen avagy
jiciunt, dicitur que traje- nem léssen, hidással (kompat) ál-
ctus; sed portitor nautum tal vetnec, (kelnet, költőznec)
poicit. és mondatie rév helynec; de a' ré-
vész hajó bért ki ván.

474. Alibi fiunt pon- 474. Néhol hidac léssz nec, kő
tes, lapidei in arcibus hidac a' ből hajtásokon avagy
seu fornicibus, vel subli- bőltezatokon, avagy lábakon ál-
cii, & penfiles: itemque ló sa hidac, és függő emelésős hi-
ponticuli, dac: és ismét hidacská (pallóc,
borúc, gyalog hidac.)

475. Uinatores qua- 475. A' buároc (vízbenbukóc) a-
vis profunda tranant. kármely mély: égetű által usznac.

XLIV. De itineribus.

XLIV. Az útról avagy útjárásokról.

476. Viator quo ten- 476. Az úton járó a' hova igye-
dit, rectâ sine ambagib⁹ kezic, igyenessen kerengő (teker-
proficiscatur, ad diverti- gő) útac nélkül mennyen a' ki ré-
cula ne divertat. vészekre (kerületekre) ki ne térjē.

477. Semina causâ vi- 477. Az ösvényokáért (gyalog út
am ne deserat, nisi trinus kedvejért) az útac el ne hagyja.

hic callis, & itineris dux *hanem ha jól meg-tört járott át*
comesve peritus. *létszen, és tudó út vezetése s úti*

társa.

478. Avia, devia, & *478. Az útnélkül való járva lan*
salebras salebrosaveloca *helyektől, tébolyodástól. és a da-*
qui meruit, nusquam de- *rabos csoporras helyektől a ki fél*
vict. *sohová az útból ki ne térjen.*

479. Bivium fallax est: *479. A kettős út meg-csaló:*
quapropter ne erres, ob- *(csalékony, csalárd) annakoká-*
vius sciscitare quā eun- *ért hogy ne tévelyegj. az elődben*
dum? num hācaniliat *jövőkét (elől hátul elődben aka-*
dextrosum an sinistro- *dóztul) tudakozzal, (értékez-*
sum fl-ctendum sit? tra- *zél, kérdezked-yél) merre kell*
mites & compita seu menni? *ha errejé vagy amarra?*
quadrivia non aequē le- *jóbraé vagy balra kellyen térni?*
ducunt. *a kereszti utac és ágas bogas ös-*

venyre avagy négyfelé ágazó utac nem egyaránt [azon-
képpen egyenlőképpen] viszne felre [csalnak meg.]

480. Peregrinari ut *480. Hogy tolmácsnélkül van-*
absque interprete pos- *dorolhass [bujdosással, járhasi*
sis, idioma calle. *kelhesi] a nyelvec tulajdonsá-*
gát tudgyad.

481. Peregrē ituro *481. Az idegen messze földre*
ocreae comperunt, aut *menendőnek saruc [zekernyec]*
perones ob coenum, & *illenc. avagy bocskoroc a sár mi*
petasus ob solis radios; *att. és kalapos süveg a napnac ve-*
ut & galerus ac penula *rőfénye ellen; mint a gallér u (sej-*
scortea, vel elan coa- *borító csuklya (süveg) és bőr kő-*
cta; lacerna ob pluvias; *penyeg avagy gyapjuból sőr [öf-*
& baculus seu scipio, *ve veri] kőpeny. g: újas kőntős*
quo nitatur: admini- *[uri öltő mente] az első ellen; és*
culo

culo enim est.

bot [palcza] avagy istáp. [man-
kó] melyet támaszkodgyec: [tartozzék] mert segitsé-
gúl [támaszul] vagyon.

482. Opus & viatico *482. Az úti pénz-ű szükség a*
ad faciendas impensas: *költségnec tételére: avagy bi-*
aut cerrē literis cambii *zony a pénz fel vételre vagy*
seu collybi. *pénz váltásra való leveles.*

483. Sed & patientia: *483. De még a békeséges tü-*
sub dio enim pernoctare *rés-ű: [szenvedés-ű] mert az*
obtingit. *ég sín alatt hálai történic.*

484. Ubi ubi es, qui *484. Valahol vagy, [akárho-*
cum sis attende. *lort légy] kivel légy red vigyázz.*

485. Latrones enim *485. Mert a Lator lopóc, ersény*
fures, crumenilece & *mettőc, és tot vajoc (léborlóc*
prædones prædantur, ac *nyuzó fosztóc) pradálnac (tolvaj-*
surantur; piratae spoliati, *és lopnac; a tengeri tűzes*
ita: id hospitio, præfer- *tolvajoc fosztanac; sőr a szállá-*
tim apud caupones, non *son-ű, ki vástképpen a vendég*
hospes ab hospite tutus. *fogadó kocoromárokknál. a ven-*
dég a gazdátul nem bátorfagos.

486. Sarcinae quibus *486. A kőrolékec (burzoroc,*
sua convasata sibi por- *zajdác, málhác, gunyhác, cu-*
tant, sunt: vidulus, man- *lac) melyekben az ő egyben ra-*
tica sive sacciperium, pe- *kort takarmányokat magockal*
ra seu hippopera, bulga, *hordozzác. ezec a turba. táka*
marsupium sive crume- *vagy tarisnyya, istác avagy ál-*
na, locus, denique si- *tal veső. tűső, tarfoly avagy cr-*
nus & funda. *szény. seb, és végezetre kebel tő*
kötött [háló] ersény.

487. Ut expeditior sis, *487. Hogy keisebb légy akadda*
impedimentis ne te ag- *hockal magad meg ne terbeldi:*
grava

grava: remorantur enim (nehéztised) mert a sietőket festinos.
meg tartoztatnyac.

488. Si celerare opus, 488. Ha sietni kell, és ha. & maturandum est, ce- markodni szá. uldo hatas lovak-
leribus seu sonipedibus kal avagy poroszkáló paripákkal
uti quàm veredis præ: hogy sem mint posta szekerbéli-
stat. eckel jobb élni.

489. Elonginquo do- 489. Meszszünnen egész-
mum reducem saluum. ben és ép állapotban házad: az
& sospitem, lætabundi baza jöttek, a tiéd örvendezve
tui te excipient. fogadnac téged.

XLV. De mercatura. XLV. A' Kalmárlágról.

490. Mercatores mer- 490. A' kalmárok kalmárkod-
caturum facientes bona vān (kereskedést indit vān) az
aliunde allata, non absq; máshunnan hoztatott jókat,
lucro (quis enim cum (marbakat) nem nyereség nél-
damno quæstum faciat?) kál (mert kicsoda kereskedné-
dicendunt: sed potius in kárával) adgiák-el hanem inkább
taberna relervant. (atorban) (bóltban) meg-tartnyac.

491. In emporiis ce- 491. A' nagy kereskedő városok-
lebria exercentur com- ban (országos vásáro helyekben)
mercæ: oppidatim nun- nevezetes (híres neves) kereske-
dinæ & mercatus insti- desbéli társaságok gyakoroltat-
tui solent: monopoliā in- nac: városfoként fokadalmoc és
colis conducibilia non vá: ároc rendeltetni sokrac: a'
sunt. telajdon árunac magan való böl-
tyai a' lakosoknak nem hasznosoc.

492. Et propolæ, & 492. Mind a' kufaroc, mind az
institores, & tabernarii, faktoroc (áro. szolgác. kalmár te-
& circumforanei seu gényec) mind a' korcsomárosoc,
circui-

circuitores, & seruarii (szatócsoc, sátoros, almaroc)
cum scruiis suis, & chi- mind a' piacz oncsélesapóc avagy
rotecarii, negotiatores környál járó pénz csalóc, mind a'
dici volunt. sib vásárosoc az ő ősser bámoctal,
f mind a' keßtyű csinálóc, keres-
kedőknek mondatni akarnac

493. Et quidni? Ubi- 493. Es miért nem? mindenütt
que land merx seu mer- ugyan- is az áru avag' el-ado mer-
cimoniam licet seu ve- ba árron kértetetic avagy el-
nit venalis est: venditor adattatic, el-adni való: az el-
indicat, emptor licetur ado (áros) árrát mondja: a' vévő
vel licitatur, donec con- [vásárló] árrát igéri vagy ár-
trahant. rán kéri, miglen meg árulnac
[alkuszna]

494. Sed qui merca- 494. De a' ki véfzen, (vásárol)
tur, ne se defraudet, nū- bog' magát meg ne csalja a' pénz
morum à monetariis cu- verőktől veretteter pénznekoc.
forum, qui vel aurei vel mellyec avagy arany avagy ezüst
argentei vel arei (ænei) avagy réz pénzec, tartsa (tudja)
sunt, teneat valorem: árvokat: (érdemeket, keleteket)
mensura & pondus ad- még a' mértéket, is avagy nehéze-
hibenda quoque sunt cu- ket hozza kell adni szorgalma-
riosè, de quibus infrà. roßan, a' melljéről ide alább.

495. At monetæ variæ 495. De a' folyó pénznek külömb
species sunt: denarius, külömb nevei vadnac: denár
f. mobolus, obolus vel pénz [sz. pénz érő garas, dutka]
nummus, teruncius, so- fel füllér, füllér avagy pénz. bar-
lidus, grossus seu diobo- ka. (kacsinka) egy egész pénz,
lus, triobolus, florenus, (siling) garas avagy két füllérés,
solidus imperialis aut három füllérés, forint egész tal-
Joachimicus (vallenfis) lér avagy egy ezüst tallér, arany
scuta-

scutatus sive coronatus, *forint avagy korona arany, Magyaricus.*

gyar arany

Talentum Atticum, *Az atticai [Athénásbéli] tal-
valuit sexaginta minas, lentum ért hatvan minákat, a'
mina centenos denarios mina [az denár pénzeket (tiz
vel drachmas, seu qua-pénzes dukákat) avagy geraso-
dringentos sesterterios, se-
sterius aurem duos cru-
cigeros monetæ nostra-
tis.*

496. Pretium rerum *496. A' marháknac arra né-
aliquando intenditur & ha meg-öregbitteric és meg ne-
ingravescit, aut remittit. bezedic, avagy apad: (alább
sed nihil carius constare ball) de semmit nem drágábban
ajunt, quàm quod preci-
allani mondanac, mint a' mi kö-
bus emittur. nyörésselkel vétetie.*

XLVI. De vestiariis
opificiis.

XLVI. A' ruhazatokat
csináló mivekről.

497. Linum & can- *497. A' len és kender meg ász-
nabis macerantur in la-tarratnac [lágýttarnac, fon-
cunis, & exsiccata fran-nyasztatnac] a' mocsolyákban,
gibulo conteruntur seu (vizáló tócsákban, mocsáro-
tunduntur; cum carmi-ban, pocolyákban) és meg-
nantur; remanente ibi raztatván a' len törővel (tiló-
flocco, hic stupá. val) meg-töröttetnec; (tilólat-
nac) avagy verettetnec; az után meg-gerebenel-
nec; el-maradván amott a' pozdorja, itt a' csöpü.*

498. Dehinc netrices *498. Az utána fonó asszonyoc
penso ad colum applica- a' rocka söst a' gusalyra (rocká-
to, fila trahunt (ven) ra) kötvény, fonalat vonszanac
sive*

sive girgillo. sive fuso (sonynac) akár újon forgó orso-
cum verticulo aut verti-
cillo. val, akár a' keréken forgó rocká-
nac avagy pörgő rockánac t: évő
orfojával.

499. E fasciculo, or- *499. A' kötőlékből matringból,
be, vel tpira filacea, ala-
bro seu rhombo impo-
sira, glomerantur glomi,
& fit tela.*

500. Textor in tex- *500. A' takats a' szövő székben
trina stamini tramam-
seu subtegmen subre-
xens pectine radiove-
lintheum & carbasum
conficit; quod ut can-
descat, inolatur.*

501. Bilix duplicatum, *501. A' két nüstü (kétser vá-
& trilix triplicatum lici-
um requirit.*

502. Idem propemo- *502. Ugyan azon léssen többire
dum in lanificio fit.*

503. Pectitur lana aut *503. Meg fűsültetie (ecsetetie)
gossipium (bambaci-
um) & carminatur à la-
natio, netur à lanifica:
dein textur, & pani meg sonatic a' gyapjú fonó asz-
transcunt in pannum: sz onyrúl. ofszan meg- (zövetre-
quem, si levidensis est, ric, és a' csövre teker-
fullo constipat, tinctor változnac posztórá: melyet ha
len infector in cartina ritka, a' sapo (hallo) ösve ver;
tingit,*

tingit, inficit, coloratq; a festő avagy festékben mártó a pannarius dividit. festő kátlanban meg-mártja, festi, és meg sinefici [simi ad neki] a postro merő el-adja. 504. Sartor fornice scin- 504. A szabó ollóval metszi, tördit, acu & digitali con- vel és gyűszűvel varia, de hogy a fuit, sed ne futura nota- varrásoc ne legyenec jegyezhetőc, biles sint quandoque & [tettetesec] neha ki is fejt, és vidissuit rursusque scissu- szontag a n etczéseket edgybe ras consuit, plicat & la- várja, ráuczollja és prémezé. cinat.

505. Qui vetera sarcit meg-foldozza, ő sercsamos, [sol- & resarcit veteramenta- dozó] a ki meg tisztítja, [újti- rius, qui interpolat, at- tya] és a meg-újított avagy que ablecta seu interpo- tisztogatott ruhákat el-adni la venum exponit, man- [árulni] ki-tésti, sibi vātaros mar- go interpolator & con- talocz ruha tisztító és ékesgető cinnator est. az.

506. Coriarius seu co- 506. A szíjártó avagy bőröket riorum concinnator co- készítő, a bőröket hamvas luggal ria lixivio elaborat & [csárában] készíti el és csinallja- concinnat: è quibus su- meg- mellyekből a varga, czi- ceolarius calceamenta pelófoket [láb öltözöket] a mér- ad modulum subulá, se- tékhez [kaptához] arral, ferté- tā, & filo picato in futri- vel, és szurkos fonallal a varga na conficit. műhelyben csinál.

507. Pellio è pellibus 507. A szőcs a bőrökből kódme- pellicia, sed pileo ex la- neket, [béllesek] de a süveg na pileos construit. jártó a gyapjuból süvegeket ké- szit.

508. Alutarius alutas 508. Az írha csináló [erzfény] p.æbet:

præbet: sed omnes hi per jártó irbakat [nyujt] ad elő: de contemptum cerdones mind ezec meg-utálából (meg- audiunt. verésből) timár nevet hallanac.

XLVII De vestituum XLVII. A ruházatoknak generibus. nemeiről.

509. Indumentum seu 509. A paradicsomból ki-vettét- vestis ad obtegendam- tec meziteleniségenc bé fedezé- nuditatem, è Paradiso e- sére adattatott öltözet avagy ru- jectis data. stulte a phry- ha, a Phrygiai him-varroktul bo- gionibus acu pingitur- londul varratatoc himmel, és a & ad fastum adhibetur. kevelységre fordittatoc.

510. Moles nobis est 510. Nehézség minékünk és mü- & remora, induendo to- latság, annyijzor fel-öltözni és ties & exuendo. le-vetkezni.

511. Alii laxa gaudent. 511. Némellyectágas, (lő) némel- alti stricta; habitu vario lyes fűc (soroi ruhában) gyönyör- & multiplici. kődnec; külömb külömb és soc fé- le öltözeteckel.

512. Vestitus virilis est: 512. Férfini öltözet: a deréc szo- thorax cum manicis. rito kőntös (foslán. zubbony mellý braccæ seu caligæ, subli- vás) az ujackal, bugyogo (pluder) gaculum sive femoralia: (lomp) avagy nagydrág, (sala- toga talaris, lacerna, ab- várdi) gátya avagy lábra va'óc, olla, sagum, læna: chla- bokáig érő feleő ruha. sip uju men- mys, paludamentum, teindvari gombos ruha. hadi kur- colobium, cuculus; cu- ta kőntös. suba (für guba) kurtá jufmodi graduati multis mente, hadi czi- fra öltözet, (czi- in locis utuntur. meres királyi fejedelmi ruha)

válha vágot mente csuklya, szeges süveg minémüvel a do- ktori melósággal meg ajándékozattatoc soc helyeken élnek.

513. Roemineus : ami- 513. Afsonyi: kurtá suba (nyak-
culum, stola, supparus, bárántó kis mente, subitza) sok-
theristrum, calanthica. nya. korczavád nyárigyenge sok-
(tucá, pepla) präcincto- nya (rokólya) paryolat (fedelec,
rium seu ventrale, vitta főre való, homloc elő) előkörő
sive reticulum, mitra, avagy elő ruha, [kerény] fával
crinale. avagy reczés főkörő, pegymet

(penyvet) avagy Lengyel süveg, hajfonó (ska-
fia fodorétor hajkoronka)

514. Communis : in- 514. Közönéges: az ümög, bel-
dusum, interula seu su- főing avagy újos ümög. [pendely]
bucula, capitium, pileus háló süveg, bétet süveg [mellynek
(cujus lumnitas apex est) az (hegyi) felső része terő) pu-
tiara, tunica, stola, pal- por bársong süveg, dolmányoc,
la, chirotheca, tibialia, hofsfü kötődő, palástoc, kesz-
periscelides (fascia cru- rýuc, havisnyac. kar ékesítő sala-
rales, gennalia) calcei varic. baron függő selyem rófac
soleas obstragulum & térd kötő) czipeléscemellyeknek
corrigias habentes, soc- talpai két fülei és kötői (sorító
ci, crepidæ, calopodia. szjai) vannak, kapczac, pautó-
subere mollita sandalia. felyec [czasfrangos czipelésc]
& utrivis pedi quadran- fa talpac, rölgy fával meg lá-
tes congruentesque co- gyittator parsmagoc (papucoc)
thuri. és akár mellyic lábra illendő és
alkalmatos csizmak.

515. Omnia, ubi opus, 515. Mindenec. az hol sükség,
spinulis seu aciculis, un- hegyes kössentyűskékkel avagy
cinulis & spinteribus, fi- rútkékkel, kapt ockal, horgas-
bulis & nodulis seu glo- kákkal és gomborskákkal, foglak-
bulis, cannetunur. tannac (fűzetternec) őse ve.

516. Cingulo nos cin- 516. Az övel magunkat öved-
gimus,

gimus, & discingimus; zúc, és la ödgyuc; a kötőckel (sa-
ligulis nodos adstringi- lac sűjackal a gombokat hozzanc
mus aut solvimus. sorittyc avagy meg öldgyuc.

517. Pallia amicimus. 517. A palástokat ránc taka-
rittyuc [burittyc, fedgyuc.]

518. Ornamenta ad- 518. Az ékeségek (czifraságoc)
duntur: redimicula & hozzá adattatnas: a fő ékeségek
fasciæ, quibus cincinni és pántlikák, mellyekkel a béfont
& alia redimuntur; ta- (forditor) hajac és egyebec (si-
nia, fimbriæ, limbi seu csomáczarnac) czifráczarnacika-
institæ, lemnisci, laci- nasoc, prémec, porfományoc avagy
niæ: nec non annuli, in selyem szélec, (sinoroc) koszorun
quorum umbonibus seu csúgő fűrtőc (olasz kötő) és czí-
palis gemmæ nitent; tor fíras hasétékoc Ismér a gyűrűc,
ques, monilia, inaures, mellyeknek bogláriban avagy fa-
stalagmia, armillæ seu jes burkóibau a drága köves (csi-
brachialia, aurifabro- lámlanac) fénlenec; aranylân-
rum & gemmariorum czoc, nyakra verő ékeségek, fű-
opera. lôn függő nasfac, mázzal festőc

apró korokák, arany pereczec avagy karban öltő, az ö-
vősknek és gyöngy áros sűbléroknac (művei) munkái.

519. Item lioteola, 519. Ismért keszkenő: kéc, melly
strophia, sudaria, terta, szorító [csőcs bé kötő] gyölcoc,
& corallia. verétéc törő [kézben való] kesz-
kenyőc, bokrésac és kalárisoc.

520. Bardocuculi re- 520. A kucsmányoc [goboncsos
migum, & centones zegéc] az hajfóké [vezőké] és
panuosi inopum sunt. a tölőzor földőzor darócoc a
szűkölködő szegényeké.

521. Gynæceum suum 521. A frászimerec házának
sibi mundum habet; magán való afsonyi tiszta ékes-

matronæ pedisse quas. *sege vagy on a tisztos uri aszszonyoknak leány aszszonyi (követő szolgáló leányi.)*

XLVIII. De fabrilibus
artificiis.

XLVIII. Az ács mesterségekről.

522. Primitus in specu- *522. Elein a' barlangokban, föld bus cryptis, cavernis, ta- alat való pinczékben, vermekben, bernis, frondeis taberna- (vájott üregekben) szatorokban, culis, & celpitiis seu cæf- (deszcas hamorakban) ágas bopite tectis tuguriolis, gas hajlékokban (zineken hangurgustiolisque habita- tos avagy hantál földör kunnyoc- batur; nunc ædificiis o- kákban és kalibacskákban laknac mnia referta sunt. vala most épületekkel mindenes tellyesec rakva vannac.*

523. Hæc alicubi ex- *523. Ezec néhol magassac, egyé- cella, alibi humilia, di- bútt alacsonoc, két rendel és há- gelsta & trigelsta sunt. rom rendel rakottac.*

524. In casa exili quis *524. Az alacson kisedd alávaló lubens degit? kunnyoban ki lakic örömejt?*

525. Architectus ædifi- *525. Az építő fundáló mester cat, adiutantibus fabris, épít, segiddegelvén az ácsoc, kic secuti & maculo leu a' sejszével és csákannyal avagy malleo operas suas per- kalapátsal az ó munkájakat vég- agentibus. ben viszic.*

526. Faber murarius *526. a' kőmíves kő fal rakó ács sive cœmentarius conti- avagy kő farago a' szaru fakhöz gnationem scandens, éfoglalt gerendákra címált állá- cœmento à lapicida seu sokra padlásokra hágván, a' kő- latomo parato, aut ex vágotul avagy kő faragotul kősit- lateribus & calce, muros teteti faragot kőből, avagy rég- ad libellam seu amussim lakból és méssből a' mérő mazzag-*

&c

& perpendiculum fabri- *ra avagy mértéc sinorra és egye- catur, & trulla crustat; nessen alá függő onas sinagre kő- gypfator gypfo gypfat. falakat rac, és a' vakoló kalannal vakoltja amázolo mazzal mázol.*

527. Faber lignarius *527. A' fa mives ács (bodnár) trabe ferreis anlis fir- a' vas kapossal kötő vasal meg- matá, ad amussim ascia erőssítvén a' gerendát, a' mérő si- ascia, segmentis & assu- norra (csapo mazzagra) sinitő lis avolantibus: terebra bárdal [gvaluvál] gyalultja, a' terebrat fu forat; tro- vágot hulladékoc és forgácsoc chleis elevat; parietes széllal (repefvén) kulván: furo- coordinat; clavis impa- valsur; csigákkal fel emeli, (te- ctis consolidat. kerü) a' falakat egybe rendeli; rak- ja, belé vert segecekkel meg erőssíti.*

528. Ligna ne cariem *528. A' fac hogy szuat ne erez- sentiant, cariola fiant, zenec, szuasoc ne legyenec, avagy aut vermiculentur, post meg- szuasodgyanac. (sérge sedgye- plenilunium succindan- nec) föld tölte után vágattassa- tor. nac le.*

529. Materiarius, li- *529. Az épület fát kereső [fájé- gnator arbores in ter- so, erdőllő] az élő fákat a' földre ram sternit vel truocat: le teriti, ejszi avagy le vágja: nye- ferarius ferrá ferrat, si conskirtya. a' fűrészlő fűrészszel (icobe vel ferragine de- fűrészli, az esőlékje avagy fűrész- cidente) tuditeque cu- hulladékja fánac ondoja le esvén neum adigit, & findit és pörölyei (sulyokkal az éket e- fissile vel malé fissile & rőtetsi, belé veri és meg- basit- clavosum lignum; stru- tya az hasado és seges úgas fat fa- es componit, ut & sar- hezen) hasado és seges úgas fat fa- rakásokat gamadákat rac ószve, a' mint nyeseletc nyalábokat. ié.*

G 4

530.

530. Scriniarius seu ar- 530. A' sekrény csináló avagy
cularius afferes & affa- asztalos a' desztákát és ház földi
menta runcinâ & dola- való asztal kéreget [sindeleket]
brâ edolar, planat, læ vonyó kessel' és gyaluval ki-gya-
vigat, collâ sive glurine lullya, egyenesíti, simítja, ci-
ac tubscudibus combi- rézzel avagy enyvel és hevederek-
nat, coadunat, conglu- kel edgyben ereszt, edgyben fog-
tinat, verniceque illinit. lallya, és őszve enyvezi, gyalog
fenyő szurokkal (gyantával) bé-
keni.

531. Ferrarius in ustri- 531. A' kovács a' vas hevéto (ége-
na folliibus insufflât, e- tő) tuzhelyen a' fujóval bé-fűrat,
mollitum quē & forcipe és a' meg-lagyittatott s' fogóval
prehensum ferrum lu- meg fogattatott vasat az űlő va-
per incude cudit; ude son veri; (úti) az bonnan a' vas
stricturâ exiliunt: in la- szikrák ki-szökellenec pléb sal)
minas & bracteas didu- vasakra és egyéb szlogokra ki bé-
cit, & in ferrariam a- lesíti [ki nyujtja] és a' vas kive-
quam injicit. fitő vízhen bé veri.

532. Huc pertinet ferra- 532. Ide tartozik a' fűrés csiná-
rius sive claustrarius; ar- lo avagy lakatos fegyver csináló,
mamentarius, pyrobo- tüzés labta műve, és csizár a'
larius, & pollio qui lima ki reszelővel reszel (annac m. ara-
limat) reliquæ sunt ra- déki hulladéc esölékec) a' simető
menta) planula verò læ- reszelővel pedig siméttya és isz-
vigat & polir, ut uiteat. térttya, hogy fényléc.

533. Hujus tribus sunt 533. Ezen rēdből való a' réz mű-
fabri æarii, quia: fun- ves kő-ácsoc, harang álgyni öntőc
dunt; stannarii, auto- kik a' rézet öntic; órnakanna jártóc;
matarii, carpentarii sive óra [magától mozgó seker] esi-
planstrarii; item scandu- na: oc, huro (seker) csináló
larii,

larii, victores, tornato- avagy kerék jártóc, ismét a' sindel
res, vittarii & qui restes faragóc, pintérei, (kadáro) esz-
torquent, restiones. tergarósa, üveg jártóc, és a' kis
köselet tekernec, körél jártóc.

534. Operarii merce- 534. A' munkások (robortások) bak-
de conducuntur, ut sub- vanyosoc) bérben fogadtatnac,
ministrent, vectibus tol- hogy edgyet mást oda szolgátsa-
lant, palangis volvant, sanac, rudackal emellyenec; stöm-
&c. pólyóckal forgassanac, &c.

535. Figulus ex argilla 535. A' fazakas (fazék jártóc) ge-
ollas, fidelias, opercula, rentser) az agyagból (sikeres gyu-
cantharos, aliaque figli- roit sárból) fazakákat, cupro-
na seu fictilia fingit. kat fődöket, mázas kannákat,
(korsókat) és egyéb fazakasi vagy cserép
edényeket formál (ki gondol)

536. Domus altè fun- 536. A' mélyen fundáltatott; me-
data, affabrè extructa, stérégesen építettett; széletek-
angulis benè solidata, kel jól meg-vastagítottatott és osz-
columnis que stabilita, lopockal meg-erősítettett [állit-
perstat diutissimè inco- ratott ház] meg-áll igen sokáig
lumis. éppen.

537. Alias ruit, & fi- 537. Egyéb aránt [külömben]
unt ruinae ac rudera. le-omlic, [el romol] és lefzncs
romlásoc [kő omlásoc] es fal romladéc oc.

538. Vacillantem itaq; 538. Az ingadozó (tántorgó, dű-
pilis & aliis fulcris fulci- lépre hajlandó meg hanyatlot há-
ri, labentem refici, aut- zat) azért melletc oszlopokkal és
dirui, collapsam destru- egyéb támaszokkal gyamolítani,
ctamvè instaurari, re- az el esendőt újjobban meg-csá-
staurari, reparari & re- nalni, avagy elrontani, az el-
novari necesse est. esettet és el-romlottat viszona

fel-állítani, fel-építeni, meg-csináltatni és meg-ujítani szükséges.

519. Domicilium seu habitaculum amplum commodam tacit habitationem, arctum in commodam.

XLIX. De domo ejusque partibus.

XLIX. A' házról és annak részéről.

540. Introitus seu ingressus ad domum per an- tiam, ne à janua- res, in vestibulo sub- & frontispicium intue- re: demum pulsa.

540. Bê-akarván menni avagy lépni a' ház elein (szénén, folyo- son) által a' házban, hogy az aj- totul el ne távolyodjék, a' tornác- ban állapodjék meg, és az ajtó fö- lit ház eleit tekintsd-meg: vége- zetre ostan koczogás: zörgés.

541. Si quis per fenestram, transeuntem, cla- vus vel cancellus, efer- ramentis reticularis fa- ctus, prospectat, aperiri roga; si janitor aperit pedem ne ad limen of- fendas, attolle; & caput ad superliminare ne al- lidas aut impingas, de- mitte; utrinque; antea- postea erunt.

541. Ha ki az ablakon, ablaci- fán, bálo formán csinált (véte- sen kőttet) vas rostélyokon avagy gátorokon, kereszti vasakon ki- néz, meg-nyitattatni kéred: ha az ajtón álló meg-nyitja, hogy láb- dat a' küszöbhez meg ne üssed a- vagy botránkoztasd, fel-emeld: és hogy fejedet a' felső küszöbhez ne csapjad avagy belé ne üssed, e- red le: bocsásd alá, hajtsd meg). mind két felől az ajtó szélein

(oldalinac) ajtó ragasztói (ajtó mezei) léfenez.

542. Ubi introitus 542. Midőn (az holott) bē bo- per-

pertransiveris ostium, occlude, pessulum ob- dendo, aut obicem sal- tem.

csattarván az ajton által menén- de, tedd (zárd) bē, a' zárt plé- bet ráeresztvén, avagy csak a' kelimset.

543. Cardines ne stri- deant, aut fores crepent lentē move.

543. Az ajtó sarkac hogy ne csi- deant, avagy az ajtók ne kerogjanac, avagy az ajtók ne csattannyanac, lassan (indits) mozdits meg.

544. Ex atrio in cæ- tera conclavia seu pene- tralia aditus est; per sca- las aut cochleam ad superiores contignatio- nes.

544. A' pitvarból a' többfélen rekesztet házakban (kamorák- ban) avagy belsőretek helyekben (menetel) vagyon; a' lajtórjakon (grádicsokon) avagy tekergő (kerengő) grádicson a' felső rend házára.

545. Tectum columi- nibus incumbit; tignis & trigillis tegulae & im- brices, scandulae ac ar- dosae; culmen strami- neum est vel lateritium.

545. A' padlás (ház bēja) gyá- nibus molokon fekszik; a' szarufakon & tiglison, ragokon. szelemen- ken, és léczeken a' réglác, cserép he- iazatok és csatornák, sindelyec és égeteti kéreg: a' ház tető szal- mas avagy téglás.

546. Additamenta sunt, projecturae & sug- grundia, meniana, & antibus innixa pergulae seu podia, & coronides quoque etiam pinnaculi angulo erigi solent.

546. Toldalékok, a' ki- vetett e- resztett ormozatok, párkanyoc és eszterhác, filagoriák, ház fö- álló erefszi, és a' ház öl- dalán ki-nyuló oszlopokon geren- dák végein, segelet köveken fe- lő helyec avagy folyosóc. és az erekléc, ház végec. fél anyác vizorlác, kőfoc, keresztec, gomboc, melyec a' te- tözet-

tőzetec valamelyic avagy mind a két szegelen is fel emeltetnizoktat.

547. Area sive sit lata 547 Az ház udvar (szűrű) a sive angusta, impluvium kár széles akár szoros legyen, eső dicitur: per posticum viz fogonac mondatic: az ajtó megin által ki-menetel vagyon másuvá.

548. Sera clave clauditur, & recluditur, [tétetic, csapatu] bē és ki nyittat id est, obferatur & reftetic, az az: bē-lakaroltatic, és felnyittat.

L. De hypocausto.

549. Hypocaustum 549. A' szoba (fűtő ház) a' kemencezével melege dic meg (bēfűl.)

550. Fenestraz sunt vitrea & lignea, cancellatae aut clathratae. 550. Az ablakoc üvegöl és fátról valóc, rostelyosoc avagy gátorosoc.

551. Pavimentum fisticum, seu fistucatum, & pavicula complanatum, aut tessellatum est; laquear seu lacunar tabulatum, idque kott; (négy szegű kőveccel padivel segmentatum, vel mentomoztatot) a' menyezet a-sculpturatum, vel forni-basoga ott deszkackal rakott, vagy meg vakoltatott, vagy meg bőltöztetott.

552. Servandis rebus 552. Az edgyetmás dolgoknak receptacula & receptoria sunt, arcae, arcule, do (enyéjztő, tartó) és el-reitő hermaria

armaria, tilci, theca, seri-lyec vanna, ládac, ládácskac, alnia, capsa & capsula: máriomoc, vac ablakoc, pótzoc, transferendis verò sport-sekrényec iktatulác és iktatulács-ta, cophini, corbes, cackac: edgy helyből másban általathi viminei, canistra, hordozni valóc penig karban öltő quassili, & c. kosáros, két fulú kosárc, (kazu-poc) koboroc, szivonyból font szatyroc, tanisztrác, avagy tarisznyác, selyem tartó kosárc.

LI. De cenaculo.

LI. A' vacsoráló házrol.

553. Mensa mappis 553 Az abroszokkal meg-terit-stratae disci, orbisque tetet asztalra tányéroc, keverkes atque quadræ imponunt. tányéroc és négy szegű tányéroc tur, ut & talinum. tétettetnec, mint a' fő tartó is.

554. Apponuntur vero panis collyrae, aut nyerec, szegletes kenyerecskét, buccellæ scilicet, & fer-(pomposoc) avagy darabonként [falatonként] szegdeltestec, és ételec.

555. Invitati convivæ 555. A' hivatalos vendégek a' à convivatore in cenaculo sive triclinium vendéglő gazdárul a' vacsoráló házban avagy ebédlő palotában introducuntur, bē-vitetternec (vezettetnec.)

556. Et ubi super mal-luvium è guturnio, aut kony csapu szoros ibrikből, avagy super pelvim ex aquali, a' medencze felett a' vízöntő csefe laveruot, & mantili vel edényből, magokat meg-mo-leu manutergio terse-llác, (meg-moldottac) és a' kendőrupt, per scamna, vel keszkenővel avagy kéz törlővel disposita sedilia cum meg töröltetec, (meg-kendettetec) pulvinis & tripodibus a' padaron, avagy ülő párnákkal

(supra)

sapposius scabellis ac- el rendelt sákeken és három láb-
cumbunt. szeczeleken alájoc láb tartó sá-
molyokat tévén asztalhoz ülne, le telepedne.

557. In procinctu est 557. Készben vagyon az asztalnoc;
fructor, qui dapes ap- tálnoc, étet fogó, ki az elő ho-
positas pralibat, delibat, zott, le tétet eteket elől meg.
& distribuit sive disper- izelíti meg-keftolja, és el-östo-
titur. gáttja avagy el darabolja.

558. Juscula, pulmen- 558. A levelet, a kását avagy p-
ta seu pultes, intrita ex pec, a borban és serben morfolt ke-
vino & cerevisia, & tam nyért ziberéc; akár borfosó s akár
piperata quàm gelata, hideg, kalánockal. a több ele-
cochlearibus; cætera delec késsel, avagy vellátskával
edulia cultro, aut furcu- melyet nyelénél fogva tart; s
lâ (quæ manubrio tenu- (vételne) fogattatnac-el.
sumuntur.

559. Civilis labia non 559. Az emberségese (tisztessé-
exeritâ linguâ lingunt, gesec) ajakokat nem ki-nyitot nyel-
lambuntve, sed mapellâ vel nyallás és szopás, hanemi
detergunt. keszkenőcskével meg-törlic.

560. Neq; tubercinan- 560. S' nem is mohn faldozás
tur, bolos glutunt, aut az ételt nem falatoka; falnac-bé,
frustra deglutunt, sed avagy darabokat nyelne el, ha-
manducando comedūt, nem rágodván eszne.

561. Muscæ abiguntur 561. A' legyet el-üzettetne le-
stabelle vel muscario. gyezővel avagy légy csapóval.

562. Depromuntur è 562. Ki-vételne, elő hozattat-
repositorio aurei & ar- nac a pohar tartó helyekből, al-
gentei deaurati crateres máriomokból, arany és meg-ar-
cyathi, calices & scyphi; nyazott ezüst selegec, bokályoc,
vitra etiam crystallina kelyhec és kupac; még a' kristály
& cu-

& cululliechinoque de-üvegek is és siczkóc; és tövisses
fricata ac proluta in a- gesztenye butkóval meg-dörgöl-
tetrin és meg-öbítettén a' po-
baco reponuntur. hár széken le-rakattatnac.

563. Patera est patulo 563. A' csészé széles száju po-
oificio poculum. hár.

564. Tum cellarius te- 564. Ackor osztán a' kulcsár bort
metum affert, & pincer- hoz fel, és a' pohárnac avagy po-
na seu prom⁹ condus ex hár töltő, a' sapalacszkóval avagy
obba vel birnea (cirnea) légelből, csobolyóbol avagy kan-
vel cantharo infundit & nából meg tölti s oda nyujtja; és
porrigit; propinantque kétfőngerit edgyic a' másira a' vi-
alii alii geniales haust⁹. gásiág szerző édes italokat.

565. Opiparum con- 565. A' gazdagon kétfőngerit la-
vivium lautashabet epu- kadalomban (vendégségben) frís
las, non absque ferina, étet vannac, nem is vad húz nél-
& quidem diversos mil- kül, és még (sőt penig) külömb-
sus; domicenia mode- külömb fogásoc; az orhon vacso-
ratoria & frugaliora. rálásoc mértékletesebbec és taka-
sunt. rékosabbac.

566. Asaturis addun- 566. A' sültekekhez adattatnac
tur in scutellis seu oxy- tálcákban avagy eczet mar-
baphis embammata (in- garó edényecskében martogatni
tinctus) lactuca, rapha- való etkec (ízt adó levecské) sa-
ni, & salgama, olivæ, látác, verkec; és bé-sóztot gyümöl-
cappares, cucumeres, ésóc, olaj dióc, kapornakoc, ugor-
beta rubra, tandemque kác, veres czéklác, és végezetre
bellaria, seu tragema- csemegéc, avagy trágás gyümölcs
tálac.

567. Verum enimve- 567. De mindazonáltal a' ked-
tò placida & festiva col- ves édes és nyájas beszélgetesec,
loquia

loquia, lepidæque con- és a' tréfás köz beszédec, kívál-
fabulaciones, præcipu- képpen való izzó szerßamoc, és
um sunt condimentum, leg jobb gyönyör ködterésc.
atque optimum oblectamentum.

568. Edaciores jenant 568. A' napszob ehetőc (érkef-
prudent, merendant & sebbec.) fölőstökömőc nec, ebédle-
coenanti; sed qui sedenta- nec, osonálnac és vacsorálnac, de
riam vitam agunt, jenta- a' kic veszreg ülő életeret élinec, fő-
culo & merenda abiti- löstökömtől és osonnatól meg-
neant. tartoztassác magokat.

569. Ter de die satiari 569. Háromszor napjában meg
vel saturari nientum est, elégedni avagy meg-töltözni fe-
& nocet, nisi parcé. letréb való és árt, hanemha (szü-
kőn) mértékletesen.

LII. De cubiculo cum
pertinentibus.

LII. Az ágyas házról ahoz
tartozókkal edgyütt.

570. In dormitorio, 570. Az aluvo házban az ágy lá-
fulcro sponda suffulta, bokon álló ágy oldal az ágyat a-
cubile seu thorum susti- vagy ágy derekát tartya de (el-
net; sed deficiente lecto fogynan) nem lévén ágy, szűro
storea matta aut stra- gyékény avagy szalma (supp)
mentum subternitur. terítetté alája.

571. Strato superinji- 571. A' szalmával meg-teritte-
ciuntur lodices [thora- tet ágyf-liben vertetnec lasna-
lia] & his cervical: tege- koc (ágyban való pokroizoc) és
tibus & stragulis nos in ezekre a' fő allya vánkoc: az ágy
tegimus. lepleckel és csergéckel bő-fedez-
zúc magunkat.

572. Pulvinar plume- 572. A' párna [donyha] pibes
um est, culcitra tomen- [tollas] a' paplantömöt pamutal
to fatta. 573. [Gyapottal] töltött.

573. Macula vel matel- 573. A' buddozo avagy vizező
la vesicæ levandæ, & se- edény a' hójagnac meg-könnyebbi-
cellus seu latrina alvo ex téseré, ts a' fel felé való hely avagy
onerandæ, cubiculo ne- árnyéc szécs a' hasnac meg-üressi-
cessaria requisita sunt. téseré, az háló kamorának szük-
séges borzát tartozó eszközei.

574. Græbatus cum 574. A' nyoszolya a' szunyog bá-
conopeis pro meridiana löckal (Superlátocok, ágy eleiben
seu pomeridiana reclu- süggesztet kárpitocok) a' dellyestő
natione est. avagy dél után való lo-hanyatla-
ért (nyugovásért) vagyon.

575. Qui supinus cu- 575. A' ki hanyat fekszic és alu-
bat & dormit, phialte szic, nyem-issal (nehéz álommal
seu incubo molestatur: avagy fivre fekvő nehézséggel)
qui pronus, anhelat. bántatic: a' ki hasmánt (arizra
le-borulva) nehéz leheléssel.

576. Si edormivisti & 576. Ha ki aluttt adálmadat. és
expergisceris aut vigilas fel-serkenesz avagy vigyasz; vi-
vigila, nec rursus obdor- gyázz ne-ü alugyal-el ismég, ha-
mias; verum experre- nem (fő inkabb) fel ébredvén
et alios expergefacito másokat (egyebeket) serkenő
(expergefac.) ébresz fel.

577. Hyberno hyema- 577. Télben, avagy téli rövid na-
li seu brumali tempore pecidején a' verratta előtt való
antelucana diligentia ac szorgalmatosság és serénység ja-
industria probatur. valatic.

LIII. De balneo &
munditie.

LIII. A' földörül és tisztá-
ságról.

578. Limpida faciem 578. Tiszta vizzel az orczát gyá-
sepius ablucare munditi- kora meg-mosni tisztaság: ken-
ei est;

ei est; fūco fucare spur-
ciuei, & lenocinii.

579. In lavacris, bal-
neis, & thermis, sordes,
pedores, illuvies & squa-
lores eluuntur; ludores
que apertis poris elici-
untur.

580. Ubi tamen ho-
nestatis ergo, subligacu-
la seu subligaria & casti-
la locum habent.

581. Sed vestimenta
lavantur sapone (smeg-
mate;) aut evertuntur.
scopula sive setaceo pe-
spongiâ; collaria robo-
rantur amylo.

fodroc meg- keményítetnec [erősfítetnec] ke-
ményítővel [fodorítóval.]

582. Corpus cilicio, pu-
mice, & topko fricatur:
vascula stramento & e-
quiseto stringuntur; quif-
quilæ scopis verruntur:
tál mosófúvel, [lósarkal] sikároltatnac; a sze-
metec seprúvel sefertetnec.

583. Ubi

583. Ubi putei defunt
vel desiderantur, è qui-
bus crepide circunda-
tis, tollenone & haustro
vel situlis haurias; aquæ
ductus per tubos & ca-
nales, aut per incilia fieri
convenit; ubi quando-
que syphon vel siphon
culus conficitur.

583. A hol kutac nincsene a-
vagy kívántatnac, a melyekből
kut kávával környül vétetvén,
kankalékkal és csigával [keréken
forgo lánczos vederral,] avagy
kaponyával, merítő edénnyel, ivó
viteleknek [csatorna kutaknac]
csívéken és csatornákon, avagy
vizezefző árkokkákon illic len-
ni; és hol néha csap avagy csapocská cináltatnic.

584. Tonsor in ton-
strina crines forfice ton-
det; olim vellebant, ut nyiri;
& ovium caprarumque gattyas
velleret; aut novacula
aciera radit & deglabrat.
584. A borbély a borbélymú-
helyben a hajakat nyiró ollóval
nyiri; régenten ki tépic (szag-
& ovium caprarumque gattyás) vala,
mint a juhoknak
beretválnac élivel beretválna,
le vakarja, nyiri, és le koppasztja.

585. Balneator prae-
rea, cucurbitulas appli-
cans, scalp pro scalp purit &
scarificat.

585. A fődös aunnac selette, a
köppölöket fel- vetvén, a köppö-
cans, scalp pro scalp purit &
lőző éles vassal, vagdalo iſpoital,
vagdal és köppölöz.

586. Coma seu caesa-
ries, quam Germani a-
lunt, ut Poloniantiasat-
que capronas, peccine
peccitur & comitur: ca-
concinni cri-
spantur.

586. az üstöc avagy ereztet-
borszu haj, melyet a Németec
vissolnec, ne volnec, mint a Len-
gyelec az elő hajakat és az hom-
lokra függő fűrt hajakat fűsűvel
fűsültetis és ékegestetis; az fo-
dorító vassal a bésont fodorító-
hajac fodorítatnac.

587. Uctiones, suffi-
H 2 menta

menta seu suffitus, odor remjenezés, jélzágot ereftő il-
ramenta, asperſionesque latozások, és ampoinák, bő-
ex ampallis, delicato-gréből korſcskákból való illa-
rum, voluptariorumque tozo hintegetés, öntözés, és
ſunt, quibus delibuti fra- kényeseké, és grönyörűségben élé-
grant. ké, mellyekkel meg kenettrővön
illatoznak, jő ſzagot bocsátnac.

LIV.

De Conjugio & affini-
tate.

588. Conjugium eſt 588. Házaffág a' mikor a' fér-
eum mas seu maritus & ſu avagy férj és az aſſzony avagy
femina ſive uxor, ut feleség mint házás társac edgyütt
conjuges cohabitant. laknac.

589. Matrimonium 589. A' nőtelen rideg avagy hős
initurus cælebs seu in- legény meg házafodni, nőſni a-
nuptus, deſpicit ſibi karván, meg-nézi, meg-ſzemlé-
quam ambiat & prociat li, el-válaſztja magának a' melly
virginem nubilem, ele- el ado férbez menő ékes, szép ter-
gantem, formoſam, at- mető, és gazdag jegy ruhás ſzűz
que dotatam; aut vidu- leánt kedvellyen, meg-kerűlyön,
us viduam. és kerellen; avagy az özvegy em-
ber az özvegy aſſiont.

590. Dos & forma 590. A' jegy ruha és ékes termet
nonnunquam rivales & néha maſſal azon edgy ſemély ké-
coamantes ſciant. rőket és edgy leány ſzeretőkér ſe-
rezne avagy hoznac [őſztönöz nec]

591. Procus cum obli- 591. A' nőſő [leány kéro] legény
get ut ei deſpondeatur, midőn meg nyerte hogy neki je-
triſponſus; & que ſu- gyezteſét, (adattafſet, igirtetſet)
bit

bit ſponſa: ille ſuum pa- lészen vő legény; és a' melly férbez
ranymphum proxenc- megven meny aſzſzony: amannas
tam seu pronubum, hæc magának vőſtellye edgyben ſzerző
ſuas pronubas & para- Náſznadgya avagy leány kéro ö-
nymphios habet. róm attya, ennec magának el bá-
zasétő öröm annyai és nyofzolyoi vannac.

592. A' nuptiis vir seu 592. A' menyekelő lakodalom
maritus & uxor dicuntur: után feleséges (házar) emberneſ
poſtridis reporia ſunt. avagy férj nec és feleség nec mon-
datnac: máſod napon Heres vagy máſodnapi menyekelői la-
kozások léſznek.

593. Qui natam ſeu fi- 593. A' ki fiát vagy leányát elhá-
lia melocavit, ſocer eſt zaſtotta: ipa az és napa: a' ki el-
& ſocrus: qui duxit ge- vőtte vő, a' ki férbez ment, menyec-
ner: qui nupſit, nurus: az egyéb rokonságoc innét mago-
reliquit agnati ex eo ſeaf- kat ſogoroknac titulufiával (neve-
ſiñtutulo cohoneſtār: zetivul) tiſteliac: a' ſüv (ſérjnes
levir glorem, & ſorori- őtse vagy bátyja) az ő angját (at-
us ſcatriam compellat. tyafia feleségét) és a' nennye avagy
buga férje, az őtse vagy bátyja feleségét hívja (ſolirtya,)

594. Si connubium 594. Ha az házaffág nem tet-
non arriſit, licuit pri- ſzet, ſabad vőlt ez előtt régentő
dem & integrum fuit és tellyeſséggel helyes vőlt a' fér-
nuptam repudiare, ſie- bez adott menyecskét megvetni,
barque repudium atque (el-bagnyi) és léſzen való meg-
divortium: hodie nihil verés és el-válár: ma ſemmi nem
niſi alterutrius obitus egyéb hanem valamellyiknek ha-
ſeparat ſejungit. lala ſzakafſtja és válaſztja el.

LV.

De Puerperio.

595. Ut ſexus, ita con-

LV. A' Gyermekek ſzüleſről.
avagy gyermek ágyról.

595. Mint a' férfini és aſzſzonyi-
H₂ jugar

jugalis copula, talamul állati nemnec külömbisége. [ter-
que prolis causa est. mése: béli nemnec him és nőstény
külömböztetése] ugy az házasság béli köteleffé, (őz-
ve szerkesztetés és ágy-ú magzat kedvejért (szapo-
rodásnak okáért) vagon.

596. Mulier foetum in utero seu matrice ge-
stans, & per sepe mala-
ciā laborans, longē pro-
fecto plus praestat quam
vir, in utre liquorem ha-
bens.

596. A' magzatot méhében (má-
drájában, burokjában) viselő, és
gyakor bádgyadással, (lankatság-
gal) bajmólódó (veszekedő) asz-
folyó plus praestat quam
(szony, sokkal bizonyára többet
(használ) cselekezik mint a' fer-
fiú, kinec az ő nemző [magva]

597. Quæ nisi abor-
tit, filios & filias enit-
tur, quandoque gemi-
los seu gminos.

597. Melly hanemha idétlent szül
(el-vesti a' magzatot) fiakat és
leányokat szül, néha kettőfiével
avagy kettőfiével.

598. A' gyermek ágyas, hat hi-
ptimanis seu hebdoma-
dis latitare, lege Juda-
icā tenetur.

598. A' gyermek ágyas, hat hi-
ptimanis seu hebdoma-
dis latitare, lege Juda-
icā tenetur.

599. Pater vel geni-
tor, gignit; mater seu
genetrix concipit, par-
turit, ac parit: ambo
bezkes viselős) léssen, és szül, mind
gatos educant, basiant,
kettőn szülőtyöket nevelic, apol-
ivaviant, osculantur, gattyác, édesgetic, csókolgattyác,
amplectuntur, in sinu ölelgetic, ölekben és kebeleken
gremioque foveat. táplállyác.

600. Vitricus & no-
verca

verca privignos non x-
quē diligunt, quia neu-
ter genitores est.

LVI.
DE COGN A-
tione.

LVI. A' rokonságról avagy
vér szerént való atyafiu-
ságról.

601. Qui ejusdem sunt
progeniei aut prosapia,
sive sive sanguine juncti,
cognati & consanguini
dicuntur: ut fratres
& sorores, (praesertim
germani, nam uterinos
esse non tanti aestima-
tur) avus & avia.

601. A' kic azon edgy ágból a-
progeniei aut prosapia, vagy nemzetiségből való, és edgy
sive sive sanguine juncti, máshoz vérrel foglaltattac, ed-
cognati & consanguini-
gyeknec és egy test véreknek mon-
dicuntur: mint az egy vér tag é-
& sorores, (praesertim cseé, bátyác, és egy szüléjű nénéc,
germani, nam uterinos hugac, (kiváltképpen az anyával
esse non tanti aestima- és anyával edgyec, mert csak a-
tur) avus & avia. zon egy méhből valóknac lenni

602. Item proavus
proavia, abavus abavia,
atavus atavia; quod su-
pra est majores voca-
mus.

602. Ismét az őfőd atya, úkód
proavia, abavus abavia, annya, őfőd öreg apja, és úkód öreg
atavus atavia; quod su- annya, őfőd apjánac őfi úkód an-
pra est majores voca- nyánac úki: a' mi ezen fellyál
mus. vagon eleinknec hívjuk.

603. Collaterales sunt,
patruus & amita; avun-
culus & matertera; pa-
truelles, sobrini seu con-
sobrini, & amitini.

603. Oldalafilag (melléc ágból)
patruus & amita; avun-
culus & matertera; pa-
truelles, sobrini seu con-
sobrini, & amitini. valóc az atyad bátya és atyád
nényne, kiknec attyoc egy, kiknec
egy az annyoc, és kic köz zúl ed-
gyiknec az attya másiknec az an-
nyával egy, és atyafi gyermekek.

604. In descenden-
tium serie sunt, nepos &
neptis,

nepus, pronepos & p-o-ka fi és unoka leány, unokád fia és nepus, cum nota poste-unokád leánya, az egész mara-
xitate vel omnibus po-dékkal avagy mindenutánna va-
lókai.

605. Sunt qui cum 605. Vannac a kik holott sűkül-
gerant sobole ac hære-ködyenec magzat és örökös má-
dibus, extraneos ado-radéi nélkül, idegeneket (kivül-
ptant: suat e contra qui valókat) örökös fiaikká fogadnac:
suos, ob inobedienti-vannac ellenben kik az ő sajáttyo-
am, exheredant abdi-ka, az engedetleniség miatt, az
cantque. örökségből ki-tagadgyác (ki re-
kesztic) és meg-veric.

606. Superstitibus or-606. A meg-maradott kicsiny
phanis & pupillis mino-esztendejű (kijded) árvánac és
rennibus testamento tu-szüléjékkül meg fostattaknac te-
tores dantur, hæredira-stamentomban tutoroc adattat-
tis ab intestato ad eos nas, (hagyattnac) a testamen-
devolutæ conservandæ tom rétel nélkül redjoc maradott
gratiâ; quæ & posthu-örökségnei meg-tartása kedve-
mis debetur; spurii ve-jért; mely míg az atyoc halála
ro & nothi minime ejus után születettekre is tartozic;
esse participes, eamve a fattyaknac penig és tiszteátalan
participara. debent. ágyból való zab gyermekeknek
Ejusmodi tutores si ex semmiképpen aból részeseknek
fide agunt, inventaria lenni. és abból részt venni, nem
regesta seu repertoria kell. Az olyan tutoroc ha hitből
faciunt. (hit szerént) esolekesnec, házi

eszlőzőknek jedző tábláit registromokat avagy min-
deneket fel-találato laistromokat csinálnac.

607. Testanti interea 607. A testamentom tévőnec a-
facultas est facultates su-
zonközben hatalma vagyon az ő
as par-

as partiendi, deque iis jószáginac el-osztogatására, és
dispenfandi & legandi, azokból való sáfarkodására és te-
cui videur, dimidium stamentomban el-hagyására, &
seu semiffem, trientem, kinec tetszie, felét avagy fél ré-
quadrantem, sextantem, szét, harmadát, negyedet, hatar-
dodrantem, &c. dár, tízedet, avagy harmad, ne-
gyed, hatod, tízed részét.

LVII.

DE OE CONO-
mia.

LVII. Az házi gondviselés-
ről avagy cselédes gaz-
daságról.

608. Quomodo pa-608. A cselédes atya avagy házi
terfamilias, & mater fa-gazda és cselédes anya avagy gaz-
millias, horumq; dispen-da a szszony, és ezeknek sáfári a-
factores seu economi fa-vagy házi gondviselői miképpen
miliam (famulitium) ad-kellefiéc a cselédet (ház niper,
ministrare, & famuli fa-szolgái serege) igazgatni; (ki-
mulaque obedire debe-szolgáltatni, rendelni) és a szol-
ant, œconomia præscri-gák nac szolgálóknac engedni, az
bit. házi gazdaságról való tudomány írja előnkben.

609. Herus seu domi-609. Gazda avagy ur az a ki
nus est qui servum ha-nec szolgálja van; gazda a szszony
bet; hera seu domina avagy ur a szszony a kinek szolgál-
quæ ancillam: nati au-lóia: azoknac gyermeki penig há-
tem vernæ sunt. zunknál született szolgác.

610. Servus ac famu-610. Szolga és inas az, a ki pol-
lus est, qui servit & fa-gál és inas kodic; rab, a kinek éle-
mulatur; mancipium, in-tére és halálára hatalom vagyon
quem vitæ & necis po-a szabados (a szolgálatból fel-
testas est; libertus ma-szabadult) kezénél fogva szabas
numissus, don bocsáttatott.

611. Pensum facienti demensum suum debetur, diurnum, menstruum, annuum.

612. Liberis parentes multa indulgent: indulgentia autem nimia perdit liberos.

LVIII. De Urbe.

613. Urbem muniunt moenia, aggeres, valli, valla propugnaculaque.

614. Intervallum seu interstitium habet pomerium intro est, quâ civibus ad moenia patet accessus.

615. Porta habet claustra sua, valvas, repagula, cataractas, & pontem versatilem.

616. Plateæ & vici lapide sternuntur; ut forum cum porticibus, ne lutosæ & lutulentæ ambulationes.

611. A' szakvany erekedőnec (szakványosnac) el rendelt jura-tur, diurnum, menstruom (szabot étel, köf) kelle-tic, na-pontként, holnapontként és este-n-dőnként való.

612. A' magzatoknak a' szűléc-sokat engednec: a' felettéb való engedelmesség penig el-veszti a' gyermekeket [magzatokat.]

LVIII. A' keritet városról.

613. A' keritet várost erőssític a' palánkok, (kerítés) és földel róltott bástyák.

614. A' sáncz közinec avagy bá-sztyaközinec vagyon árokja: a' kőfal melléke avagy kerítés köz-i be-lől vagyon; mellyen a' polgároknac (város lakosinac) a' kőfalra való menetel nyittatik (adatic.)

615. A' kapunac vannac az ő bé-tévő zárjai- két felé nyíló ajtai, [kapui] által be-egző zárvári, viz-eresztő csatornái és forgó (emelcsősi hidgya) kapuja.

616. Az utzác és városnac sok helyei kőve-ekkel rakattatnac (pá-forum cum porticibus; dimentomoztatnac) meg; mint a' piar-cz-a' tornászokkal; (porti-cusokkal) hogy sáros-sac és bé-sá-rozottas ne legyenec a' járó (járáló) helyec.

617.

617. Angiportui ut plurimum transitu destituuntur, & impervii mehetér nélkül szűkölködne, és sunt.

618. Suburbii oppidum ampliatur, turribus decoratur, potissimum si muratur & fastigia sunt.

619. Non cuncti incolæ privilegiati sunt, sed legiimoi indigenæ & municipes.

620. Ex his quidam à censu & oneribus publicis immunes, sibi pri-vatim vivunt.

621. Peregrini & inquilini sunt vectigales, tributum solvunt, pendunt.

622. Templum curia, armamentarium, ærarium, granaria seu horrea civitatis robur sunt.

623. At cisternæ, horologia, scholæ, bene ordinata, belli bonique regiminis indicium & documentum.

617. A' poros közóc (keskeny-üzac) gyakrabban [többire] által-tuuntur, & impervii mehetér nélkül szűkölködne, és sunt.

618. Hofátokkal a' város: széle-dum ampliatur, turri-settetic, [terjesztetic]: tornyokkal bus decoratur, potissi-ékesítettic, kíváltképpen ha kő-műm si muratur & fasti-falból rakottac és hejazottac [te-giatac] sunt.

619. Nem minden lakosoc privi-læ privilegiati sunt, sed legiimoi indigenæ & municipes. hanem az orhon szű-születet városnac haza fiai, és a' polgári mël-tofságban (társaságban) vétettek.

620. Ezek közül némellyec az à censu & oneribus pu-adótul (takáról, kapu pénzről) blicis immunes, sibi pri-és közönséges terhektől (igától vatim vivunt. szolgálattól munkától) üressoc

[habadosoc] lévén, magoknak magán élne.

621. Az idegenec (jővevényec) lini sunt vectigales, tri-és lakosoc (sellérec) adó fizetőc, butum solvunt, pendunt. adót fizetnec, adnac.

622. A' szentegyház avagy tem-armamentarium, ærari-plom, város háza, seggyver tartó um, granaria seu horrea, haz, pénz tartó (verő) ház avagy civitatis robur sunt. tárház, gabona (élés) házac avagy csűróc, a' városnac erősségi.

623. De a' jól rendeltetett csator-nác, orác, scholác, az helyec (jeles) ordinata, belli bonique és jó rendű igazgatásnac (guber-regiminis indicium & nálásnac rend-tartásnac) jele és tanubizonysága.

624.

dies festos, mobiles & 20] és nem ingo (napokat nem immobiles indicit; & változtató) innepeket avagy inconcionem, quæ quò nep napokat meg jelentti; és a frequentior cò charior, gyülekezetet, a melly mennél bármossabb annál kedvessebb, elbocsáttya.

633. Nonnunquam 633. Néha Catechismust avagy catechizat, ad baptistum hitnes rövid summában foglalatum (apud Catholicos ágazati tanét, a keresztele hely Romanos cum exorcismó) (a Romai Catholicusoknál amó) presentibus fufes-vagy Pápiáknál esküvéssel kénprohibitus baptisat, (a szeritő ördög úzessél) a komakram synaxin, Eucharistias jelen létekben keresztele, az stiam, seu coenam Domini szent asztalát, hálá adásnacc emlekeztető lakodalmát, avagy Urmac vacsoráját ki szolgáltattya.

634. Absolvit poenitentes, a sacramentis ar- 634. A penitentia tartókat feloldozza, a penitentia tartatla cet impoenitentes, hynokat a Sacramentumoktól (sent pocritas conscientia suæ jegyeitől) eltiltya, a kép (szin) mutatókat az ő lelkec ismérteire bocsáttya.

635. Encenia, com- 635. Az új templom szentelése, pitalia, dedicationes & utzákon való innplésce, bé senanniverfariæ solennitatis telésce és esztendőnként való intes debita festivitate, bini nepi pompaságoc illendő megildud, tridud, quadridud, léssel, (ékesétéssel) két napokig, oetidud celebrantur. harmadnapig, negyednapig, nyolctzadnapig, gyakoroltatnac [dicsiretekkel hirdertetnac, innepeltetnac.]

636. Cereemonia non 636. A ceremoniás (egyházi apud

apud omnes eadem rendtartásoc) nemazonoc (edfunt, nec ordinandi & gyec) mindeneknél, sem az egyinitiandi Ecclesia mini házi szolgáltnac rendelésénec és Bros, mos idem: sed difel-szentelésnec, azon egy modsparitas hæc innoxia seu gy: de ez a külömbség nem arinnocua est, suntque tatalmas avagy nem veszedelmes és les ritus mera adiapho- az illetén sokasoc merő külömbra vel res indifferentes. ség nélkül valóc avagy magában sem jó sem gonosz köz dolgoc.

LX.
DE ECCLESIA.

LX. A Szent gyülekezetről avagy Anyafizentegházról.

637. Parochus seu pa- 637. A Plebanus avagy lelki pástor est suæ Ecclesia seu tor az ő gyülekezetinec avagy parocia Inspector: to- plébániájának ör állója vigyázótius autem dioecesis an- ja: az egész tartománybeli gyülekezetnec penig az Eszperest [gárdgán, előljáró fő Pap.]

638. Præsules, prapo- 638. A pralátoc, prapoftoc, apáti, abbates & priores cuturoc és gardjánoc avagy csuklyás cullaris monachis, monarátoknac elei, a monastoroknac nasterisque vel coenobi- avagy calastromoknac; a fő apá is; abbatissæ seu antistæ tás avagy gardján a asfsonyoc az monialibus aut virgini- apácák áknac vagy a Vesta lsten asfsonyoc szentelt fűz nőstény pá is; sacellanus sacello; di- poknac [sz. szűzeknec] az apá aconus & subdiaconus turságokban; a képlán a kápolcum senioribus, collektis nánac; az egyházi szolgálta avagy & elemosynæ præsunt. egyházi szolgálta alatt való a gyülekezetnec véneivel, a fedezetett (gyűjtött) pénznc és alaminnánac [szegényec adakozásának] előtte vannac (előljáró gondviselőjéc.)

639. Primitia & decima. 639. A gyümölcsöknek sengerés
ma sacerdotibus ac presbiteris & dézmác (tizedec) a papoknak
byteris offeruntur: eretikus a gyülekezetben lévő véneknek
mita seu anachoretæ in (áldozó papoknak) adattatnac a
cellis suis eremum vel remetéc és magán (főlen) élő ba-
desertum inhabitant. rátoc az ő pinczéjében a kietle-
neket avagy pusztákat lakjác.

640. Primates, archiepi- 640. Az első nagy renden való
scopi & episcopi orthodoxi, in conciliis seu kóc, a közönséges gyülekezések-
synodis schismata & schismatis (tanácsokban) avagy synarok-
componunt, ac diabolus a szakadásokat és vallásban
rimunt; hæreses dam-náló pártalkodásokat (véseket),
nant, & propterea hære-tendelne [végezne] el, avagy
ricos blasphemos atque le-csalpétanac és el-valasztanac
schismaticos & novato-eretnekségeket kárloztatnac, és
res conclamatos deplo-azokáért a káromkodó és szaka-
ratosq; cum asecclis, ut dñst inditó s' uirtó tellyességgel
& apostatas, ab Ecclesiæ meg-átalkodott és siránkozásra
Christianæ unione ex-méltó eretnekeket az őket köve-
communicant; doctrine-tékel, mint az hitűl szakadta-
canonem stabiliunt. kat is, a keresztényi szent gyüle-

kezetnek edgyességéből (társaságából) ki-árko-
zác; tiltanac, rekeszetenec és a' indománynac re-
gulait avagy articulusait (törvényit) meg-erősític.

LXI.

De Ethnicorum Judæo-
rumque superstitionibus.

641. Paganus gentiles

LXI. A' pogányoknak és a'
Siddókknak hamis Isteni tisztel-
letekről avagy babonál-
ságokról.

641. A' pogány, Isten csünnéreti ki-
leu

seu ethnici sacrificuli in vâl avagy kegyes erkölcs nélkül
delubris, lucisve suis la-való áldozó papoc az ő megtes-
crificia, libamina, hosti-tyekben, és barlangjokban (szen-
as & victimas super aras telt berkekben) meg-szentelése-
seu altaria immolabant; ket, kőstoló áldozatokat, égő ál-
thura offerabant, liba-dozatokat és bűnért való áldoza-
bant & adolebant, lu-tokat az ő oltárokon áldoznac
sraliq; aquâ sese lustra-vala; tömjéneket visznec vala-
bant; & sic deastris atq; fel, illatoztatnac és füstölnece va-
idolis suis litando, pia-la, és hintegető szentelt vízzel
cula expiare conaban-ő magokat hintic vala; és így az
tur: sed abominatio fuit. ő istenneknek és bálványoknak sol-
gálatot tévén, haldolós véteket el-törteni (en-
gesztelni) igyekeznec vala de utálatossá vál-
t.

641. Prophanum ap- 641. Szentségtelennece n-vezic
pellabant seu minus sa-vala avagy kevesebbé szentnece,
crum, quicquid extra-valami a sz. helyen (templomon)
fanum esset non conse-kivül meg nem szenteltetett vól-
cratum, diisque dicatum-na, és az istenneknek szánt avagy
aut dedicatum. ajánlatotott vólna.

643. Pontifex infula- 643. A' szkoziomos avagy patyo-
tus sacrarium (adytum) latos fő pap a szentsége b hely-
intrabat, & flamines ben (segestyében) bé-megyen va-
thuribulo seu acerrâ sut-la, és a' több also renden való ál-
fiebant, cymbalis, tin-dozó papoc a tömjénezővel avagy
tinnabulis, crotalisque füstölővel illatokat téfznec vala,
tinnientes. cymbalmockal csengerőckel, (ha-
rangotskákkal) és kolompockal (kele-
peckel) csengetvén (kolompozván)

644. Vates eorum, 644. Azoknak jóvendő mondói,
fagæ seu sibyllæ & piat-bújos bújosi avagy Sibillai (babo-
I

ees vaticinabantur, ac nāsi) és bān tistitō engeſtelő af-
futura prædicebant, nō ſonyi jōvendő nec vala. é: iōven-
ex numinis afflatu, in- dōket eleve meg-mondanac (pro-
ſtinctu aut inspiratione, fétálnac) vala nem iſteni ihlésből,
per raptum vel ecſtaſin. (jelenéből) izgarásból avagy ſu-
ut Prophetæ Izraelis, ſed vallásból, el-ragadtatás avagy
ex auspiciis, auguriis, elménec el-távozáſa által, mint
haruspicina, ſortibulq; az Izraelnec profétái: kanem a'
ſuperſtitioſis: inde au madarac nézéséből, madarac cse-
ſpices, augures, harioli veg-éséből, barom-bél nézésnec jō-
ſeu aruſpices & ſortilegi vődöléséből, és babonas ſorsokbóli
dicti.

(ſerencse kerekekből) innét van-
nac a' madár nézésből jōvendölőc, madár ſollásból jōvendő-
lőc, babonasoc avagy bújós bájosoc és ſors vetőc (köz-káſoc).
645. Hinc hariolari & 645. Innét babonaságból vélni
augurari pro divinar, és madár ſzóból itelni az iſtenes
uſurpamus.

646. Habebant & o- 656. Voltanac ő náloc iſteni ſo-
racula, ſed erronea, a' zatok-ú, (feleletek-ú) de hamif-
Veiove profecta. ſac, (vétkeſec, tévelygőc) a' po-
gányoc kár tévő iſtenéi-ú, az az a' Belzebub őrdög-ől iőrtec.

647. Demortuos ho- 647. A' nagyrágos dolgokat vi-
roas h- roinálſque dives ſolt meg-bólt férſiakat és emleke-
accenſeb nt, ſeu in nu- zetes kegyeſségű aſſonyokat az
merum ſauctorum refe- iſtenec közzé ſámlállyac vala,
rebant. avagy a' ſenteknec ſamoc közzé
belyhezetic vala.

648. Judæi in ſyna- 648. A' Sidóc a' ſynagóákban
gogis præputia circum- (gyülekezetekben) a' férſiui ſe-
cidum; ſabbatho ferian- mérém teſtinek előbőrit környűl-
tur, & cenopegia præ- metélic, ſombaron ünnepelec, és

ter Patna & Penteco- ſátoros innepeker az Huſuérón
ſten celebrant: Anaba- és Pünkőſdön kívűl illenec avagy
priſtæ fanatici ſunt. ſzentelne: az Uj kereſtyénec
eſelőſc (bolondoc).

LXII.

DE CURI A.

649. In curia ſenatus 649. A' váras házában a' vá-
conſeſſus ſuos, de repu- rasbéli tanácsnaggyűléſi (üléſi)
blica ac Politia curasat- lévén, a' közönſéges tárſaságról
que negotia agunt. és polgári rendről gondot viſelne
és munkálodnac (faradoznac.)

650. Aſſervatur ibidem 650. Ugyan ott tartatic a' polgá-
matricula civium ſeu al- roc nevéne: laſtroma avagy vá-
bum, & tabulæ publicæ. ras könyve, és közönſéges táblác.

651. Conſul aut Pro- 651. A' fő tanács (polgár meſter,
conſul deliberanda pro- bíró) avagy vico tanács (bíró után
ponit, Conſulares & Se- másodíc) a' tanácskozáſra [vé-
natores ſententiam di- geztſre) való dolgokat elő beſtelli,
cunt: pendarii annu- a' fő polgári rendec és tanácsoc
unt, ille concludit. ſententiát (értelme: vox) mon-
dānac; (hozzá ſollanac) a' más értelmét jóvallac
rá hajolnac, amaz bé-rekeztſi [ſejezi.]

652. Notarius cancel- 652. A' notárius (váras író de-
liſ leptus & a conſignat; ákj) roſtéllyal környűl kerített-
& ita quiſque ſuo mu- vén, a' végezeti dolgokat [csele-
nere fungitur. kedereket] fel jedzi; és úgy ki-
ki az őriſztiben jár-el.

653. Miniſtratores il- 653. Azoknac ſolgájúl vannaſ
liſ ſunt, apparitores ſive a' váras ſolgas, (futo ő bírái.)
ſtratores, accenſi, ſcribæ avagy oda ſámlált [rendelt] aj-
ac

& præcones; item lictor. τὸν αὐτοῦ τὸν δεῦκα ἐς κτλ τὸν ἰὸ
res. *ki-bírdetõc*) *is-mét poroszlóc* [*hobérõc*]

654. Plebs in tribus 654. *a' bizonyos számú népeknek*
distributa seu divisa suos rendre (*Kapitánságokra, had-*
habet tribunos, per quos *nagyságokra*) szaggattatott *a'*
plebs cuncta feruntur ad *vagy osztattatott kősiégnek* Kapi-
tati habitationem senatus- *táni* (*hadnagyi*) vadnac *kie által*
consulto. *a' kősiégnek végezési* (*köz nép a.*

karati) vitetett nec *a' meg erőssí tet-se a' fel-õ tanácsnac.*

655. Habent & opifi- 655. *Vagyon a' kézi mives me-*
ces curias seu collegia *ster embereknek is széhek és gyű-*
sua, ordinis causâ: cu- *lekezetes, rend-tartásnac okáért:*
rionibus enim & censo- *ment a' ezek mestereknek és meg*
ribus novitius artificii- *ítélõ* (*visgáló*) decánoknac *újj-n-*
um professus, specimen- *nantánult mesterségének jelensé-*
dare cogitur. *gét meg mutató mester legény,*
mesterségének (*tudományának*) pro-
baját adni kényszerítetté.

LXIII. DE JUDICIIS.

656. Duobus de hæ- 656. *A' két örökös jószágnac bírá-*
reditate heriscunda, aut *sárol, vagy akar mely vißsá vo-*
quacunq; controver- *nyásról* (*pörlekedés-õl*) *virongóc*
sia disceptantibus seu li- *avagy veszekedõc kő-t harmadik-*
tiganibus, tertium in- *nac kőzb-n járulni sükség, ki a'*
ter venire necessè est, qui *pört el szakassza és el válassza;*
litem decadat ac dirimat *avagy a' miról kő-tõd nec edgy-más-*
aut de quo altercantur *sal* (*vironganac*) *el ossza és meg-*
diribeat ac discernat: a- *lassza* (*ittéllye rostállva*) *ezjeb aránt*
liâ certamina & con-

LXIII. Az itilésekrõl avagy
törvény tételekrõl.

külõmben] *a' viasskodaóc* (*via-*
ren-

tentiones in infinitum *daloc* és *vißsá-vonaóc* [*veper-*
ibunt. *désec*] *végetlen dolgokra mennec.*

657. Aut igitur ami- 657. *Avagy ezokáért barátságos*
cabili compositioni & *szorzódésre és békeségre igyeke-*
pacificationi studeant, *zenec, köz bírõ: (fogor embert)*
sibi que arbitrium deli- *válasszanac, a' kinek itéletin* (*sa-*
gant, cujus arbitrio ac- *bad akaraitt a' meg-nyugodjanac*
quiescant urrinque, aut *mind két felelõ: [részlõl]* *avagy tör-*
fortum sedtentur, & se- *vény seket kövessenec és egymás-*
cum experiantur jure. *sal törvény szerent probalyac meg*

658. Qui adversario 658. *a' ki az ellenkező fél nac*
dicam scribit vel impin- *pörködés levelet ír avagy pör- in-*
git, citat & accersit eum *dét, citállyá és idézi a' tist-vise-*
ad prætorem, præter- *lõkhöz, (itélõ mesterhez, bírõhoz)*
quam ne fasto die, infi- *a' törvénykedéstõl meg-tiltatott*
mulat & accusat noxæ *napról ki-válva, vétkesé tést*
(bûnben keveri) és *ezégere bûnnel vádollyá.*

659. Conciliatione re- 659. *az õsve békélés meg-ver-*
jectâ, ad actoris seu liti- *tervén, a' pör indétõnac (actör-*
gatoris petitionem ac- *nac)* *avagy fel peresneac kérésére*
cersitur reus; quo com- *elõ bírattatac a' bûnös; (vétkes)*
parente, accusatio & ex- *a' ki jelen lévén, a' pereseknek*
cusatio contententium [*veszekedõknek*] *vádolása és*
percipitur: atq; proba- *mentsége meg-bállatit* (*erõsége*)
tio partis utriusq; cog- *a' kétrésznek próbálása* (*erõsége*)
noscitur. Si diffitetur, ad- *meg- visgáltatit, (ismértetít)*
mittuntur testes, & illi *Ha tagadgya, a' bizonyság tévõra-*
quidem jurati, si autho- *núc hoz zá bocráttatnac, s' azok-*
ritas per se non sufficit. *is penig meg-eskített ve, ha mel-*
torágoc õnnõn magában nem elégedendõ.

660. Advocatus, pa- 660. *Az így fel-vétre hívat-*

racletus seu patronus, tatot, vigasztaló avagy procurator, clientem, utpote qui se az ő gondviselésé alatt valót úgy in clientelam ejus dica- mint ki magát az ő gondviselésé vit, ac patrocinio ejus alá ajánlotta, és az ő tutorágá- mititur, ne deserat: sed hoz támasz odic, el ne hadgya; defendat atque propu- hanem éltalmazza és viadallal gnet: ex æquo tamen meg- örvizze: igazságból mindaz- & bono, ne rabula au- ártal és jóbúl, hogy nyelveskedő diat. Procurator man- ciélapoknak ne hallattassék. A datarius mandati fines parancsolattal járó gondviselő a ne transiliat.

661. Vitet & iudex præ- 661. az ítélt bíró-ú az idő előtt judicia summoperè neq; való ítéleteket felettéb igen el- largitionibus corruptus, távoztaffa; se penig bõ adomá- nec aliorum offensâ de- nyockal meg-vestegetődven, se territus, aut favore, ma- másoknak meg-bántásaitól el-ret- levolentia, & sycophan- senven, avagy kedveskedésből, ticâ quadruplatorum, rosz akaratból, és patvaros négy- delatione occupatus, serrel-ú dolgot öreghitő rágal- hue aut illuc propende- mazóc árulkodásaitól el-fogatat- at; sed nudè secundum vā, ide vagy amoda ne hajoljon; probatorum evidenti- [háritson] hanem csupán (me- am decernat; æquitatei zitelén, egyedül csak) a meg-pro- atamen majorem, báltatott [bizonyított] dol- quā fricti & rigidi ju- goknac nyilván valósága serént ris rationem habeat. végezzén: (rendeljen, ítéljen)

az egyenes igazságra mindazon- által nagyobb hogy sem mint a soros és kemény törvényre gondya légnen [vigyázzon-]

662. Si adieffores ad- 662. Ha az affessor (törvény) lant

hant, præsidis est suffra- révő igaz látó bírác) jeltvannac gia colligere, illorum a fő bírónac [ítélt mesternek] tiß- liberè (sed juxta ferre; ut ti az hogy senten- iákat (voxokat fontes damnentur, in- értlemeket) sedjen. amazoké sa- fontes justificentur & hadson de igazán voxot monda- absolvantur. ni; hogy a' bántetést érdemlő vét-

kesec kárhoz taffanac (meg) sentenciáztassanac. az ártatlanos meg igazitassanac és fel oldoztassanac (el bocsátassanac.)

663. Nam decreta & 663. Mers a' decretumokar (el- edicta consensu facta, végezett dolgokat) és köz akarat- revocari, retractari ac bõl lórt ki mondott sentenciákat, rescindi, indecès est, nec (articulusokat) visszá venni, ulquequaq; conveniens meg másolni és fel-bontani, illet- len dolog, és semmiképpen [semmi úrtal] akár miképpen-ú nem belyes (illendő.)

664. Causæ decisio ut 664. az igy nec (per nec) végben promulgata est, ocyus sakaasztása (el-végezése) minec executio fiat: nisi con- utánna ki-birdettetett volna, leg demmatus protestetur, ottan [mindgyárt] légyen ki sol- & ad superius tribunal gáltatása: (exequálás, végben provocet seu apellet; vitele) hanemba az halálra írl- ibi justitio, comperen- terett (kárhoztatott) protestál, dinationi, aut etiam se- (tudományi téssen) és a' fellyebb questrationi locus est. való törvény székre ki hiv avagy appellál; (elébb vísi taffittya a' pert) ott a' tör- vénykezésnek, napról napra való halogatás- nac, sőt még meg-választásnak-ú helye vagyen.

665. Sed & vadari re- 665. De a' vétkest még-kezeség um seletur, ut se sistat. alatt-ú törvényben idézni szok- ták. hogy magát elő állassa.

666. Interdum dilatio 666. Néhá el-hallasztás (lo- 14. adhi-

terio stigmata iourun- tárházához foglaltatnac; a go-
tun... nofz tévő rágalmazóknac feslett

erkölcsű gyalázóknac és káromkodóknac nyelvet
ki-metozetis; a' magát akár kibez adó híres kur-
vákra és szemtelen [tisztátalan] a' szeszonyokra
fűtő (tűzes) vassal béklyókat fűtettertenc.

670. Colapho seu ala- 670- Arczúl avagy nyakon csa-
pā cadi, ob quidvis con- pattatni, akár miért is meg-efic:
tingit: talitrum iocofum (törénic) az újjal való fityyverés
est. [fityyeniés ujjal való pöcckölés] trefa do og.

671. Supplicii miri- 671. Az halálos bűnre tésnec eny-
gatio fit relegatione, vel bítése (kőnnyebbítése) leßen ha-
proscriptione. tárból való ki-üzetással és szám-
ki-üzetésere való bocsátással.

672. Exul seu in exi- 672. Az határból ki-üzetett
lium ejectus in loco de- (számki-üzet) avagy számki-ü-
terminato exulat; exter- zetésre bocsátott bizonyos meg-
minatus verò & extor- határozott helyen él számki-
ris vagatur: profugus zetésben; a' feje és tisztetisége
nullibi consistit. vesztet országból [házájából]

ki-üzetett pedig és mazúr (barándoc) rétorva vándorol (buj-
dosic) az el-szaladtott [futásban esett] sokból meg nem áll.

LXV. De Statu
Regio.

673. Potestates esse 673. Hatalmasságoknak lenni
omaium interest, ne mindenekre nézve hasznos, (bűk-
potentior imbecillio- séges) hogy az hatalmassabb az e-
nem oprimat: sed cum röstenebet el ne nyomja: de midőn
unus rerum potitur, egy mindeneckel bír, Monarcha
Monarcha dicitur; quā- nac (egy főnec) mondatic: noba

quam

quam Cæsares collegas (jobbhat) a' császároc segítő tár-
sibi legere soliti sunt. sokat magoknec választani szok-
tanac vóls.

674. Qui si ex legum 674. A' ki ha a' törvény szerzők-
à legislatoribus latorum tál ki-mondatott és ki-birderte-
atque promulgatarum tett törvényeknec eleiben írása
præsripto regnat. Rex szérim: országot Király; ha buja-
est; si ex libidine, ut sághból (maga kívánsága és gyö-
quod libet liceat, etiam nyórúttéje szerint) hogy a' mi tet-
sub corona & diadema- zic szabadléggyen, még a' korona
te, scepiroque, Tyian- és királyi főnec gőzedelem ékef-
aus. sége, s' királyi pálcza alatt-ü.

kegyetlen Ur.

675. Sedes ejus in me- 675. Az ő széki (lakó helye) az
tropoli est, ubi in folio anya városban [országban tart-
sedet eburneo, aut ebu- mányonac fő városban] vagon,
ra'o; bysso vel syndone, az holott elephánt teréből csi-
purpurā seu coccino, & nalt királyi székekben ül; biborral
trabeā acu pictā magni- avagy vékony gyölcselel bársonnyal
ficē vestitus; aulicorum- avagy skárláttal, és vont aran-
que catervā arque infi- nyal tövel varrot [székfőmmal
gni comitatu stipatus. rakott] ruhában nagyságossan
(méltóságossan uri módon. pompáson) ültözöttvén; és
udvariaknec (udvar népénec) seregével és jeles (tzi-
meres nemes) követo sokasággal körvül vétettvén.

676. Qui vel sunt cor- 676. A' kik avagy belső titkosta-
gillarii intimi, vel prae- nácsoc, avagy praefectusoc (gond-
cti: ut aulæ magister vel viselóc: udvar bírác) mint az hop
architrictinus, cancella- mester avagy bé-járóc feje, (náf-
rius, thesaurarius aut cu- nagy, vendéglő helynec gazdája)
stos ararii, custos magni cancellarium, kint-tartó avagy
gigilli.

figilli, enſifer, dapifer, tárháznak őrzője. az őre: peſſet pocillator, equiſo, ſum- őrző, fegyver hordozó. aſt alnoc, mus cubicularius, ſecre- (tálnac) poharnoc, lovaſz meſter, tarius, ſuos amanueſes fő komornik, ſecretarius, kinec az habens, cubicularii, atri- ő iró de aki vannak, bé járóc pit- enſes, ſatellitium prin- varban udvarlói ſejdelem udva- cipis, p- dites ſeu celeres ri hada, (mezei karona ſereg, ud- a pedibus, aſſecta & ja- var népe) gyalogoc avagy gyors nitores.

677. Aliorſum legat 677. Másuvá köverſégben kül- proreges, vicarios, la- di a' vice királyokat, király képe- trapas, quaſtores, decu- it, tiſt tartókat, 'kereskedőket, manos, publicanos, por- rizedőket, ſukarokat és a' rév- toriorum qué exactores, helyeknec avagy hajó bérelnec telones & legatos, quidi (exactoris) ki ſzedőit, vámoſo- plomate regio vel prin- kat (harminczadók) és köve- cipis inſtructi, res ge- teket, kik a' királynac avagy ſe- jedelem függő perſétes levelel fel- kéſtítetvén, dolgokat viſelne.

678. In demortuorum 678. A' meg- holtaknac és ki- defunctorumve locum múltnac helyében állittatnac, ſubſtituuntur ſufficiun- rendeltetnec avagy válaſtarnac tur vel ſurrugantur alii, (helyhezettetnec) máſſoc, a' kik qui ſucceſſores dicun- utánnoc következőknek mondat- nac.

679. Regis & baſilicæ 679. A' királyi házac és királyi aulaſis ſive perſtromatis palotác kárpitokkal avagy kór- & tapetibz, picturiſq; re nyúlteriű falékeſítő varroit lep- fulgent, renident, & per- leckel és ſőnyegeckel, s' kép irá- ſonant muſicâ. ſockal ſenle nec, ründöklenec és muſikákkal (vigaság ſerző ſerſámokkal) zengedeznec.

980. Gerrones, nugi- 680. A' ſetſegő csélsapoc, ba- gernli, mortones, para- zugság hordozóc, (hazug hír ha- ſi i, gnathones, & lyco- rangoc, mondóc, trágároc) bolon- phaniæ, aulatum appen- doc (ur bolondgyai) bizelkedóc, dices ſunt: Eunochorum (tányér nyalóc tſelepurdic, csal- uſus deſuevit obſolevit- ſác) torkoſoc (nyalkác) és uralko- que. dóc, (vádokdóc, kőzkópuc) az

udvaroknac toldaléki (foldaléki) az herélt emberek- kel [tőki metzet ágyas házat őrző férſiackal] való élés meg- ſzánt [el- múlt] és ki aggot.

681. Maieſtas invidiæ 681. A' ſeſég (méltóſág) irigy- obnoxia eſt, ſed clemen- ſég alá vetteret, de a' kegyelmef- tia præſidii vice erit. ſég őltalom [őrző ſereg] helyet léſzen.

682. Non tam Prin- 682. A' ſejedelmet nem annyira cipem ſatellites ſeu ſpi- őrzic a' darabantoc avagy őv álló culatores tutauntur. nec ſtrásac nem- is ugy gazdagittyc tam locuplerant fiſci do- a' fiſcuſoc [orſzág tár házai] és minive reditus, aut col- uralkodásanac [birodalmánac] lectus & reſoſus the- jövedelmi, avagy az öſzevegyű- ſaurus (gaza) atq; ſub- tótt és el tótt (reſtett) kintſ ditorum amor. [drága marha] mint az alatta

683. Angariis igitur, valóknac ſzereteti. cenſibus. & exactioni- 683. Annak okáért kénſzeritéſ- bus vi ext ruis, ne ex- ből (erőlteté- ből) való ſolgála ok- hauriantur: congiariis kal adóſizetéseckel és erővel ki potiùs & donativis ſeu tekert [vont; ſarúit] taxáckal dona- iis demulceantur. (kapu pénzecckel, ſel vetett ſum- máckal) ki ne merétt ſſenec: [meg ne nehezétt ſſenec, el ne ſoit ſſanac] hőmérié: úadalozáſſalinkab és doná- ióckal (nemes iaſzág oſtrogaraſockal) avagy ajándékozáſok- kal enyhétt ſſenec [edeſgett ſſenec.]

684. Imperandum. 684. Ugy kell a népnek parancsot adni, hogy ők neki engedni akubear: imperia violentia, & obsequia coacta rőszakos uralkodások (parancsolások) és kényszerített szolgádások [engedelmeségek] veszedelmesek.

LXVI. De Regno & Regione.

685. Regnum est ubi sunt liberi status, statumque vinctum inter se colligati. 685. Ország az az, hol szabad rendek (statusok) vannak, kik ortorum vinculo inter se (százok törvényeket [decretumok] na) szövetségével egymás között össze kötöttek.

686. In arduis negotiis & causis comitiis & conciliis convocantur & conciliantur, sed è proceribus de a' fő fő rendekből: népnek, elei-primatibus seu optimatibus, Ducibus, Comitibus, Vicomitatibus, Baronibus, Dynastis, Equestris ordine & generosis: bíró grófokból (nagy urakból pol-ruktici non inter sunt, sed gárok) lovagos vitéz lő rend-
ruri occupantur, & his a' parascot pagi-magistris obsecun- a' mezőn fogalatosa: és az ő pol-
dant, morigeri sunt, mo- gár mestereknek [salasi bírájok-
rigerantur, obsequun- nac] engednek. engedelmesek. Sőt
tut. fogadnak, és fejet hajtnak.

687. In territorio suo quilibet Magistratus 687. Az ő megyéjében (söldi határában) akár mely tiszteviselő

lanciare potest quod vult: magistratus-ú végezhet [rendel-
sed velle non debet, nisi het. (szerezhet, erőssühet) a' mit
quod publicè expedit. akar: de akarni nem kell, hanem
a' mi közönségesen használjon.

688. Ditio & domi- 688. Jószág (bírodalom) és ura-
nium est ubi quis domi- ság az, az hol ki uralkodik és tör-
natur ac jurisdictionem vény szolgáltatásra való hatal-
habet: provincia quam ma vagyon: meg-bódult tarto-
devicit, sub regno sunt mány az, a' melyet meg-győz vén
dynastie, comitat' prin- hatalommal tart, [bíró] az ország
cipatus, ducatus, &c. alatt vadnak maga bíróságok [if-
pánságok] vármegyék, fejedelemségek, herczegségek.

689. Gentes finitimæ 689. Az határos (végbéli közel
de confiniis & limitibus való) nemzettek a' környül való
litigant plerumque: sed tartományokról és határokról per-
si limitent & paciscan- lekednek ottan ottan [gyakorta:]
tur, fœdus est; quod re- de ha meg határozás és meg-
merant, violentque békélenek [alkusznak] rajta frigy
perjuri. kötés [szövetség] az; a' melyet

fel bontanak, meg-szegnek (törnek, vontanak) az
hamis bírók [bírói szakartak.]

LXVII. De pace & bello.

LXVII. A' békességről és hadról.

690. Pacatus status o- 690. A' békés állapatt leg-
præfissimus est, sed ali- kivanatosabb, de néha hancumha
quando nisi armorum fegyvereknek, erejével, meg nem
vi, retineri nequit. tartathatik.

691. Siquidem turba- 691. Mivel hogy a' zürzavart
tores factiosi & clancu- indító [szerző] pártosok (párt-
laril, ad coryphæorum sôc) a' fel-zamadásnak [háboru-
indít

Intigationem, claudes-
sationem, clandestinam
factiones ac con-
spirationes disseminant;
ra. őszönöz (sekre) alattomban
imò cum conjurarunt, való pártokodásokat (szakad-
tumultus & seditiones) őszve eiküvéseket hinte-
concitant; quæ nisi ma-
getnec, sőt midőn őszve eikü-
tured sedantur, bella in-
nec, zenebonákat (satépatékat)
testina erunt.

és pártutéseket (támadásokat, vi-
rongásokat) indítanak; mellyec hanemhaidejénko-
rán (előre) le állapittatnak, belső hadakozásokat
(edgymás között való gyűlölséges hadac) létszenc.

692. Hostis externus 692. A' kül-ellenesség onnét ki-
externè irumpit; ad-
vul út bé; (rohan reanc) a' mely
versus quem bello de-
ellen az őltalmazó had sükségés.
fensivo opus.

693. Quod per fecia- 693. Melly az hadi izenő (birde-
lem denuntiatur ac in-
tő) avagy fel-bomlott frigyet je-
dicitur; aut per caduce-
lenő követ által meg-izentetic
atorem pax petitur, si és meg-jelentetic; avagy a' békeség
quis se imparatum, aut szerző (frigyet kérő) követ által
hostili potentia impa-
békeség kérettetic, ha ki magát
rem arbitratur.

készületlennec, avagy az ellenség
erejéhez elégtelennec itéli (véli) lenni.

694. Imbellis & im- 694. A' gyenge és erőtelen sem-
becillis ne quicquam-
mikeppen hadakozni és hadat vi-
bellare aut belligerare selni ne merjen (fel ne vegyen.)
præsumat.

695. Apparatus enim 695. Mert az hadi készüet igen
bellicus multa requirit
sokat kér és kíván: vitészlő népet,
ac possit: militem, qui
a' ki bittel való kötelelségei (hiv-
scribens sacramentum
séget) ígér vén fogadni, [bé-irni
dicens,

dicens, armandus, & in számlálni] fel fegyverkezetténi
diribitorio lustrandus; [fegyverben öltöztetni] és a' vá-
commeatum, auxilia [szűz helyen mustrálni kell; uti
seu subsidia confœdera- vagy tábori élést (elestet) azon
torum, dapnifeseque egy frigy körében valóknac se-
sumtus. gedelmeket avagy segítségeket,
és bővön adakozó költséget.

696. Maturè ergo 696. Jó idején kell azért a' sze-
stips cogenda, sicut & deit pénzt bé-gyűjteni, mind az
victualia: ac idonei præ-
ételre itatra [élésre] sükségés
standi, eligendi, qui di-
est közőket is; és illendő [alkal-
tribuant & erogent. máros] embereket kell állítani,
választani, kic el osztogassic és ki adogás.

697. Tum congre- 697. A'kor kell őstán őszve gyüi-
gandus ordinandusque teni és el rendelni a' sereget le-
exercitus per legiones, giönként, [hat ezer gyalogból és
cohortes, centurias, ve-
hat száz lovagból álló hadi vá-
xillationes, turmas; præ-
lastott avagy rendelt seregenként]
ficiendique decuriones, seregenként. [egy kapitánság
signiferi, vicarii, centu-
allyara] százanként [hadnagya-
riones, magistri equi-
gokra] zászlónként [zászló al-
tum, tribuni, chiliarchæ, lyára] dandároky; (vaf seregek-
item præfectus, seu præ-
ben) és eleikben kell rendelni ti-
tor rerum capitalium, zedeseket, zászló-tartókat, vice
quorum singuli suas o-
hadnagykot; századosokat, lo-
piones habent; omni-
vaf mestereket, (lovagos kapitá-
bus denique Imperator
nyokat) hadnagykot, ezer lovas
seu Generalis.

kapitányokat, ismét hadi gondvi-
selő, avagy sejbén járó dolgozat igazgató hadi bíró, kic köz-
zúl mindeniknec az ő tulajd-n választott helyei vadnac; min-
denec eleiben végezetre hadi fejedelmet avagy ország kapi-
tányat, (had viselő generalist). K 698.

698. Tirones inter- 698. Az új vitézec (új földfos) milcentur veteranis: li- közben elegyítettnek az hadakbá
xæ, calones, & caculæ, ad forgott régi vitézekkel: a tábori
servitia relinquuntur: mosléc tisztitóc, (szakacsoc, fő-
volones & dimachæ) zóc, tál vagy konyha peczéréc)
peditatui vel equitatui tábori buzgányos furkós szolgac,
agglomerant. Adluut és boros legényec, a szolgálatra ha-
quoque cunicularii, ba- gyattatnac: a szabad legényec a-
listarii, & munitores. vagy önnön mágos akarattyából
hadban menő vitézec és két képpen úgy mint gyalog és lovon
egy aránt harczoló solnéroc magokat a' gyalogos avagy lova-
sóc seregéhez veric. Jelen vadnac még az áll lyukat áfók-
us, számszerigyesec, és erősiég csinálóc avagy sáncz rakóc.

699. Armatura suffi- 699. Elegendő fegyverkezet lé-
ciens crit, si rectus sis lo- szen, habé fedezett lézfesz pánc-
ricæ, sago, galeæ seu caf- zéllal, zekével, (katonai kurta
sida, scuto seu clypeo kőntőssel) sisackal, avagy feiér öl-
ancili parmâ vel pelâ; talmazó vas süveggel, paissal a-
instructus verò quibus vagy bosszu paissal, kerec paissal,
dimices. Cataphracti ta- tatár paissal avagy gyalog (fél) pa-
mê circumquaq; lorica- issal; fel-készülvén pedig a' mel-
ti, & toti quasi ferrei sūt. lyekkel vij. (harczolly) A' vas de-
reku fegyveresec mindazonáltal környős környül pánczélo-
sóc, és mint egymindene föl fogva vasa soc (vasban állóc).

700. Classis navalis, cui 700. A' vizen hadakozó sereg
præfectus ejus seu archi- hajó, kinec az ő eleiben rendelt
talaßus præest, etiam un- gondviselője avagy tengeri feje-
cos, harpagines, hamas delme előre vagon, (előtte jár)
buccellatumque seu bis- borgez vasu kajmót sokat és (kam-
coctum panem postulat, pokat) csaklyákat, borgekat, és
falatonként szaggattatoc avagy kétszer sült kenyeret meg-
küvân.

701. Gladi-

701. Gladius accingi- 701. A' kard (szablya, tör, kös-
tur, vel balteo appendi- perd) fel-övedzteric, (hozzá-
tur, ut è vagina stringa- szerittatic) avagy a' bogláros öv-
tur promptius, evagina- re (szablya szijra) fel függeszte-
tusque recondatur capu- tic, hogy az hivelyből ke-rántaf-
lotenus. sée (vonattasíéc) készebben, és

hivelyéből ki-vonattatván viszsza rejtebesséc
maroklattyánál fogva.

702. Sagittarii è pha- 702. A' nyilásóc a tegezéből a nyi-
retra sagittas promere, lakat elő venni, a' kézját az ideg-
a cum nervo tendere, gel meg-vonni, és a' r- ajoc rohanó-
ingruente (que protelare kat nyillal el-kergetni és el tági-
ac amoliri sciant, & con- tani (háritani, távol ázni) tud-
suecant. gyác, és meg-szokiác.

703. Sclopetarii sclo- 703. A' puska soc (muskotilyo-
peta nitrato seutormen- soc) a' puskákat salétromos avagy
tario pulvere onerent, puska porral meg-töltéc. (terbel-
post displodant: sed ad lyéc) az után ki-lőjjéc: (süsséc, pat-
scopum prorsus colli- tantsác) de sinton (teljességgel)
mantes. a' czébra arányozván.

704. Expeditione lu- 704. A' hadi készület fel vétet-
sceptâ, castra metari, tervén, táborni sáritatni, sároro-
tentoria paxillis figere, kat (szegekkel (czővekeekkel) le-
munitionibus sese valla- szegezni. (sárorokat vonni) erőf-
re, excubiis seu excubi- segekkel (sánczokkal, árkokkal)
toribus circummunire, magokat környül venni kerite-
& stratagematibus uti, ni) kán báló vigyázókkal avagy
oprest: cum castra autem ör álló strásákkal körül meg-erő-
convertere convenit, o- síteni és hadi okos forcélyokkal
mnes vasa sua colligunt. (tífteséges hadi alnokságokkal)
élni. Sükség: midán pedig a' táborni megfordítani illis. mi-
denet az ő cző-özöket öfve sedic. K 2 705.

705. Emittendi sub- inde live armati live in-
ermes corycae, specula- tani akar (avagy) fegyveres akar
tores & exploratores, fel jedző kémeket, meg szemlé-
quorum in militia infi- lőket és cizkálókát, kiknek a vi-
gnis ulus est; ut & tessle- tézkedésben jeles haszna vagyon;
ra live symboli quā sui mint a talitának is avagy jelne-
se recognoscunt. (jegynec) mellyel az önnön magoe

felkezezi ő magokat (egymást) meg isméric.

706. Excursionis pa- 706. A ki-futamásoc (nyargalá-
bulationis seu pabulan- soc) abrakláért (eleségért) avagy
di, & praedae causā fiunt abraklásnac, és praedának [mar-
non sine populatione & talócznac] okáért léstnec, nem
caede pusztítás (rablás) és öldöklés nélkül.

707. Induciae si pa- 707. Ideig való frigyec avagy két
guntur, dantur obli- fél között bizonyos napig tartó
des. szöverségec ha vettetnec, (köt-

retnec, szereztetnec) kezesec (zálagoc) adattatnac.

708. Ad proelium. 708. Az harizra (csatára, üt-
educta copiae, vel in cu- közetre) ki vitetett hadi bō sere-
neum coguntur, vel in gec, avagy hegyessénék formában
phalangem, fronte seu szorittatnac, (állani kényszerit-
primo agmine, tergo seu tetnec) avagy sűrű őszve vert
agmin postremo, & alis hadi rendelt seregben, a melly
live cornibus munitam. homlokkal szemben szökő avagy
elöl-járó sereggel, hatullal avagy utolsó sereggel, (dandár-
tal) és szárnyakkal avagy szarvakkal meg erősfittetett.

709. Vexilla in me- 709. A zászlókat középben vi-
dio ferunt signiferi: quos zászló előtt álló vitézec (zászlót
antesignani cum trom- őrző vezérec, alabárdosoc) a pal-
phais

phais vel spatii praee- losockal avagy alabárdockal (dá-
dunt. kosockal, láncsákkal) előtőc mennec.

710. Tympanista & 710. A' dobosoc és trombitásoc,
tibicines, classicum ca- űtközetre való képfűlőc fővén, a'
nentes, tubarum & liru- trombitáknac és horgas trombi-
orum ingeminao clan- ráknac (tárogató sipoknac) meg-
gore, a' q; tympanorum kettőztetett harogásával, és a'
strepitu, ad alacritatem doboknac zörgésével, (tsattogá-
inflammant. sával) a' serénységre, (elevenség-

re, vidámságra) gerjesztetnec, (gyulasztanac).

711. Velites usitate pu- 711. A' könnyű berű vitézec [tsa-
gnae seu velitationis ini- tán forgot gyors hósec] az hariz-
tium faciunt, velitando: nac avagy csatának kezdetit cie-
mox concurrunt agmi- lekzic, (el kezdic) csatázva:
ne toto, & pugnatur. majd őstán (leg ottan) őszve
fuinac (rohannac) az egész sereggel, és harcolnac.

712. Eminus quidem 712. Távolról (mészszűnven)
lapides fundis & cara- ugyan a' kőveket parittyákkal és
pulis; veruta tela bali- partantyúkkal; (hajto berűsámok-
tis; glandes bombardis kal) az hegyes nyárs sabásunyi-
& tormentis; spicula- lakát számszerigyeckel; a' golyó-
missilia live jacula a- bifokat öreg haszszu puskákból
mentis, ejaculando. (muskotályocból, sebes forgo ta-
rauzkokból) és ágyukból; sugár sereg bontó, mosár ágyuk-
ból) a' gerelyeket (hajto szeges dárdácskákat) avagy si-
gonyos nyilakat állhoz szori-ó ideggel, ki-lővöldözvén.

713. Cominus autem 713. Közélről peniglen ki életit-
sarissis, lanceis hastilibus tetett és begyessitetett haszsu me-
& hastis mucronatis, cu- ró kopjákkal, láncsákkal dárdák-
spidanisque, bellicis fal- kal (dögenyeckel, lancz fákkal)
eibus & bipennib; a' és kopjákkal, hadi kaszákkal és

gno nisu vibratis, trans- kés élű (szekerzéskel) perfracti se-
verberando: castris, (sével) mellyec nagy erővel meg-
clavis, acicibus & calis villogantur) rázattnac, lobog-
proturbando: frameis tntur, veszketternec) által ver-
& pugionibus pungen- vén: (szúrván) lánczos botokkal
do atque confodiendo: (börön függő ön fejű hadi botok-
anibus, machæris, quibz kal) buzgányokkal, (csakanyok-
machærophori utuntur kal) szijra kötött tollas botokkal
acinacibus, seu harpis, (fejes botokkal) és füstelyekkel
& sicis cadendo. (farkókkal, fa botokkal) meg-za-
varván: (el süllesztvén) szablyával és harsárokkal avagy
szuró pálczákkal (kőszepdeckel) gyakran (bőrvén, szur-
ván) és által öklelvén: hegyes törőkével avagy éles törőkével,
kardokkal, mellyekkel a kard bordonzó élve, szablyával
avagy horgas kardokkal, és dákosokkal vágván.

714. Fit strages cru- 714. Létszen iszonyu vér ontás,
enta, cadunt promiscuè [omlás] esnec [tullanac] egy-
hinc & hinc, ejulatu & arant innét és amonnét, szörnyő
boatu horrendo atque és rettenetes jajgatással és bő-
tremendo. gússal.

715. Conflitu seu cer- 715. Az útközet [hartz] avagy
tamine durante, succen- viadal tartván. [fenn álván] i-
turiati (nisi receptuica- más század alha- bélicac avagy el-
natur) ex insidiis super- fáradtac helyében rendeltetett
venientes, hostem à ter- [hanemha meg-térő vagy hariz-
go adoriuntur & inva- ról hátra állásra sujtatic] a les be-
dunt, aciem disturbant, helyből rájocjoven, az ellenséget
fugant, insectantur, tru- meg-útac hátul és reá rohannac,
cidant. a rendelt sereg élit meg-za-
sac, [háborittac] el-futamtattyac, kergetic, öldöklül

716. Qui terrore pa- 716. Kís a hirtelől való rehesre-
nico

nico percussu fugiunt, tegéssel meg-rémülvén [el-ajul-
isti autem fugant: par- ván] futnac, emezec penig úzic:
tim se dedunt, partim [futamtattyac] részszérent ma-
capuntur, aliiq; dispersi gokat meg-adgyac, résp szérent el-
p- morur. fogatnac, és egybec [némelylec]
el- oshatatva sáláganac [bedednec szérent fuskároznac].

717. Urbs aut civitas 717. A párt üző keritet [erős, ki-
rebellis, & arx castrum- rályi] város avagy polgári rend-
ve, quod se clade affecti & ből álló szabad város, és vár avagy
profligati fugá recepe- castely, [vég ház] az horá mago-
run, obsidetur vel obfi- kat az hadban meg-verettetec
dione cingitur, undique és el-üzettetec futással bé fog-
machinis bellicis oppu- tuc, [futva sáladtac] meg-sála-
gnatur. ric avagy vár sállo táborral kér-
nyül vétetic, mindenfelől okossan ki-gondolt [mestersé-
ges] hadi eszközökkel vívattatic [ostromlattatic].

718. Obsessi, si erum- 718. A meg-sállottac, ha ki-
pant, repelluntur, & im- rohannac, [ki útnec] visszaüzet-
petu majore debellan- nec, és nagyobb rohanással [erő-
tur, szackal] meg-verettetnec [győzöttetnec].

719. Expugnata [ca- 719. Az önnön kénnyén [szabad
pta] ante ultroneam de- akarattya szérent való] maga-
ditionem, diripitur, ex- meg-adása előtt hartzal meg-
pilatur: aliquando & ab- vétettetec, [viadallal el-foglal-
oletur, exciditur, ad in- tatott] város, el-ragadoztatic,
ternecionem desolatur, [sákmányra hányattatic: [fel-du-
funditus evertitur, sol- lattatic] néha el-is töröltetic, ki-
que æquatur. vágattatic avagy többől ki-hányat-
ratic, halálra [mindeneknec meg-öletésig] el-pus-
tittatic, tövestől ki-fordittatic, [el-romtattatic] és
földig le-ronatic [földel meg-egzenesittetic].

720. Munimenta, si 720. Az erősegec ha mellyec az
quæ antea fuerunt occu- előtt voltac el-foglaltatva, visz-
pata, recuperantur. szá foglaltatnac.

711. Victores spoliis 721. A' győzedelmessé ragado-
& manubiis onusti, tro- mányokkal és fosztott marhákkal
phais erectis ovantes, & terhesse lévén. a' győzelem je-
præana triumphalem ca- leket avagy a' diadalmot zászlókar-
nentes, cum triumphali fel emelvén [állitván] örven-
pompa domum rede- dezve, és győzedelmi dícsíretet
unt, énekelve, diadalmi pompával
haza meg térnek.

722. Ubi strenui ob 722. Holott a' serényec [dícsé-
facinora heroica insigni tessén forgódott erős [gyors] vité-
bus atque stemmatibus zec] az ő uri méltóságához illendő
condecorati, nobilitan- cselekedetekért [magoc viselese-
tur, proditores, turba- ért.] vitézi jelekkel és czimerek-
rumque authores ple- kel fel ékesítetvén meg-neme-
stuntur; transfugæ & sítetnec; az árulóc, és az hábo-
desertores multantur; ruságnac szerzői meg-büntettet-
saucii sanantur; captivi, nec; (öltetnec) az által futott
perfoluto lytro, redi- pártosoc és egy félről másbax ál-
muntur, aut permuta- lottac avagy el-bajlottac (el sa-
tione liberantur. kadtac) meg-bírságotlatnac; bün-
tettecnec) a' sebese meg-gyógyitnatnac; a' foglyoc (ra-
boc) meg-fizetvén a' váltásagot, (sarozot) meg váltat-
nac, avagy cseréléssel ki szabadittatnac.

723. Ad extremum sti- 723. Végezetre a' sóldoc avagy
pendiis, quantum quif- hó pénzec. a' mennyit ki ki érdem-
que meruit, exsolutis & lett, ki fizettetvén és meg fizet-
perfolutis; miles exauto- tetvén; a' vitéz (had, vitézlő
ratur atque exarmatur; nép) le-szállittatit (vitézi rísz-
eme-

emeriti rude donantur, titól meg-mentetic, az hadako-
qui pro patria occubue- zástól fel-öldoztatit) és fegyve-
re, adorea afficiuntur. réből ki öldoztetit; (le-verkez-
tetit) a' vitéz kedésből ki-aggott érdemese nyugodalmas
szabadsággal meg-ajándékoztatnac, a' kie hazajokért
meg-bóltatnac, (el-hullottanac) vitézséggel nyeri dícsé-
rettel és ríszteséggel illetetnec.

LXVIII. De Schola & LXVIII. Az Oskoláról és
Institutione. tanitásiól.

724. Quoniam litera- 724. Mivel hogy a' deákosoc
ti ad omnia habiles esse, (tudósoc) mindenyre alkalma-
idioræ vice versa parum tosoknac (illendőknc) lenni, a'
focietati humanæ con- tudatlan (ült parasztoc ellenben
ferre, deprehenduntur, az emberi társaságnac keveset
scholis, ubi rudes eru- használni, talaltatnac, (meg-ta-
diantur, opus est. pasztaltatnac) az oskolác, holot
ostobács (tudatlanoc, gorombács) tanitassanac,
szükségesec.

725. At hæ non sunt ut 725. De ezec nem kénzó helyec,
fatui opinantur, arbi- (börtönházac) a' mint a' bolon-
trantur & existimant, doc vélekednec. alitnac és itélnec,
carnificinæ, sed ludus: hanem játéc helyec: csak hogy az
dummodo discipulus örömeft és könnyen tanuló tanit-
docilis callidum corda- vány okos (ravasz) és bátor sívü,
tum, utque uno verbo és hogy egy sóval meg-mondgyan
dicam, didacticum nan- jól tanító avagy tanitátnac me-
ciscatur præceptorem. sterségében tudós tanitót (eleibem
sabott, igazgatót a' tanulásban) nyerjen talállyon kapbasson)
726. Ille enim si discit 726. Mert amaz ha önként (ma-
spontè, percontatur sci- ga könnyen szabad akaratya sze-
scita-

sciatur & querit avidè, *(vén)* tanul, értekezic, tudatozik
 auscultatque attentè hic és kérdez nagy kívánsággal, (mo-
 si docet lubenter, infor- hon) és red halgat figyelmetessen;
 mat provitè, & inculcat ez ha tanít örömeft, oktat szor-
 assidue, delectamentum galmatoftan, [szemessén, gondos-
 eximium est utriquo. san és szájában rájja fejében ve-
 ri) szüntelenül, (untalan) jeles gyönyörűség mind kettőnek.

727. Quod Rectores, 727. Mellyre a' fő mesterec, ik q-
 ludimagistri, eorumque la mesterec, és azoknac segítő tár-
 adjutores, hypodidascali sai, mester alatt való tanítói és
 & pedagogi attendant, gyermekséget igazgatók figyel-
 perpendantque ob sala- mezzene, [vigyázzanak halga-
 rium didactrum ac mi- sanac] és jól gondollyanak, a' fize-
 morvale. téstért tanítáfnac bériért és kán-

tor pénz avagy tanítás jutalma kedvéért.

728. Adjungenda est 728. Hozzá kell adni [egybe
 tamen institutioni disci- kell foglalni, képesolni] mindaz-
 plina, id est, censura & által a' tanításhoz a' fenytéket-
 ferre, ne vel dissolutio, is, az az. a' vizsgálást és plágáló
 vel desidea sutrepat. veszfzót, avagy tenyér verő la-
 poszkát, hogy avagy fesslet erkölcs, avagy tunyarág [be-
 nyélés, resztég] orozva bé ne csuszszon mászfzon.

729. Qui monita seu 729. A' ki az intéseckel avagy
 admonitiones non mo- dorgálásockal nem godol, (sem-
 ratur, floccipendit) va- minec tartya, meg. veti) meg-
 puler. veretettetés.

930. Cathedra docen- 730. A' pradiálló (tanító) szék
 tis est, quam etiam con- a' tanítójé, a' mellyben fel-ú hág;
 scendit, subsellia discen- az alarson [alfo] székec a' tanu-
 nium. lóké.

731. Calamo seu pen- 731. A' tollal avagy pennával,
 nâ,

nâ, cujus crenascalpello mollynec az orra [közép hasiték-
 temperatur, scribimus ja] a' penna csináló [vakaró] ké-
 in papyro sive charta pu- serskével alkalmaztatit [csinál-
 ra, (non maculata, nec tatic] meg. irunc a' papirofra a-
 bibula, neque emporeri- vagy iszta kártyára, [nem bé-
 ca, cuculis apriori) quæ moc: kaltra, sem által folyó [izó]
 foliis, voluminibus, & papirofra sem kalmári marhata-
 scapis seu per ramas di- karo szárke papirofra, melly a'
 venditur; vel in mem- bors és egyéb fű szerzám takaró
 brana, stylo sive graphio papiros csuklyára illendőbb] a'
 in pugillaribus (codicil- melly folio [önként] [arcusönként]
 lis] ut oblini expungi- konczonként, és kőfésenként a-
 que possit. vagy balonként adattatik el; a-
 vagy kártyára: [pargamenára] réz veszfzövel avagy ön
 pennával a' pugillárookban [jegyző könyvecskékhben] hogy
 be-mázoltathassanak és ki-töröltessefenece.

732. Magister seu in- 732. A' mester avagy oktató elei-
 formator dictat, & disci- ben olas [mondogal] és a' tanít-
 pulus calamo excipit, il- vány pennára vésti, [le irja u-
 leq; mendas common- tánná] és amaz a' vétkeket [hi-
 strans emendat, si quid bakat] meg-mutogatván meg-job-
 vitosè positum: quod birya, [az hibáktól meg-tisztit-
 decocet, dediscatur. tya] ha mi vétkessen rétetetett:
 a' mi viszfzát tanit, [viszfzát tanulassét.

733. Memorix quod 733. A' mit elmédhen akarj fog-
 mandare vis, relege sæ- ni, (bé venni) olvasd-el gyakorta,
 pius, ac frequenter repe- és gyakran elmédről viszfzát kér-
 te; non cursim, obiter jed; [magadban el mondjad, nem
 & perfunctoriè, sed re- futva, imigy amugy kordéra, és
 bus inietus, itâ quasi in- el-muloképpen, [immetámmat-
 sculptum hærebit. Gno- sunnyadozva] hanem a' doigok-
 nâ,

masverò Biblicas edifice- ra fűgeştűvén elmédei, ugymint
re tirunculi palmarium egy belé metzetterűvén bé ragad,
putent. (meg-áll, marad) A' Biblialól (Sz írá ból. Isten
könyvéből) való ékes mondásokat (sép-sententiákat) pedig
meg-tanulni az apród estédőben forgódó (tanuló) gyerme-
kek leg-főbb dolognag (győzedel; jelenec; irányec (tartás)).

734. Repetitio tacita 734. Az elmében való forgatás
est; recitatio clara; exa- (magában való el-monda) bal-
men quotidianum vel kal való; (c'endes halgatva va-
extraordinarium. ló) az el-mondás fel-szórul való;

(tisztá hangos) a' kérdezkédes (vizsgálódás) minden-
dennapi avagy rendkívül való.

735. Si feliciter vis 735. Ha bődögöl akarj elő men-
proficere, quicquid mo- ni, (épülni) valamit mostan el-
dò comprehēdisti, mox, médké fogtál (meg-értettél) maj-
statim, è vestigio alteri dan, mindjárt leg-ottā massal kő-
communica & enarra. zöllyed és ki-beszéllyed

736. Decet enim te 736. Mert illic tenéked tanító
doctores studiosè imita- doctoresdat szorgalmazsan kő-
ri, condiscipulos; cer- vetned, és tanuló társaidat ver-
tatim ænulari. fennnyel (harczolva) követned a-
vagy vélec vetekedned.

737. E trivialibus 737. Az alávaló apró iskolából,
Scholis, quæ diligen- a' mellyec szorgalmazsan gyakor-
ter frequentandæ, gra- landós, gr- dicsonként (rendel)
datum promovemur, mozdittatunc előbb (viterűnc
ad Gymnasia, inde fellyebb) az elmét gyakorló nagy
in Academiis lyceæ, iskolában, innét az academiák-
& Athenæa, quæ Bac- ban (bíres fő iskolában) szaba-
calaureos, Magistros, dos öreg tanuló helyekre és Athe-
Licen-

Licentiatos atque Do- nás városban regenten vira-
ctores creant. ctiores formáján épült avagy ren-
delt bíres neves iskolákban, a' mellyec Baccalaurusokat,
közönségesen valamely tudományt tanító Babadozókat, és
Doctorokat teremtenec (csinálnac, rendelnec).

L X I X. De Museo L X I X. A' tanuló házról.

738. Idoneis & musis 738. Az alkalmas és Musák-
aptus locus solitarius est hoz (tudományokhoz) illendő hely
à turba remotus; ubi magán (külön) való, a' zeneboná-
studiosus bibliothecam, tól (csatéparétól, sokaságtól) fél-
pulpitum, atramentari- re tétetett; (távól való) az író a'
um, thecam calamari- deáknac könyvtartó pólcza, olva-
am sive plumariam cum sáfra (ki-nyitáfra) való könyv tá-
scalpro cultellove scri- másztója, kalamarissa, toll tartó
ptorio habebit. Hæc pólcza avagy pennaválissa a' toll
sunt arma studiosi. vakaróval és író penna csináló
kések; kéveledgyútt legyen. Ezek a' do-aknac fégyverec.

739. Libellos mundè 739. Könyverskéit tiszán tar-
tractet, quos non pluri- tsa, (illessé, forgassa) mellyeket
mos habebit, sed selectos ne felette sokakat tartson, hané
& optimos. válogattaitakat és leg-jabbakat.

740. Mèrt hová (minec valóc)

740. Quorsum enim kérlec a' számai öreg könyvec, és
oblectò numerosa volu- könyveknek el-osztott részeit, mel-
mina, & tomi, quorum lyeknek mutató tábláit és számát-
indices & catalogum vix is (látszomát) alig olvassa által
perlegit possessor. a' (véle bíró) ura.

741. Lituris ne macu- 741. Kí-törléseket (vonyások)
let; stellulis seu asteriscis kal) ne moskolly; a' papiro; szé-
ad marginem notatis & hite íratott és jegyeztetett csilla-
figura

signaris reminiscenciam *gorikákkal avagy jegyzésekkel az*
 sublevare nemo vetat; *emlekeztető elmét könnyebbíteni*
 quin consultum est. *senki nem tiltja; sőt inkább ta-*
nácsoltatik.

742. Si quid incidit *742. Ha mi eszedben jutott a-*
 aut occurrir, evanescere *vagy elmédben ötlött, hejában*
 ne patiaris; sed conigna *veszni [el-enyészni] ne engedied;*
 & annota continuò, ac *[senvedjed] banem jegyezd-fel,*
 postea subitò, seu protiu- *és ird fel büntelenül, és az után*
 nus describas, regeatq; *mindjárt (hamarsággal, leg or-*
 non in rejectaneas (cha- *tan) avagy menten ird le, é se-*
 das, sed in palimpsestù *degesd edgybe nem el-vetendő; zé*
 seu membranam deloti- *dulákra, banem jegyző könyvben*
 tiam; indequè in diari- *avagy le-törölhető meg-mázolt*
 um vel adversaria, quæ *hártyára; és onné a' mindenna-*
 continuè peneste aut in *pi dolgokat fel-jedző könyvben a-*
 promptu finit. *vagy számtartó könyvekben, a'*

mellyec szüntelen melletted avagy készen legyenec.

743. Lucubrantì ad *743. A' gyertya világnál (méts-*
 lychnum cereus † præ *nél) tanúlónac (éjjel munkalko-*
 sebacea candela condu- *dónac) a' viasz-gyertya a' fagygyu-*
 cit, cui accedendo, igni- *gyertyánál inkább használ, mely-*
 arium cum fomite, cha- *nec meg-gyúftására, a' tűz-űtő*
 lybe, siliçe & ramentis *[élesztő] serfám a' táplóval, a-*
 sulphuratis adsit. *tzelhal, rúzkóval (kovával) és*
kénkőves fonálackal edgyütt jelen legyen.

744. Tedæ fuman & *744. A' fáklyác (szóvértnek,*
 fumigant. *szurkos fenyőc) füstölne és füstölögne.*

745. Candelabrum *745. A' gyertya tartó méts-éze-*
 [lychnuchus] sit pens- *tő] függő legyen, az árnyéc tartó*
 lo, umbraculum viride, *zöld, az hamva-űvő [koppantó]*

emum-

emundorium præstò, *jelen, mellyel ottan ottan hamvát*
 quo identidem emunge *el-degyed, hogy a' gyertya-bél ár-*
 ne ellichnium obum- *nyéket ne tartson: de azt hogy*
 bret: sed illud ne quid *valamit ne búzölögjön, redd fél-*
 fordidetur, sepone, fun- *re, és az el-vétetett hamvát hogy*
 guinquè ne foetat, ex- *ne búszítsen, öltsd-el,*
 tingve. *746. Ki menni akarván a' gyer-*

746. Proditurus lu- *tyás a' lámpás [lantorna] nélkül*
 cernam absque laterna *ne vigyed: a' szóvértnek avagy*
 ne feras: facibus sive fa- *sákláknac nem kell hinni.*
 tulis non fidendum.

L X X.

DE GRAMMA-
T I C A.

LXX. A' Grammaticáról a-
vagy betűnek és szóllásnak
tudományáról.

747. Grammaticus li. *747. A' Gaammaticus [betűket*
 teras & syllabas ortho- *s' szóllásnak formáit tanuló] a' be-*
 graphicè pingere, voca- *tűket és edgyben szedgetett be-*
 bula emphatica & peri- *tűket [szónc darabjait] igaz*
 odos inchoantica maju- *írásnac mestersége [módja] sze-*
 sculis characteribus no- *rént írni [vonyogatni] az emle-*
 tare, omnia commati- *kezes [terhes, hatható] és*
 bus seu virgulis & pun- *egész mondasokat el-kezdő szó-*
 ctis distinguere, termo- *kat nagyobbakba betűckel jegyez-*
 nequè legitimè pro- *ni, mindeneiket szokat meg-vá-*
 nuntiare edocer, dicti- *lasztó [el-mesítő] jegyzékkel*
 ones declinat & conju- *vagy vesszőszórkékel [vonásor-*
 gat, phrales Syntacticè *kákkal] és pontokkal meg-válás-*
 construit. *tani és a' befédet helyessen [tör-*

vény szerént, igazán] kimondani meg-tanította; a' szókat
 declinalla és conjungalla, a' phraséseket, avagy szóllásnak for-
 máit a' Syntaxi [szóknac őszve foglaló mestersége] szerént
 őszve takja.

748.

748. Ancillatur hunc librarius ac typographus nálos és könyvnyomtató, ki az be- qui è loculamentis ty- lyeckéből (cátlákból) az öntött pos depromens, coag- berűket ki szedeget vèn őszve mentat, prelo subjicit, szedi, (rakja) saját alá veti, köny- libros excudit, bibliothe- veket ki nyomtat, a' könyvkötő- go seu compactori com- nec avagy compactornac bé-köni pingendos tradit; quos adgya; mellyeket a' könyv-áros bibliopola venundat. el-ád.

LXXI.
DE DIALE-
CTICA.

749. Dialecticus seu Logicus ratiocinans, (disputáló) avagy okoskodó okos- quid de quo dici possit kodván, mitsoda miről mondat- & quare peruestigat, rászó és miért által vizsgálja, ambigua distingvit, ob- (fel keresi) a' kétfős értelmű szó- scura declarat, similia- kat meg-választja, az homályos dissimilibus ac paria di- ígéseket meg fejtí (magyarázza) sparibus confert, effati- az hasonlókat az hasonlatlanok- que eujusvis certitudi- kal és az egyenlőket a' különbö- nem examinat. zókkal (nem egyenlőkkel) egyben

veti, (hasonlítja) és akár melly bölcs mondásnak bi- zonyos voltát (igasságát) meg-bánnya veti (restallja, próbálja, vizsgálja).

750. De quocunque themate ac problemate dologról és kérdéstről beszédet in- differens, de quæstioni- ditván, (szóban eredvén) a' két- bus dubiis pro & contra séges kérdésekről, érette és ellent argumentando dispu- argumentálván, (erősséggel állat-

rat;

tar; nonnulla verò ex vān) disputál; (vétekedés, ne- necessariis atque verna- mellyeket penig szükségesképpen culis principiis apodicti- és tulajdon[nyilván] való prin- cæac solidè demonstrat; cipiumokból [előlszó bizonyos argumenta syllogismi fundamētumokból] erős nyilván argutè innectit, metho- való bizonyításokkal és erőssen doquè appositā omnia meg-mutat; az argumentom- digerit. kat, erősségeket edgymásból fo- yó

erős okokat] edgymást követő formában bé-köti, [foglal- lya] és helyes tanításnak úttya szerint mindeneket el rendel

LXXII. LXXII. Az ékessan szólásnak
DE RETHORICA és vers írásnak (kerésznek) tu- dományáról, mesterségéről.

& Poësi

751. Rhetor ut persua- 751. Az ékessan szóló hogy az el- fibilia persvadeat, for- hitetendő dolgokat el hitetesse, mulas dicendi conqui- a' beszédeknek formáit őszve ke- rit, ad facundiam & elo- veszeri a' nyajassan é ékessan va- quentiam stylum exer- ló szólásnak meg-szerzésére a' cet, variat verba tropis. szólásnak módgyát gyakorolgya, a' sententiasque figuris, & szókat változtatgya tulajdon ér- actionem gestibus colo- telminec más értelemre való for- rat.

ditásival, és az értelmes egész mondásokat (sententiaikat) külső színesgetésekkel, [képe- getésekkel, ékezetésekkel] és a ki-mondásban való csele- kedetet kezeinek hanyasával [maga viselésével] színesíti.

752. Eloquens & fa- 752. Az ékessan szó és nyajass- cundus orator quoties san beszélgető [ora-or] valame- declamat, præmio seu nyiszter beszéllemitel-áll [kihiált, exordio præmissio se] prédikál, sen szó al hirdet] elől insinuat, & benevolen- jaró (kezdő) avagy kerülő be-é- tiam

L

tiam

riam capiat; aliquando tamen abruptè aufpicatur; post causam proponit dilucidè, tum confirmat rationibus validè, tum illustrat exemplis proluxè (tamen si non dilatat vel amplificat, nec digreditur abs re) objectio es refutatio & refellit exactè, epilogo perorat ac concludit; arque ite orationem habet, aliquando præ meditatione, aliquando ex tempore.

gezi és bé-rekeszti; és így vagyon az ő beszédetése, (orálása) néha előre gondolkodván, néha azon szempillantásban

753. Proverbia adagia & apophthegmata, ut & comparationes orationem luculenter exornant; quæ si strictim, nervalis enunciat, nervola dicitur.

754. Poëta dilectus, & ob id laureâ coronatus, è prosa seu soluta oratione ligatam faciens, versus & rhythmos

det bocsrávn elôt önnön magát bé szinli és is akaratoi [beszédében való kedvséget] kapdos; (börgász keres) néha mindazáltal hertelen el kezdizannac utánna az otoc [dolgot] elő hozza [fel-tésti] világossan, akkor öztán erőssíti (ámogatya) okokkal erőss-n, (valóban fontossan) világossítja példákkal bőven noha ki nem szélesíti vagy terjeszti, sem el nem megyen a dolgotól) az ellen vetéseket meg czáfolya és hamisítja a valóságossan a béfejező mondással beszédet el vé-

753. A' példa beszédet közbeszéd és költői beszédet, [mesét] mint az hasonlatosságok is az oratiót imádságot, fel szövalindétot beszédet) világossan (fényessen) meg-ékesztic; mely ha szorossan (rövid szöval) a' dolgot inasnac (fogásnac) mondatic.

754. Az ékesen szóló vers szerző (író költő) és azért borostyán koronával meg koronáztatot, a' folyó beszédből avagy meg oldott senientiákából álló oratióból egy-

con-

concionat eleganter, ben kötöttetett csinálván, verse carmina (metrum) modulatur: epithalamia, ben illeget (rakogat alkut) énefeu carmina nuptialia, kes verseket (bizonyos számmal epicedia sive epitaphia, egyben mérsékelt notás verseket) propemptica; elogia ac énekel: [hangicsal zengedez] elegias, epigrammata, menyeközös avagy menyeközös anagrammata, &c. singit való verseket, halálra való avagy koporjo feliben való verseket, úrra bocsráb verseket, disztró és szomorú verseket, feljúl írott avagy akár miről rövideden írott verseket, nevec betűinac által bányására írott verseket, &c. ki-gondol.

LXXIII. De Arithmetica. LXXIII. A' számvetésről.

755. Mathematicæ disciplina pariter sunt & tással tanulandó) tudományok utiles & subtiles. (mesterséges) egyenlőkeppé mind hasznosok s' mind vékony és elméhez való.

756. Arithmetica numeros computat, quæ számokat egyben [összue] veti, seu quomodo compendiosè addantur, subtrahantur, multiplicentur, el vonattassanac, meg sokasított dividantur per se invicem: sive id fiat ciphris, (egy-más között) az akár legyen sive calculis (abaculis) czifrás számokkal, akár szám super abacum Sed rubetó pénzeczekel sámláló pénzecricolæ per decussis, duodenas, quindenas, sexagenas, &c. supputant. Zei parastrotizenként, tizenket-ródónként, tizenötödönként, hatvanodónként, &c. verne-összue (számlálmac.)

L L

757a

LXXIV. De Geometria. LXXIV. A' föld mérésről.

757. Geometra quasi ludibundus figuras contemplatur, & mensurat distantias, propè an procul absit & distet aliquid.

758. Ad regulam lineas, puta rectas vel obliquas, non curvas aut spirales; ad normam angulos; circino verò circum (cujus medietas centrum, circuitus seu ambitus circumferentia appellatur) ducit.

geleteket; a' circalommal pedig kerekded circalmozást (melynek a' közepi köllő közép, a' körül járása avagy kerületi környéknek [kerületnek] mondatik) vízzen avagy vonogat.

759. Conus turbina- tus est, cylindrus teres, tetejű csiga pupos, [tsutso, tor- Græcum Δ triangulare nyos] a' tyukmony formájú hemphrinquertum seu trigonū (kerekded hosszú kő vagy fa) göm- cubus quadratus, globus bolyeg, [hosszú gömbölyű] a' Gó- rorundus, externè seu rög Δ delta három szegelésű há- exteriori parte convex, rom ó dalú avagy három segű, a' & parte interiore vel in- koczka sabasú forma négy szegű, a' golyobú kerekded gömbölyű, ki- vül avagy külő részéről domború, [homorú] és belső részéről avagy belől üreges avagy hézagos (vájott.)

760.

757. A' föld mérő vint edgy jád- szadozva a' figurákat [mértékre szabott vonogatásokat. lineákat] szemléli, és az edgymástul tavul való ágokat [mészszeregeket] mérégeti, ha közel vagy messze legyen és álljoné valami.

758. A' regulához [lineáléhoz, egyenesen mérő fához, vonásokat igazgató mértékhez] lineákat, [vonásokat] úgy mint egyeneseket és harántekőssakat, nem hór- gassakat [görbék] avagy per- czeffeket; [tekergetősöket] a' fa regulához [szegletes lineáléhoz avagy szegélet mértékhez] szeg-

759. A' fenyő dio avagy hegyes tus est, cylindrus teres, tetejű csiga pupos, [tsutso, tor- nyos] a' tyukmony formájú hemphrinquertum seu trigonū (kerekded hosszú kő vagy fa) göm- cubus quadratus, globus bolyeg, [hosszú gömbölyű] a' Gó- rorundus, externè seu rög Δ delta három szegelésű há- exteriori parte convex, rom ó dalú avagy három segű, a' & parte interiore vel in- koczka sabasú forma négy szegű, a' golyobú kerekded gömbölyű, ki- vül avagy külő részéről domború, [homorú] és belső részéről avagy belől üreges avagy hézagos (vájott.)

760.

760. Circularis figura 760. A' kerekded forma leg-ö- absolutissima divinis- kellesebb és istenessebb minde- maq; est, omnia com- neket bé-soglalván, és semmi da- plectens, nihilquè ha- rabossága, semmi akadállya, sem- bens asperitatis, nihil mi felben metozése, [szakadása, offensionis, nihil inci- vágása] semmi felben törése [ide- sum, nihil anfractum, s' rovatékerülése, kerep ül basul nihil eminens, nihil la- vonása, kerengése] semmifellyül való ké tetszése, semmi vápossá- cunofum.

761. Omnis dimensio ga [vermesége] nem léven. fit per triangulum seu 761. Minden mérs léssen az há- trigonum, ipsius etiam rom szegeleten avagy három se- quadranguli five tetra- gen, még szintén a' négy szegele- goni. tő avagy négy szegűnek- is.

LXXV. De mensurâ & ponderibus. LXXV. A' Mértékekről és nehezékekről.

762. Mensurâ conti- 762. A' mérőknek [edgymástól nuorum, sunt: granum, függő széles vagy hosszú dara- digitus, palmus, [pirha- boknac] mértéki, ezec: egy mag, ma, ulna, pes, passus, (más sem) ui, tenyér, arasz, sing orgyia, decempeda, sta- avagy rőf, láb nyom, lépés, ól a- dium, milliare: his me- vagy hat láb nyomni mértéc, tiz- timur omnia. lábni mérő rúd, száz huszon öt láb nyomni egy futamat föld, mér- föld: ezekkel mérunc mindeneket.

763. Liquidorum: cu- 763. Az higaknac: (folyó álla- leus, metreta, amphora, toknac mértéki ezec) csőbör vagy quadrantal, urna, con- husz korsónyi mértéc, akó avagy gius, sextarius, hemina, bat van négy itzés mértéc, korsó,

seu corula aut cotyla, tri- (két fülű dősa, huszon négy ízés
ental, cyathus. mérték) fertály oka, (tizen hat

ízés mérték) veder avagy tiz ízés edény kondér avagy
kanta, pint avagy hat ízés edény, itze avagy meszely
vagy ejtel, fél meszely vagy harmad rész ejtel, pohár.

764. Aridorum: me- 764. A' szárazoknak (asszú al-
dimnus, trimodium, mo- latoknak) ezec: mut avagy mina,
dius, semodius, quartale. kariz avagy három köblös szapu,

765. Pondera sunt: (kila köből fél köből avagy mértz
centenarius, quadripon- fertály (véka negyed rész köből.)
dium, tripodium, du- 765. A' tereb nyomó nehezékek
pondium, libra pondo ezec: száz fontos masha; negy f-
seas, selibra vel semif- tos, három fontos, két fontos font
sis, quadrans; uncia se- vagy egy egész font, fél font, ne-
muncia, drachma, scru- gyed rész font, lór, fél lór (nehe-
pulum. zéc avagy lótnac negyed része.)

766. Si quid à libripen- ferton avagy lótnac ötöd része,
de seu zygotata in bilá- két fülű ér nyomó vagy drachmá-
ze vel in libella à mone- nac (fertonnac harmad része.)

766. Ha mi nyomó fontal avagy
tario penditur & libra- bizonyos számú nyomó nehezék-
tur, examen quod scapo kel a' kétfős font serpenyőben a-
exit, & per trutinam seu vagy mértéktetskében (mérő tá-
anginam sese agitatur, pri- laskában) a' pénzverőtől (mé-
us pensita; ut videas an dicatam trutinam aequet,
& num aequipondium fontban igaz úró veszfői (mér-
vel aequilibrium sit: Sin tée proba nyelvet) melly a' sárán

avagy rudján ki-mégyen, és a'
minus facomate ex aqua. mérték istápián avagy alá s' fel menő [emelkedő] vasán önnön ma-
gás mozgattya, először meg-mérsékellyed; (hánnyad vessed) hogy
meg-lássad ha a' meg-mondott mérték istápián egyaránt meg-nyom-
ja-e, és ha egyaránt nyomó nehezék a' egyaránt fontos-e: hogy ha
nem az, edgyet fűző mértéktetskével tegyél egyenlővé.

767.

767. Statera est lani- 767. A' fel-függesztő (állító)
ficum portatilis libra, font a' gyapjú mivesec, serpenyő
sinelancibus; altera par- nélkül való kézben hordozható
te non nisi uncinum ha- fonnya; (mértéke) melynek edgyic
bens, altera pondus: része felől csac a' fontor nyomo
quod centro admotum borge vagy on mási felől a' terhe:
plus, amotum minus melly a' külön közepben lévő pont-
ponderat. hoz közel tértetvén (közelít-

retvén, hozzá mozdittatván) többet, távol tértetvén
(eléb mozdittatván vétetvén) kevesebbet nyom.

768. Si quid præter 768. Ha mi a' font felülleg meg-
superpondium adjicitur nyomáson kívül hozzá addatt-
manilla est. tic, szerzés (oldaléc) az.

LXXVI. LXXVI. A' látásnak avagy né-
DE OPTICA & zélnek tudományáról és kép-
Pictura. írásnak mesteregéről.

769. A' látásnak vizsgáló (segé-
visivos & visibilia obje- rő.) mestere avagy esz-köz által
ta scrutatur; cur alia nézésnek tanulója a' látó (néző)
sint pellucida, alia opa- sényeket és szem eleiben vettete-
ca, alia obscura, discre- látható dolgokat vizsgálja; (ko-
na; & juxta id perspi- reffsa, nézéli keresgeti) miert le-
cilia efformans. gyenec némellyec által világoska-
dóc, (által láthatóc) némellyec homályosóc, némellyec s-téte-
sec, meg-valasztván; és ahoz képest által néző tüköröket
(meszse látó üvegeket, perspicillumokat) ki-formálván.

770. Pictor ad vivi ex- 770. A' kép-író az elevennek pél-
plar effigie delineat, pe- dájára (eredeti példájára) a' képet
nicillóque seu peniculo (ábrázator) le-rajzolja, és a' kép
discretis pigmentis limit. festő eszterekével. (festő farkal)
vag' serte seprűcskével meg-külböztetvén festékekkel be-keni

L 4

771.

771. Sculptor vel statuarius statuam exlat & ostendit az álló képet (bálványt. osculpit, pingit, & super lopot) metcs [gyalulja] és faragbasim collocat: si immanis est, colossus dicitur. labra, senékre) helybezteti: ha képte'len [iszszonyu] nagy, bálvány oszlopnae mondyad.

772. Solaria seu scio- 772. A' nap fényvel szolgáló-
terica & horologiola- vagy árnyéc órac és harang verő
gnomine horas ostendunt & indicant: clepsydra autem aqua vel salubulo effluxo.

LXXVII.
DE MUSICA.

773. Musicus melodi- 773. Az énekes avagy Muskálo
as canit cantat seu psallit, instrumenta bene coagmentata coaptata seu concorpata pulsat, (tatott) avagy őszve bocsáttatott primò praeludia seu praeambula, deinde omnis generis cantilenas saltationes & choreas saltatione gestientibus sonans. az énekes avagy Muskálo notákat énekel énekeldegel avagy engedez, a' jól őszve szerkesztet edgyben illettet (alkalmaztatott) avagy őszve bocsáttatott hurú zengő szerzőszámokat pengambulá, deinde omnis generis cantilenas saltationes & choreas saltatione gestientibus sonans. (elől járdzó) avagy előljáró, [keztől] oltán mindennémű énekeket [notákat] ugró és tánczoló notákat az ugrálni [tánczolni] vágyakozóknak [örvendezőknec] zengervén [csemetvén.]

774. Symphonia est plurium concentus; quo rum consonantia seu kaknec] edgyütt éneklése; kikhar-

771. A' kép faragó avagy oszlop-
772. A' nap fényvel szolgáló-
773. Az énekes avagy Muskálo
774. Az éneklésben edgyező fő

772. A' nap fényvel szolgáló-
773. Az énekes avagy Muskálo
774. Az éneklésben edgyező fő

774. Az éneklésben edgyező fő

775. Organum tibiis 775. Az orgona lyúkas sáru bór-
& fistulis constat; cythera, lyra, trigonum, sambuca seu barbitus, pandura, chordis, quæ collabiis epironiis verticillis intenduntur & remittuntur.

776. Fides paudura 776. Az hegedűc és kézi kü-
plectro plectuntur. gedűc avagy három huos hegedűc hegedű vonóval [pengetővel vonattatnac] pengettetnac.

777. Tibia utricula- 777. A' tömlő [bordó] sip, és
ris & crembalum discipantes edunt sonos.

778. Astronomus si- 778. Az égbe néző a' csillagoc
derum motus confiderat: Astrologus eorum dem efficaciam, influ-
xum & effectum.

779. E-

779. E-

779. E-

harmonia grata est, dil- nec edgyező zengése avagy ének-
sonantia verò absurda lesben való ezenlősege kedves,
& ablona. különböző zengése penig diszte-

len (illetlen, kedvetlen, kép: elen,) és hangat-
lan ékes zengés [csengés] nélkül való.

775. Organum tibiis 775. Az orgona lyúkas sáru bór-
& fistulis constat; cythera, lyra, trigonum, sambuca seu barbitus, pandura, chordis, quæ collabiis epironiis verticillis intenduntur & remittuntur.

776. Fides paudura 776. Az hegedűc és kézi kü-
plectro plectuntur. gedűc avagy három huos hegedűc hegedű vonóval [pengetővel vonattatnac] pengettetnac.

777. Tibia utricula- 777. A' tömlő [bordó] sip, és
ris & crembalum discipantes edunt sonos.

778. Astronomus si- 778. Az égbe néző a' csillagoc
derum motus confiderat: Astrologus eorum dem efficaciam, influ-
xum & effectum.

779. E-

779. E-

779. E-

779. E-

779. E-

779. E-

779. E fastis seu ephemeridibus & calendariis seu napokról (nap számokról) írot is liquet, à Natalitiis seu könyveiből és kalendariumokból Nativitate Pascha rece-nyilván meg-terfő, a' karácson- dereur minimum trime- tul avagy Christus Urunc széle- stre, Pentecosten à Pas- tése napjaitól hogy az Husvét tá- chate propè bimestre; vol- est: leg alább három hónap- inde adventum circiter pal, a' Pünköszt az Husvétűl kö- femestre. zel (csac nem) két hónappal; in- nēt advent első vasárnapja hat hónappal [fel esztendővel.]

780. Illic sunt, Janua- 780. Amott vannak, a' Böldog- rius, Februarius, Marti- aszszony hava, Bőjt elő. Bőjt más- us: illic Aprilis & Majus: hava imitt Sz. György Pünköszt hic Junius, Julius five- hava itt Sz. Iván hava Sz. Ja- Quintilis, Augustus seu kab hava avagy kikelet után ö- sextilis, September, O- ródic hónap. Kú aszszony hava, ctober, November: De- avagy kikelet után hatódic hóln: cember postremus est. Sz. Mihály hava, Mindszent hava, Sz. András hava: a' Karácson hava leg utóbb.

781. Quilibet eorum 781. Azok közöttül mindeniknek in Calendario Romano a' Romai Kalendariumban az ő suas calendas, nonas, & első napjai az első nap utad min- idus habuit. Intra trien- den hónas negyedic avagy hatom- mium accessio fit mensis- di napjai, és a' negyed avagy ha- intercalaris seu emboli- rod napot után következő nyolcz- mai, ideft, decimæ ter- napjai voltanak. Három esztén- tiæ lunationis: lustrum- dőc el forgása alatt el jövése [hoz- & quadriennium bissex- zá járulása] léssen a' közben ver- tilem annum reducit. tetet hónac, az az, tizen har- madic hóld fordulárának avagy hóld fel terczésének az örö- dic esztendő és negyedic esztendő a' Mátyás ugrását minden- & dic esztendő után első forduló földalé napot első hozza.

LXXIX.
DE GEOGRAPHIA:

LXXIX. A' földnek le-
srásáról.

782. Geographus re- 782. A' föld le-író (ki rajszoló) gionum, etiam quas ipse a' tartományoknak, még a' mellye- non peragravit, situm, ket ő maga meg nem járt is hely- describit, quæ sint in- besztetéseket (állások) le-írja, con inenre, insulis, pen- mellyec legyenec az egyben fog- insulis? quæ maritimæ, lalt merő tér földön. szigetek- quæ in mediterraneo, & ben, fél szigetekben? (Sziget kö- quonam tractu? ubi qua zókben, sziget mellyékében) mel- zona & climate seu pa- lyec tenger mellyékén, mellyec a' ralleo. tér földnek középiiben, és micsoda

tartományban? (határban) az égnek mellyec ke- rületi [szakasztékia, darabja forgása] és hajlása avagy egyarányú öszve állása alatt.

783. Quos habeant 783. Kik legyenec ezeknek vagy hi aut illi accolæ; qui- amazoknak mellettec lakói; mib- bus terminis seu finibus trioda határokkal és föld avagy ab illis dispescantur & ország végeikkel amazoktól szá- disternentur? qui illis kastassanak-el és válastassanak- antipodes, antæci, pe- meg? kitódóc azokhoz lábbal riceci, &c.

fordúlt népet, a' földnek délről é- szakra egyenesen ellenben fekvő lakozóc, a' föld keletkezésének azon egy vonásán lakozóc, &c.

LXXX.
DE HISTORIA.

LXXX. Az Historiáról avagy
meg-lótt dolgoknak emle-
kezetiről.

784. Quam res gesta 784. Midőn a' meg-lótt (viselet) narratur, historia est; do- log beszéltetie, historia (való- cum

cūm ficta, fabula.

dolognac emlekezete az; midőn költs, sopia beűd avagy mese.

785. Illas historicus 785. Amazokat a' viselt dolgok in chronicis recenscat; nac irója a' kronikákban (időc forhas annalium monu- gáról irt könyvekben) elő sammentis inferre, capitale lánya; ezeket az esztendőnként sibi ducat. lótt dolgoknak emlekezettre irtott könyvekben bé tenni [kronikában irtni] fejében járó dolognac tartsa.

786. Et ut pateat ge- 786. Es hogy nyilván ki tessc nuina, non supposititia igazaknac, (valóknac) nem igazesse, rem simul cum circ- ság helyet bé-tétetet hamisságok cumstantiis in commen- nac lenni, a' dolgo: edgyűt [egy- s'er s' mind] a' kőnyűl álló dol- taria regerat. gockal a' meg- lótt dolgo: a' bőséggel magyarázó lajstromokban sedgye (rendelnye őszve hordgya)

LXXXI.

DE MEDICINA.

787. Sanis optima 787. Az egészségeknek leg jobb medicina diata est, quia orvosság a' diata (napjában bisecurissima & sine vio- zonyos orára való mértékletes lentia. étel és ital) mert leg bátorságosabb és erőszak nélkül való.

788. Ne bibas vel edas, 788. Ne igyál avagy ne egyél ha nisi siti & fame stimula- nemha szomjúságtól és éhségtől tus; quod saliva ad cibi ősztonózi: etvén; melyet az étek- conspectum lingvam nec látására nyelvvedet avagy i- vel palatum titillans in- nyedet csiklandó nyál meg-jelenti; dicabit; valebis & vige- egészségekben maradsz és nyers nyab- bis. kas frú erőben lész.

789. Quo

789. Quocirca appe- 789. Minekokaért az étel meg- titum expecta & praesto- kívánást meg-várd és váriad ih- lare jejunos. jommal (étlen itlan, ében szom- juhon, bőjtölve.)

790. Sed & invalu- 790. De még az egészségtelen- do, quum incessu, absti- ság-ú, mikor el-érkezett (rád e- nentia & quiete curatur, fert, jött) ételtől és italtól való & sanitas restituitur: meg-tartozkodással és nyugoda- quod non advertunt qui lommal gyógyittatic-meg, és az non nisi saturi jejunant, egészség helyére állittatic: melyet & non nisi operatione nem vesne: esekben kik nem kú- fractu quiescunt: lőmben hanemha meg-elégedne

[jól laknac] vőjtőlne: és nem különben hanem- ha munkával el-tőrdtne: nyugosznac.

791. Frictiones seu fri- 791. A' dörgölés: avagy vaka- cationes, fomentatio- rásoc, melegítő (tápláló) orvof- nes, venesectiones, cu- ságoc, ér vágásoc, köppőlyoc, fá- curbita, emplastra & o- lajstromoc és minden kívúl reára- mnia forinsecus adhibi- kottac [bozza adattattac] és ta ac superimposita non felyül reá-tétettettec avagy ver- demunt dolorem, sed tettettec nem veszik-el a' fájdalom- mitigant & leniunt: cor- mat. [hint, györrelmet] hanem rofiva depauncuntur. enyhític és könnyebbéric: a' testes

által rágó (évo) orvosiágoc meg-emésztenec.

792. Remedia purgan- 792. Az orvosságoc a' melyec tia, evacuantia, cathar- gyomor tisztító: (purgáló) meg- tica, sudorifera, corro- úresztő: fő tisztító: veretec ho- borantia, efficaciora 26c, meg-erősítő: [vastagító] sunt, efficacius meden- hathatóssabbac, hathatóban or- tur, sive sint potiones vofolnac akár főt italoc legyenec decocta & apozemata, és gyökerekből főzött gyomor lá- live

sive pillulæ & catapottia gyéto s purgatoria készítő ita' oc,
sive clysteres, sive apo- akár pilulæ (golyóbu formán) si-
phlegmatismi, sive er- nált pugátioc) és birtelen el-
thina, sive balani (lup- nyelni való tisztító orvosságoc,
positoria,) &c. akár kristályec, akár főbéli takony

avagy nedveség tisztító foggal rágandó akár orra lyukán be-
sivandó, akár gyomor emelygető okadási indító orvosságoc.

793. An idotis alexi- 793. A mérég ellen való mérég
teriis seu alexipharma- rontó avagy mérég űző orvossa-
cis venena peremptoria; gockal az balálos (meg ölö) mér-
amuletis fascina pellun- geoc; a nyakban kötöt babonái or-
tur: hoc etiam verbulo vosságockal az igézetec űzetre-
præficiui. nec: ez [tudni illic az igézet]

még igéskével is [bőrbírelésével ráolvasási ával] az igé-
zet ellen őriző istennec (igézet űző bűjös bájosnac.)

794. Salsum in Medi- 794. Az orvosokra tréfás csúf
cos (comma est, folis li- beszéd (játékos mondat) az, hogy
cere (licitum esse) im- csak ő nekic szabadbűnteterlen
punè occidere: utinam meg ölni: vajha nem volna igaz.
non verum. De pana- A minden betegségek ellen való,
cea, universalis & præ- közönseges és mindjárást (leg or-
sentaneo medicamento, tan) használó orvosságról, viron-
litigant an detur; topica gannac (versengene) ha adásék;
autem, & cuique parti magán való bizonyos helyekre
atque effectui propria való pedig, és akár melyic rés-
quin sint, indubitarum nec és végben vitt erőnecc tulaj-
est: ut cephalica, ophtal- don orvosság: hogy legyenec, két-
mica, thoracica, ram- ség nélkül (kértelkedés kívül) va-
anacathartica quàm be- gyon mint a fő fájás ellen való,
thica, cardiaca, stoma- szem fájás ellen való, mely so-
chica, hepatica, splene- ritás (fulladás) ellen való, mind
tica

tica, nephritica, hyiteri- feltyúl tisztító s' mind el-ozla-
ca, scorbutica, ptarmi- tók, szív fájás ellen valóc gromor-
ta, narcotica, hypnoti- vastagítóc jo ha fájást gyógyítóe
ca, peptica, larco ica, ve- avagy más tisztítóe, lép vesetisé-
ficatoria, diaphoretica, ellen valóc veséc fájaldalmár eny-
diuretica, &c. hitóc, méhe fájás avagy anya méh

gyógyítóe, az egész testet a' soc rosz nedvesége miatt el bád-
gyasztó lankatság ellen valóc, prbrószszentést indítóe, fáj-
dalmakat s'ibbadással enybitóc, alom hozoc kívül a testre
ragasztóc, vad húsokat rázóe, hójagot meg-űrésóc, bélen
rutsagot által víróe, hajs' menést indítóe, &c.

795. Gregales eorum 795. Azoknak seregekből (nyá-
sunt chirurgi & pharma- jobból) valóc a' barbélyoc és patika
copcei seu pharmaco- szerzsám csinálóe avagy patiká-
polæ; quorum hi phar- rofoc; kie közzúl ezec patika ser-
maca, unguenta, syru- samokat, (kanta ireket, orvossa-
pos, electuaria, ecleg- gokat) keneteket, patikabéli e-
mata, condita, extracta, géség általmazó jó ízű légy or-
pastillos, trochiscos, & vosságokat, liktáriomokat, nyá-
morsulos præparantes, lazarós éde; salarokat s'ü berbá-
in myrotheciorum lo- mo: apró bogácskákat (so' féle pá-
culis ac forulis alaba- tika szerzsámból ki vont (meg-
stris, aliisque pixidibus eresztet) italokat, gömbölyeg or-
& thecis leorfin ac sin- vossag tzipokat, csiga módra
gularim reponunt refer- egybe tekeret orvosságokat, (tra-
vantque illi autem ut ciskokat és ragadni való czuk-
plurimum operam na- ro: csifrejeket ésirván, a' drá-
vant capillis & barbis ga kenet tartó pólczoknak he-
rescindendis & abraden- lyetskéiben és alabastromból cri-
dis, vulneribus ac ulce- nalt bőrbetésekkben, és egyéb sze-
ribus curandis. lenecékben s' ukatúlásékban

felen

főlen és magán el-tész nec és meg-tartanac amaz oc penig leg
sőbbire munkálkodnac az hajaknac és szakállaknac el me-
télésében és el nyírésében, (beretválásában) a' sebek nec és
fekélyeknek meg-gyógyításában.

LXXXII DE ETHI- LXXXII. Az erköltsők nec tudo:
ca in genere. mányáról közzétesse.

796. Virtus in medio- 796. A' jószágos cselekedet kö-
critate consistit: virtus zétségben áll: a' vértéc vannac
sunt in extremis, excessu a' végső dolgokban, a' fellül hal-
& defectu. ladashan és fogyatkozásban.

797. Excedere enim 797. Mert fellül málni (el-hal-
& deficere, transgredi u- ladni) és meg-f-gyatozni, (el-
tique est. állani) által hágas bizonyára.

798. Si quis peccat in- 798. Ha ki vétkezik gondolat-
cogitantia, delictum est; lan-ágból, (tudatlanságból) fo-
si voluntariè, facinus; si gyatozás (börtünet) az; ha szá-
studia, nequitia; si ma bad akarattya szerént. czégeres
litiosè, scelus; si enormi- nagy bün; ha szántszándékkal,
ter, flagitium; si ut agra, (igyekezettel) rosz szaság; ha go-
faciat alicui, perversitas. nostáságból, latóság; ha törvény
kívül utálatozzan, undok ág; ha

hogy nehez séget cselekedgye valakinek, el-fordultság,
799. Et alia qui pa- 799. Es illyetneket a' ki téssen
trat vel perpetrar, perdi- avagy cselekezzic, tellyeséggel
tus plane ac detestabilis veszett és átokra méltó mert a'
est: viri enim boni & jó férfias és jószágos cselekedetek-
virtute præditi laudabi- kel meg-ajándékoztattac diu-
lia & approbata semper tes és jóvállot dolgokat ki vannac
exoptant; mali autem mindenkor; a' roszsac penig é: a'
& vitiis dediti vice ver- vétkekre el-vetemedetec ellen-
sâ semper reprobanda. ben mindenkoron meg-vetendô-
ket.

800 Qui

800. Qui perperam 800. A' ki hátatában (hírvá-
agere sulsque deque ha- nül) cselekedni semminéc véli és
bet, pravus est: qui se à pocikondianac tartja, tökéleiten
malo prohibet, probus: festett erkölcsű az: a' ki magát
omnimodè impollutus a' roszsá ágiól meg-tiltya (meg-
adhorret, detestatur & ójja, óltalmazza) jámbor a' min-
exlecratur omne impu- denképpen tisztá, (feretelem és
rum, moc oc nélkül való) irtózik, (iso-

nyodic) útállja, és átkoz minden tisztátalanságot.

801. Conuerfudo vi- 801. A' vérték soká, lassán csu-
tiola sensim irrepit: cui bt melly nec felette későn alhatni
ferò nimis obfistit, ellene, minekutánna el hatal-
postquam invaluic: quâ- mazott; (erőt vett) mivel hogy
doquidem radicata tarò meg-gyökerefedvén (gyökerez
extirpatur. vervén) ritkán irtattatik-ki.

LXXXIII. LXXXIII. Az okolságról a'
DE PRUDENTIA. vagy észelségről.

802. Ex dignitate u- 802. Akár mit is az ő méltósága
numquodque æstimare, s' érdeme szerént meg-be-
prudenciæ statumen est; az eszétség nec istápi; (gyámola-
ne res proletariæ, nulli- támasza) hogy az alá való sem-
us penfi & tivillitii, mire becsülendô és semmire kellô
magnipendantur. dolgoz, nagyra ne tartassanac.

803. Antequam ince- 803. Minek elötte kezdenél és
ptes & aggrediare quip- fo- nál akár mihez avagy valami-
piam seu aliquid, operæ bez, hasznos dolog (munkánac
pretium est accuratè pen jeles haszna) azt szorgalmas
ficulare, utrum debeat meg mersékelni, (hánni vetni,
& possi? utrum è ré sit vizsgálni) ha kel-
necne? ne frustra atque töled? ha haszontal való vagy

M

M

in cassum labores.

nem: hogy hiában és haszonra-
lan (semmi sejtében) nem munkálkodjál.

804. Prospice ergo fi- 804. Eleve meg-nézzed ezoká-
nem, provide media, &c ért a véget, eleve meg-lájd (meg-
ne quid obstat aut offi- gondolnyad) a közepit, [az esz-
ciat, attende occasionei. közöket] és hogy valami ellene
ne álljon avagy ártson; [meg-bántson] vigyázz
[figyelmezz, halgass] az alkalmatosságra.

805. Nam insipientis, 805. Mert esztelené, ostobát és
stolidi & dementis est, elme nélkül valóé, jó igyekezet-
sine intentione ferri; in- ben vég nélkül vitétetni; bal-
lani, stulti & vecordis il- gatagé, belondé és eszelőre nem
licita appetere; vesani szabados dolgokat kívánni; go-
cerebrofi, phantastici & romba fűt agyú vagy tók agyúé,
furiosi seu lymphatici ac elméjéről el ragattak ott és tebol-
furibundi impossibilia gó avagy vízben ugrani kívánko-
fufcipere: imperiti & in- zó bolyókáré és dühó-ködője lehe-
considerati negligere tetlen dolgokat fel-venni. [fo-
opportunitatem. gadni, vállalni magára] tudat-

lané [láttatlan hallatlané] és maga gondolat-
lané a jó alkalmatosságot el-mulatni.

806. Ubi inter plura 806. Az hol a több között vá-
optio datur, deliberan- lasztásra való szabadság adtat-
dum diu, quod statuen- tic, tanácskozni kell sokáig, mit
dum semel; supervaca- kellyen végezni [rendelni] edgy-
neis vero superfedu- szer; az hiában való haszonra-
dum. lan dolgokon pengig fel-kell adni [el-kell
hagyni; félben kell szakasztani.]

807. Et quicquid in- 807. És valamit el-rendelsz [ma-
stituis vel tibi proposis, gadban el-végsz avagy magad-
consulta exquisitè, itane nac czéül fel-tészelsz, tanácsko-
an

an ita satius sit? post zál kiváltképpen való serénység-
exequere celeriter, sed gel. igyé vagy amugy légyen jobb &
caute. (hasznosb) az után exequald

(vidd végben) hamarsággal, de okossan (ravasban.)

808. Cautus circum- 808. Az okos ravas-
spectus & providus, eisi gyázó és szorgalmatos; gondvise-
de eventu confidat, e- lö neha a' dolognac ki menereli-
umque praevideat; cir- ról bizakodik, és azt eleve meg-
cum spectat tamen, ne lárttya; kéis felé tekintél (környül
sele praecipiter. nézél) mindazáttal, hogy ne ha-

bahargyálkodgye [magát nyakra főre ne ejtse]

809. Quia ulu venit, 809. Mivel hogy sokasból jött,
accidit, ut tardus velo- meg-törénit hogy a' késedelmes
cem celerem & perni- a' gyorsat hamarsáost és igen si-
cem antevertat: pede- etős (sebess-n repülői furót) elől
tentim igitur. uegye lassan lassan ez okáért.

810. Quod abscondi, 810. a' minel el-rejtettetni, bé-
celari, & occultari de- rapasztatni és el-tikkoltatni kel-
bet, non palam venditat nyilván nem árúlgatya avagy
seu jaetat, verum abstru- hánnya veti, (murogatya) sőt
dit, non obtrudit. felre rásztitya, (el dugja) nem
toltya [toszsa] elő

811. Quod ei non cer- 811. a' mi ő neki bizonyossan nira-
tò constat, affirmare, as- cien nyilván erössíteni állítani
serere aut negare cavet avagy tagadni (el-távoztatya
nec audet, nedum ut al- meg-őija magar's nemu meri ne
severet aut inficietur. hogy alhatatossan vallana (bizo-
nyítaná) vagy ragadaftenne.

812. Nam ut creduli- 812. Mert a' mint az hamar-
tas, ita diffidentia noxia (könnyen) hitel-ugyaz hiberlen-
dannosa & detrimen- ség-u (bizodalmatlanság) vesze-
an

rosa est; at longè magis delimes karos és ártalmas; de sokkal inkább a' meg-átalkodás.

813. Si quis ergò ali- 813. Ha ki azért valami jót hoz quid boni refert, tuadet elő jóváll avagy nem jóváll, int aut dissuadet, adhortatur, vel dehortatur, non vakmerő, s' nem is meg-tökéltes est contra max, nec præfractè repugnat, nec obstinatè contendit aut contradicit, sed obtemperat, s' nem is meg-tökéltes enged.

814. Prælagiens adversus quidpiam, prævenire vendölven, valami ellenkező se- cuset seu arbitratu- rentétlenséget; azt meg-előzni lius, quam preveniri: itéli avagy véli jobbná, hogy sem præpostera enim sapientia est post factum sapientia, mert visszja fordúlt rendezetlen bölcseség a' meg-lőtt dol-

log avagy cselekedet után eszeskedni [bölcselkedni, értelmeskedni]

815. Et dum quisque suarum rerum sagax, ille sibinequaquam deest. 815. E midőn kiki az önnön maga dolga-n szorgalmaskodik ő is magának semmiképpen hátra nem áll (meg nem fogyatkozik)

816. Vafer atque subdulus versutè nimis versat omnia; suspicax est dolosus. 816. az alnok és alattomban való c alárd feleltetavaszúli forgat mindeneket; a' gyanós csalárdkodó

817. Veterator est qui astu imponit incautis 817. Régi ravasz (meg aggodt a' ki ravasz sággal alát-jot teszi (önti a' ferrót, ra veszi) a nem okossáknac avagy gorembaknas.

LXXXIV.

LXXXIV.

LXXXIV.

E TEMPERANTIA.

A' Mértékletességről.

818. Depravata natura permul a concupiscit; sed temperans cupiditates moderatur.

818. A' meg-vesztegettetet természet felette sokat kíván; de a' mértékletes a' ó kívánságait meg-mértékli (szaggyatja).

819. Sobrietas est continentia à superflua alimonia.

819. A' józanság meg-tartóztatás a' feletteb való (kellennél több) eledeltől.

820. Gulosus & vorax carillo ligurit, & pitifando torbet: Hellus seu epulo vorando & potando, (crapulando) decodior epulando sive comessando sua decoquit ac consumit: omnes mera abdominis mancia.

820. A' torokos és nagyehető nyaklakodó (zányér avagy talnyaló) döföl és szörtyöggetve (szúrtsólve) hörpöl: a' robzódó avagy vendégeskedő nagy falatoc nyelésele ingurgitar: turcovel és el teli toroc ivással, (döfölésel) önnön magát meg-tölti. (részegeti, robzódic, zabálódic) a' pazarló vagy tékozló (fel korfomera abdominis mancia nyaló) vendégeskedéssel avagy edgyát lakozással az ő javait fel-

korfonyallja és el-költi: mind ezec (mindnyáján) merő kovárségnek avagy has porrokoknac rabjai.

821. Veteres temperabant merum (aquâ) & victitabant simplicissime: nunc quot gulæ illecebre, tot pernicios.

821. A' régiec elegyetic valas' borf (vízzel) és éldegelnek vala edgyügüképpen: most a' mennyi toroknac édesgető gyönyörűségi, annyi veszedelmi.

822. Ebrius enim potum seu noxam habet

822. Mert a' részegnek bűntetésére avagy meg-lakolására vagy gyan a' bortól való fő-szűrés, a' he-

M 3

inde

inde provenientibus, qui regéseekkel mellyec innét követ.
per somnum exhalat a kezec; (ki jönec) mellyec az á-
crapuláscsiun ur: ebri- lom által ki párazott főgőzölés
osus tremorem, poda- után érezetnek meg: a része-
gram & chiragram. gesnec a részkezegecség, láb kös-
vény és kézi köszvény.

823. Sobrii atque ab- 823. A józanoc és bornemiséc
stemii menre valen; te- elmével birnas; a részegeskedőc
mulenti & vinolenti in- és borosoc esztelenséggel és bo-
faniā atque amentia: londsággal az edgyütt ivóc vagy
compotatores meracius ivo társac vigabban borosfabbban)
hauriunt, cum bibunt meretic (iszszás) a bort, midőn
in orbem seu circumpo- közben isznac avagy környül ser-
tant, & quisque vel da- ben iddogalnac, és kiki avagy ad
vel solvit symbolum. avagy fizet ser (jegyet, jelet.)

824. Poteres seu po- 824. Az iddogálóc avagy sara-
tatores inebriati brutē polóc meg-részegedvén oktalánul
bacchantur; titubant, dühösködne; (bolondoskodva
tussiunt, screant, ruētant futosnac, üvöltne; kiáltnac ba-
excreant, spuunt vel játnac) tántorgnac, kőhögne;
spuant, vomunt, mio- hákognac, bősögne; torhákod-
gunt & (salvo honore, nag, pőkne; avagy nyálaskodnac.
cum reverentia) visunt (tájtéket tūrnac) okádnac. bud-
ac pedunt. doznac és (tisztességgel becület-
tel solván) poszognac és singnac.

LXXXV.

DE CASTITATE.

825. Castus est qui se 825. Szűz az a ki magát csak
nesandā libidine non mondani sem illendő fajtalan-
foedat & contaminat: sággal nem undokéttya és fer-
lasci

lascivire enim bellui- törteti: mert bújalkodni oka-
num est. landolog.

826. At non adulteria 826. De nem csak az házasság-
torum, incestus, stupra, törésc, rokonság közt való fer-
scortationes seu fornicat- telmeséget. szepő/sésc, paráz-
tiones, & concubitus naságoc avagy tisztátalan kur-
illegitimi; sed & omnis válkodasoc és törvénytelen edgy-
venerea salacitas, basia- mással való fekvésc: hanem
tiones (basia oscula sua- meg minden búja szerelemre való
via) imō spurcæ ac ob- katzárság-ú, csókogatásoc (cio-
scenæ cogitationes im- kek csókolasoc apozgatásoc) sőt
pudicitia sunt. az ocsmány és fajtalan gondola-
tok is semtelen orozatlanságoc.

827. Adulter alienum 827. Az házasság törő parázna
polluit torum, scortator kívül való idegen ágyat fertez-
suum, quandoque moe- ter-meg, a kurválkodó lator az
chus pellicem vel can- önnön magát, néha a parázna
cubinam alit; ganeo ágyast avagy véle edgyütt hálót
per lupanaria grassatur; tart és táplál, a bordélyban járó
meretrices seu pellaces a bordély házakon kyslat; a kur-
pudicitiam suam prosti- vác avagy ágyaz aszszonyoc az ő
tuunt; lenones seu balli- szemérmeteségeket bordélyban
ones atq; lenæ lenocini- való kereskedésre bocsáttyác; a
um facientes sive leno- kurva tartóc avagy bordély me-
cinantes alios inquinant sterc és kurva kerítő aszszonyoc
kurva kerítést cselekedvén avagy kurválkodásra édesgetvén
egyebeket [másakat] meg fertelmesítne; (moskolnat.)

828. Vah! apage pro- 828. Vétb! (phúha) távozza-
pudia! foedi & execrabi- tok-el szemtelen kurvák! (szé-
les penitus omnes. gyenséget) undoc fertelmesec és
átkozásra méltó ocsmányoc tellyességgel mindnyájan.

M 4

829. In

829. Insanit & delirat 829. Esztelenkedic és bolondos-
qui deperit foeminam. kodic a' ki veszettül (halálban)
szereti az asz-szony embert.

LXXXVI.

DE MODESTIA.

830. Modestus vere- 830. A' modossan és jól maga vi-
cundè agit, procacita- selő szemérmesessen cselekedic,
tem defugit. a' fájtalan orozatlanságot futtya
(el-kerüli. el-távoztattya.)

831. Non frivolus est, 831. Nem hejában való [semmi-
ut ut quadantenus blan- re kellő c' el csap] ambár (ha sin-
dus & comis: non lo- tén) valamenyire nyáias és jó be-
quax, sed taciturnus. szédü (társalkodó) nem szó szá-
porító, (nyelvcskedő, csáscsogó)
hanem halgatkozó [kevés beszédü]

832. Nec tamen moro- 832. Mind az által nem-ü ked-
sus aut torvus, sed gra- vetlen avagy komor, (kegyetlen
vis; severus non se- tekintetü, mord.) hanem becű-
letes méltósággal maga viselő; kemény nem kegyetlen.

833. Nihil immodera- 833. Semmit mértéketlenül nem
tè laudat vel vituperat, dicisr avagy nem gyaláz, bűnösie
culpat redarguit aut re- tészen [vádol] meg-fedd avagy
prehendit; nem-nem pirongat; senkit el nem árul a-
traducit, aut diffamat; vagy híresét: (rágalmaz) a' más
ad opprobrium neuri- gyalázására (semre való fel bá-
quam silet. nyására semmiképpen nē halgat,

834. Adhuc non pe- 834. E' melletti (ennec f' lette)
jerat, nec dejerat, ne fa- nem esküszic hamissan, s' nem-ü
cilè jurat: si juraverit hannya-el hitit, nem-ü könnyen
autem,

autem, juramentum & esküszic-meg: ha meg-est-ü-
jusjurandum sanctè ser- dic penig, az eskü vést és hitet
var. Bentül (tökell-teszen, albatatossan) meg tartya.

835. Nemini ad-erla- 835. Senki-vel nem ellenkezi-
tur, aut facessit molesti- (viszszállkodic) avagy nehési-
am, aut scandalo & of- gei nem téssen, avagy botránko-
fendiculo est, neminem- zásúl és akadályúl nincsen, és sen-
que sciens aut volens kit tudva, (tudomása szerént)
contristat. avagy kész akarathól (akarattya
szerént) meg nem somorít.

836. Famam & rumo- 836. Az hírt és gyakran folya-
res crebrescentes non modni kezdet köz hireket nem
vulgar, percontatur pri- hi deri (terjeszti) közönségesíté
us scrupulosè. téstü értekezi (végére mégyen)
először tövöröl hegyire, szorgalmatosan.

837. Curiosus ardelio 837. A' nyughatatlan elméjü fe-
ingerit & immiscet se, lette gondos csélcsapos (közköpü,
ubi ejus nihil interest, minden lébe lóc) bé-szimli (tol-
etiam quæ calantur eli- lya, rásittya) és belé keveri (ele-
ciens & expiscans. gyéti) magát, az holott ő néki
semmi közü nines, (az hol ő reá semmi nem néz) még a' mel-
lyet titkoltatnak is [rejtgettetnec] ki-feszegetvén (ás-
ván vésvén) és ki-borgászván.

838. Locutulejus seu 838. A' szó-saporító nyelvcskedő
vaniloquus, verbosus est; szóárvár avagy hijábá valóságot
nugator facta infecta lo- beszédő nyelve moslo, sok beszédü;
quitur, & blaterat; mo- (csáscsogó) az hírságot szédü (hi-
tologus ineptias aniles vakkodó csélcsap) a' meg-lört dol-
proferens ineptit, & va- got nem lötenec beszéli, és regéli:
niloquentia aurea im- [rebezi, fecsegi csáscsogja] a' bo-
plet; futilis arcana effu- lond beszédü agnói (hába)gát vén

tit; sophista capriosus. kőskétől kopor-yókruúl kőlt) alkal-
est; momus emola car- matlan. hijában valóságokat elő-
pit sugillat & cavillatur. hozván alkalmatlankodni. avagy
galibáskedni, és hivtágos beszédekkel a' süleket bé-töltri;
a' fecsegő a' tőköt ki fecsegi; az hamiságot állató
parvaros fogdosga ó; a' mindenbengáncsot találó (csú-
foló gúnyoló) mindenekezt fedd (rág, nyelvével rongál)
alattomban rágalmaz és tétováz.

839. Consideratus non 839. A' magameg-gondolt eszes
quidem elingvis est, sed iolleshet [egy-vagyon] hogy nem
tamen non insulsus bla- nyelvetlen, de mindazáltal nem
tero, quemadmodum izetlen (sótalan) csácsogó, (cse-
nafutuli complures: in vegő) a' mint a' finnyásoc közöttül
multiloquio enim mul- sokan: mert a' soc beszédben soc
ta vanitas. hivyág (hijában valóság-vagyon).

840. Non sibi arro- 840. Nem tulajdonítja magá-
gat quod non habet, nec nac a' mi nála nincs en, sem egye-
alias sua derogat: non bekről (másokról) az övéjeket le-
ambit (aspirat ad) di- nem vonssa: (kissebiti) nem ki-
gnitates. falcéq; ac ho- vánnya (ábétozic, vágyódic) a'
nores; nec sua profusé méltóságokat, s' birodalmi pál-
jactat aut ostentat; aut czákat és tisztetek; sem a' magá-
in iis gloriatur, aut se in- ér tékozló módon [pazarolva]
solenter effert & extol- nem hánnya veri avagy mutogat-
lit, sed submitit potius, tya, (süogatty) avagy azokban
demissè gerit ac humi- nem düekedic, (kérkedic) avagy
liat, ideoq; exaltabitur. magát kevélyen (sokatlanúl) fel-
nem emeli és magasztaltatja, (magában fel nem fuval-
kodic) hanem le-boesáttya magát inkább, alatt viseli
és meg-alázza a magá, s' ezokáért fel-magasztaltatja.

841. Vulgi præconia 841. A' kősiégnek avagy kőz-
non

non affertat, nec sibi ali- n-pnec fölöle való dic-fretit nem
os antecferri mol-fféferi sohajtya, sem peniz másokat ó
magának eleiben tétettetni [fellybb beczültre-
ni] nem senvedi nehezen [nem nehezelti.]

842. Festivi joci, le- 842. A' jeles tréfác, nyajas be-
poresque & allusiones szédben való kedves ékef-éges és
faceæ, urbanos decent: valamihez játékos mondasoc csü-
rusticitas opicam barba for hozzá szólásoc, a' tisztelge-
riem r-dolet. sekhez illenec: a' paráztság csü-
nya (ocsmány, rusnya) gorombaságoc (visel magáb) illatoztat.

843. Scurrilitas pa- 843. Az bizelkedő (nyalakodó)
rastrica summope: è di- csél csapóságot felettéb igél kell
scavenda, rávoztatni

844. Cavillatio viru- 844. A' mérges esaltság (tétó-
lenta, & sanna postica, vázás) és hát megül való meg-
fannionibus relinquen- guggolás, [gúnyolás] a' gúnyoló
da. csüfondárosoknas hagyattassnac.

845. Subridere, ride- 845. Mosolygani. nevetni és vis-
re & renidere morati est sá somolyogni a' ió erkölcsiújé; ha-
cachinnari incivile. botával katzagni tisztelge-
lenység és nem emberséges dolog.

LXXXVII.
DE A U T A R-
K E J A.

LXXXVII. A' magának va-
ló elégségtől avagy elé-
gendőségtől.

846. Avarus per fas 846. A' fősvény akár igazán
& nefas direfcere anni- s'akar hamissan gazdagulni igye-
titur inhiat ac allaborat, kezic arra szája tárva kívánko-
cū tamen superna be- zik és azon munkálkodic, holott
nedicto dicit. mindazáltal az onnet fellyül va-
ló áldás gazdagiton meg.

847. Ee

847. Et cui ului in- 847. Es mi haszonra való a
mensum coacervatæ & meg mérsékelhetetlen rakások.
accumulatæ divitiæ, ma- ban rakott és össze gyűjtött gaz-
lorum irritamenta? ma- dagságoc, rozságoknak és gonos-
lè parva, malè dilabun- ságoknak gerjesztő ingerlése? a
tur. roszszúl keresett marhác, roszszúl
vesznek-el, avagy ebúl gyűlé szérdéknec, ebúl kell el veszeni.

848. Adeò desipiunt 848. El annyira esztelenkednek
divites & pecuniosi qui- némely gazdagoc és pénzben tel-
dam, ut bonis mobili- hetetlenec, hogy mind inga s'
bus & immobilibus seu mind veszteg álló avagy állandó
stabilibus affluentes, & jóccal bőlvőlködően, és ládákat
cistas pecuniâ, scrinia, pénzszekrényeket drága mar-
cimmeliis, cameraque báccal, [ruha s' ezüst ékes szer-
suppellectile confertas (számoccal) és kamerákat (bőlsz-
possidentes, egestatem- kat) házi eszközöccel dugva meg-
timeant, videlicet in co- rakottakat birván, a' szegény-
pia seu ubertate inopi- ségtől féltlenec; tudni illic a' bő-
am, in abundantia seu ségben avagy ki folyó minden g-
affluentia, imò redun- légtégben (zükségtől, a' bővőlkö-
dantia penuriam. dásban, avagy minden jónac bé-
folyásában, sőt ki árradásában a' fogatkozássúl.

849. Tu si tibi opes ef- 849. Te. ha néked gazdagságid
fatim suppetunt, egenis bővön vannak, a' szükségöccöknek
vicissim suppedita. visonitagsággat azokból szolgáltatás.

850. Sin, etiam de 850. Ha penig (nincsenec) meg a'
modico imperti: & cum kevésből is avagy kicsinből tégy
non possis largiter, sal- réste: (Bakass valamit) és holott
tem liberaliter; satius nem adhatz bővön, adg csak ada-
st liberalem esse quàm közö vig sível: jobb vig sível adg-
parcum. közönc (bő kezűnc) lenni, hogy
sem mint szoros markú sóbráknac, 851. Er-
851. Er-

851. Frugalis paucis 851. A' takarékosan élő kevesfél
contentus est; non tenax meg-elégedic; nem javát meg-
quidem, sed parsimonix tartó [el-rejtő] úgy vagyon, de a'
& frugali atí navanso- ríste: te séges meg-kímélésben és
peram. mértékletes költsében serényen munkálkodó.

852. Quæ quantum 852. A' melly minémű jóvedelem
sit vedigal, li luxuriosus [vám, adó fizetés] legyen, ha a'
atque prodigus pervi- bujálkodással tobzódó és rékzoló
deret, fastu & luxu patri- általlatná, kevélységgel és büja
monium non consume- tobzódással attya keresményét né
ret, & prodigeret. költené, és rékzolana (vestegetné-el.)

853. Pauperat enim. 853. Mert meg-szegényét az hi-
dispendium, compendi- jában való haszontalan költsé,
um opulentat & ditat (vestegetés, kárvallás: rékzolás)
a' szükön költés jóságocsa téssen és meg-gazdagít.

854. Tu ergò quic- 854. Te azért valamit bé-veß
quid accipis & expendis, és ki adsz, a' bé-vételnc és ki a-
in codicem accepti & ex- dásnac könyvében lajstromában)
penfi refer. bé vigyed [bé írjad]

LXXXVIII.

De justitia, primò com-
mutativa.

855. Justitia suum cui-
que tribuit.

856. Ergò qui cum
a lio transigit, quicquid meg-alkutt, [szerezdör] valamit
promisit pollicitus est ac ígért fogadott és meg-mondott;
et dixit, sive exoratus, akár kérettevén, akár önként és
sive ultro & sua sponte, maga kinyén. (Babad akarattya
& quibulcunque con- szerent) és akár mintmú okoccal
dimo-

LXXXVIII. Az igazságról,
előör a' tserelő avagy közöf-
ködő igazságról.

855. Az igazság kinecc kinecc az
évet meg-adgja

856. Annak okáért a' ki mással
alkutt, [szerezdör] valamit
fogadott és meg-mondott;
akár kérettevén, akár önként és
maga kinyén. (Babad akarattya
& quibulcunque con- szerent) és akár mintmú okoccal
dimo-

ditionibus aut exceptio- (kötéseckel) és ellenben való ok
nibus, standum est pa- vetéseckel, [fogásokkal] meg-
tis ac promissis p[er] eund. állani a' kötéseknek [fogadások-
nac és ígérteknec edgy általljában.

857. Qui stipulanti 857. A' ki a (el fogadónac foga-
adstipulatus est, obliga- dast tött, (kezet adott) meg. kö-
vit le. telezte magát.

858. Depositum red- 858. A' le tött marhát meg kell
dendum est, non ebne- adni; nem kell el-ragadni sem el-
gandum, nec suppri- reckenteni, (el-rejteni süllyesz-
mendum. tenti.)

859. Nihil, quod alte- 859. Semmit a' mi máé, te ma-
rius est, tibi sine ejus gednac az ő hire nélkül ne tulaj-
scitu vendica asserere au donits (hátrincs) erőfirts avagy
usurpa. foglalaly

860. Quod utendum 860. A' mit véle való élésre el-
accepisti, idem restitue, vörtél, ugyan azont add visszjá,
non aliud; & quidem nem egyebet (mást) sőt penig a'
quoad fieri potest, ejus mennyire lehet, annac kara nél-
absque detrimento. kül.

861. Quod mutuo da- 861. A' mi kölcsön adattatott
tum sive mutuatitium avagy hitelben való noha solle-
est, aliud licet remittas, het, hasznintén) mást küldesz-ís
paristamen valoris & æ- visssa mindazonáltal egyenlő ár-
stimationis. rú avagy érons (ért-mű) és börtújú legyen.

862. Si quis à te mu 862. Ha ki te töled kölcsön (hi-
tuatur, mutua & com- telben) kér, kölcsönt adgy és en-
moda ei: chirographum gedgy (használy) néki: kéz írást
tamen vel arrhabonem, (adó: levelet) mindazáltal vagy
seu pignus, vel prædem kőz jelt avagy z-alagor, vagy ke-
aliave cautione postula. zest (bizonyosság révő fogott em-
bert) és valami egyéb okos módot (ok levelet) kívány.

863. Quia ob morte- 863. Mert az halandóság miatt,
litem, quin & fidei lu- sőt még az hitnec sikkamló volta
bricitatem, cautela opus miatt is, az okos érzékedés sük-
est. séges.

864. Porro qui supra 864. Továbbá, a' ki a' derék sum-
fortem uturas seu fœnus ma felett usorát avagy interest
exigit, non creditor est, kér és veszen, az nem hitelben
sed fœnerator atque da- adó hanem usorás és pénz ki-a-
nist: pessimus autem & dással s' be szedéssel kereskedő:
nequissimus qui anato- leg rosszszabb és leg gonoszszabb
cismis debitorum deglu- az penig a' ki sarcozlatásokkal
bit decorricat ac devo- (usora felett való usorákkal) az
rat, quod nefarium. ó adóssát meg-nyúzsa meg-hán-
rya (hámozsa, bört le vonssa) és el-nyeli, (meg emésztí)
a' melly isten ellen való, mondani is illetlen dolog.

865. Iniquus verò sibi 865. Hamis penig önnön magá-
est, qui alieno ære se ob- nac az. a' ki idegen pénzélő ma-
ruit; & versuram vel au- gát el burítja; és marhájának
ctorem facere, imò cro- pénzre való fordítását avagy kö-
ditoribus nonnunquam tyavetyére való hányását csele-
decoquere & foro cede- kedni, sőt az hitelben adótnac
re argentariamve dissol- néha el pazarolni és a' piarozból
vere cogitur. felre állani (kereskedést el-had-
ni) és pénz váltó helyét felben sakasztani kényszeritetic.

866. Proinde debita 866. Ez okéért az adósságokat
seu nomina quanto ocy- és bezed irásit mentől hamarabla
us dissolve, & epocham öldozd fel fizessd-meg, nevedet
sive acceptilationem; rőrdölte (d-kí) és quirantiát avagy
quâ acceptum tibi refe- menedic levelet; mellyel hogy el-
rat, flagitia. vörte töled n. ked bizony:agot té-
gyen, kívány.

867. Fur

876. Quod quis non rogatus largiur, modeste primū recusā, sed pertinaciter & obstinate ne respue, ne contemnere aspernariq; videaris, & tibi ingratitudo ac pervicacia exprobratur atque obijciatur.

877. Gratiitudinis gradus sunt; beneficium agnoscere, deprædicare, pensare.

878. Munem esse, & munera remunerari seu retribuere, opulenter est.

879. Acceptis hospitibus xenia, necessariis strenæ mittuntur.

880. Conspicuos & donis singularibus antecellentes suspice, revere & honora; sed neminem despice.

881. Prois omnibus obis nemini, cunctis obis precare.

mindenkevec boldog jó szerencsét kívánni,

876. A' ki mit nem kért: tven (kéretlen) ingyen ad, (ajándékoz) módgyával először menteged a- vagy vonogasd előtte magadat, de meg- általkodással és vakmerőséggel meg ne pókjed, hogy megvetni és meg utálni ne lártasál, és tenéked bálá- adatlanság és vakmerő versenyesség szemedre ne hanyatlás és elődben ne veresésed.

877. az bálá- adóságnac grádici [rende] ezec; a jó tete- mént meg isméri, ki- hirdetni, meg- fizetni (meg téríteni.)

878. Tisztviselőncet avagy ajándékat ajándékkal váltónac lenni, és az ajándékat ajándékkal megfordítani avagy visszsa adni, (meg fizetni) a' dú gazdagoké.

879. A' kedves gazdagnac vendegi ajándékok, a' jó akaró barátnak [rokoninknac] új este- doi ajándékok küldetreses.

880. A' tekinteteseket és kiváltképpen való ajándékokkal előbb halladókat; fellvül múlókat; nagy ratartis bec ilyed és isztell ed; de senki meg ne utally avagy sen- ninc ne tartis.

881. H' snálly mindeneknek sen- kinek ne aris. (ne légy ellenére)

XC.

XC.

De Fortitudine.

XC.

Az Erőfőégről.

882. Magnanimusest qui secunda & adversa indifferenter ferre potest valō jókat és véle ellenkező gonoszokat meg- különböztetés nélkül el- viselheri.

883. Nihil enim vulgare admiratur, ad rem pentina non consternatur, labores ad se attinentes non detrahunt, & quibus se addixit eos alacriter subit, & strenuē urget: pericula inevitabilia, si imminēt impendent vel instant, intrepidus adit; & animo sē suffert; audaciam modo & temeritatem refuglens.

vel szenved; (viseli) csak színtén a' merészséget és vakmerőséget el- kerülvén (futván, távoztatván.)

884. Propterea quod capir, continuat: tessus tamen & lassus, ne penitus succumbat, remittit ac quiescit parumper. lyön belőle, (alája ne feküdjec) alább had- gyá és meg- nyug(zic egy kevesé.

885. Pusillanimis ex

N 2

adver-

adverso prosperis inta- vü [csékély elméjü] ellenben a
mefcit, calamitofis defi- boldog szerencsés állapotok ban fel-
dens animum despon- fuvalkodó. a nyomorúságossá-
der, inopinis percellitur, ban le ülépedvén [le erezked-
ad quemvis strepitum, vén, apadván, süllyedvén] elmé-
efforminaté trepidus & jét el-hadgya (le uúgeftis, a vé-
querulus est: mutire vel lelteneken el retten akár mi zór-
hifcere vix auder. géfje u afzfzonyi módon reftkerő

és panaszkodik (fopanódó kapolódó fapétó csak
mottzanni is vagy szufzogni [lebellemi] atig mer.

886. Inter fortem igitur & ignavum, legnem, és lonyha lágy, löffu) tunya, reft
pigrum, quid interest? kőzót, miuoda külömbfég va-
ille munia feu partes vo- gyon? Amaz az ő ríftzire néző
cationis folicité agit, hic dolgait avagy hivataljánac rē-
negligenter; ille fedulō fzeit szorgalmatofsfággal csele-
& diligenter, hic focor- kefti ez mulator va; (hivalkod-
diter; ille enixé atque va) amaz tellyes igyekezettel és
accuraté, hic remifse & szorgalmatofsfan, ez immel ám-
defunctoriē; ille quietē, mal; [gyengén, lágyan] amaz
hic protervū ac procaci- minden rehetézzel és gondoffan,
ter; ille nihil cuctando, (helyffen) ez puhán [reften, lá-
hic omnia procrastinan- gyan] és el mőképpen; amaz
do; ille incessanter sine tsendffen ez nyakra vonaffal
intermissione in propo- [nagy bajjal] szilajúl vagy ké-
fuo decoro pergit, neff n; amaz semmit nem hal-
hic defultoriē tergiver- logatván, ez mindenenket napról
fatur & reftitrat: uno ver- napra hallafztván; amaz meg-
bo, ille viget, hic lan- ftúnés nélkül felben hagyas (fta-
guet ac torpet ubique kaftzás) nélkül az ő difes (ékes)

fel-rótt (fel-vótt, el-indított) ftándékában elő megyen, ez
ide-

ide s' tova ugrándozva (tétová k. p. do)va) tétová-
(vonyegattya magát, vonakodik) és aldogal: egy fő-
val, amaz jó erőben vagyon, (vidám, virgonesz)
ez lankad és el forvad mindenűrt.

887. Desidibus & o- 887. Az henylőknek és hivalko-
tiofis, pigrítia legnitici dóknac, reftfégre tunyafsfágra és
atq; acedia dectis, fem- izellenségre (kedvetleniségre)
per feriaz sunt: etiam, adattattaknac, mindenkor inne-
proftitit diebus otian- pec vannac: még hékőz napo-
tur atque vagantur. kon-is hivalkodnac és ide s' tova
csavarognac [kullároznac, kullognac, kuritolnac.]

888. Navus five gna- 888. A gyors avagy ferény még
vus etiam in otio nego- az. hivalkodásban is munkás
tiolus est. [dolgos.]

X C I.

DE PATIENTIA.

X C I. A' békefséges tüéfről
avagy szenvedéiről.

889. Ærumnofam 889. A' nyavalyás állapotot nyo-
conditionem, miseriam morúságot és inséget meg-ftíratni
atque calamitatem de- mit hafznál, ha nem adattatik
plorare quid prodeft, fi [engedtetit] jobbra változtatni
non datur in melius [fordítani, cserélni.]
commutare?

890. Patiens gemit, 890. A' békefségestűró (szenv-
lachrymatur, fler; non dó) nyög, könyvet hullat, kefe-
autem plorat, ejulat, la- reg; nem fir penig, zokog ftíral-
mentatur. maffan panaszkodik.

891. Injurias atque 891. A' boftzfúrágokat és ká-
calumnias non repen- romláfokat nem adja, (mérí-víft-
dit, aut retaliat ulciscen- fta) avagy nem tromfollya meg
do, fed æquanimiter to- boftzfúráffal, hanem csendes
lerat.

erat, exiequans potius
quàm exaggerans.

892. Indignatur qui-
den indignè factis, &
malevolo succenset ac
stomachatur, verùm
non effervescit in vindi-
ctam, nec vehementer
invehitur in quenquam:
inensus est alicui, non
infestus.

893. Iram seu iracun-
diam cohibere, ignosce-
re & condonare vel re-
mittere culpam, parce-
re etiam inimicis, benè
ordinati excellentisque
animi est: exardescere,
fremere, furere, minari
seu imitari, maledice-
re, diras imprecari, im-
potentis & sui non com-
potis.

894. Impos enim sui
est, qui adeò & consue-
tè exardescit, ut se repri-
mere nequeat.

895. Animus genero-

elmével el-senvedi. *
inkább hogy sem min: oregbüvén
[kilyebb terjesztvén.]

892. Bosszorkodó ugyan a' mel-
tatlan (illetlen) cselek-deteiken,
és a' gonosz akaróra fel gerjed ha-
borodó és gyomra meg háborodó,
de nem forr fel (buzdul ki) a'
bosszú állására. sem felettéb való
kemény indulattal nem feneked-
(szitkozód) senkire: neheztel-
lő valakire, nem halálos gyűlölő.

893. az haragot avagy haragof-
kodást meg-tartóztatni, meg-en-
gadni és meg ajándékozni vagy
meg-bocsátani a' vétkeket, (bűnt)
kedvezni még az ellenségeknek-
is, jól rendeltetett és nagyra: os-
(méltóságos) elmétől való dolog:
fel-gyűladni; (gerjedni, lobban-
ni, agyarkodni) fogat csikorgat-
ni dúboshódni) zúgolódni, dúlni
fűlni, fenyegetni) avagy fenyege-
tözni, gonosz mondani (átkoz-
ni) átkot kívánni, erőtlenség és magával nem bíró.

894. Mert magával nem bíró az,
a' ki annyira és el addig, meg tű-
zesedik (fel gerjed gyűlad, igen
meg-harag szin) hogy magát s'
(meg ne fűthassa, bírthassa)

895. a' nemes elme inkább akar
lus

sus mavult mitis esse, szeléd lenni, hogy sem kegyetlen
quàm atrox & iracun- és haragoskodó; alázatos, (enge-
dus; mansuetus, quàm delmes) hogy sem fene.; vad ter-
ferus; benignus, quàm mérszertű kegyelmes (jó kedvű, jó
trux & truculentus; pla- akaró) hogy sem vér ontó és öl-
cabilis, quàm dirus. dőlő; meg- enge-szelíttethető,
hogy sem i/z szonyu kemény.

896. Sævitia enim, 896. Mert a' kegyetlenkedés,
immanitas & crudelitas, szertelen fenekedé: [kietlenség]
quàm mulceri oporteat, és pogányi kegyetlenség mellynek
nonne bestialis est? és ségertetni (sélédgetetni eny-
hértetni) kellene, nemde nem okátalan sene vad állatéz?

XCII. De Constantia. XCII. Az állhatatosságról.

897. In honesto insti- 897. A' tisztességes igyekezet-
tuto immo è atque fir- ben (szándékban) ki mozdúlha-
miter persistere, con- ratlanulás és erősség n meg állani, az
stantia est; non perleve- állhatatossághoz illic; vigig ab-
rare, levitatis. ban meg nem maradni, az állha-
tatlan könnyűséghez.

898. Sed, heustu, ali- 898. De, halláde (jósztósen) te,
ud est constantem, aliud más állhatatosnac, más meg-ál-
pervicacem esse. tálkodot kemény nyakúnac lenni.

899. Si quis te in bo- 899. Haki régedet a' jóban meg-
no labefactat, obfirma tantorít, erőssíts-meg elmédet és
animum & obstina, us- tökéllyed (kösd) meg, miglen az
quedum obstacula per- akadályokat által szaggatod és
rumpas ac frangas. el-töröd.

900. Rata irritata red- 900. A' meg-erőssítettet körtése-
dere dedecet. ket erőtlenecké tenni (fel-bon-
tani, meg-szegni) nem illic.

XCIII. De Amicitia & XCIII. A' Barátságrol és Humanitate. Emberségről.

901. Si conversatio- 901. Ha a' temásokkal való tár- nem tuam ei, quicum salködésodat annac, a' kivel tár- conversaris, effi visama- salködol, barátságosnac (kedves- bilem, ac perennare, esto nec szerelmesnek) akarod lenni, inferioribus humanus és mind végig (hóltig, éltig, sok & affabilis, æqualibus ideig) tartani, (virágozni) légy officiosus, superioribus az alább valókhöz emberséges és venerabundè obediens, nyájas beszédu, az egyenlőkhöz inibis gratiam. barátságos, fellyeb valókhöz tiszt- telettel engedelmes, s' kedves nyers [kedveséget fogsz találni]

902. Undecunque ab- 902. Valahonnan el-megy el- scedis, valedicere; si quē buczúzni; bakíhez menéndesz, convenis, aut præteris, avagy a' kit el haladsz [el-megy amantier humaniterque mellette] szeretettel és embersé- salutare; solutantum re- gessen köszönteni; a' köszöntőt is- salutare; & discedente más vissza köszönteni; és a' te abs te aliquousque co- töled el menőt valamедdig el- mitari, ne dedignator. kéierni, ne tart; méltatlannac.

903. Interroganti re- 903. A' kérdőnek felelly meg- sponde placidè, saltem kellemetessen. (édesdeden, cse- (ad minimum annuen- deffen, kedvesen) csak (leg alább do) vel renuendo abnu- intvén) vagy vissza intvén tö- endo. led el-intvén.

904. Loquentem ne 904. A' szólót (beszéllőt) meg ne interpeila; nescienti ali- szollits; (beszédeben meg ne há- quid, si tibi succurit, borits) a' valamit nem tudónac, suggere; eum, qui te o- ha nékedesedben jut, juttasd e- petitur, ne morator. ssében; (elméjében) azt, a' kéiregd dicstér, vagy gyalázzal el-buris, ne gondoly véle 905.

905. Cuicumque gra- 605. Valakinek kedveskedhetel- tificari potes ullare, ne akar mi dolgozban, ne tart; ellens refragator, repugnato, abban ne tusakodjál, (viaskodjál, aut gravator; vel gratis harozolly) ellene, avagy ne ne- & gratitudo. hezzeld; még ingyen-is és kedven-

906. Si quis indiget 906. Ha ki szüköl ködic tanács- consilio, consule; si sub- nélkül, tanácsold; (adgytaná- sidio, subveni, opitula- ciot néki tanácsal tartsd) ha re, & auxiliare; si con- segedelem nélkül, menny segítés- solatione, consolare; si gère, vigy könnyeb-éret néki, (ter- suffragio, suffragare; a- hét könnyebítsed) és segélyed; grotosque visita; sic o- ha biztatás nélkül, biztads; (bá- mnium planè demere- toritad) ha jóvalló értelem avagy beris favorem & bene- akarát nélkül, add hozzá jóvalló volentiam. értelmedet és akarátodat; és a'

betegeket látogassd; így mindeneknek talpességgel meg- érdemled (el nyered) kedveket és jó akarattokat.

907. Læsit te quis? 907. Meg-sértetté valaki té- conaive, & suffandes ged? pillogatva halgassd-el, (redd eum: si pœnitet fecisse, hallatlanná) és meg-szégényited da veniam, & oppidò ti- ötet: ha meg-bánta cselekedetit, bi eum devincies ac ob- adgy bocsánatot (engedgy-meg) strings. néki, és igen magadhoz foglalod ötet és kötelezed.

908. Si offendisti, ipse 908. Ha meg-bántottad, te ma- affari, alloqui, placare, gad hozzá szollani, meg-szollitá- deprecari & reconciliari ni, meg-engesztelni, meg-követ- ne pudeat: non dicis er- ni és vele meg edgyerülni (békél- gò, sed serid. leni) ne szégyenlyed nem kep- urálásból, (mondásnac okáért) hanem valóban.

909. Simultatem ran- 909. Az alattomban való meg- N s corum-

coremve in veterascere hasonlást és felgerjedett haragot non fues, ne in odium meg-aggani ne engedged, hogy transeat. gyűlölégre által ne mennyen (ne fordúljon.)

910. Contubernales 910. Az egy kamorás [edgyűt & convictores unanimitas decet. lakó] társakat és egy asztalan életket az edgyeség (egy akarat) illeti.

911. Dissentiones discordiae ac dissidia quin len szivűséget és versengéset (ve-intercedant & eveniant, sekedéset, viromásot) hogy közhaud est possibile: sed ben ne essenecs ne történnyenec, concordia redintegrande alig lehet-meg: de az edgyeséga est tolerantia mutua, nec [egy szivűséget] meg-ujjít-diffidentes per ultio citatni (újjobban helyére állítta ni) troque comiteantes ac kell az egymásnac való türelemmel, intercedentes proxenetas conciliandi. (kölesön szenvedéssel) és az egyetenlen vizsgáló vonó az alá fel-

egyben menőknek és közben járóknac két haragos ssel közt békeféget szerző czimborác által egyben kell békeltettetniec.

912. Fortunatus est, felicesque successus habet 912. Jó szerencsése, és boldogelicesque successus habet menetele vané valakinek? ne aliquis? ne limis aspice borges, tekerős kandal szemekaut specta, fave: infortunium? commiserare. (ne kájanlyad) kedvezz: seren-Misericordis est miserorum misereri. ciétlenségé? bánakodgyál rajta. A' könyörületet szivűe a szegényeken könyörülni.

913. Veritatem aut veritatem imprimis stude; 913. Az igaz mondásra vagy ritati imprimis stude; igazságra leg először is (minde-mendacio nihil tetrius nos felett) igyekezzél; az ha-qui

qui comminiscitur quod zugánál semmi nincsen rufmentiat, exosus est. nyabb: a' ki olyat gondol ki a' mellyet hazudgyon, gyűlöléges az.

914. Si quid innotuit 914. Ha tudásodra esett valami secreti, ne divulga; & titoc, ki ne hirdesd; (a' község közt quamvis aliquis contene ne terjeszsed) és haszintén vatur, à te non reuelat; laki tudakozná is, reitold meg-race, inquam musta, & ne tudgya, halgass, mondosulogj, musta; taciturnitas tua és suttogj. a' te halga: óságod nemini incommoabit, senkinek nem árt (nem léssen árteque apprimé commatmára haszontalanságára) és mendabit. tégedet felettéb igen jog dicsírni (commendálni) avagy ajánlani.

915. Inter hilares, te- 915. A' vidámok között, komortricus ne sis, nec tamen kedvű ne légy, mindaz által nem-efficere laetus. is igen ki erefkedet örövendő (selette vig) 916. In alios dicax haud 916. Massakra szólo (mondé-esto, & formocioando si kony) ne légy. és a' beszélgetés quid festivi ac lepidi ad- körben (beszélgetvén) ha mi ékesmises, sales sint, non ca- séget és nyajáságot elegyíess, évilla; allusiones, non kes (jó izu) tréfác legyenec, nem vellicationes: ne quem csapdiságot; tréfás hozza mon-praesentium lacesas, ab- dasoc, (jártkos állásoc, véle jad-lentiumve calumniaris. zásoc) nem beszéddel való tépegetésec: (mordály beszédec) hogy valakit a' jelen valóc közzül ne ingerelly, és a' távul valóc közzül rágalmazz (káromly.)

917. Nam iurgari, ri- 917. Mert veszekedni, (viszát xari, & vitiligare, agre- vonni) garáz dalkodni, és parvarstium est: criminari & kodni, a' mezei paraszoké: bú-deferre, susurrum & nőssé tenni és vádolni, a' suttogodelatorum: vexare & ex- allatomban járó közköpüké és agitare

agitare, balatronum & vadaskodóké: szóval fogdosgatni
 furrarum: conviciari, (kórözgetni) és meg-rázogatni,
 convitiis proscindere, & a' semmire kellő cselsapóké és
 contumeliâ officere, ne trágár beszédű bitangoké: (tsá-
 quam & n-bulonum. tsogó nyalkáké) szidalmazni szí-
 dalommal rutítani, és gyalázattal (boszszúsággal)
 illetni, hitván és rosz semmire kellő embereké.

XCIV.
 DE CANDORE.

918. Cum quo versa-
 ris, tibi que necessitudo
 est, erga illum apertus
 sis, sine fraude, dolo &
 fallacia: amicum enim
 fraudare & fallere, quæ
 gloria?

919. Fidei loco fidus
 esto; clam illo, furtim,
 lneius fraudem nihil oc-
 cipe: nam perfidè qui a-
 git, perfidus est, sibi que
 perditione machinatur.
 920 Si quid taxandum
 est, non clam fiat, sed co-
 ram, in os; idq; parthe-
 nâ, prout sentis, modò
 tempestivè & sine ama-
 pulentia.

je korán (jó idején) és mérgessen sebbetõ keferítés nélkül

XCIV. A' búbéli tisztaságról
 avagy tiszta hiveségről.

918. a' kívülforgasz, (társal-
 kedol) és tenéked szövetség a-
 vagy barátságod nagyon, ahoz
 nyilván való légy, álnokság. tsá-
 lard-ág és meg-csalás nélkül:
 mert barátodat meg-csalnod és
 álnokul reá vanned, micsoda di-
 csőség? (dicsiret, dicsekedés.)

919. Hiveséges társodnac hív
 legy; titkon ó tôle, lopva, az ó
 meg-csalására semmibe ne fogj
 és ne kezdgy: mert a' ki hitetle-
 nül cselekedik, hitetlen az, és ma-
 gánac veszedelmet farag (késit.)

920. Ha mit meg-kell feddeni,
 ne titkon (alattomban) légyen,
 hanem előtte semtül semben; és
 az-ú az szóban való bárársággal
 (iparlás, himezés hámozás nél-
 kül) a' mint érted, csac hogy ide-

911. Ab

921. Ab amicitia nihil
 alienius assentatione. 921. A' barátságtól semmi nincs
 idegennyebb (távollyabb való) az
 bizelkedésnél.

922. Cernis erimen?
 ne dissimula, mone, in-
 crepa, objurga: etenim
 cur non cernere, simu-
 les. 922. Lárod a' bünt avagy vét-
 ket? ne fedezgesd (palástold) el,
 ints meg, fedd meg, dorgáld-
 meg: mert ugyan-ú miért nem
 látni, tetteknéd.

923. Si proximus de-
 liquit, aperte corripè &
 corrige: adulari versi-
 pellium impostorum
 est. 923. Ha felebarátod vétkezett,
 nyilván szollis (pirongasd) meg
 és igazíts (jobbíts) meg: bizel-
 kedni (kezére adni, hazudozni)
 a' soc színű czigány ravasz embereké.

924. Si quis utilia lo-
 quitur, assentire: si in-
 utilia, ne assentare.
 924. Ha ki hasznosokat szoll ed-
 gyet érts: (reá hajolly adgy helyét
 annac) hogy ha hasznontalansokat,
 bizelkedgyél (szineskedgyél.)

925. Palmum & offu-
 cia abstin: candidè &
 sincere omnia. 925. A' sörgölödés (apolgatással,
 törölgetéssel való bizelkedés (és
 szem fény vesztõ tsalárd színez
 [szem fedelec, pók háló] távol legyenec
 tiszta szívet és hiveségesen mindeneket.

926. Veritatem inge-
 auè fateri ne erubescas, meg-
 neque verecundator, uti tarti
 seu prout conscius es: a'
 cur enim adjurari velis?
 926. Az igazságot szabadon
 vallani ne szégyenlyed ne-
 és mértomnas, a' mint avagy
 tudója vagy:
 mert ugyan-ú miért akarnál meg-
 esküdtetni vagy istenre kényszeríteni?

927. Quorum non
 dum tibi exploratus est
 candor, familiarem te
 927. A' kiknek még tenéked meg-
 nem próbáltatott avagy kém-
 letteset hivesége, azokhoz barás-

non

non exhibebis: cetero-
quin [aliás] contem-
ptum incurres.

928. Ignotis blandiri
noli, ne te lenocinari ac
insidiari existiment.

XCV. De Conversati-
one erudita.

929. Cui ab occupa-
tionibus vacat, vadat ad
congruam: cum ta-
men, cui invisus es, ne
invisas, sed missum fa-
cias,

930. Cuius sit dilectus
sodalis, & cuius condi-
tionis, nobilis an igno-
bilis, ignominia tibi ne
ducas, dummodò sit
frugi, & ad ingenium
tuum congruat. Ab in-
famibus tibi cave.

931. Sodalitla disso-
luta & nauci devita: vi-
tiant enim mores.
[lyed] mert meg-vesztegetis (vétkesítis) a jó erkölcsöket.

(ságozzan magadat ne adgyad: e-
gyéb aránt (másképpen) utalásba
még [meg-ve-é: ten jut(sz)]

928. Az ismeretleneknek ne hi-
zelkedjél. (nyájaskodjál) hogy
pégedet keréteni és lefelkedni (o-
lalkodni) ne vellenec.

XCV. A' tudós tárfalko-
dásról.

929. A' kinek a' foglalatofá-
tionibus vacat, vadat ad gokú: üresége vagy, mennyen
congruam: cum ta- el az ó tréfas beszéllő társához:
men, cui invisus es, ne azt mindazonáltal. a' kinnél gyű-
invisas, sed missum fa- lölséges vagy [a' kitől meg nem
cias, látattál avagy a' kívül semben
nem voltál] meg ne látogasd, hanem utára
bocsásd [békét hadgy neki]

930. Honnan való legyen a' te
kedves pajtásod, [kenyeresed]
és minémű állapotu nemesé avagy
nemtelen, gyalázattól magadnac
ne tartsad [tulajdonítsad] csak
hogy legyen haszonra. és a' te el-
médhez illyék: A' rossz hír név-
ben forgókiul meg őjjad maga-
dat.

931. A' felflett erkölcsű és hijá-
ban való semmire kellő tárfalko-
dásokat el távoztassad: [kerül-
lyed]

932. Do-

932. Docti deambu- 932. A' tudóssac sétálásokban
lationibus delectantur, [alá s' fel járásokban] gyönyör-
five meditandum sit, si- ködnek, akár elmélkedniec [gon-
ve confabulandum. dolkodnioc] kedlyen, s' akár be-
szélgetniec.

933. Cum in aprico 933. Mikor a' verő fenyves hej-
lpariari tatum vel per- zailan helye [téren] / séralni unal-
tatum est, consideratur in mas avagy meg-unat, le-álne-
umbra. az árnyékban.

934. Næ pulchrum & 934. Bizonyára szép és tudásra
scitum est, cum diffi- méltó elmés dolog, a' távol va-
colloqui & quidvis si- lóctól edgyütt állani (össze be-
gnificare posse, non per szélleni, és akármit meg-jelent-
nuntios, sed per literas. hetni, nem követec állal, hanem
levelec által

935. Antiqui in tabel- 935. A' régieci viasz/szos tábláts-
lis ceratis, ut deleri ac kakon, hogy le törölthetniec és
deteri posset, exarabant; le dorgól ethetniec. írniac vala;
& cum iis tabellarios és azok l a' levélbordozó postá-
mitabant live legebant: kat küldic a' vagy követéségben ho-
nobis papyrus & attra- a' attrác vala: minékunc a' pa-
mentum commodiū pyros és tinta alkalmasabbban
inserviunt. szolvalnac

936. Epistola compli- 936. Az egyben rúrt [össze ta-
cata, ne legi queat, nisi kartatott] levél, hogy meg ne
ab eo cui destinatur, ob olvastathassac, hanem csak attól
signatur sigillo: refi- a' kinek rendeltetie, (a' kihez íza-
gnanda, nisi intercipi- ztatitac) bé-pec-éreltetie peccé-
atur, illi ad quem interi nyomóval: mellyne- fel kell sa-
prio spectat. kasszárni. [a' melly fel-nyitandó]

hanemha a' vitelközben el fogatic, attól a' kire a' fellpál
való írás néz avagy tartozic.

937. Cog-

signant, quam simul ac attingerunt, illico seu protinus consistunt: qui ultra procurrerit, aut eis & citra eam substituerit, ludum perdit.

948. In circo equitando, in agone luctando & reluctando, uter alterum conficeret vel supplantaret, concertabant Romani.

949. Gladiatores, athletæ, & pugiles in palaestra, congregiuntur, a direttore laniat.

950. Cum duodiglandantur, duellum est; ubi alter intentat ictum & infert, alter inhibet & propulsat: vincit autem qui infligit.

951. Gesticula or seu agyrra, actionis volubilitate, aciem spectatoris perstringit: sed præstigiæ sunt, non miracula; ta-

for) lineár (barázoló vonást) je-gyeznek, a mellyet mihelyen elértenek, leg ottan avagy mind-gyárást meg-állanac; (meg-állapdnac) a ki tovább futánd, avag' innen és kívül azon meg-álland, a játékot el-veszti.

948. A játékos keredéd helyen szágulduva az halálos bájvívásban bajnakságot vív, és vissza tud-akodván, melyic a másikat ölberné meg [végezhetné ki] avagy kajmocsal vehetné le. (gancsával) harcolnac vala a Romaiac.

949. A kardoskodóc, bajnokoc, és ökölrel viaskodóc [küszködóc] a küsködő játék helyen, őszve mehet, (meg útköznec) a viadal tanító mesternec igazgatósból.

950. Midőn ketten kardoskodnac, két vitéz közt való bajviadal; azból az egyic úrést mérget hozzá és hozzá csap, a másic meg-tarióztatíya, (fel-veszi) és félre veri: [bátra avagy félen

úti] meg győzi pedig a ki meg-sérti. (úrést csapást ejt.)
951. Az országot járó játékos avagy szemfény veszítő alakos, az ő cselekedetinek gyorsan forgásával, a reá nézőnek szeme fényét meg-tompítja: (el-veszti, meg-leszque

lesq; præstigiatores mevakittya) de var'fő szemfényritő vera fex civitatis dicuntur.

és az illetén varasfőc méltán a várasnac igaz sepredekínc mondattatnac.
952. Mimus & histrio 952. A más személyet követő personam alterius exprimunt & effingunt. [tetterő] avagy egyébnc magaviselését ki-ábrázoló és allorczás másnac személyét ábrázollác és formályák-ki.

953. Comœdia perple-xum actum repræsentat, sed cum jucunda catastrope: tragœdia tristem habet exitum. 953. A komedia avagy meg lett dolgot szem eleiben mutató járécskeresztül kasúl egyben fűződ-ző (kerengős) cselekedetet mutat, de gyönyörű meg fordúlással avagy kedves véggel: a trágedia szerzetes játéknac szomorú ki menetele vagon.

954. Theatrum in pro-parulo est: scena sipariis velatur. 954. A játék néző hely tetzetes (látható nyilván való helyen) vagon: a komédiát jászó lével

sin, elől függesztő ponyvával (sönyeggel, kárpittal) avagy játék helyfedező serge lepellel burított (fedeztet) bé.

955. Bacchanalia lar-vati peragunt. 955. A farsángokat az állorczások viszik végben.

XCVII.
De morte & sepultura.

XCVII. Az halálról és temetéről.

956 Moribundorum speciale symptoma est, stertor lethalis.

956. Az halálhoz közelgetőknek (halálban vonakodóknac) kiváltsképpen való esetec, [halálos betegségnek jegye] az halálhoz álombéli horkogás.
957. O mortales, quotusquisque vestrum re-

lyon s' mellyic gondolja, meg köz-pulat,

putat, ab hoc puncto æternitatem pendere? *zárulatos. erről a pontomúl az örökké valóságot függeni.*

958. Nam, ut exspiraveris, confestim & ex templo anima ad coelos vel tartara migrabit. *958 Mert mihelt lelkedet kifuvod, (bocsátod meg-hals) mind gyárt és leg ottan (azonról) a lélek az egekben avagy a poklokra mégyen.*

959. Funus funestis ritibus adornatum, id est, pollinctum, lugubriter indurum, capulo conditum sandapilæ seu luculo impositum, à vespilionibus efficitur. *959 Az halott halotti sokáfor (módot) szerini fel-é effittetvén az az, meg-kenetettvén somorúgásiban fel-öltöztetvén, koporsóban el-rejtettvén, szent Mihály lovára avagy hólt testeket ki-hordó taráglyára fel-téttvén, az halot temetőktől avagy sír-ásktól ki-vitetteric.*

960. Fiunt exequiæ seu inferiæ cœmeterium versus, pompâ funebri: & sepelitur, hoc est, infertur sepulchro ac humatur corpus exanimum & exsangue. *960. Lészne halotti késérifec avagy halotti (áldozatoc)ristféség tételec a cimeteriom avagy temető kert felé halotti pompával: és el-temetteric, az az, bevitetic a sírban (temető börtben) és földel bé rakattatic a lélek nélküli*

961. Prisci cadavera ustulabant & concremabant, inde sepulchra busta sunt dicta. *961 A régiek az hólt sefteket (dögöket) sütögetic és egyben égetic vala, innét a síroc égető helyek nec mondattattac.*

962. Eriguntur cippi & epitaphia: epicedia cantantur. *962 Fel emeltet nec emlekezetre való oszlopoc avagy koporsó kövec és koporsóra való verfec: az halotti verfec énekelter nec.*

963. In

963. In ingentissimo conductæ præfixæ plangebant, lellibus & nani- [jaigatnac] vala, síralmas ohajis laudes elogia atque, [ráfokkal és halotti énekekkel] encomia defuncti enumerantes. *963. A pogányságban a bérben fogadott sírató aszszonyoc sírnac [jaigatnac] vala, síralmas ohajis laudes elogia atque, [ráfokkal és halotti énekekkel] encomia defuncti enumerantes.*

964. Et ne manes errarent, iusta ac parentalibus epulis fasciabant. *964. Es hogy a ké múlt lelkek errarent, iusta ac parentalibus epulis fasciabant. [fogatnac] vala, síralmas ohajis laudes elogia atque, [ráfokkal és halotti énekekkel] encomia defuncti enumerantes.*

es vifelt dolzait (jó magavifelését) a halotnac elősámláiván

[XCVIII. De providentia.

XCVIII. Az Istennek gondvifeléséről.

965. Ita mors interventus suo finit omnia. *965. Igy az halál az ő közben vetterésével [jövésével] mindeket el-végez.*

966. Omnia enim temporalia, caduca, fluxa & transitoria sunt: exoriuntur & intereunt. *966 Mert mindenec ideigvalóc [tartóc] esendóc [romlandóc] el-folyóc és el-mulandóc: [átalmenendóc] ki-kelne (fel-támadnac) és el-veszne.*

967. Etiam si aliquid stabile videatur, vetustate ipsa atteritur & decedit. *967. Még ha szintén valami alstabile videatur, vetustate ipsa atteritur & decedit. [tartóc] esendóc [romlandóc] el-folyóc és el-mulandóc: [átalmenendóc] ki-kelne (fel-támadnac) és el-veszne.*

968. Permutationibus alternationibusq; subiectis subjacent omnia: *968. Hirtelen való változások alternationibusq; subiectis subjacent omnia: [fokúszne] mindenec: minek-*

O 3

qua-

qua propter felicem di- okáért boldognac mondják azt, a'
cunt eum, qui tempore ki az időnek szolgálni tud; mert
inservire novit; omniū minden dolgoknak viszontagság-
onim rerū vicissitudo est. gal való változása vagyon.

969. Atheus tamen 969 Istentelen (Isten nélkül) va-
est, qui temerè volutari ló) mindazonáltal az, a' ki vak-
autumat res nostras fa- jában avagy történetből forogni,
to & fatali necessitate véli a' mi dolgainkat: az Isteni
succedunt omnia. rendelésnek és el kerülhetetlen
Isteni végezésnek szükséges voltának
utánna következnek mindenek.

970. Fors & fortuna 970. A' történet és szerencse
nihil sunt. semmit sem.

971. Furtivos qui- 971. Ugy vagyon hogy történet
dem & improvisos casus szerint való és véletlen eseményeket
esse concedo, sed nostri lenni meg-engedek, de mi reánk
respectu, non providen- nézve nem az Isteni gondviselés-
tia, quæ minutissima re nézve, a' ki még a' leg kisebb
etiam nutu suo dirigit. (apróbb) dolgokat is az ő akarat-
tyával (intésével) igazgat.

972. Nam & capillos 972. Mert még hajunk szála-
nostros numeratos esse, is meg-számláltatnak lenni,
testatur Salvator, ut ne bizonyította Idvezítőnk, hogy
quidem unicus perire, még csak egyik is el ne veszhet-
queat. sen.

973. Ideò insolitas mu- 973. Azokáért a' sokatlan vál-
tationes, ostenta, prodii- tozásokat, elővemeg mutatófoc,
gia, & portenta, omni- természet ellen való valamit
nosa, boni vel mali si- jelező dolgoc, és jelengető ísso-
gna, antecedunt. nyu tudác, ionac vagy gonosznac
jelei, elől vesztic.

974. In-

974. Infunt ergo o- 974. Benne vannak tehát min-
mnia rebus. denec a' dolgokban.

975. Sed ubique præ- 975. De mindenütt (akár hon-
sagia captare, superstitio néi akár miből is) előve meg-ér-
est: si tibi Dominus ali- zést (jóvendőlést, varaslést) kep-
quid manifestare aut re- dosni babonáság: (hamu Isteni
velare dignabitur, non tisztelget) hatened az Ur vala-
te latebit. mi meg-nyilatkoztatni avagy
meg-jelenteni méltóztatni, nem legyen te nálad
el rejtve (nem titkolatik-el tőled).

976. Tu pius esto. & 976. Te kegyes légy, és alázatos-
supplex ora: non te de- san könyörögj: (imádkozzál)
relinquet ille, qui æquè nem hágy-el tégedet az a' ki egy-
præcivit, prævidit & aránt (azonképpen) előve meg-
prædestinavit, quid cras, tudta, előve meg-látta, és előve
perendie seu die peren- el rendelte micsoda holnap, hol-
dino, & deinceps, post- nap után avagy harmad napon,
hac, in posterum, de te és az után, ex után, en necután-
futurum sit, ac quod he- na, te felőled jóvendő (követke-
ri, pridie, & ab hinc tot zendő) legyen, mint szintén a' mi
annis factum est. tegnap, tegnap előtt, és ettől fog-
va annyi soc-sztendőc alatt meg-lőtt.

977. Fatum tuum ne 977. a' te felőled való Isteni ren-
anticipi, sed expecta. delést (végezést) meg neelőzd,
hanem várjad.

XCIX. De Angelis.

XCIX. Az Angyalokról.

978. Produxit & in- 978. Teremtett (ki-hozott a'
visibiles angelos, eosque semmiből) láthatatlan angyalo-
innumerabiles seu innu- kat is, és azokat pedig számlál-
meros æternum Numé, hatatlanokat avagy szám nélkül

ad regem inferiora ad-
ministrat libi.

valóknac igazgatóára

979. Non quod ege-
ret (indigus esset) ope,
sed quia sic est placitum.

980. Constituerat
hos in celo supremo seu
empyreo: sed quidam
desceperunt defecerunt-
que ab eo per superbi-
am, deturbatique ac re-
legati idem sunt coelitus
ad infernum, quem &
orcum & erebrum & a-
vernium dicunt.

981. Qui in sua inte-
gritate permanferunt,
confirmati ac roborati
sunt, ne labi amplius
possint.

982. Circa thronum
Creatoris sui millia mil-
lium myriades adstan-
tes, eum colunt, adorant,
laudant, celebrant, ma-
gnificant & venerantur.

983. Amandati obe-
unt mandata, legatio-
neque functi revertun-
tur.

valókat az ő öcké való mennyei
felség, (Isteni akarat) az ide alá

valóknac igazgatóára [bírása] szolgáji ő magának.

979. Nem hogy szükségkód-
nét [szükség volna] segítség nélkül,
hanem hogy így tetszet.

980. Helybeztette [állította]
hos in celo supremo seu
empyreo: sed quidam
desceperunt defecerunt-
que ab eo per superbi-
am, deturbatique ac re-
legati idem sunt coelitus
ad infernum, quem &
orcum & erebrum & a-
vernium dicunt.

981. A kik az ő épsegekben (e-
gész állapotokban) meg marad-
tanac, meg-erősítetttenec és
meg-vastagítottatnac, hogy töb-
bé el ne eshesse.

982. Az ő reverenciájának kirá-
lyi széki környül ezer szerie való
ezerniezeren (tiz-ezeren) ál-
ván, őtet tisztelc, imádgácc, di-
csőrc, dicsőitc, magasztalják és
félelemmel bocsúllc.

983. El-küldetvén fel-vestic
(végben viszc) a parancsolato-
kat, és a követségben el-járván
viszsa [meg]térnc. 984.

984. Affociant se, ius- 984. Társaságul adgyac mago-
su Dei, piis jam inde à kar az Istenec hagyásából. (pa-
nativitate, tanquam cu- rancsolattayából) a kegyes hivek-
stodes, ut mala averrun- bez még születésekről fogva, ugy
cent averrantque, & ab in- cent- & ab in- cent- & ab in- cent-
fultibus satanæ prote- a gonoszokat el-térítéc (bárén-
gant. tsác) és el-fordítác, és a Sátán-
nac incselkedési. ül [ingerléstől] meg-öltalmaz-
zac [takargassác, bé fedezgesséc]

985. Verum enim ve- 985. De mindazonáltal a mit a
rò quod de genis binis jó szerenc-ét hozó istenekről avag?
inquiunt, incertum est. bázi augyalokról mondanac, bi-
zontalan.

986. Apparent inter- 986. Meg-jelenec ottan ottan
dum, sed disparent rur- de el- enyészenc viszon: nem
sum: non fascinando, igérvé, (sem fény vesztéssel)
sed reverà. hanem bizonyára.

987. Cacodæmones 987. A gyakran meg-jelenő já-
apparentes spectr. & tékos gonosz ördögök tudáknac
phantasmata vocantur; és elmétől ki gondolt iszonyu lá-
tumultuantes noctu, per- tásoknac hívattatnac; az éjjel
noctem intempestam, alkalmatlan késő éjjel zenebonás-
lemures; famulantes, kodóc, boszorkányoknac; a szol-
lares & penates. gáló (vigyázó) lelcek, bázi an-
gálóknac és bázi isteneknac.

988. Magi & nigro- 988. A bűjös bájosoc és ördön-
manci (necromanci) cum dæmonibus collu-
gósoc [garbonczás deákoc] az
dentes, incantamentis ördögökeledegyütt járdodozván,
suis magicis scriptis & az ő bűjös bájos babonásdöggel
alios dementant. red olvasásokkal önön magökec

és egyebeket- is meg-esztelenítnc [bolonditnac]

989. Sed vā diabolo & consortibus ejus, nisi communioni renunciant, ac resipiscant, se convertant, emendent, & serio pœnitentiam agant! ad gehennam detrudentur & relegabuntur.

990. Vindex enim erit gloriæ suæ Deus omnipotens.

C. Clausula.

991. Cedē sodes, dic amabō (his) quid restat? Eatenus enim tradita (absit arrogantia dicto) utcunque, qualitercunque, quomodocunque sum consecutus.

992. Siccine rain'hem, macte sedulitate istā! Restabit igitur ut per hanc januam ingressus, tūc Latīnæ, Gallicæ, Italicæ, ac Germanicæ linguæ palatia vivide & hilarē seu hilariter lustrare properes; & quæ hic raptim

989. De jaj az ördögnek és az ő társainak, hanemha annak társaságának ellene mondanak, és meg-térnek, magokat meg-for-dítják, meg-jobbítják, és való-án gossan penitēciát tartanak! a' gehennának tűzere le-taszíttat-nak és ki-küldettnec, [ki-űzet-tetnec]

990. Mert bosszú állója lesz en az ő dicsőségének a' mindenható Isten.

C. Bé-rekes-tés.

991. Nosza barátom, mond meg kérlek (ha mered, ha akarod, ha vankedved) mi vagyon hátra? Mert a' szerint ki adattakat (rával legyen a' szóban való kérés-ség) valamint, akár miképpé im-igymagy véghez vittem elértē)

992. Ugy vané? azt mändő? imé, nosza (hozzá) ilyen (szorgalmatossággal) hátra leszen ez-ekáért hogy ezen az ajtón bé-menvén, mind a' tudományoknak, s' mind a' Deák, Francia, Olasz, és Német nyelvnek palotáit eleven-téggel és vígan avagy vidámság-gal szemlégetni fiessej; és a' mel-lyeket itt ragadozva (futva) és

Gar-

carptimque cognovisti szaggatva (falatanként, daraut asperxisti, prolixius bonként) meg-ismértél és meg-uberūs & ulterius in tekintettél, hosszabbban bővebben ponis authoribus specu- és tovább a' jó authorokban (köny-veket szerző tudós emberek ír-ásiban) szemlégeff.

993. Habes enim hīc summatim & succinctē somma szerint és rövideden, rövid in brevi synopsis & com-vid ösve szorítottatott írásban és plexione, ceu rudimen-egyben foglalásban, mint egy első ta, quā Philosophiæ quā sengői (kezdeti) mind a' világi Theologiæ: nihil tant-bölcs: égnec, s' mind az Istenről opere omīssum reor. való tudománynac: (Sz. Ír-ás-nac) semmit ollyat el-hagyotnac lenni nem itélic.

994. Auctarii loco 994. Szerzés gyanánt (helyet) suadeo & admonco, ut javallom és intlec, hogy a' kegyes-ad pietatem convertas ségre (Isteni félelemre) fordits junctim omnia, nī pseu-össvefféggel mindeneket. hanem-dochristianus salutari ha hamis keresz. yennek kösföntet-velis. nr (nevezetnī) akarsz.

995. Scito enim fore 995. Mert tudgyad rövid nap propediem, ut redda-meg-lezni, hogy mindenekről szá-mus omīum rationem: mot adgyunc: tudni illic midőn nempe quum venerit el jövend. e' világnac dicsőséges Salvator mundi glorio-idvezítője (meg-Vál-ója, Szaba-lissimus, ut suscitret vel ditója) hogy fel-támaffson avagy excitet & judicet nos: fel-kölcsön és meg itilyen min-ubi manifesta & occulta ket: az hol a' nyilván való és tit-patefient. kes el-rejteter dolgoc ki-nyilatkoznac.

996. O beatos qui 996. Oh boldogoc az oc a' kik nec tunc propitium habe-ackor kegyelmes (irgalmas) lé-bunt

bunt! saluabuntur. am-
brosiâque ac neſtare in
æternum ſeu ſempiter-
num paſcentur
ſen' idvezülne, és halhatatlan-
ságnac étél' el [mennyei élő ke-
nyérrel] s' halhatatlanſágnac ita-
lával [mennyei élő itallal] vég-
nélkül avagy mind öröckén legeltetettne.

997. Faxit miſerator 997. Cselekedje meg a' mi raj-
atq; Redemptor noſter, tunc könnyű ülös meg-váltó, kog'
ut hîc miſericordiâ ejus itt az ő kegyelmességével [irgal-
juſtificati in charitate] maſſágával [meg igazúlván a'
coaleſcamus. ſereterben edgyes legyünk [edgy-
ben forradgyunc, őszre foglaltassunc.]

998. Tu ei conficere 998. Te ő nek' régy vallást és
ac vota vove, devoteque fogadásokat fogadgy és ahétatof-
& fervide præcando pe- ſan' buzgóſágoſſan könyörögven
netralia cœli penetra, ut az egeknek belső reſeit meg haſ-
jam nunc cœlitibus an- ſad, hogy immár moſt [ciac im-
numereris. már-ú] a' mennyei lelket ſeregé-
hez ſámláltaffal.

999. Ave & vale. 999. Idvez légy [egéſítéggel,
Iſten hozzáa] és légy jó egéſségben.

1000. JEHOVÆ Ze- 1000. A' Zebaoth JEHOVANAK,
booth, ſanct ſimæ indi- [ſereget uránac Iſtenének] a' leg
viduæ ac benediæ Tri- ſzencséſſebb és meg- oſzolhatat-
nitati ſit laus, honor & lan tellyes ſzent Háromſágnac ló-
gloria, in ſecula ſeculo- gyen dicſiret, riſzteſſég és dicſőſ-
rum, Amen. ég, mind öröckén öröcké, ugy
légyen.

E I N I S. V E G E.

999 (10) 1000

I N

I N D E X

Titulorum eâ comprehenduntur serie.

I. Introitus	I. Bé-menetel	1
II. De introitu & crea- tione mundi	II. E' világnak eredetiről és teremtéséről	3
III. De Elementis	III. Az éltető állatokról	4
IV. De Firmamento	IV. A' Tüſlagos égről	5
V. De Igne	V. A' Tűzről	8
VI. De Meteoris	VI. Az hegyek felett leve- gőkéről	8
VII. De aquis	VII. A' Vizekről	11
VIII. De Terra	VIII. A' Földről	12
IX. De Lapidibus	IX. A' Kővekről	13
X. De Metallis	X. Az Eczenemokról	14
XI. De arboribus & fructibus	XI. Az élő fakról és gyü- mölcsökről	17
XII. De Herbis	XII. A' Fűvekről	22
XIII. De Fructibus	XIII. A' Csemetékéről	27
XIV. De animalibus & primò de Avibus	XIV. Az élő állatokról, és elsőben a' madarakról	28
XV. De aquatilibus	XV. A' Vizi állatokról	33
XVI. De Jumentis	XVI. A' Barmokról	35
XVII. De Feris	XVII. A' Vadakról	37
XVIII. De Amphibiis & reptilibus	XVIII. A' vízben és szárazon egyaránt élő és csúszó má- zó állatokról	40
XIX. De Insectis	XIX. A' Bogarakról	41
XX. De Homine	XX. Az Emberről	43
	XXI. De	

XXI. De

XXI. De corpore, & pri-	XXI. A' Testről és elsőben	
mum de membru externis	a' külső tagokról	46
XXII. De membris internis	XXII. A' belső tagokról	50
XXIII. De accidentibus	XXIII. A' Testnek külső ele-	
corporis	tiéről	52
XXIV. De morbis	XXIV. A' betegségekről	55
XXV. De ulceribus &	XXV. A' fekélyekről és a'	
vulneribus	sebekről	59
XXVI. De sensibus ex-	XXVI. A' külső érzékeny-	
ternis	ségekről	61
XXVII. De sensibus inter-	XXVII. A' belső érzékeny-	
nis	ségekről	64
XXVIII. De mente	XXVIII. Az elméről	66
XXIX. De voluntate &	XXIX. Az akaratról és in-	
affectionibus	dulatokról	67
XXX. De mechanicis	XXX. A' kézi munkás me-	
ingenere	stárségekről közönséges-	
	sen	70
XXXI. De hororum cul-	XXXI. A' kerteknek mi-	
tura	veléséről	70
XXXII. De agricultura	XXXII. A' föld művelésről	
	(ízántás vetésről, majorkodásról)	72
XXXIII. De demolitura	XXXIII. Az életről	75
XXXIV. De panificio	XXXIV. A' kenyér csinálá-	
	sáról (süetésről)	76
XXXV. De pecunia	XXXV. A' barom pázsor-	
	ságról (csordaságról)	77
XXXVI. De Lanonia	XXXVI. A' mézfároságról	79
XXXVII. De Venatura	XXXVII. A' vadászatról	80
XXXVIII. De Piscatione	XXXVIII. Az halászátról	80
XXXIX. De aucupio	XXXIX. A' madarászágról	81
	XL. De	

XL. De coquinaria	XL. A' Szakatságról	82
XLI. De porulentorum	XLI. Az italoknak csinálá-	
paratura.	sáról	83
XLII. De aurigatione	XLII. A' kocsiságról avagy	
	szekereiségről	85
XLIII. De navicularia	XLIII. Az hajós mesterség-	
	ről	88
XLIV. De itineribus	XLIV. Az utakról avagy úti	
	járásokról	91
XLV. De mercaturia	XLV. A' kalmarságról	94
XLVI. De vestiariis opi-	XLVI. A' ruházatokat csi-	
ficiis	náló mivekről	96
XLVII. De vestituum	XLVII. A' ruházatoknak	
generibus	nemeiről	99
XLVIII. De fabrilibus	XLVIII. Az ács mestersé-	
artificiis	gekről	102
XLIX. De domo ejusq;	XLIX. Az házról és annak	
partibus	részeiről	106
L. De hypocausto	L. A' izobáról	108
LI. De cenaculo	LI. A' vacsoráló házról	109
LII. De cubiculo cum per-	LII. Az ágyas házról ahol	
tenentibus	tartozókkal edgyütt	112
LIII. De balneo & mun-	LIII. A' ferdőről és tisztá-	
ditie	ságról	113
LIV. De conjugio & af-	LIV. Az házasságról és fogor-	
finitate	ságról avagy rokonság	116
LV. De puerperio	LV. A' gyermek szülésről a-	
	vagy gyermek ágyról	117
LVI. De cognatione	LVI. A' rokonságról avagy	
	vér szerént való atyafiu-	
	ságról	119
LVII. De oeconomia	XVII. Az házi gondvisel:	121
	LVIII. De	

LVIII. De Urbe
 LIX. De Templo
 LX. De Ecclesia
 LXI. De Ethnorum Ju-
 daeorumque superstitionibus
 LXII. De curia
 LXIII. De iudiciis
 LXIV. De maleficiis &
 suppliciis.
 LXV. De Statu Regis
 LXVI. De Regno & re-
 gione
 LXVII. De pace & bello
 LXVIII. De Schola &
 institutione
 LXIX. De Museo
 LXX. De Grammatica
 LXXI. De Dialectica
 LXXII. De Rhetorica
 & Poësi

LVIII. A' keritet városról 122
 LIX. A' Templomról avagy
 szentegyházról 124
 LX A' Sz. gyülekezetről avagy
 anyaszentegyházról 127
 LXI. A' pogányoknak és ási-
 dóknak hamis isteni tilz-
 teletekről avagy babona-
 ságokról 128
 LXII. A' Tanácsházról avagy
 város házáról 131
 LXIII. Az ítélesekéről avagy
 törvénytéselekről 132
 LXIV. A' gonosz tetelekről
 És büntetéselekről 136
 LXV. A' királyi állapatról 138
 LXVI. Az országról és tarto-
 mányról 142
 LXVII. A' békeségről és
 hadról 143
 LXVIII. Az Oskoláról és
 tanításról 143
 LXIX. A' tanuló házról 157
 LXX. A' Grammaticáról a-
 vagy betűnek és bölcsér-
 tudományáról 159
 LXXI. A' Dialecticáról avagy
 vélekedésnek tudomá-
 nyáról 160
 LXXII. Az ékecsen szollásnac
 és vers szerzésnek mester-
 ségeről 161

LXXIII. De

LXXIII. De Arithmetica. LXXIII. A' szám vetéséről 163
 LXXIV. De Geometria. LXXIV. A' föld méréséről 164
 LXXV. De Mensuris & ponderibus. LXXV. A' mértékekről és
 nehezékekről. 165
 LXXVI. De Optica & Pictura. LXXVI. A' látásnak avagy
 nézésnek tudományáról és
 kép írásnak mesteriség: 167
 LXXVII. De Musica. LXXVII. A' muskáról avagy
 éneklésnek tudományáról: 168
 LXXVIII. De Astronomia. LXXVIII. A' csillagok feleket
 forgását vizsgáló (égbe né-
 ző) tudományról. 171
 LXXIX. De Geographia. LXXIX. A' földnek le-írás-
 sáról. 172
 LXXX. De Historia. LXXX. Az Historiáról avagy
 meg-lőtt dolgoknak emle-
 kezetről. 172
 LXXXI. De Medicina. LXXXI. Az orvosfi tudomá-
 nyáról. 172
 LXXXII. De Ethica in genere. LXXXII. Az erkölcsöknek
 tudományáról közönsé-
 gesen. 176
 LXXXIII. De Prudentia. LXXXIII. Az okosságról a-
 vagy észjárásról. 177
 LXXXIV. De Temperantia. LXXXIV. A' Mértékleref-
 ségről. 181
 LXXXV. De Castitate. LXXXV. A' Szüzességről. 181
 LXXXVI. De Modestia. LXXXVI. Az emberséges jó
 maga viseléséről. 184
 LXXXVII. De Autarkia. LXXXVII. A' magának va-
 ló elégségről avagy elé-
 gendőségről. 187

P

XXXVIII.

LXXXVIII. De Justitia,	LXXXVIII. Az igazságról, elő- primò commutativa.	tör a' cserélő avagy közös- közös igazságról.	189
LXXXIX. De Justitia di- stributiva.	LXXXIX. Az osztogatásban való igazságról.		192
XC. De Fortitudine.	XC. Az Erősségről.		195
XCI. De Patientia.	XCI. A' béke-éges tűréstől avagy szenvedéstől.		197
XCII. De Constantia.	XCII. Az áthatatóságról		199
XCIII. De Amicitia & Humanitate.	XCIII. A' Barátságáról és emberségről.		200
XCIV. De Candore.	XCIV. A' szűbelitisztaság- avagy tiszta hívségről		204
XCV. De Conversatione erudita.	XCV. A' tudós társalkodá- sáról.		206
XCVI. De Ludicriis.	XCVI. A' játékos avagy tré- fás dolgokról.		208
XCVII. De Morte & Sepultura.	XCVII. Az Halálról és te- metésről.		211
XCVIII. De Providentia.	XCVIII. Az Istennek gond- viseléséről.		213
XCIX. De Angelis.	XCIX. Az Angyalokról		215
C. Clausula.	C. Bé-rekeztetés.		218

I N D E X

Titulorum ordine Alphabetico.

De	A.	Amicitia & humanita- te, titulo.	93
	De	Amphibris & reptilibus	18
	De	Angelis.	99

Ani-

Animalibus & Avibus	14	Ethnicorum Judaeorum- que superstitionibus	61
Aquatilibus	15	Ethica in genere.	82
Aquis	7	F	
arboribus & fructibus	11	Fabrilibus artificijs	48
Arithmetica	73	Feris	17
Astronomia	78	Firmamento	4
Autarceia	37	Fortitudine	90
Aucupio	39	Fruticibus	13
Aurigatione	42	G	
B		Geographia	79
Balneo & mundicie	53	Geometria	74
C		Grammatica	70
Candore	94	H	
Castitate	86	Herbis	12
Clausula	100	Historia	80
Conaculo	51	Homine	20
Cognitione	56	Hortorum cultura	32
Constantia	92	Hypocausto	50
Conversatione erudita	95	I	
Conjugio & affinitate	54	Igne	5
Coquinaria	40	Insectis	19
Corpore & membris ex- terna	21	Introrsu	1
Cubiculo	52	Itineribus	44
Curia	62	Judiciis	63
D		Jumentis	16
Dialectica	71	Justitia commutativa	88
Domo ejusq; partibus	49	Justitia Distributiva	89
E		L	
Ecclesia	60	Lanionia	36
Elementis	3.	Lapidibus	9
		Luditricis	96
		P 2	
		Male-	

M		<i>Pecunia</i>	35
<i>Maleficiis & supliciis</i>		<i>Piscationi</i>	38
<i>Mechanica in genere</i>		<i>Potulentorum paratura</i>	41
<i>Medicina</i>			41
<i>Membris internis</i>		<i>Providentia</i>	98
<i>Mensuris & ponderib:</i>		<i>Prudentia</i>	83
<i>Mente</i>		<i>Puerperio</i>	55
<i>Mercatura</i>		R.	
<i>Metallis</i>		<i>Regno & Regione</i>	66
<i>Meteoris</i>		<i>Rhetorica & Poësi</i>	72
<i>Modestia</i>		S	
<i>Molitura</i>		<i>Sensibus externis</i>	26
<i>De</i>	<i>Morbis</i>	<i>Sensibus internis</i>	27
	<i>Morte & Sepultura</i>	<i>Schola & institutione</i>	68
	<i>Museo</i>	<i>Statu Regio</i>	65
	<i>Musica</i>	T	
N		<i>Temperantia</i>	84
<i>Navicularia</i>		<i>Templo</i>	59
O		<i>Terra</i>	8
<i>Oeconomia</i>		V.	
<i>Optica & pictura</i>		<i>Venatura</i>	37
<i>Ornamenti</i>		<i>Vestiarii opificiis</i>	64
P		<i>Vestituum generibus</i>	47
<i>Pace & Bello</i>		<i>Ulcerib: & vulneribus</i>	25
<i>Panificio</i>		<i>Voluntate & affectu</i>	29
<i>Patientia</i>		<i>Urbe</i>	58

T A B L A.

Az A B C nek Rendi szerint.

<i>Az</i>		<i>Agyas Háztól</i>	<i>tit. 51</i>	<i>Anyaszentegyháztól,</i>	<i>tit. 60</i>
		<i>Akaratról és indula-</i>	<i>Az</i>	<i>Alhatatóságról</i>	<i>92</i>
		<i>tokról</i>	<i>29</i>	<i>Angya-</i>	

<i>Angyalokról</i>		<i>99</i>	<i>Eltető állatokról</i>	<i>3</i>
<i>Astronomiáról avagy</i>			<i>Emberről</i>	<i>20</i>
<i>Tsillagok (zokott</i>			<i>Emberséges jó maga</i>	
<i>forgását vizsgáló tu-</i>			<i>viseletéről</i>	<i>86</i>
<i>dományról</i>		<i>78</i>	<i>Erősségről</i>	<i>90</i>
<i>Acs mesterségekr:</i>		<i>48</i>	<i>Erkölcsoőknek tudo-</i>	
<i>Atyafiuságról</i>		<i>56</i>	<i>mányáról közön-</i>	
B			<i>ségeken</i>	<i>82</i>
<i>pogányoknak és Si-</i>			<i>Ettz nemekről</i>	<i>10</i>
<i>dóknak Babonásá-</i>			<i>külső Erzekenségek-</i>	
<i>gokról</i>		<i>93</i>	<i>ról</i>	<i>26</i>
<i>Barátságáról és em-</i>			<i>belső Erzekenségek-</i>	
<i>berségről</i>		<i>93</i>	<i>ról</i>	<i>27</i>
<i>Barmokról</i>		<i>16</i>	<i>Eszefiségről</i>	<i>83</i>
<i>Barom páfztorságról</i>			F	
<i>A'</i>	<i>35</i>	<i>A'</i>	<i>élő Fákrol és Gyü-</i>	
<i>Az</i>		<i>Az</i>	<i>mölcsökről</i>	<i>11</i>
<i>Békeségről és Had-</i>			<i>Fekélyekről és a' Sc-</i>	
<i>ról</i>		<i>67</i>	<i>bekről</i>	<i>25</i>
<i>Bé-rekefztés</i>		<i>100</i>	<i>Földről</i>	<i>8</i>
<i>Bé-menetel</i>		<i>1</i>	<i>Föld mértéről</i>	<i>74</i>
<i>Betegségekről</i>		<i>24</i>	<i>Földnek le-írásáról</i>	<i>79</i>
<i>Bogarokról</i>		<i>19</i>	<i>Föld miveléséről</i>	<i>32</i>
<i>Büntetésfakról és go-</i>			<i>Földörül és Tizta-</i>	
<i>nosz rételekről</i>		<i>64</i>	<i>ságról</i>	<i>53</i>
D			<i>Füvekről</i>	<i>12</i>
<i>Dialecticáról</i>		<i>71</i>	G	
E			<i>Geographiáról avagy</i>	
<i>tsillagos Egről</i>		<i>4</i>	<i>föld mértéről</i>	<i>74</i>
<i>Ekeken (zollásról a-</i>			<i>Geometriáról avagy</i>	
<i>vagy Rhetoricár:</i>		<i>72</i>	<i>földnek le-írásáról</i>	<i>79</i>
<i>Elméről</i>		<i>28</i>	<i>házi Gondviselet</i>	<i>17</i>
<i>Elő állatokról</i>		<i>14</i>	<i>Isten-</i>	

Istennek Gondviselé-
séről 98
Gonosz tettelekről és
Büntetésekről 64
Grammaticáról 70
Gyermek születésről,
avagy Gyermek
ágyról 55
sz Gyülekezetről 60
Gyümölcsökről és élő
Fákról 11

H
Hadról és békefé-
ről 67
Hajos mesterségről 43
Halálról és Temetési-
ről 97
Halálzátról 38
Házasságról és Sogor-
ságról 54
Házról és annak ré-
szekéről 49
ágyas Házról 52
anuló Házról 69
veszoráló Házról 51
Házi gondviselésről: 57
Historiáról 80

I
Játékos dolgokról 96
Igaságról, elsőszőr tse-
relő avagy közöskö-
dő Igaságról 88

osztogatásban való
Igaságról 89
Indulatokról, és Aka-
ratról 29
Italoknak tsinálá-
sáról. 41
Itilésekről 63

K
Kalmárságról 45
Kenyer csinálásról 34
Kép írásnak mestersé-
geről. 76
Kerteknek művelése-
ről 31
Kézi mesterségekr: 30
Királyi állapatról 65
Kocsiságról 42
Kövekről 9

L
Látásnak vagy nézés-
nek tudományá-
ról 76
hegyek fölött Leve-
gőkről 6

M
Madarokról 14
Madarászásról 32
Magának való elége-
dendőségről 87
Mértékekről 75
Majorkodásról 32
Mértékletességről 84
kézi

kézi munkás Mester-
ségekrol 30
Mészárosaságról 36
Műfakáról 77
N
Nézésnek avagy Lá-
tásnak tudomá-
nyáról 76

O
Okoságról 83
Ortázásról és Tartó-
mányról 66
Oskoláról és Tani-
tásról 68
ölésről 33

Az
Orvosi tudomány: 81
P
barom páfztorságról 35

Pogányoknak Istenei
tiszteletekről 61
R

Rhetoricáról avagy
ékezettszólásról 72
Rokonságról 56
Ruházatok csináló
mivekről 46
Ruházatoknak ne-
meiről 47
S

Szakatságról 40
Számvetésről 73

Szántástól vetésről 32
Sebekről és Fekélyek-
ről 25
Szekereségről 42
Szenegyházról 59
Sidoóknak Istenei tisz-
teletekről 61
Szobáról 50
Sogorságról 54
Sütésről, Kenyer tsi-
nálásról 34
Szülésről 55
Szűzességről 89

T
külső Tagokról 21
belső Tagokól 22
Tanács házról 62
Tanításról és Osko-
láról 68
Tanuló házról 69
Tartományról és Or-
szágrol 66
tudós Társalkodát-
ról 95
Temetésről és Halál-
ról 97
Templomról 59
Teremtéséről e' vi-
lagnak 2
Testről 21
Testnek külső eseti-
ről 23

izübeli

szűbeli tisztaságról 94

Törvény tételekről 63

Tréfas dolgokról 96

Tsillagos égről 4

Tsillagok fokott for-
gását vizsgáló tudó-
mányról 78

Temetékről 13 A

Tsordaságról 35

Tűszó mártó álla-
tokról 18

Tűrékről 91

Tűzről 5

V

Vadokról 37

Vadászásról 80

keritet Városról 58

Váras házról 91

Vacsoráló házról 51

Vers irásról avagy
szerzésről 72

Világnak eredetéről
avagy teremtés-
ről 2

Vizekről 7

Vízi állatokról 15

Vizbenés szárazon-
edgyarant élő álla-
tokról 18

Utakról avagy Uti já-
rásokról 44

F I N I S.

